This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

HDI
HW 2ABP ◊

3758
Neth. 21731
E989

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TWINTIGSTE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TWINTIGSTE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN

HOLLAND.

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigſte Schryvers en egte Gedenkſtukken ſamengeſteld.

Met Konſtplaaten opgehelderd.

TWINTIGSTE DEEL,

Beginnende, met het openen van den veldtogt in de Nederlanden, in 't jaar 1745; *en eindigende met de dood van den Erfſtadhouder,* WILLEM KAREL HENRIK FRISO, *Prinſe van Oranje en Naſſau, in 't jaar* 1751.

Te AMSTERDAM,
By *ISAAK TIRION.*
Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland.
MDCCLIX.

~~Neth.2193.1~~

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVENENZEVENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Veldtogt in de Nederlanden. De Franſchen belegeren Doornik.* II. *Beweegingen van het vereenigd Leger. Slag by Fontenoi. Doornik en 't Kaſteel verlooren.* III. *De Franſchen veroveren Gend, Brugge, Deinze, Damme, Aalſt, Oudenaarden en Dendermonde. 't Vereenigd Leger wykt naar Brabant. Ooſtende en Nieuwpoort verlooren.* IV. *Voorſlag tot het houden eener Byeenkomſt. De Franſchen winnen Aath. Schans aan de Nieuwerſluis herſteld.* V. *Bruſſel verlooren. Inzigten van 't Franſche Hof.* VI. *'t Biedt den Staaten wederom een Verdrag van Onzydigheid aan. 't Wordt niet aangenomen. Drie Franſche Ooſtindiſche ſchepen op Batavia verkogt. 't Verdrag van Koophandel van* 1739 *ingetrokken. Handeling met Frankryk.* VII. *Opening van den veldtogt, in de Nederlanden. Antwerpen en gantſch Ooſtenrykſch Brabant veroverd, door de Franſchen. Zy winnen Bergen in Henegouwen, S. Guislain, Charleroi en Namen, met het Kasteel.* VIII. *Slag by Raucoux, in Luikerland. Staat der Ooſtenrykſche Nederlanden.* IX. *Krygsbedryven in Italie. Genua onderwerpt zig aan de Ooſtenrykſchen. Verzoekt der Staaten voor-*

ſpraak. Dryft de Ooſtenrykſche bezetting uit. Krygsbedryven ter zee, tuſſchen de Engelſchen en Franſchen. X. *Handelingen aan 't Ruſſiſche Hof. Verbond tuſſchen de Hoven van Weenen en Petersburg. De Raadpenſionaris van der Heim ſterft. De Griffier Jakob Gilles volgt hem op.* XI. *Onderhandeling te Breda. Ontwerp van eenige punten eener algemeene Vrede.* XII. *Frankryk verklaart zig van zins, om den Staatſchen bodem aan te taſten.* XIII. *De Franſchen vallen in Staatſch Vlaanderen. De algemeene Staaten geeven 'er den byzonderen Geweſten kennis van. Sluis, Tzendyke en Liefkenshoek verlooren.* XIV. *Aanleiding tot verandering in de Regeeringe van den Staat.* XV. *Beweeging te Middelburg. De Prins van Oranje wordt, te Veere, uitgeroepen, voor Stadhouder van Zeeland. In de andere Zeeuwſche Steden. Byſtere beroerte, te Zierikzee en te Thoolen. Zyne Hoogheid wordt, ſtaatswyze, aangeſteld in Zeeland.* XVI. *De Staaten van Holland neemen een hertig beſluit tegen Frankryk. De Raadpenſionaris Gilles beſchuldigd en verdedigd. Hy doet verſlag van 't gehandelde te Breda.* XVII. *De Prins wordt tot Stadhouder verklaard, te Rotterdam. Te Delft en in veele andere Steden. Opſchudding te Rotterdam en in den Briele.* XVIII. *'s Prinſen aanſtelling geſchiedt te Amſterdam, zonder oproer.* XIX. *Beweeging in den Haage. De Staaten van Holland ſtellen zyne Hoogheid,* WILLEM DEN VIERDEN, *aan tot Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal van hun Geweſt. 's Prinſen ſchryven aan den Graave van Bentink.* XX. *Zyne Hoogheid komt te Amſterdam. In den Haage. Hy wordt ook Kapitein- en Admiraal-*

Ge-

Generaal van de Unie en Stadhouder van Utrecht en Overyſſel. Aanſpraak van den Graave van Bentink. XXI. *'s Prinſen verrigtingen, in Zeeland. Hy wordt herſteld in 't bezit van 't Markgraafſchap van Veere en Vliſſingen. Andere waardigheden, hem opgedraagen. Bedeſtonden. Orde op 't bidden voor den Prinſe.* XXII. *De handeling te Breda wordt afgebroken. De Franſchen veroveren Sas van Gend, Filippine, Hulſt, Axel en Ter Neuze. Voorzorg in Zeeland.* XXIII. *Beweeging der wederzydſche Legeren. Slag by Lafeld.* XXIV. *De Franſchen belegeren Bergen op Zoom. De Stad wordt, by verraſſing, ingenomen en geplonderd. De Schanſen Fredrik Henrik, Lillo en de Kruisſchans verlooren.* XXV. *Oproerige beweegingen, onder 't Gemeen, hier te Lande, uit misnoegen op de Roomſchgezinden. Waardgelders aangenomen. De ingezetenen geoefend in den Wapenhandel.* XXVI. *De Edelen van Holland ſtaan voor, dat men de waardigheden van den Prinſe erfelyk behoort te verklaaren, in zyne mannelyke en vrouwelyke nakomelingſchap. Beweegingen onder 't gemeen.* XXVII. *Oorſprong der beroerte over de Ampten en Poſteryen. Verſcheiden Steden draagen de Poſteryen den Prinſe op, dieze aan 't Land afſtaat. Amſterdam maakt 'er zwaarigheid in. Zy worden hier aan de Stad gegeven. Herkomſt der Poſteryen.* XXVIII. *De Regeering van Rotterdam wordt, door eenige burgers, gedwongen te bewilligen in 't verkoopen der Ampten. Zyne Hoogheid vernietigt de afgeperſte bewilliging. Beweeging te Haarlem. Te Gouda.* XXIX. *Ontwerp van een Verzoekſchrift, te Amſterdam, rondgedraa-*

gen. 't Volk wordt op den Dam genodigd. Oproerige inval in 't Stadhuis. XXX. *De Staaten van Holland neemen een beſluit tot weeringe der misbruiken, in 't ſtuk der Ampten. Amſterdam, ſterk gedrongen tot den afſtand der Posteryen, verklaart, daartoe niet te konnen beſluiten.* XXXI. *De Staaten van Holland verklaaren het Stadhouder- Kapitein- en Admiraal-Generaalſchap erfelyk, in de mannelyke en vrouwelyke nakomelingen van zyne Hoogheid.* XXXII. *'t Zelfde geſchiedt, omtrent 's Prinſen andere waardigheden, in de meeſte overige Geweſten, en ter algemeene Staatsvergaderinge.*

1745. I. Opening van den veldtogt in de Nederlanden.

DE veldtogt in Duitſchland was, dit jaar, ten einde geloopen, zonder dat Frankryk 'er zig ſterk mede gemoeid hadt. Men hadt, aan 't Franſche Hof, vaſtgeſteld, 's Konings meeſte Krygsmagt te gebruiken in de Nederlanden, en de onderneemingen te agtervolgen, die aldaar, ter oorzaake van den togt van Prinſe Karel over den Ryn, in 't voorleeden jaar, hadden moeten geſtaakt worden. De Ambaſſadeur der Staaten in Frankryk vernam, al vroeg, dat het misnoegen tegen zyne Meesters toenam, na dat de Staaten beſlooten hadden, den Koning van Groot-Britanje, dien de Franſche Staatsdienaars, voor aanvaller, in den kryg tegen Lodewyk den XV, wilden doen houden, met ſchepen te ondersteunen. Men twyfelde, derhalve, niet, of de overige Barriere-Steden der Staaten zouden, de eene na de andere, worden aangetaſt. De Maarſchalk van Saxen hadt, in 't hert van den Winter,

ter, reeds gepoogd, S. Guislain te verraſſen over 't ys, en dreigde, tegen 't voorjaar, Namen en verſcheiden' Steden van Henegouwen met een beleg. In Grasmaand, deedt hy 's Konings Leger byeentrekken omtrent Maubeuge, te gelyk den Graaf d'Eſtrées, met eenige Ruitery, zendende naar Bergen in Henegouwen, als hadt hy 't oog op deeze Stad gehad. Doch onverwagt andere bevelen geevende aan 't Leger, welk reeds in beweeging was, ſloeg hy op weg naar Doornik, welk, op den vyfentwintigſten, berend werdt, door den *Hertog van Harcourt*. 't Bleek hieruit, dat men, de voornaamſte Plaatſen aan de Leye overmeeſterd hebbende, zig nu, door 't veroveren der Plaatſen aan de Schelde, den weg dagt te baanen, tot het bemagtigen van alle de Ooſtenrykſche Nederlanden. De Sterkte S. Antoni, een uur boven Doornik, op de grenzen gelegen, en met Staatſche manſchap bezet, werdt, den zesentwintigſten, ingenomen, by verdrag. De loopgraaven voor Doornik werden, den eerſten van Bloeimaand, geopend, en de naderniſſen, onder 't geduurig uitvallen der belegerden, wakkerlyk voortgezet. 1745.

Doornik door de Franſchen belegerd.

II. Beweegingen van het Leger der Bondgenooten.

Het vereenigd Leger, uit Ooſtenrykſche, Engelſche, Hanoverſche en Staatſche troepen beſtaande, omtrent Bruſſel byeengetrokken zynde, en 't voortzetten der belegeringe van Doornik vernomen hebbende, vondt geraaden, den vyand te naderen, en, ware 't mogelyk, de Stad te ontzetten. De troepen braken dan op, aan drie hoopen. De Hertog van Kumberland voerde 't bevel over den middelſten, uit Engelſchen en Hanoverſchen beſtaande: de Graaf van Konigſek over den reg-

1745. ter hoop, die uit Ooſtenrykſchen beſtondt, en de *Vorſt van Waldek*, die, in 't jaar 1742, een Regement voetvolk, ten dienſte der Staaten, geworven hadt, en ſedert tot Generaal verheeven was, geleidde den linker hoop, uit Staatſche manſchap beſtaande. De Koning van Frankryk, die zelf in 't Leger voor Doornik gekomen was, kreeg zo dra geene kennis van den optogt der Bondgenooten, of hy toog, met het grootſte gedeelte zyner troepen, over de Schelde, en ſtelde zig, den tienden van Bloeimaand, in ſlagorde, agter eene verſterkte *linie*, aanvangende, ter regter zyde, by het Dorp Antoin, en loopende, langs het Dorp Fontenoi, naar het Boſch van Bary; welke drie Plaatſen eenen driehoek uitmaakten. De Maarſchalk van Saxen hadt, tuſſchen Antoin en Fontenoi, drie reduiten doen opwerpen, en twee, ter wederzyde van het Boſch van Bary, allen wel voorzien van geſchut. Het Dorp Rumignies, welk in de vlakte legt, was, insgelyks, verſterkt. De Bondgenooten werden, in 't naderen, nu en dan, aangetaſt door eenige vyandlyke Partyen, die met verlies werden afgeſlaagen. Agtduizend man, uit de voorhoede, onder den Luitenant-Generaal *Campbell*, den Generaal-Majoor *Albemarle*, en de Brigadiers *Crafford* en *Boetſelaar* maakten zig meeſter van het Dorp Wetten. De Vorſt van Waldek wierp zig in Fontenoi, zonder dat de Franſchen poogingen deeden, om 't hem te beletten. Men beſloot, den vyand, met het aanbreeken van den elfden van Bloeimaand, aan te taſten. Het gros des Legers dan, ten vier uuren, opgebroken van by Leuze in Henegouwen, begaf zig naar de vlakte,

by

by Antoin en Fontenoi. De Engelſchen en Hanoverſchen ſtelden zig, by Fontenoi, in ſlagorde: de Staatſchen, die zig eerſt naar Antoin wendden, volgden daarna de Engelſchen en Hanoverſchen, en plaatſten zig ook by Fontenoi. De vyandelyke poſt, by dit Dorp, werdt heviglyk aangetaſt. De Franſchen, eerſt deinzende, lokten de vereenigde troepen op de hoogte; doch beſchootenze toen, zo fel, van de reduiten, die agter 't Boſch van Bary waren opgeworpen, dat zy, zulk eene ontmoeting niet verwagt hebbende, eindelyk, genoodzaakt werden, af te houden. Het vereenigd Leger zogt, daarna, door te dringen, tuſſchen de poſten van Fontenoi en 't Boſch van Bary. Het voetvolk werdt digt op een geſchaard, en ſchoot hevig uit de musketten: 't welk den vyand, in zo verre, wyken deedt, dat de vereenigde troepen, tot driehonderd ſchreeden boven Fontenoi, doordrongen. Doch hierdoor ſtondenze bloot, voor het geſchut en de musketten der Franſchen; die, van wederzyde, op hen losbrandden. Zy hielden, nogtans, eene geruime wyle, ſtand, onder 't hevig vuur des vyands. Doch, in deezen toeſtand, gaf Koning Lodewyk laſt, om hen, van vooren en van wederzyde, te gelyk, aan te taſten: 't welk met zo veel vaardigheid en orde geſchiedde, dat de vereenigde troepen aan 't wyken gebragt, en, eerlang, geheellyk overhoop geworpen werden. Veel volks ſneuvelde 'er, in deeze gelegenheid. By het Dorp Antoin ſtondt eenige Staatſche Ruitery, die, gelaſt een verſterkt Kerkhof aan te taſten, 't welk, niet dan met weêrzin, onder 't hevig

1745. Slag by Fontenoi.

1745. ſchieten des vyands, ondernomen werdt, op een gerugt, dat het geheele Leger by Fontenoi aan 't wyken gebragt was, insgelyks, op de vlugt ſloeg. De bevelvoerende Kolonel over een Regiment Ruitery van den Prinſe van Heſſen-Homburg, *Matthias Hayko Appius*, ziende zyn volk aan 't wyken, rendeze agter na, onder 't roepen van *Sta, die van Homburg, ſta*; en bragt-ze dus, een en andermaal, tot ſtilſtand. Doch toenze, voor de derde reize, aan 't vlugten geſlaagen waren, volgde hyze, eindelyk, zelf, en kwam 'er, tegen den avond, mede te Aath: van waar hy, des anderendaags, aan den Raad van Staate ſchreef „ dat het gantſche vereenigde Leger vernield was, en dat de deerlyke overblyffels van eenige regementen, „ zonder tenten en pakkaadje, die door de „ Franſche Huſſaaren geplonderd waren, te „ Aath waren aangekomen." Doch dit ſchryven, welk, naderhand, ook door hem zelven, bevonden werdt, niet met de waarheid overeen te komen, en zyn wyken, zonder laſt, werdt hem zo kwalyk genomen, dat de Krygsraad hem veroordeelde, om den Raad van Staate en 't Krygsgeregt, openlyk, om vergiffenis te bidden, en om zynen brief te ſcheuren; hem, voorts, afzettende van zyn ampt, en onbekwaam verklaarende, om den Staat immer wederom te konnen dienen. De Raad van Staate bande hem zelfs, naderhand, uit de Vereenigde Geweſten en Generaliteits Landen. Doch hy hadt zig, midlerwyl, de beſcherming van de Staaten van Stad en Lande, en van de Regeering van Groningen weeten te verkrygen, en bleef geruſtelyk in deeze Stad,

Voorval met den Kolonel Appius.

Stad, daar men, in 't gemeen, zo overtuigd niet was, dat hy zulk eene ſtrenge ſtraf verdiend hadt: ſchoon men hem verpligtte, zekere zyne verdediging, die, in den Haage, door beuls handen, verbrand werdt, openlyk, te herroepen. Kort na den middag, en naauwlyks een half uur na dat Appius zyn poſt verlaaten hadt, werdt, in 't vereenigd Leger, een algemeen bevel tot den aftogt gegeven (*a*). Het trok naar de naaſte Steden. De Staatſche troepen kwamen, in den avond, meeſt, te Aath aan. De verſpreidde menigte, eerlang, wederom byeengebragt zynde, ſloeg zig, op eene voordeelige plaats, by Leſſines, neder. 't Getal der geſneuvelden, gekwetſten en gevangenen, aan de zyde der Bondgenooten, werdt van ſommigen op meer dan tienduizend, van anderen op nog geen agtduizend begroot. De Franſchen rekenden hun verlies op zesduizend man. Onder de geſneuvelden van naam van de Staatſche hulptroepen, telde men den Brigadier *de Saliſch*, den Kolonel *van Ryſſel* en den Luitenant-Kolonel Baron van Boetſelaar, benevens de Majoors *van Kollen*, *Anderlei* en eenige anderen. De *Baron van Lynden van Blitterswyk*, Kolonel der Ruiterye, en de Baron *Colbe*, Adjudant van den Graave van Konigſek, gevaarlyk gekwetſt geworden zynde in den ſtryd, overleeden aan hunne wonden, te Aath, werwaards zy, na 't gevegt, gebragt waren. De Koning van Frankryk, het ſlagveld, met lyken bezaaid, den 1745.

(*a*) *Zie de* Sentent. Deduct. van Regte *en* andere Stukken, de zaak van M. H. Appius betreffende.

1745. den volgenden dag, vertoonende aan den Dauphyn, zou, zo men verhaalt, gezeid hebben, *zie hier, Zoon, tot welk een' prys de overwinningen gekogt worden* (*b*).

Doornik en 't Kasteel verlooren.

De nederlaag by Fontenoi baande den weg tot de verovering van Doornik. 't Beleg deezer Stad werdt zo ſterk voortgezet, dat de Bevelhebber *van Dorth*, den drie-entwintigſten van Bloeimaand, haar, by verdrag, opgaf. Hy week met de bezetting naar 't Kasteel, en ſloot, ten zelfden tyde, eene wapenſchorſing, voor agt dagen, binnen welken, hy aannam, laſt te haalen van de algemeene Staaten, om het Kaſteel op te geeven, of te verdedigen. Men beſloot, in den Haage, tot het laatſte: waarop het Kaſteel, des nagts na den eenendertigſten van Bloeimaand, hevig beſchooten en gebombardeerd werdt. De naderniſſen werden voortgezet, onder 't uitvallen der belegerden, tot op den negentienden van Zomermaand. De breuk in den hoofdwal was toen groot genoeg, om ſtorm te konnen loopen: weshalve, de Bevelhebber beſloot, het witte vendel uit te ſteeken, en de Plaats over te geeven, by verdrag, welk den volgenden dag getekend werdt. De bezetting verbondt zig, tot den eerſten van Louwmaand des jaars 1747, niet te zullen dienen, tegen den Koning van Frankryk, noch tegen deszelfs Bondgenooten. Zelfs mogt zy niet aan andere Regementen van den Staat worden ingelyfd; noch eenigen den minſten krygsdienſt doen,

(*b*) R. ROLT Repreſ. of the late War, *Vol.* III. *p.* 554-562. Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* II. *p.* 238-268. *en* verſcheiden' andere verhaalen.

doen, binnen den genoemden tyd (c). En 't was uit kragte van dit beding, dat het Franſche Hof, naderhand, oordeelde, dat deeze en diergelyke bezettingen niet onder de hulptroepen, voor den Koning van Groot-Britanje geſchikt, mogten gebruikt worden: gelyk wy, reeds in 't voorgaande Boek (d), gezien hebben. 1745.

III. De Franſchen overen Gend,

Het Franſche Leger bleef omtrent Doornik leggen, om uit te ruſten, tot in 't begin van Hooimaand: terwyl de vereenigde troepen, die op verſterking uit Engeland en van elders wagtten, te Leſſines aan de Dender lagen, dekkende gantſch Brabant, en het beſte gedeelte van Vlaanderen. Doch de Maarſchalk van Saxen ondernam, eerlang, zig van de voornaamſte Vlaamſche Steden meeſter te maaken, eer 't hem, door 't vereenigd Leger, belet kon worden. Hy trekt dan, den eerſten van Hooimaand, op, aan vyf hoopen, naar den kant van Leuze. Zyn aantogt deedt het vereenigd Leger wyken, over de Dender, naar Geertsbergen, daar 't zig nederſloeg. De Franſchen in 't gezigt van 't vereenigd Leger genaderd zynde, vielen 'er eenige ligte ſchutgevegten voor, tuſſchen de wederzydſche Partyen: doch men kwam tot geenen ſlag, houdende de Bondgenooten zig in hun voordeel. De optogt der Franſchen tuſſchen de Schelde en de Dender ſcheen Oudenaarden en Aath met een beleg te dreigen; doch men hadt, heimelyk, het oog op Gend, daar de meeſ-

(c) Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* II. *p.* 260-271.
(d) XIX. *Deel*, *bl.* 526.

1745. meeſte mondbehoeften voor 't vereenigd Leger byeen gebragt waren. Des nagts na den agtſten, trokken de Franſchen over de Schelde, beneden Oudenaarden. Een hoop Engelſchen en Hanoverſchen, uit Nienove getrokken naar Gend, raakte handgemeen met de vyandlyke manſchap, onder *Du Cayla*, die zig, een uur van Gend, by de Abtdy van Melle, begon neder te ſlaan; doch werdt, na een hevig gevegt, genoodzaakt, te rug te trekken. De *Graaf van Löwenthall*, des avonds van den tienden, in 't Franſche Leger, voor Gend, gekomen zynde, deedt de Stad, die geenen wederſtand bieden kon, inneemen, zonder moeite. 't Kaſteel gaf zig, vier dagen laater, over, eer 'er een ſchoot op gedaan was. De Franſchen vonden, te Gend, een' grooten voorraad van mond- en oorlogsbehoeften en kleederen. De verovering van Gend was van te meer gewigt, om dat 'er den Bondgenooten de gemeenſchap met Vlaanderen door afgeſneeden werdt. Twee Esquadrons Hanoverſchen onder den Baron *Molk*, zig hebbende weeten te bergen uit Gend, trokken naar Sluis; doch men wilde hen hier niet inneemen: 't welk, toen 't bekend werdt, eenig misnoegen verwekte aan 't Engelſche Hof (*e*). Molk begaf zig toen naar Ooſtende (*f*). Voorts, maakte de vyand zig van verſcheiden' zwakke Plaatſen in Vlaanderen meeſter.

Brugge, Deinze, Damme, Brugge onderwierp zig, den negentienden, aan den *Markgraave de Souvré*. Deinze en Dam-

(*e*) Notul. Zeel. 2 *Aug.* 1745. *bl.* 340.
(*f*) R. ROLT Repreſent. of the late War, *Vol.* III. *p.* 582.

Damme waren, reeds te vooren, ingenomen. Aalst werdt, te gelyk met Brugge, overweldigd. Löwenthal, ten zelfden tyde, 't beleg geslaagen hebbende voor Oudenaarden, bemagtigde de Stad, by verdrag, eer hy gereed was, omze te beschieten. De bezetting, ten deele uit Staatsche manschap bestaande, werdt krygsgevangen gehouden. In 't begin van Oogstmaand, werdt het beleg van Dendermonde ondernomen, en zo sterk voortgezet, dat de Plaats, die, volgens 't Verdrag van Barriere, beide Oostenrykssche en Staatsche bezetting inhadt, zig, den twaalfden, by verdrag, overgaf. 1745. Aalst, Oudenaarden en Dendermonde.

Midlerwyl, was het vereenigd Leger geweeken van de Dender naar Brabant, zig, eerlang, nederslaande agter de Vaart tusschen Brussel en Vilvoorden. De vyand hadt, derhalve, 't veld in Vlaanderen ruim, en bediende zig van de gelegenheid, om nog eenige Plaatsen te veroveren. Het vereenigd Leger wykt naar Brabant.

Dendermonde was nog belegerd, toen de Graaf van Löwenthall voor Oostende toog. Hy bemagtigde de Stad, tien dagen na 't openen der loopgraaven, op den drie-entwintigsten van Oogstmaand. De Engelsche bezetting bedong den vryen uittogt, met alle krygseere. 't Veroveren van Oostende maakte het overvoeren der Engelsche troepen, die hier plagten ontscheept te worden, moeilyker. Weinige dagen na 't overgaan deezer Stad, tastte Löwenthall Nieuwpoort aan, en werdt 'er, binnen vyf dagen meester van, op den vyfden van Herfstmaand. De Koning van Oosten- de en Nieuwpoort verlooren.

1745. van Frankryk was, kort te vooren, naar Parys gekeerd (*g*).

IV. De Abt de la Ville ſlaat den Staaten het houden eener Byeenkomſt voor.

Groot was de verſlaagenheid, die, door 't overgaan van zo veele Steden, veroorzaakt werdt, onder 't gemeen hier te Lande; welk zig, gelyk het gaat, reeds liet diets maaken, dat het niet zonder verraad gebeurde, ſchoon 't, eeniglyk of voornaamlyk, aan den ongelukkigen uitſlag van 't gevegt by Fontenoi te wyten was. De Abt de la Ville, zig willende bedienen van de gelegenheid des tyds, ſloeg, ſlegts vier dagen na 't overgaan van Nieuwpoort, ter algemeene Staatsvergaderinge, het houden eener Byeenkomſt voor, als het bekwaamſte middel, om een einde te zien van den oorlog. De Staaten namen aan, op deezen voorſlag, te raadpleegen met hunne Bondgenooten (*h*): doch daar verliep nog een geruime tyd, eer 'er op beſlooten werdt. Vroeg in 't voorjaar, hadt de Ottomanniſche Porte, zo vermoed werdt, door bewerking van Frankryk, haare bemiddeling Groot-Britanje en den Staaten voorgeſlaagen. Doch men toonde, zo wel hier als te Londen, kleine genegenheid, om zulk een' voorſlag te omhelzen (*i*).

Aath verovert door de Franſchen.

Men hieldt, na 't vertrek des Konings van Frankryk uit Vlaanderen, den veldtogt in de Nederlanden voor geëindigd; doch men bedroog zig. De Maarſchalk van Saxen zondt, op

(*g*) R. ROLT Repreſent. of the late War, *Vol.* III. *p.* 528—536. Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* II. *p.* 282—299. en andere Verhaalen.

(*h*) Secr. Reſol. Gener. 9 *Sept.* 1745. *Zie de* Memorie *ook in de* Europ. Merc *July* — *Dec.* 1745. *bl.* 201.

(*i*) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 6, 102. *and* R. ROLT *Vol.* III. *p.* 520.

op 't einde van Herfſtmaand, den *Graaf van Clermont Gallerande*, met een deel des Franſchen Legers af, om Aath aan te taſten. Tuſſchen den tweeden en derden van Wynmaand, werden de loopgraaven geopend. De *Graaf van Wurmbrand*, die binnen de Veſting geboodt, deedt onophoudelyk ſchieten op den vyand. Ook naderde de Hertog van Kumberland, met een gedeelte van 't vereenigd Leger, tot by Halle, als ware hy van zins geweeſt, het beleg op te ſlaan. Doch hy veranderde, eerlang, van gedagten, en keerde naar de Legerſtede tuſſchen Bruſſel en Vilvoorden te rug. 't Beleg van Aath werdt zo ſterk voortgezet, en de Stad zo hevig beſchooten, dat zy, des nagts tuſſchen den zevenden en agtſten, in den brand raakte: 't welk zulk eene ontſteltenis veroorzaakte, dat de Bevelhebber, terſtond, verzogt, in beſprek te komen. De bezetting bedong, by den uittogt, de gewoonlyke krygseer, twee ſtukken geſchuts, en een mortier. Aath was de laatſte Stad, tuſſchen de Dender en de Zee, die in de magt der Koninginne van Hongarye geweeſt was. De veldtogt in de Nederlanden werdt, met het veroveren deezer Plaatſe, beſlooten (*k*). De opſtand in Schotland noodzaakte den Koning van Groot-Britanje, alle de Engelſche troepen, tegen 't einde des jaars, naar huis te ontbieden. De Staaten vonden zig verpligt, om 'er, gelyk wy boven (*l*) zagen, zesduizend man by te voegen. Hierdoor werdt het vereenigd Leger, 1745.

(*k*) R. ROLT *Vol.* III. *p.* 526. Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* II. *p.* 299 & *ſuiv.*

(*l*) XIX. *Deel*, *bl.* 526.

1745. ger, welk veel geleeden hadt, in 't gevegt by Fontenoi, nog meer verzwakt. Men was, derhalve, hier te Lande, in merkelyke bekommering, voor den uitflag van den aanftaanden veldtogt.

Schans aan de Nieuwerfluis herfteld.

De Staaten van Holland zelven, bedagt op de beveiliging van hun Geweft, waren te raade geworden, de geflegte Schans aan de Nieuwer-fluis in de Vegt, van nieuws, te fterken, en te bezetten. Doch alzo een gedeelte deezer Schanfe gelegd moeft worden aan de weftzyde dier Riviere, en dus op den bodem der Provincie van Utrecht, moeften zy, deswege, eerft overeenkomen met de Staaten van dit Geweft, gelyk zy, op den agttienden van Wintermaand, deeden, onder anderen toeftaande, dat de Bevelhebber dier fchanfe ook aan die van Utrecht zou moeten zweeren, dat hy de *politike* bevelen van dit Geweft, binnen de Schans, zou doen naarkomen. De Schans werdt, federt, voltrokken; doch, omtrent het afleggen van den eed aan de Staaten van Utrecht, kwam, na de aanftelling eens Stadhouders in 't jaar 1747, eenige verandering (*m*).

V. Bruffel verlooren.

De bekommering hier te Lande vermeerderde, na 't verlies van Bruffel, welk, in 't holft van den Winter, veroverd werdt, door de Franfchen. Het vereenigd Leger hadt, in deeze Stad, te Vilvoorden, en in de Schanfen langs de Vaart, tuffchen Vilvoorden en Bruffel, de Winterkwartieren betrokken. Te Bruffel, was een groote voorraad van mond-

en

(*m*) Reſol. Holl. 4 *Sept.* 1745. *bl.* 795. 20 *Jan.* 1746. *bl.* 30. 1 *Oct.* 21 *Nov.* 1749. *bl.* 824, 1074.

en oorlogsbehoeften byeen gebragt. De Maar- 1746.
ſchalk van Saxen, hiervan onderrigt, ondernam de Stad, op't onverhoedſt, van alle kanten, in te ſluiten, op den dertigſten van Louwmaand. De loopgraaven werden geopend, op den zevenden van Sprokkelmaand. De Stad werdt, eerlang, zo hevig aangetaſt, dat zy zig, op den twintigſten, by verdrag, overgaf, volgens welk, de Ooſtenrykſche, Engelſche en Staatſche manſchap, die zig in dezelve bevondt, krygsgevangen blyven moeſt; bedingende zy alleenlyk naar de minſt afgelegen' Plaatſen gevoerd te worden. De Sekretaris van den Reſident der Staaten den Heere *van Kinſchot* kreeg verlof, om, met de bedienden, goederen en papieren van den Reſident, te vertrekken, werwaards hy wilde. De Maarſchalk van Saxen vorderde eene brandſchatting van twee millioenen van de Stad, die aan 't Krygsvolk werden uitgedeeld. 't Geheim, waarmede deeze aanſlag belegd geweeſt was, hadt veel toegebragt, om dien te doen gelukken. De bezetting van Bruſſel werdt op tien- of twaalfduizend man begroot (*n*): en 't werdt den Bondgenooten, in 't algemeen, voor eenen merkelyken misſlag aangerekend, dat zy zo veel volks en voorraads, in zulk eene kwalyk verſterkte Stad; byeen gebragt hadden. Nivelle, welks bezetting, door de wakkerheid van den Staatſchen Major *May*, gelukkiglyk, werdt gebergd (*o*), werdt, ook in Sprokkelmaand, ingenomen door de Franſchen.

't Her-

(*n*) R. Rolt *Vol.* IV. *p.* 587. Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe *Tom.* III. *P.* I. *p.* 59-84.

(*o*) Notul. Zeel. 28 *Maart*, 1746. *bl.* 142.

1746. 't Herſtellen der Vrede in Duitſchland, op 't einde des voorleeden jaars, noodzaakte den Koning van Frankryk de wapenen tegen de Koninginne van Hongarye te voeren, in de Nederlanden en in Italie. Hy zogt, van 't begin des oorlogs af, vrede te houden met het Duitſche Ryk, en deedt zulks, nog in den aanvang deezes jaars, verklaaren, op den Rykſdag te Frankfort. De Keizerin-Koningin zogt, daarentegen, de Vorſten en Stenden des Ryks te beweegen, om met Frankryk te breeken. Doch men was, in 't Ryk, wars van den oorlog. Ook hadt Frankryk eene nieuwe reden gekreegen, om zyne wapenen uit Duitſchland te houden, ſedert het ſluiten van 't Verdrag van Dresden, tuſſchen de Koningin van Hongarye en den Koning van Pruiſſen, alzo de laatſte zig, by het zelve, verbonden hadt, om de eerſte, in haare bezittingen in Duitſchland, te handhaaven (p). Italie en de Nederlanden ſtonden dan, voortaan, het groot tooneel des oorlogs te worden.

Inzigten van 't Franſche Hof op 't ſtuk des oorlogs.

VI. Het Franſche Hof, 't zy dat het, gelyk ſommigen vermoedden, voorhadt, de Bondgenooten op te houden, en ſlap te maaken; 't zy dat het, inderdaad, 's Konings wapenen voornaamlyk dagt te voeren in Italie, boodt den algemeenen Staaten, in 't begin deezes jaars, wederom een Verdrag van Onzydigheid aan. De Ambaſſadeur van Hoey gaf zig veel moeite, om hun deezen voorſlag ſmaakelyk te maaken. En 't ontbrak, onder de Leden der hooge Regeeringe, niet aan zulken, die oordeelden, dat het

Frankryk biedt den Staaten wederom een Verdrag van onzydigheid aan.

(p) Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* I. *p.* 24-94.

het belang van den Staat vorderde, dat men, eindelyk, zulk een Verdrag aanging. Zy merkten aan „ dat de Bondgenooten den laſt des „ oorlogs in de Ooſtenrykſche Nederlanden „ te zeer lieten aankomen op de Staaten; dat „ Groot-Britanje zelf, in 't voorleeden jaar, „ veel minder volks geleverd hadt, dan het „ verpligt was te leveren; dat de opſtand in „ Schotland den Koning genoodzaakt hadt, „ het Engelſch krygsvolk, welk nog naar de „ Nederlanden gezonden was, van daar te „ rug te ontbieden, en dat het, veelligt, dit „ gantſche jaar, of langer, gebruikt zou moeten worden, om den opſtand in 't Ryk te „ dempen." Men voegde hierby, heimelyk, nog andere redenen, die op de behoudenis van den tegenwoordigen vorm der Regeeringe zagen. Doch de meeſten verſtonden, dat men 't Verdrag van onzydigheid behoorde af te wyzen. „ De herſtelling der Vrede in „ Duitſchland zou, huns oordeels, de Keizerin Koningin van Hongarye de handen „ ruim laaten, om haare krygsmagt in de „ Nederlanden, merkelyk, te verſterken. „ Ook was 't te verwagten, dat de opſtand „ in Schotland ſpoedig gedempt zou zyn; „ waarna de Koning van Groot-Britanje de „ troepen, die derwaards gevoerd waren, „ wederom zou konnen zenden naar de Nederlanden; behalve, dat men, volgens de „ Overeenkomſten, met de Keurvorſten van „ Keulen en Beieren geſlooten, zig zou konnen bedienen van derzelver hulptroepen, „ om het Leger der Bondgenooten te verſterken." En deeze en andere redenen brag- 1746.

1746. ten te wege, dat de aanbieding van een Verdrag van Onzydigheid, door Frankryk gedaan, niet aangenomen werdt, by de Staaten: waartoe ook veel hielpen de poogingen der Hoven van Weenen en Londen, die belang hadden, om de Staaten langs hoe dieper in te wikkelen in den oorlog.

Misnoegen aan 't Franſche Hof, wegens drie Franſche Ooſtindiſche ſchepen, te Batavia opgebragt.

Midlerwyl, nam de verwydering tuſſchen Frankryk en deezen Staat toe, hand over hand. By het misnoegen, welk aan het Franſche Hof opgevat was, over het kragtdaadiglyk ondersteunen der Koninginne van Hongarye, en over het gebruiken van ſommige bezettingen der overgegaane Barriere-plaatſen, was ook gekomen het misnoegen, over het herwaards zenden van twee Franſche Ooſtindiſche Schepen, van de drie, die, in 't begin des voorleeden jaars, door de Engelſchen genomen, te Batavia opgebragt, en met de laadingen aan den algemeenen Landvoogd van Nederlandſch Indie, den Baron van Imhoff, verkogt waren, die dezelven herwaards gezonden hadt. De Abt de la Ville hadtze, terſtond, te rug geëiſcht, in Wynmaand daaraan, zig beroepende op het elfde punt van het Verdrag van Koophandel des jaars 1739, waar by het ontvangen van pryzen, die op eene van beide de Mogendheden veroverd waren, in de havens der andere Mogendheid, voor ongeoorlofd verklaard werdt (*q*). 't Gedrag van den Heere van Imhoff werdt te vreemder gevonden, om

(*q*) R. ROLT *Vol.* III. *p.* 431. *Vol.* IV. *p.* 452. Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* II. *p.* 110. *Zie ook* Europ. Merc. *Jan.—Juny* 1746. *bl.* 84.

om dat men een' Franſchen Kaaper, die een' Engelſchen prys in Zeeland hadt opgebragt, genoodzaakt hadt, dien te ſlaaken (*r*). Ondertuſſchen, verliep 'er een geruime tyd, eer men, hier te Lande, overeenkwame met de Franſche Ooſtindiſche Maatſchappye wegens de herlevering der drie Schepen (*s*). En terwyl dit draalde, benam de Koning van Frankryk, by eene Akte van den eenendertigſten van Wintermaand laatſtleeden, den ingezetenen van den Staat de voordeelen in den Koophandel, die hun, by het Verdrag van den jaare 1739, waren toegeſtaan: 't welk niet nalaaten kon, de Hollandſche, Zeeuwſche en Frieſche Scheepvaart zeer te drukken. 1746.

't Verdrag van Koophandel van 't jaar 1739 ingetrokken.

Om verdere verwydering met Frankryk te voorkomen, de gekrenkte vriendſchap te herſtellen, en te gelyk te beproeven of men, aan 't Franſche Hof, ook met nut zou konnen arbeiden tot eene algemeene Bevrediging, werdt, eerſt by Holland (*t*), en daarna ter algemeene Staatsvergaderinge, beſlooten, een gevolmagtigd Staatsdienaar derwaards te zenden, en daartoe wederom den Graaf van Waſſenaer, Heer van Twikkelo, te verkiezen (*u*), die ook een Geloofsbrief als buitengewoonen Ambasſadeur mede kreeg, om zig daarvan, naar welgevallen, te konnen bedienen (*v*). Hy vertrok den tienden van Sprokkelmaand uit den Haage,

De Graaf van Waſſenaer wordt wederom naar Frankryk gezonden.

(*r*) Notul. Zeel. 21 *Dec.* 1744. *bl.* 473. 25 *Jan.* 1745. *bl.* 37.
(*s*) Reſol. Holl. 16 *Dec.* 1745. *bl.* 1024. Notul. Zeel. 11 *Oct.* 24 *Dec.* 1745. *bl.* 449, 450, 567. 14 *Jan.* 21 *Jany* 1746. *bl.* 46, 358.
(*t*) Secr. Reſol. Holl. 22 *Jan.* 1746. X. *Deel*, *bl* 498. Reſol. Holl. 26 *Jan.* 9 *Febr.* 1746. *bl.* 58, 86.
(*u*) Secr. Reſol. Holl. 1 *Febr.* 1746. X. *Deel*, *bl.* 518.
(*v*) Reſol. Gener. *Sabb.* 5 *Febr.* 1746.

1746. ge, en kwam den twintigſten te Parys: en na dat hy, den zevenentwintigſten, gehoor by den Koning gehad hadt, tradt hy, terſtond, met den *Markgraave d'Argenſon* en andere Staatsdienaars in onderhandeling. Hy vondt deezen en den Koning zelven in 't algemeen zeer geneigd tot vrede. 't Scheen, dat 'er, met vrugt, iet te handelen zou zyn aan 't Franſche Hof. Doch alzo deeze handeling ten uiterſte geheim blyven moeſt, en ondertuſſchen van het hoogſte gewigt ſtondt te worden, vonden de Staaten, in 't begin van Grasmaand, geraaden, den Heere van Waſſenaer, die zulks reeds voor zyn vertrek verzogt hadt, eenen tweeden Staatsdienaar toe te voegen, met wien hy zou konnen *raadpleegen en overleg maaken*. En hiertoe werdt de tweede Griffier der algemeene Staaten, de Heer Jakob Gilles, benoemd (w), die den agttienden der gemelde maand reeds te Parys was. 't Vertrek des Konings naar het Leger noodzaakte de Gezanten, eerlang, het Hof te volgen. Zy begaven zig eerſt naar Bruſſel; toen naar Mechelen, naar Antwerpen, en eindelyk, na dat de Koning het Leger verlaaten hadt, de een na den anderen wederom naar Parys. Op alle deeze plaatſen, handelden zy, voornaamlyk, met den Heere d'Argenſon en met den Abt de la Ville, die uit Holland te rug gekeerd was, en bragten, onder anderen, te wege „ dat het ſlegten der veroverde ſterke Plaat„ ſen in de Nederlanden, waarmede de Fran„ ſchen een begin gemaakt hadden, vooreerſt, „ ge-

De tweede Griffier Gilles wordt hem toegevoegd.

Uitwerkingen deezer bezending.

(w) Secr. Reſol. Holl. 5 *April*, 1746. X. *Deel*, *bl.* 510. Reſol. Gener. *Sabb.* 9 *April* 1746.

UNICO WILLEM,
GRAAVE EN BAANDERHEER VAN EN TOT WASSENAER,
Heere van Obdam, Twickel enz.
Ridder van de Duitsche Orde en Coadjutor
der Balye tot Utrecht enz.

A. Schouman del. 1754 — J. Houbraken fec.

IS. TIRION excud.

„ geſtaakt, en de Franſche wapenen, geduu- 1746.
„ rende den gantſchen veldtogt, niet gebragt
„ werden op den bodem van den Staat."

Doch 't werk der algemeene bevrediging, het groot oogmerk deezer bezendinge, vorderde luttel. De Staaten beoogden in deeze handeling, eerſt het meeſte voordeel van hun Gemeenebeſt, en daarna, dat van hunne Bondgenooten, byzonderlyk van Groot-Britanje, met welk Ryk zy thans ten naauwſten verbonden waren. Frankryk hadt eene algemeene Byeenkomſt voorgeſlaagen, tot bevordering der Vrede (x). Doch men verſtondt, in den Haage, dat zulk eene Byeenkomſt vrugteloos zyn zou, zo niet vooraf eenige punten werden vaſtgeſteld, die ten grondſlag der handelinge op de Byeenkomſt konden ſtrekken. De meeſte geſprekken der Heeren van Waſſenaer en Gilles met de Franſche Staatsdienaars liepen over deeze punten: en men gaf van alles kennis ter plaatſe daar 't behoorde, en in 't byzonder ook aan de Staatsdienaars van Groot-Britanje, voor welken niets verborgen bleef. De algemeene grondſlag der handelinge was, dat Frankryk, gelyk het dikwils verklaard hadt, niets voor zig zelf begeerde. Op deezen grondſlag, beoogde men dan, met opzigt op het belang van den Staat, te bedingen „ dat de „ voorige Verdragen, met naame die van „ Utrecht en van den jaare 1717, vernieuwd „ en beveſtigd, het Verdrag van Koophandel „ van den jaare 1739 herſteld, en alle vero„ verde Plaatſen in de Ooſtenrykſche Neder„ lan-

Oogmerk der Staaten in de handeling over eene algemeene Vrede.

(x) *Zie* hier voor, *bl.* 14.

1746. „ landen te rug gegeven werden: ook, dat „ Spanje verklaarde, de Scheepvaart van den „ Staat op de Weſtindien te zullen laaten on„ geſtoord, volgens de oude Verdragen;" welke verklaaring men noodig oordeelde, om dat de Markgraaf de Caſtellar, in 't jaar 1731, verklaard hadt, dat dit Ryk zig van de Verdragen ontſlaagen hieldt (y), 't welk nog nooit uitdrukkelyk herroepen was. Ten opzigte van Groot-Britanje, zogt men te bedingen „ vernieuwing „ der Verdragen; het ſlegten van Duinkerken „ op den voet derzelven; afſtand van de be„ vordering der belangen des Pretendents en „ zyner nakomelingſchap; herſtelling der „ Scheepvaart en des Koophandels als voor „ den oorlog, en bevordering der Vrede met „ Spanje op den voet van de Utrechtſche, „ en van de overeenkomſt op het Pardo van „ den jaare 1739, vermeerderd met eene ver„ klaaring omtrent den Pretendent, overeen„ komſtig met die van Frankryk." Voor het Weener Hof wilde men vorderen „ vernieu„ wing der belofte van handhaavinge der Prag„ matike Sanctie; vernieuwing van het Ver„ drag van den jaare 1738; wedergeeving van „ al het veroverde in den tegenwoordigen oor„ log, en erkentenis van den Keizer: alles zo „ wel door Spanje, als door Frankryk." Eindelyk, zogt men, met betrekking tot Italie, te bedingen „ dat de Koning van Sardinie en „ de Hertog van Modena in derzelver Staa„ ten herſteld werden, en dat Genua in de „ Vrede begreepen werdt."

Doch

(y) *Zie* XIX. *Deel*, *bl.* 44.

Doch onder 't verhandelen deezer punten, merkten de Franſche Staatsdienaars aan, dat men veel eiſchte van Frankryk, zonder Frankryk iet aan te bieden. Zy vorderden dan, van hunne zyde, Kaap Breton te rug. Zy deeden nog eenige andere eiſchen. Doch zy beloofden, Ooſtenrykſch Vlaanderen en 't gene zy van Brabant bemagtigd hadden, benevens der Staaten Barriere te zullen te rug geeven. Ook zou het verdrag van Koophandel, met de Staaten, in 't jaar 1739, gemaakt, volkomenlyk worden herſteld. Doch alles bleef nog maar by onderlinge geſprekken, zonder dat 'er iets naar behooren bepaald veel min getekend werdt. 1746. Wat de Franſchen vorderen? Wat zy toegeeven?

Ontrent het midden van Bloeimaand, hadt men 't egter, te Bruſſel, zo ver gebragt, dat de Franſchen toegaven „ Duinkerken, van den „ Land- en Zeekant beide, te zullen ſtellen in „ den ſtaat, waarin het voor 't jaar 1740 geweeſt „ was, en volgens de verdragen van de jaaren „ 1713 en 1717 zyn moeſt. Ook zouden zy „ den Pretendent noch zyne nakomelingſchap „ niet onderſteunen, en by Spanje uitwerken, „ dat de Vaart naar de Weſtindien, die volgens „ de verdragen vryſtondt, voortaan onbelem„ merd bleeve." Doch omtrent eenige andere punten, was de handeling nog niet geſlaagd naar genoegen. De Franſchen drongen, ondertuſſchen, ſterk op het voortzetten der handelinge, tot zo verre zelfs, dat zy dreigden met het ſlegten der veroverde Plaatſen, byzonderlyk van Yperen, te zullen voortvaaren, zo men geen meer yver toonde om te ſluiten. Doch de Staatſche Gevolmagtigden hielden hun voor, Staat der handelinge in Bloeimaand.

1746. dat zulks de handeling agteruit zetten zou, vooral zo hierby kwame, gelyk men in den Haage vreesde, dat de Franſchen hunne wapenen voerde op Staatſchen bodem; alzo daaruit veranderingen te wagten waren, waardoor de handeling den Staatſchen onttrokken ſtondt te worden. En 't ſchynt dat deeze aanmerkingen vry wat indruks maakten op de Franſchen, die ſedert te kennen gaven, dat de ſlegting van Yperen agterblyven zou.

De Markgraaf de Puiſieux komt heimelyk in den Haage.

Kort hierna, kreeg men, aan 't Franſche Hof, tyding, dat de Graaf van Harrington, in 't Parlement van Engeland, eene redevoering gedaan hadt, waaruit klaarlyk bleek, dat men aldaar kennis hadt van 't gene, door de Staatſchen, met Frankryk, gehandeld werdt, en dat men 'er in bewilligde. Hieraan hadden de Franſchen, tot nu toe, naar 't ſcheen, getwyfeld. En nu hun deeze twyfeling benomen werdt, ſcheenenze meer vertrouwen te hebben van den goeden uitſlag der handelinge. De Koning vondt zelfs goed, den *Markgraaf de Puiſieux*, onder dekſel van, met den Profeſſor *Albinus* en anderen, over eene borſtkwaale, te willen raadpleegen, af te zenden naar den Haage, om met den Raadpenſionaris en eenige andere Leden der Regeringe, aan welken 't geheim der handelinge betrouwd was, te ſpreeken over de beſte middelen, om het werk tot een goed en ſpoedig einde te brengen. Hy deedt deeze reis in Zomermaand. En 't gevolg der zelve was, dat het Engelſche Hof eerſt, en daarna ook het Franſche gebragt werden tot een beſluit, om eene byeenkomſt te houden van de Staatsdienaars der drie Mogendheden; waarin men de

Men beſluit eene Byeenkomſt te houden, van Franſche, En-

voor-

voorwaarden der algemeene Vrede regelen, en zelfs daaromtrent tot een beſluit komen zou, ingeval men bevondt, dat 'er de Bondgenooten ook redelyke voldoening in kreegen. De Engelſchen gaven niet donkerlyk te verſtaan, dat zy de handeling den Staatſchen alleen niet langer toevertrouwden, en bedugt waren, dat dezelven zig mogten laaten overhaalen tot een afzonderlyk verdrag. Hierdoor ſcheenen zy bewoogen geworden te zyn, om eenen Staatsdienaar te magtigen tot de handelinge. De Franſchen neigden tot handeling met de Engelſchen, ſedert dat zy eenige hoop gekreegen hadden, dat het Engelſche Hof de Vrede zogt: en de Staatſchen, geene volmagt van de Engelſchen hebbende, om iet uit derzelver naam te ſluiten, zagen gaarne, dat zy zig nader moeiden met de handelinge. Ondertuſſchen rees 'er, by de Staatſchen, nu en dan, eenige twyfeling, of de Engelſchen de Vrede wel ernſtelyk begeerden. Zy hadden, tot hiertoe, alleenlyk zwaarigheden gemaakt tegen de ontwerpen van Vrede, welken men hun voorgehouden hadt, zonder zelven iet klaarlyk te vorderen. En zo dra men overeengekomen was, om eene byeenkomſt te houden tuſſchen de Staatsdienaars der drie Mogendheden, ſpraken zy van hiervan kennis te willen geeven aan de Hoven van Weenen en Turin: 't welk niet nalaaten kon de handeling moeijelyker te maaken. Evenwel hadt de voorgenomen byeenkomſt voortgang. De Stad Breda werdt benoemd tot het houden van dezelve (z). Wy zullen, in 't vervolg, zien, wat aldaar gehandeld werdt. Onder-

1746. Engelſche en Staatſche Gevolmagtigden.

(z) *Uit egte Stukken en Beſcheiden.*

1746. dertuſſchen, was de Veldtogt in de Nederlanden, voorſpoediglyk geopend en voortgezet door de Franſchen. Wy moeten 'er kortelyk verſlag van doen, eer wy 't verhaal der Vredehandelinge vervolgen.

VII. De Veldtogt in de Nederlanden wordt geopend.

De Maarſchalk van Saxen, na 't veroveren van Bruſſel, vertrokken zynde naar Frankryk, om de beweegingen van den aanſtaanden Veldtogt te regelen, kwam, in Grasmaand, in Brabant te rug. Met den aanvang van Bloeimaand, deedt hy 't Leger te velde trekken, gedeeltelyk onder Dendermonde, gedeeltelyk omtrent Bruſſel. Ook hadt de *Graaf d'Eſtrées* laſt, om eenige troepen uit het Leger des Prinſen van Conti te verzamelen omtrent Maubeuge, en Bergen in Henegouwen, Charleroi en Namen te dreigen met een beleg. Het vereenigd Leger, waarover de Vorſt van Waldek nu 't opperbevel voerde, hadt zig, agter de Dyle, tuſſchen Mechelen en Leuven, nedergeſlaagen, om de zwakke Steden van Brabant te dekken. In Grasmaand, hadt men zig meeſter gemaakt van Vilvoorden, by welke gelegenheid, de jonge Graaf van Rechteren omgekomen was. Doch de optogt des Graaven van Löwenthall naar Leuven, met een aanzienlyken hoop volks, deedt het vereenigd Leger, welk gevaar liep van ingeſlooten te worden, opbreeken van agter de Dyle, en over de Neethe trekken, om en door Antwerpen, naar de grenzen der Baronye van Breda, alwaar het zig begroef. Leuven en Mechelen werden toen ingenomen, door de Franſchen. De Bondgenooten hadden nog eenige Schanſen, langs de Dyle en de Neethe, ingehouden, om den voorttogt der Franſchen te

De Franſchen bemagtigen Antwerpen en gantſch

te ſtuiten; doch zy werden haaſt overweldigd. 1746.
Lier, Heerentals en Aarſchot, niet te houden zynde, werden toen, terſtond, van hunne bezettingen verlaaten, en door de Franſchen ingenomen. De Stad Antwerpen zelve opende de poorten voor den naderenden vyand: doch 't Kaſteel, welk met zeſtienhonderd man bezet gelaaten was, ſtondt een beleg door van eenige dagen, en gaf zig, op den eerſten van Zomermaand, over, by verdrag, volgens welk, de bezetting, die alleen uit Ooſtenrykſche manſchap beſtondt, met twee ſtukken kanon en een mortier, uittrok naar 't vereenigd Leger. De ſterkte S. Maria, ter linker zyde van de Schelde, tegen over S. Filips gelegen, werdt te gelyk met het Kaſteel van Antwerpen, opgegeven aan de Franſchen; die zig, na 't veroveren van Antwerpen, van gantſch Ooſtenrykſch Brabant meeſter zagen (*a*). Men lei, vervolgens, in beraad, om 't vereenigd Leger, welk op de Bredaſche Heide lag, en merkelyk zwakker was dan dat der Franſchen, aan te taſten: doch 't werdt ondienſtig geoordeeld; zo om dat de Bondgenooten vaſt begraaven lagen, agter eene verſterkte Linie, die hier, in 't jaar 1702, opgeworpen was, als om dat zy geduurig toevoer van volk en voorraad konden krygen uit Holland, terwyl de ſchraale heide voor 't Franſche Leger niets uitleveren kon (*b*).

Ooſtenrykſch Brabant.

Terſtond hierna, werdt het beleg van Bergen in Henegouwen ondernomen: waartoe een aanzienlyk gedeelte van het Leger, welk in Brabant lag, gebruikt werdt. De Prins van Con-

Zy veroveren Bergen en Henegouwen, en

(*a*) Memoir pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* I. *p.* 150 & *ſuiv.* R. Rolt *Vol.* IV. *p.* 269, 270.
(*b*) Memoir. *Tom.* III. *P.* I. *p.* 157.

1746. Conti, die 't bevel voerde over dit beleg, kwam den zevenden van Zomermaand reeds voor de Stad: doch de aanhoudende regen hinderde de belegeraars in hunnen arbeid, meer dan veertien dagen agter een. De loopgraaven werden niet geopend, voor den vierentwintigſten: doch 't beleg werdt, van toen af, zo ſterk voortgezet, dat de Stad zig, den elfden van Hooimaand, by verdrag, opgeeven moeſt. De bezetting, gedeeltelyk uit Ooſtenrykſche, gedeeltelyk uit Staatſche manſchap beſtaande, moeſt zig krygsgevangen geeven. De laatſte, over welke de Prins van Heſſen-Philipsthall 't bevel gehad hadt, werdt heel naar Frankryk gevoerd. S. Guislain, welk driehonderd Ooſtenrykſchen inhadt, moeſt zig, den drie-entwintigſten, op gelyke voorwaarden, overgeeven (*c*). Terwyl 't beleg van Bergen duurde, was de *Graaf van Palfi*, met een Leger Ooſtenrykſchen, uit Duitſchland, opgetrokken naar de Nederlanden, om zig met de troepen onder den Vorſt van Waldek te vereenigen. Palfi toog, met zyn Leger, naar en over de Maaze, werwaards de Vorſt van Waldek, insgelyks, optrok, zonder dat het hem, door het overſchot des Franſchen heirs, kon belet worden. De Legers vereenigden zig op de heide den Donderſlag, tuſſchen Haſſelt en Brey, in Luikerland. Prins Karel van Lotharingen, van Weenen herwaards gekomen, ſtelde zig, eerlang, aan het hoofd der Vereenigde troepen, en ſloeg zig neder langs de Demer,

S. Guislain.

Prins Karel van Lotharingen

(*c*) Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* I. *p.* 158-170, 172.

mer, eenige ligt gewapende manſchap afzen- 1746.
dende, om de kleine Geete te bezetten, en ſtelt zig
den overtogt der Franſchen over deezen ſtroom aan 't
te ſtuiten. De vyand hadt, midlerwyl, 't beleg hoofd
geſlaagen voor Charleroi: 't welk Prins Karel van 't
bewoog, over de Demer, hooger op te trek- Vereenigd
ken, naar den kant van Hannuye, met oog- Leger.
merk om zig meeſter te maaken van een' poſt, *de vyf Sterren* genaamd, die zeer gelegen was tot dekking van 't beleg van Charleroi; waarom de Maarſchalk van Saxen dien ingenomen hadt, kort voor de aankomſt van het Leger onder Prinſe Karel. Charleroi gaf zig, onder- Charleroi
tuſſchen, vier dagen na 't openen der loop- verloo-
graaven, over, in 't begin van Oogſtmaand, ren.
by verdrag, volgens welk de bezetting krygsgevangen bleef, en eerlang naar Valenchyn en Kameryk gevoerd werdt. De Ooſtenrykſchen, onder den Generaal *Trips*, hadden, op den eerſten, eenen hevigen aanval gedaan op de poſt aan de vyf Sterren: doch zy waren, met verlies, afgeſlaagen. Na 't overgaan van Charleroi, trok Prins Karel over de Mehaigne, om Namen te dekken; welke Stad nu gedreigd werdt met een beleg (*d*).

De wederzydſche Legers deeden, ſedert, De Fran-
hun beſt, om elkanderen den toevoer af te ſny- ſchen be-
den. De Franſchen, die by Welhain lagen, legeren
ontvingen den hunnen van Bruſſel en Leuven. Namen.
De Bondgenooten, die zig, eerlang, by Mazy nederſloegen, kreegen hunnen voorraad van Huy aan de Maaze. En de Partyen, die men, van

(*d*) Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* III. *P* I. *p.* 171-176.

1746. van wederzyde, uitzondt, belemmerden elkanderen den aanvoer, dikwils. Het Vereenigd Leger, ſedert, over de Maaze getrokken, tot beter beſcherming van Namen, werdt, na dat de vyand, op den twee-entwintigſten van Oogſtmaand, Huy bezet, en zig van de hoogte van Sart, aan de overzyde der Maaze boven Huy, meeſter gemaakt hadt, genoodzaakt te rug te keeren over den ſtroom, waardoor Namen, eene der ſterkſte Barriere-Steden, en de eenigſte in de Nederlanden, tuſſchen de Maaze en de Zee, die nog in de magt der Keizerinne Koninginne was, geheellyk, bloot geſteld werdt voor eene belegering. Ook liep het ſlegts aan, tot den vyfden van Herfſtmaand, toen de Stad, rondsomme, ingeſlooten werdt, door den Graave van Clermont. De bezetting, uit Ooſtenrykſche en Staatſche manſchap beſtaande, ſtondt onder bevel van den Luitenant-Generaal *Crommelin*. De loopgraaven werden geopend, tuſſchen den twaalfden en dertienden. En op den negentienden, werdt de Stad opgegeven by verdrag, volgens welk de bezetting week in 't Kaſteel, welk, terſtond daarna, aangetaſt werdt. Het verdedigde zig ſlegts zes dagen. De Bevelhebber, geen ontzet te gemoet ziende, na dat het vereenigd Leger over de Maaze geweeken was, beſloot ook het Kaſteel op te geeven by verdrag van den dertigſten, volgens welk, de bezetting krygsgevangen bleef (*e*). Met het veroveren van Namen, waren de Staaten alle Barriere Plaatſen

De Stad geeft zig over. 't Kaſteel wordt aangetaſt, en veroverd.

(*e*) Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* II. *p.* 1-9 *en* andere Verhaalen.

ſen kwyt: 't verkrygen van welken hun, in eenen twaalfjaarigen oorlog, veel volks en geweldige ſchatten gekoſt hadt. Sommigen, veelligt om zig te beter in dit verlies te trooſten, beweerden, ten deezen tyde, dat men de Barriere-Plaatſen, die veel onderhouds vereiſchten en kleinen dienſt deeden, wel miſſen kon, en zig, met zyne oude Barriere, langs de Maaze, beſchermen, tegen vyandelyke aanvallen. Doch anderen verſtonden, dat de Barriere genoeg dienſt deedt, als zy de vyandelyke wapenen, eenen geruimen tyd, verre van de grenzen hieldt, binnen welken tyd, men, zonder den laſt des oorlogs van naby te draagen te hebben, gemeenlyk gelegenheid hadt, om zig met Bondgenootſchappen te ſterken, en, zo 't krygsgeluk al niet mede loopen mogt, door middel derzelven, eene veilige en eerlyke Vrede te bedingen. 1746.

VIII. Slag by Raucoux, niet verre van Luik.

Het Vereenigd Leger was, na 't overgaan van Namen, langs de Maaze, getrokken, tot digt onder Luik, daar 't zig nederſloeg, hebbende den Stroom van agteren, en den regter vleugel naar Hautain, den linker naar Grace uitgeſtrekt. Men hadt zig hier gelegerd, om te beletten, dat Luik niet ingenomen werdt door den vyand, ſchoon de gelegenheid der Plaatſe gantſch niet voordeelig was. Het middelſte gedeelte des Legers werdt doorſneeden van twee groote beeken, die, by Milmont, in een liepen, en alleen eenen engen doortogt open lieten, door welken, de eene helft van het Leger gemeenſchap hebben kon met de andere. De Maarſchalk van Saxen, hiervan onderregt, ſloeg, den tienden van Wynmaand,

1746. op weg, om de Bondgenooten aan te taſten, en legerde zig, in de vlakte, tuſſchen twee gemeene wegen, die van Tongeren en van S. Truyen naar Luik leiden. Het Vereenigd Leger bleef leggen, tot drie uuren na den middag, en trok toen uit de Legerſtede, zig ſtellende in ſlagorde, tegen over den vyand. Beide de Legers bleeven, den gantſchen nagt, onder de wapenen. De Franſchen, des anderendaags 's morgens, ten agt uuren, zynde opgetrokken, kwamen, tegen elven, onder 't bereik van 't geſchut der Bondgenooten, welk, terſtond, op hen los brandde. 't Schieten duurde tot over den middag, wanneer de aanval begon van de Franſche zyde. De Ooſtenrykſchen, onder den Generaal Bathiani, en eenige Hanoverſchen maakten den regter vleugel van 't Vereenigd Leger uit, en ſtonden naar den kant van Hautain. In 't midden ſtonden de Engelſchen, die, na 't dempen van den opſtand in Schotland, wederom herwaards gekomen waren, de Hanoverſchen en Heſſiſchen, een gedeelte van welken de Dorpen Varoux en Raucoux hielp verdedigen. De linker vleugel beſtondt uit Staatſche manſchap, die zig, ter regter zyde, tot even agter het Dorp Raucoux, uitſtrekte. Het middelſte gedeelte en de linker vleugel werden eerſt en hevigſt aangevallen, terwyl de Ooſtenryksſchen, door een gedeelte des Franſchen Legers, welk hunne beweegingen gade ſloeg, belet werden, deel te neemen in 't gevegt. De Staatſche Ruitery kweet zig wakkerlyk, volgens 't getuigenis der vyanden zelven. Ook werden de vyandelyke aanvallen, door alle de troepen, die

die deel aan den ſtryd hadden, moediglyk, 1746.
afgeſlaagen. Doch na dat de Maarſchalk van Saxen laſt gegeven hadt, om de Dorpen Varoux en Raucoux, daar de Staatſchen zig verſterkt hadden, aan te taſten, begon men, in 't Vereenigd Leger, op den aftogt verdagt te zyn. Een gedeelte week naar den S. Pietersberg, een gedeelte over de Maaze, zonder door den vyand, die 't ſlagveld behieldt, vervolgd te worden. Het verlies der Bondgenooten werdt, door de Franſchen, begroot op tienduizend man, dooden, gekwetſten en gevangenen: hoewel 't by de Bondgenooten zelven niet hooger dan vierduizend tweehonderd en negentig gerekend werdt. De vyand telde ſlegts drieduizend dooden en gekwetſten, daar zyn verlies, van de zyde der Bondgenooten, op meer dan negenduizend man werdt begroot. De Markgraaf de Fenelon, die zo lang Ambaſſadeur van Frankryk by de Staaten was geweeſt, was de eenige Overſte van rang aan 's vyands zyde, die, in dit gevegt, ſneuvelde. Van de zyde der Bondgenooten, hadden de Engelſchen, Hanoverſchen, Heſſiſchen, Beierſchen en Staatſchen alleen byna al 't verlies geleeden. De Oostenrykſchen hadden weinig deel konnen hebben aan 't gevegt. Onder de Staatſche Officiers, die in dit gevegt ſneuvelden, telde men den Generaal-Major *Veldman*, den Kolonel *Graaf van Aumale* en den Major *Saumaiſe*. Het Vereenigd Leger week, den volgenden dag, geheel over de Maaze. De Franſchen legerden zig, by Tongeren. Doch beide de

1746. Legers betrokken, kort hierna, de Winterkwartieren (*f*).

Staat der Ooſtenrykſche Nederlanden.

Dus ongelukkig liep de veldtogt in de Ooſtenrykſche Nederlanden af. Zy waren nu, op Luxemburg, Limburg en het Ooſtenrykſch gedeelte van Opper-Gelderland na, allen den Franſchen in handen gevallen. De vyand hadt zig, tot hiertoe, in de Nederlanden, gehouden aan de linker zyde der Maaze, daar niets meer te veroveren viel op de Keizerin-Koninginne. Hy moeſt, derhalve, in eenen volgenden veldtogt, over de Maaze trekken, om de overige Ooſtenrykſche Nederlanden aan te taſten, of op den bodem der Staaten inbreeken. Het eerſte zou den Ryksvorſten, en, gelyk te vermoeden is, den Koning van Pruiſſen zelven kwaalyk behaagd hebben: het laatſte ſcheen te ſtryden met de vriendſchap, die Frankryk voorgaf, den Staaten toe te draagen. Nogtans beſloot men 'er toe. Zelfs wiſt men 'er een glimpig voorwendſel voor te vinden: gelyk wy wel haaſt zien zullen.

IX. Krygsbedryven in Italie.

In Italie, waren de zaaken der Keizerinne-Koninginne gelukkiger geſlaagd, in den veldtogt deezes jaars. De Koning van Frankryk hadt, in 't voorjaar, de zyde van den Staat van Genua gekooren, tegen de Corſen, die, door Groot-Britanje, door de Keizerinne-Koninginne, en door den Koning van Sardinie, onderſteund werden (*g*). De Keizerin-Ko-

(*f*) Journal de la Camp. de 1746. *MS.* ROLT *Vol.* IV. *p.* 274—279. Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* II. *p.* 12—42 *en* andere Verhaalen.

(*g*) Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* I. *p.* 136—150.

Koningin hadt niet verzuimd, na 't herſtellen van de Vrede in Duitſchland, haar Leger in Italie, door een' aanzienlyken hoop krygsvolk, onder den Generaal Nadaſti, te verſterken. Hy bragt te wege, dat de *Markgraaf van Castelar*, Guaſtalla, welk, in 't begin van Lentemaand, door de Ooſtenrykſchen, belegerd werdt, zoekende te ontzetten, zynen toeleg ſtaaken moeſt. De Plaats gaf zig, kort daarna, over, by Verdrag, volgens welk, de bezetting krygsgevangen bleef. Caſal gaf zig, ten zelfden dage, en op dezelfde voorwaarden, over aan de Ooſtenrykſchen. De Koning van Sardinie hadt Aſti, reeds te vooren, veroverd. Hy ſloeg daarna 't beleg voor Valence, welk, den vierden van Bloeimaand, opgegeven werdt. Het Kaſteel van Parma was, door den Generaal *Brown*, veroverd, in Grasmaand. Doch de Bevelhebber hadt de bezetting uit de Veſting weeten te geleiden, zonder dat het de belegeraars gemerkt hadden. De Maarſchalk de Maillebois, bevel gekreegen hebbende, om zig, met de Franſche troepen, die in Novi lagen, te voegen by het Leger onder den Infant Don Filips, die 't Kaſteel van Milaan, eerlang, verlaaten moeſt, maakte zig, daarentegen, in Bloeimaand, meeſter van Acqui, welk hy egter, kort daarna, wederom verliet. Midlerwyl, vielen 'er, tuſſchen de wederzydſche Legers, dikwils gevegten voor, zonder dat het tot eenen beſliſſenden veldſlag kwam. De Ooſtenrykſche en Sardiniſche troepen deeden hun beſt, om den vyanden den toevoer af te ſnyden, en verzwakten hen, eindelyk, zo zeer, datze hun meeſter van 't 1746.

1746. veld moeſten laaten; waarom het hun niet moeilyk viel, de verlooren' Steden te heroveren. De ſlag by Piacenza, die, in Bloeimaand, ten voordeele der Ooſtenrykſche en Sardiniſche troepen, voorgevallen was, baande den weg tot eenen inval in den Staat van Genua, die, langs twee wegen, door de beide Legers, ondernomen werdt. De troepen der drie Kroonen, die in deezen Staat lagen, werden genoodzaakt te wyken naar den kant van Final en Savona, terwyl Nadaſti, met de Ooſtenrykſchen, tot aan S. Petro d'Arena doordrong. Hier door werdt der Stad Genua alle gemeenſchap met het Leger haarer Bondgenooten afgeſneeden. De ongeruſtheid werdt toen zo groot in de Stad, dat zy beſloot zig te onderwerpen aan de Keizerin-Koninginne; gelyk, op den zesden van Herfſtmaand, onder zekere voorwaarden, geſchiedde (*h*). Men vorderde der Stad, ſedert, eene belaſting af van drie milliöen *Genuinen*: waarop een derde betaald werdt. Doch men zag geen' kans, om de overige twee derde te vinden. De Raad van Genua deedt, by den Koning van Groot-Britanje en by de Staaten der Vereenigde Geweſten, aanhouden, om derzelver voorſpraak by 't Weener-Hof, tot het bekomen van eenige vermindering in den gedaanen eiſch. De Secretaris *Villavecchia* leverde, ten dien einde, een Vertoog over aan de algemeene Staaten, op den zevenentwintigſten van

Genua onderwerpt zig aan de Ooſtenrykſchen.

(*h*) *Voiez* La Capitul. de Genes. *dans les* Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* I. *p.* 234 *& dans le* Recueil de Rousset, *Tom.* XIX. *p.* 174.

van Herfſtmaand. Ook beſloot men, het Weener-Hof te verzoeken, dat het den Staat van Genua genadiglyk wilde handelen; te meer, om dat de ingezetenen der Vereenigde Geweſten grootelyks benadeeld zouden worden, door 't bederf van den Koophandel in de overweldigde Stad (*i*). Doch eer hierop beſlooten werdt, was Genua, in 't begin van Wintermaand, in roere geraakt, by gelegenheid, dat de Markgraaf de Botta d'Adorno, Bevelhebber der Stad, uit den naam der Keizerinne-Koninginne, eenige ſtukken Geſchuts, die den Staat toebehoorden, wilde doen voeren naar 't Ooſtenrykſche Leger. Het graauw handgemeen geraakt met de knegten, ontſtondt 'er een oorlog tuſſchen beide, die verſcheiden' dagen duurde, en met het verdryven der bezettinge tot buiten de poorten eindigde. Het Weener-Hof, vermoedende, dat de Genueeſche Grooten deel aan den opſtand gehad hadden, vorderde dat men alles wederom in den voorigen ſtaat deedt herſtellen, zo ver 't doenlyk ware. Doch de Raad, zig van de Ooſtenrykſche overheerſching bevryd waanende, begaf zig, eerlang, onder de beſcherming van Frankryk, en ontving den Hertog van Bouflers, met eenige Franſche troepen, in de Stad. Wy zullen, in 't volgende Boek, aantekenen, hoe 't eindelyk met Genua afliep. Ondertuſſchen, hadt de Koning van Sardinie zig reeds van Savona, Final en andere Plaatſen

1746. De Staaten ſpreeken voor Genua, aan 't Weener-Hof.

De Stad dryft de Ooſtenrykſche bezetting uit.

(*i*) *Voiez* Rousset Récueil, *Tom.* XIX. *p.* 181.

1746. ſen in den Staat van Genua meeſter gemaakt (*k*).

Krygsbedryven der Engelſchen en Franſchen ter zee.

Tegen 't einde van Herfſtmaand, vertoonden de Engelſchen zig, met eene talryke Vloot, op de kuſten van Bretagne, van zins om 'er eene landing te doen. Ook wil men, dat 'er kans geweeſt zou zyn, om de Haven van Orient, daar de Pakhuizen der Franſche Ooſtindiſche Maatſchappye waren, te veroveren, zo zy, zonder uitſtel, aan land geſtapt waren. Doch zy deeden 't niet voor den eerſten van Wynmaand, des nademiddags ten vier uuren. De Franſchen hadden, derhalve, tyd gehad, om eenige troepen byeen te brengen, en zig in ſtaat te ſtellen, om hunnen vyand wel te ontvangen. Orient werdt, vergeefs, opgeëiſcht, en vervolgens, drie dagen agtereen, hevig beſchooten. Doch de Franſchen vuurden, van hunnen kant, met geene mindere felheid. De Engelſchen werden, eindelyk, genoodzaakt, de Plaats te verlaaten, en wederom ſcheep te gaan. Zy traden, naderhand, nog eens, aan land by Quiberon, zonder iet van belang uit te voeren (*l*). Op de Kuſt van Koromandel, was, in Hooimaand te vooren, een gevegt voorgevallen, tuſſchen eenige Franſche en Engelſche Oorlogſchepen. De Franſchen, onder 't beleid van *de la Bourdonnaye*, ondernamen, in Herfſtmaand, op

(*k*) R. ROLT *Vol.* IV. *p.* 296—311. Memoir. pour l'Hiſt. l'Europe, *Tom.* III. *P.* I. *p.* 194—254. *P.* II. *p.* 87—110, ROUSSET Recueil, *Tom.* XIX. *p.* 324—392.

(*l*) Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* II. *p.* 33 *& ſuiv.* R ROLT *Vol.* IV. *p.* 352—358.

op de zelfde kuſt, Madras te veroveren op de Engelſchen. Doch het Engelſch Opperhoofd ſloot een Verdrag met den Franſchen Bevelhebber, die, hierop, de kuſt verliet (*m*). 1746.

X. Handelingen aan 't Ruſſiſche Hof.

Zodanig was omtrent het beloop des oorlogs, te water en te lande, aan verſcheiden' oorden, met naame in de Nederlanden en in Italie. De Keizerin-Koningin hadt, na 't ſluiten der Vrede te Dresden, haare meeſte magt naar Italie geſchikt, en de beſcherming der Ooſtenrykſche Nederlanden te zeer laaten aankomen op haare Bondgenooten; die, ter oorzaake van den opſtand in Schotland, elders, de handen vol werks hebbende, genoodzaakt geweeſt waren, het Leger in de Nederlanden zwakker te laaten, dan 't anders geweeſt zou zyn: 't welk eene van de oorzaaken was, waarom de Franſchen, in deezen veldtogt, aldaar, zo veele Steden veroverd hadden. Het Weener-Hof was, midlerwyl, zo wel als Groot-Britanje en de Staaten, in geduurige onderhandeling geweeſt, met het Ruſſiſche, om het zelve te beweegen, tot het verleenen van onderſtand. De buitengewoone Ambaſſadeur de Dieu, ſchoon ook, by zyne Inſtructie, gelaſt tot het voltrekken van een Verdrag van Koophandel (*n*), hadt egter voornaamlyk gearbeid om de Keizerin te beweegen tot voldoening aan de Verdragen, die

(*m*) R. Rolt *Vol.* IV. *p.* 317 — 341. Memoir. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 146 & *ſuiv.*

(*n*) *Zie* dezelve *in de* Secr. Reſol. Holl. 6 *Jan.* 1745. X. *Deel, bl.* 345.

1746. die zy met de Hoven van Weenen en Londen geſlooten hadt: 't welk hem door de Staaten voor alle dingen was aanbevolen. Het Ruſſiſche Hof vorderde onderſtandgelden, met een aanmerkelyk gedeelte van welken, de Engelſchen, in 't eerſt, de Staaten belaſten wilden. De Staaten hadden, genoegzaam tegen den zin van Utrecht, beſlooten te komen tot het belooven van Onderſtandgelden; doch niet dan in den uiterſten nood, en zo weinig als 't mogelyk ware (o). De Heer de Dieu voldeedt volkomenlyk aan het oogmerk zyner Meeſteren, zo lang hy zig aan 't Hof van Petersburg hadt opgehouden. Hy bragt, eerlang, te wege, dat de Keizerin zig genegen verklaarde, tot byſtand der Keizerinne-Koninginne. Ook werdt men 't genoegzaam eens, over de onderſtandgelden, die, door Groot-Britanje en de Staaten, aan 't Ruſſiſche Hof zouden betaald worden. Doch het ſluiten der Overeenkomſt van Hanover, en het treffen der Vrede te Dresden, welk 'er op gevolgd was, deeden de Keizerin van Rusland veranderen van gedagten. Men verſtondt, aan 't Ruſſiſche Hof, dat het Engelſche, door het ſluiten en bewerken deezer Verdragen, de party der Keizerinne-Koninginne en des Konings van Poolen ſcheen te willen verlaaten. De begonnen en byna voltrokken handeling werdt dan t'eenemaal geſtremd. Men deedt, aan 't Ruſſiſche Hof, wel eenige opening tot nieuwe handeling. Doch de Heer de Dieu, geene kans

(o) Secr. Reſol. Holl. 6, 26 Jan. 1745. X. Deel, bl. 348, 352.

kans ziende om dezelve, in den tegenwoordigen toeſtand der zaaken, tot een goed en ſpoedig einde te brengen; en ongeneigd om den Staat langer met de zwaare koſten eener buitengewoone Ambaſſade te belaſten, verwierf verlof, om in de Lente deezes jaars, herwaards te keeren, zonder dat hy een volkomen beſluit hadt konnen maaken van de handelinge (*p*), waarmede de Reſident de Zwart, ſedert, belaſt bleef (*q*). Maar de Keizerin-Koningin ſloot, op den twee-entwintigſten van Bloeimaand, te Petersburg, een Verbond van onderlinge beſcherming met de Keizerin van alle de Ruſſen, voor den tyd van vyfentwintig jaaren, op den voet van 't Verbond van den jaare 1726. „ Men beloofde elkanderen eenen onderſtand van dertigduizend man, in geval de wederzydſche „ Staaten werden aangetaſt. Doch men zou, „ van de eene en andere zyde, tot deezen onderſtand, niet verpligt zyn, zo de Keizerin der Ruſſen van den kant van Perſie, en „ de Keizerin-Koningin in Italie werdt aangetaſt, ſchoon men, zelfs in beide deeze „ gevallen, zig verbondt, om dertigduizend „ man, tot elkanders dienſt, gereed te houden. Zo 't, wyders, dienſtiger geoordeeld „ werdt, den gemeenen vyand, elk van de „ zyde zyner eigene Staaten, aan te taſten, „ zou men, deswege, onderling, met elkanderen, overeen komen. Ook zou men den „ voor-

1746.

Verbond tuſſchen de Hoven van Weenen en Petersburg.

(*p*) Reſol. Holl. 24 *July* 1745. *bl.* 627. 21 *May* 1746. *bl.* 323.
(*q*) *Zie* Europ. Merc. *Jan.* — *June* 1746. *bl.* 213.

1746. „ voorgemelden onderſtand, in zulk een ge-
„ val, met onderling goedvinden, vermeer-
„ deren. Eindelyk, zou men de Republyk van
„ Poolen, den Koning van Groot-Britanje,
„ den Koning van Poolen, als Keurvorſt van
„ Saxen, en zodanige andere Mogendheden,
„ als men onderling zou geraaden vinden, no-
„ digen om in dit Verbond te treeden (*r*)." Doch daar verliep nog een geruime tyd, eer de Keizerin-Koningin genôt trok van 't gene, ten haaren behoeve, by dit Verbond, beloofd was. Het Ruſſiſche Hof ſcheen niet gezind, om de beloofde hulptroepen te laaten optrekken, voor dat het, met de Zee-Mogendheden, eens was, wegens eenen onderſtand in geld, dien het, hiertegen, bedingen wilde. En de Staaten der Vereenigde Geweſten kwamen hiertoe te nooder, om dat zy, onlangs, met Frankryk in onderhandeling getreden waren, over de herſtelling der Vrede: welke onderhandeling zo verre voortgezet was, dat men hadt vaſtgeſteld, wederzydſche Gevolmagtigden af te zenden naar Breda, gelyk, eerlang, geſchiedde.

Filips de V., Koning van Spanje, ſterft. Ferdinand de VI. volgt hem op.

Midlerwyl, was, op den negenden van Hooimaand, zeer onverwagt, overleeden Filips de V., Koning van Spanje, die, door zynen oudſten Zoon, uit het eerſte Huwelyk, onder den naam van *Ferdinand den VI.*, werdt opgevolgd (*s*). Men verwagtte, van deeze ver-

(*r*) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XIX. *p.* 460.
(*s*) Memoir. pour l'Hiſt. de Europe, *Tom.* III. *P.* I. *p.* 179 *& ſuiv.*

verandering aan 't Hof van Madrid, eene merkelyke verandering in den ſtaat der zaaken van Europa. Men hieldt voor zeker, dat de kryg in Italie, van de zyde van Spanje, voornaamlyk, was voortgezet, door beleid der Koninginne, die, voor haaren tweeden Zoon, Don Filips, eene aanzienlyke bezitting zogt in Italie, uit de Ooſtenrykſche nalaatenſchap. De dood van haaren Gemaal verſtak haar van 't bewind, welk zy, tot hiertoe, gehad hadt in de Regeeringe. Ook werdt zy, eerlang, van 't Hof verzonden. Koning Ferdinand zou, meende men, derhalve, veranderen van maatregels, zo dra hy de Regeering aanvaard hadt. En hieruit werdt de hoop op eene algemeene Vrede wederom leevende, onaangezien de oorlog, zelfs na de dood van Koning Filips, nog hevig werdt voortgezet. Ook bleek, door den tyd, dat Koning Ferdinand niet ongezind was, om zig, op redelyke voorwaarden, te verdraagen met de Hoven van Weenen en Londen. De dood van Chriſtiaan den VI., Koning van Deenemarke, die, op den zesden van Oogſtmaand, voorviel, hadt luttel invloed op de gemeene zaaken. Hy werdt, door zynen Zoon, *Fredrik den V.*, opgevolgd (*t*). 1746.

De Raadpenſionaris van Holland, Mr. Anthony van der Heim, ſedert eenigen tyd, zo men wil, door overmaat van zwaarwigtige bezigheden, aan eene laſtige kwaale van hartklopping onderhevig geweeſt zynde, was, den vyftienden van Hooimaand, op de reize naar Dood van den Raadpenſionaris van der Heim.

(*t*) Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* I. *p.* 184.

1746. naar de wateren van Spa (*u*), te 's Hertogenboſch, overleeden, in 't drie-envyftigſte jaar zyns ouderdoms. De eerſte Sekretaris der Staaten, Mr. Willem Buys, hadt reeds, ſedert eenigen tyd, het ampt van Raadpenſionaris, voor van der Heim, waargenomen. Na zyn overlyden, werdt het, by voorraad, door *Adam Adriaan van der Duin, Heer van 's Graavenmoer*, uit het Lid der Edelen, bekleed (*v*), terwyl Buys, voor den Raadpenſionaris, de Vergadering der algemeene Staaten bleef bywoonen (*w*). Doch op den negenden van Herfſtmaand, werdt de tweede Griffier hunner Hoog-Mogendheden, Mr. *Jakob Gilles*, tot Raadpenſionaris verkooren. Hy maakte merkelyke zwaarigheden in het aanvaarden van dit gewigtig ampt, vooral in den tegenwoordigen zorgelyken toeſtand der tyden. Men vondt geraaden, hem, tot wegneeminge deezer zwaarigheden, de waardigheid van Theſaurier-Generaal van Holland, op eene wedde van vierduizend guldens, toe te leggen, boven eene diergelyke wedde, als Oud-Raadpenſionaris, die ook zynen Voorzaat toegelegd geweeſt was, in geval hy, t'eenigen tyde, beſluiten mogt, zig van 't Raadpenſionarisſchap te ontſlaan. Men voegde hierby het voorregt om, ten allen tyde, in 't Kollegie der Gekommitteerde Raaden te verſchynen, en raadgeevende ſtem te hebben, midsgaders ter Vergaderinge van Holland en ter algemeene Staatsvergaderinge. Hy aanvaardde hierop

De tweede Griffier Jakob Gilles wordt Raadpenſionaris.

(*u*) Reſol. Holl. 2 *July* 1746. *bl.* 368.
(*v*) Reſol. Holl. 20 *July* 1746. *bl.* 400.
(*w*) Reſol. Holl. 2 *Aug.* 1746. *bl.* 449.

MR. JACOB GILLES,
Raad-pensionaris van Holland
enz.

A. Schouman d vif. del. 1757. J. Houbraken fec.

Is. TIRION excud.

op het Raadpenſionarisſchap, werdt, den drie- 1746.
entwintigſten van Herfſtmaand, beëedigd, en ten zelfden dage ook als Penſionaris der Ridderſchap voorgedraagen (x).

De Prinſes van Oranje beviel, op den vyftienden van Slagtmaand, te Leeuwaarden, wederom van eene Dogter, die *Anna* genoemd werdt (y): doch, den tweeden van Louwmaand des volgenden jaars, overleedt.

De Gevolmagtigden tot de onderhandelingen te Breda waren, al eenigen tyd, benoemd geweeſt. De Markgraaf van Puiſieux was door Frankryk, de *Graaf van Sandwich*, door Groot-Britanje, tot het bywoonen derzelven geſchikt. Van de zyde der Staaten, waren tot deeze Byeenkomſt benoemd de Graaf van Waſſenaer, Heer van Twikkelo, en de tegenwoordige Raadpenſionaris Gilles, die, ſedert eenigen tyd, met het Franſche Hof, gehandeld hadden, en welker handelingen, in den Haage, waren goedgekeurd (z). Men verwagtte, dat de Byeenkomſt, met het begin van Herfſtmaand, zou geopend geworden zyn, en de Staatſchen bevonden zig, reeds den vierden, te Breda. Doch 't liep aan tot het einde der maand, eer Puiſieux en Sandwich kwamen. Midlerwyl, hadt men, in den Haage, reden gekreegen om te dugten, dat de handeling geſtremd zou worden, van de Engelſche zyde. De Heer Trevor hadt, den negentienden van Oogſtmaand, aan den Sekretaris Buys verklaard,

XI. Opening der onderhandelingen te Breda. De Engelſchen

(x) Reſol. Holl. 9, 15, 21, 22, 23 *Sept.* 1746. *bl.* 525, 538, 551, 557, 558, 559.
(y) Reſol. Holl. 10 *Nov.* 1746. *bl.* 685.
(z) Secr. Reſol. Holl. 30 *Jany* 1746. X. *Deel*, *bl.* 516.

1746. klaard „ dat de Koning, zyn Meester, aan de
„ Hoven van Weenen en Turin kennis gege-
begeeren, dat de Gevolmagtigden der Hoven van Weenen en Turin, by dezelven, worden toegelaaten.
„ ven hadt van Frankryks Ontwerp eener al-
„ gemeene Bevrediging, en dat zulks aan den
„ Koning van Sardinie gelegenheid hadt ge-
„ geven, om den *Graaf van Chavannes*, zynen
„ Gezant in den Haage, te benoemen tot het
„ bywoonen der Byeenkomst te Breda." De Heer Buys merkte aan „ dat zulks aanliep te-
„ gen de afspraak, volgens welke, de on-
„ derhandelingen, alleen door de Staatsdie-
„ naars der drie Mogendheden, zouden ge-
„ houden worden; dat ook de Staaten wel
„ vriendschap onderhielden, doch tot nog
„ toe geen Verbond hadden met den Koning
„ van Sardinie; waarom hy verzogt, dat de
„ Heer Trevor, nog dien avond, naar zyn
„ Hof wilde schryven, en ware 't mogelyk
„ te wege brengen, dat de Koning, zyn
„ Meester, van het toelaaten van alle andere
„ vreemde Staatsdienaars afzage (*a*)." Doch het Engelsche Hof veranderde niet van gedagten. De Staaten beslooten, derhalve, den Heeren van Wassenaer en Gilles aan te schryven „ dat zy de toelaating der Staatsdienaa-
„ ren van Weenen en Turin, op de gevoeg-
„ lykste wyze, moesten tragten uit te wer-
„ ken (*b*)."

't Verschil, hierover ontstaan, stremt de handeling.

De onderhandelingen te Breda tusschen de Staatsdienaars der drie Mogendheden werden begonnen aan 't huis van de Staatschen, op den vierden van Wynmaand. De Graaf van Sand-

(*a*) Secr. Resol. Holl. 20 *Aug.* 1746. X. *Deel*, *bl.* 621.
(*b*) Secr. Resol. Gener. *Sabb.* 1 *Octob.* 1746.

Sandwich verklaarde, terſtond al „ dat hy laſt 1746.
„ hadt, van geene zaaken te ſpreeken, ten ware
„ de Staatsdienaars der Bondgenooten, op de
„ Byeenkomſt, werden toegelaaten." De Mark-
graaf de Puiſieux beweerde, dat zulks met de
affpraak ſtreedt. De Staatſchen ſloegen voor,
„ dat men, de toelaating onderſtellende,
„ midlerwyl, met de handeling zou konnen
„ voortgaan." Doch hierin konden zy Pui-
ſieux noch Sandwich gevallen doen krygen.
Men kwam nog tweemaal allen byeen, eer 't
jaar ten einde liep. Doch het verſchil over de
toelaating van andere Staatsdienaars was oor-
zaak, dat 'er niets kon worden vaſtgeſteld.
Midlerwyl, hadt de Koning van Frankryk,
die de Staaten aanmerkte als ingewikkeld in
den oorlog, ſchoon zy zig, te Breda, ſcheenen
te gedraagen als middelaars, den Koning van
Portugal verzogt tot de bemiddeling eener
algemeene Vrede: en die Vorſt hadt zig hier-
toe gezind verklaard. Men gaf zelfs van deeze
zyne gezindheid kennis aan de Hoven van
Weenen en Madrid (*c*). Doch het aanvangen
en agtervolgen der handelingen te Breda,
was oorzaak, dat de bemiddeling van Portu-
gal geenen voortgang hadt. Sommigen heb-
ben aangetekend, dat 'er, omtrent deezen
tyd, ook door het Engelſche Hof, gehandeld
werdt om, door middel van dat van Lisbon,
den Koning van Spanje te doen luiſteren naar
een byzonder Verdrag (*d*); doch deeze han-
deling hadt ook geen gevolg.

In

(*c*) *Voiez* Rousset Recueil, *Tom.* XX. *p.* 121, 124.
(*d*) R. Rolt *Vol.* IV. *p.* 378.

1747. In Louwmaand des jaars 1747, keerde de Markgraaf de Puiſieux, die tot Sekretaris van Staat was aangeſteld, onverwagts naar Parys: 't welk nieuwe ſtremming veroorzaakte in de onderhandelingen te Breda. Doch voor het einde van Sprokkelmaand, kwam de Heer *de la Porte du Theil* zyne plaats bekleeden op de Byeenkomſt. De Staatsdienaars kwamen allen, voor de vierde reize, byeen, op den tweeden van Lentemaand. 't Geſchil viel hier wederom over de toelaating der Staatsdienaaren van Weenen en Turin, die eerlang ook te Breda kwamen. Sandwich ſtondt 'er ſterk op; doch Du Theil maakte 'er zwarigheid in. De aankomſt van *Don Melchior de Macanaz*, Gevolmagtigde der Kroone van Spanje, die ook in de Byeenkomſt begeerde toegelaaten te worden, belemmerde de handeling nog meer. Sandwich en de Staatſchen zouden 'er zig niet hebben tegen gekant, indien men ook de Gevolmagtigden van Weenen en Turin toegelaaten hadt. Doch du Theil verklaarde, met niemant dan met de Engelſchen en Staatſchen te konnen handelen. De Macanaz ſcheen zig, eerlang, te zullen laaten beweegen om van het ſtaan op zyne toelaating af te zien. Doch 't leedt naauwlyks twee dagen, of hy toonde, veranderd te zyn van gedagten: 't welk aan eenige geheime geſprekken, die de Graaf van Sandwich met hem gehouden hadt, toegeſchreeven werdt.

De Gevolmagtigde van Spanje begeert ook toegelaaten te worden tot de handeling.

Hy verklaart zig tegen al wat 'er, buiten zyn by-

Hy zondt zelfs een Geſchrift in de vyfde ſamenkomſt der Franſche, Engelſche en Staatſche Gevolmagtigden, die op den zeſtienden van Lentemaand gehouden werdt, waarin hy zig verklaarde tegen al wat 'er, buiten zyn byzyn,

over

over de belangen van Spanje, zou geſlooten worden. Terſtond hierna, deeden de Graaf van Sandwich en de Heer Gilles een' keer naar den Haage. De andere Staatsdienaars bleeven te Breda. 1747.

zyn, omtrent de belangen van Spanje, geſlooten mogt worden.

Men meende nu klaarlyk te konnen beſpeuren, en 't werdt, door zekere berigten uit Engeland, beveſtigd, dat het Engelſche Hof de Vrede niet zogt. Ook hadden de Engelſchen, ſedert lang, breed opgegeven van de groote magt, die zy, dit jaar, te velde zouden brengen, en met welke zy de ſchande, in de voorige veldtogten behaald, geheellyk zouden uitwiſſchen. De Hertog van Cumberland zou, zeiden zy, 't hoog bevel voeren over 't Vereenigd Leger, en den roem der Britten handhaaven. Al zulke geſprekken, die ook by veelen onzer Landzaaten gereeden ingang vonden, ſtrekten om het volk te doen haaken naar het voortzetten des oorlogs. Hier kwam nog by, dat de Engelſchen, uit den oorlog, verandering in de Regeering van den Staat te gemoet zagen, die zy oordeelden beter met hunne belangen overeen te komen. Hunne ongezindheid tot de Vrede was dan oorzaak, dat zy, ook te Breda, zwaarigheden maakten; tegen alles, wat men hun voorſtelde, en nooit, hoe ernſtelyk 'er ook, door de Staatſchen, op gedrongen werdt, verklaaren wilden, wat zy in 't byzonder vorderden.

De Engelſchen brengen zig in 't vermoeden, dat zy de Vrede niet ernſtelyk zoeken.

De Franſchen, door den tyd, beſpeurende, hoe kleine gezindheid 'er by de Engelſchen ware, om de handeling tot een ſpoedig en goed einde te brengen, zogten de Staatſchen, in verſcheiden' byzondere geſprekken, ſmaak te doen krygen in een afzonderlyk Verdrag tuſſchen

De Franſchen zoeken de Staatſchen aan tot een afzonderlyk Verdrag.

1747. ſchen Frankryk en de Staaten, waarin ook de belangen der Bondgenooten geregeld zouden worden. Men maakte geene zwaarigheid in hen te hooren. Men gaf den Engelſchen ook kennis van 't gene zy voorſloegen. En 't bewoog deezen, die ongaarne gezien zouden hebben, dat de Staaten, zonder hen, ſlooten met Frankryk, om de handeling ſleepende te houden. Doch het Franſche Hof, verdriet in dit draalen krygende, dreigde de Staatſchen met eenen inval op hunnen bodem; in de vaſte verbeelding, dat zy, daardoor, gedwongen zouden worden om, of te gelyk met Engeland, of op zig zelven te ſluiten. Men hieldt den Franſchen voor, dat zulk een inval terſtond verandering in de Regeering veroorzaaken zou, en den Staat langs hoe afhangkelyker maaken van Engeland; waarin men wiſt, dat zy luttel behaagen hadden. Ook ſchynen de meeſte Franſche Staatsdienaars den Koning, die, volgens hunne herhaalde betuigingen, zelf ſterk geneigd was tot Vrede, deezen inval ontraaden te hebben. En men vermoedt, dat hy 'er, naderhand, alleen toe overgehaald is, door den Maarſchalk, Graave van Saxen, die hem voorhieldt, dat zulks de regte weg ware, om de Staaten te noodzaaken tot ſluiten.

Gevaarlyke toeſtand van den Staat.

De Staatſchen verzuimden niet, den Engelſchen voor te houden 't gevaar, waarin de Staat zig bevondt, met den aanvang der Lente, en toen de Legers in 't veld verſcheenen. Men wiſt nu met zekerheid, dat Frankryk ten minſten honderd en dertigduizend man byeen hadt, op de grenzen van den Staat, en dat het Vereenigd Leger ten hoogſten honderd

en,

en tien duizend man haalen kon. Men ver- 1747.
toonde hun, dat het bederf van den Staat onvermydelyk was, zo Frankryk, gelyk jaar op jaar gebeurd was, de Bondgenooten sloeg, en met een overwinnend Leger, na 't overmeesteren van eenige zwakke Grensſteden, in 't Land viel. Doch alles was vrugteloos. De Engelſchen hadden geene ongegronde verwagting, dat de uiterſte nood van den Staat de gewenſchte verandering der Regeeringe zou voortbrengen, die de handeling genoegzaam geheellyk in hunne handen laaten zou.

In deezen ſtaat der zaaken, kwam de Raadpenſionaris Gilles van Breda in den Haage, om aan de Gemagtigden tot de geheime zaaken verſlag te doen van den ſtaat der handelinge. Hy bleef 'er tot op den agttienden van Grasmaand, den dag na de overleevering der Verklaaringe des Konings van Frankryk, van welke wy terſtond ſpreeken zullen. Hy keerde toen, wederom, naar Breda: en op den twintigſten, werden 'er, tuſſchen den Heere Du Theil en de Staatſche Gevolmagtigden, den Graave van Waſſenaer en den Raadpenſionaris Gilles, eenige punten eener algemeene Vrede op het papier gebragt, die, ſchoon nog ongetekend, ter wederzyde, verzonden werden. Zy werden, van de Staatſche zyde, terſtond medegedeeld aan het Engelſche Hof: doch in den Haage, kreeg 'er, behalve de Gemagtigden tot de geheime zaaken, vooreerſt, niemant kennis van. Ook zyn zy naderhand niet veel bekender geworden. Alleenlyk, is ons onderregt, dat, in dezelven, onder anderen, bedongen was „ dat alle Plaatſen, „ die

Ontwerp van eenige punten eener algemeene Vrede.

1747. „ die Frankryk op den Staat zou mogen ver-
„ overd hebben, aan denzelven zouden te rug
„ gegeven worden. Dat alle voorige Ver-
„ dragen van Vrede, Vriendſchap en Koop-
„ handel zouden worden vernieuwd, met
„ naame het Verdrag van Koophandel van
„ den jaare 1739. Dat de Plaatſen, in de
„ Ooſtenrykſche Nederlanden veroverd, ook
„ aan de Keizerin-Koningin zouden te rug
„ gegeven, en de Vrede met dezelve herſteld
„ worden, op den voet van het Verdrag van
„ 't jaar 1738. Dat Frankryk den Keizer, in
„ deeze waardigheid, zou erkennen. Dat de
„ Verdragen van den jaare 1713 en 1717,
„ tuſſchen Frankryk en Groot-Britanje geſloo-
„ ten, zouden vernieuwd worden, zullende
„ Frankryk zig verbinden tot alles, wat, daar-
„ by, ten opzigte van den Pretendent, was vaſt-
„ geſteld; het zelve uitbreidende tot al des-
„ zelfs nakomelingſchap, en Duinkerken, beide
„ van den Land- en Zeekant, ſtellen in den ſtaat,
„ die by de gemelde Verdragen bepaald was.
„ Dat Groot-Britanje Kaap-Breton aan Frank-
„ ryk te rug geeven zou. Dat de Vrede tuſſchen
„ Spanje en Groot-Britanje herſteld zou wor-
„ den op den voet der Vrede van Utrecht en
„ der Overeenkomſt van het Pardo van den
„ jaare 1739; en de Koophandel, op den voet
„ der oude Verdragen: zullende Spanje, ten
„ opzigt van den Pretendent, dezelfde ver-
„ bindtenis op zig neemen als Frankryk. Dat
„ Spanje alle de voorige Verdragen, met den
„ Staat der Vereenigde Nederlanden geſloo-
„ ten, beveſtigen zou; en, nevens het Hof
„ van Napels, ten opzigte van dat van Wee-
„ nen, de Vrede ſluiten op den voet der O-

„ ver-

„ vereenkomſten, gevoegd in het Verdrag 1747.
„ van den jaare 1738. Dat Spanje, Napels en
„ de Infant Don Filips den Keizer zouden
„ erkennen. Dat de Keizerin-Koningin Par-
„ ma en Piacenza, uitgenomen het gedeelte,
„ welk benoorden de Po lag, aan den Infant
„ Don Filips zou afſtaan. En dat de Koning
„ van Sardinie, de Staat van Genua en de
„ Hertog van Modena herſteld zouden worden
„ in 't bezit van 't gene zy verlooren hadden."

Terwyl deeze punten in Frankryk en in den Haage overwoogen werden, en terwyl de Spaanſche Staatsdienaar de Macanaz, die te vooren andere hoop gegeven hadt, verklaarde „ dat hy geenen naderen laſt te gemoet „ zag van zyn Hof," ſtondt de Staat deezer Landen in een hagchelyk evenwigt, welk, of tot ſpoedige Vrede, of tot verandering der Regeeringe en voortzetting des oorlogs, dreigde over te ſlaan. Zo de Engelſche Staatsdienaars minder gedraald hadden met de handelinge, of zo de Staaten hadden konnen beſluiten tot een afzonderlyk Verdrag met Frankryk, zou het eerſte gebeurd zyn. Hun draalen en de inval der Franſchen in Staatſch Vlaanderen veroorzaakten nu het laatſte (e): en 't gewigt der zaaken vordert, dat wy van deeze merkwaardige gebeurtenis omſtandiglyk verſlag doen.

XII. Eenige Franſche partyen beginnen zig te vertoonen.

Men hadt, hier te Lande, al met den aanvang deezes jaars, of eerder, te gemoet gezien, dat de Franſchen den oorlog ſterk voortzetten zouden in de Nederlanden, indien de Vrede niet getroffen werdt. Doch veelen twyfelden nog, of 't Luxemburg gelden zou, dan of men 't op

(e) *Uit* egte Stukken, Beſcheiden *en* Aantekeningen.

1747. op den Staatſchen bodem gemunt hadt. Op 't einde van Lentemaand, ſtroopten de Franſche partyen reeds tot voor de poorten van Bergen op Zoom: 't welk deedt vermoeden, dat men de gelegenheid deezer Veſtinge beſpieden wilde. Te vooren, in 't begin van Louwmaand, hadden eenige Franſchen, geleid door zekeren *Verſchuur*, te Moerbeek woonagtig, ook het Dorp den Doel bezigtigd. Naderhand, vernam men, in eenen geruimen tyd, wederom geene Franſchen op de grenzen (*f*).

De Abt de la Ville geeft den Staaten kennis van Frankryks toeleg, om den Staatſchen bodem aan te taſten.

Doch men behoefde niet meer te twyfelen aan de oogmerken van 't Franſche Hof, na dat de Sekretaris *Chiquet* den Staaten, op den zeventienden van Grasmaand, eenen brief van den Abt de la Ville hadt overgeleverd, beſluitende eene verklaaring des Konings van Frankryk, die hierop uitkwam: „ Dat de Koning, tot „ hiertoe, billyke redenen gehad hebbende, „ om te klaagen over den onbepaalden on„ derſtand, dien de Vereenigde Geweſten aan „ de Koninginne van Hongarye hadden verleend, de Staaten nogtans niet hadt willen „ aanmerken, als zyne regtſtreekſche vyanden. De voorſlagen, welken hy hun, dikwils, gedaan hadt, zouden altoos bewyzen „ konnen, dat hy niet ſlegts gezogt hadt den „ oorlog verre van hunne grenzen en nabuurſchap te houden; maar dat hy hun ook den „ roem hadt willen verwerven van de Vrede, „ onder de oorloogende Mogendheden, herſteld te hebben. Hy hadt hun, in 't jaar 1741, „ reeds

(*f*) Notul. Zeel. 12, 26 *Jan.* 22, 30 *Maart*, 7 *April* 1747, *bl.* 56, 57, 121, 192, 193, 195, 212.

„ reeds geopenbaard, op welke voorwaarden, 1747.
„ hy Vrede wilde maaken, en hy hadt zo veel
„ vertrouwen in hen geſteld, dat hy hun Duin-
„ kerken ter bewaaringe hadt willen overgee-
„ ven. Hy hadt hun, in 't jaar 1745, het
„ houden eener Byeenkomſt voorgeſlaagen,
„ om, op dezelve, te handelen, over 't her-
„ ſtellen der Vrede. En waardoor zou hy toch
„ beter hebben konnen toonen, hoe groot eene
„ genegenheid hy den Staaten toedroeg, en
„ hoe zeer hy hen zogt te ſpaaren? Hy zou
„ egter nog, op dezelfde wyze, voortgegaan
„ zyn, zo de reden des oorlogs, en de
„ verzekerdheid zyner overwinningen op de
„ Koninginne van Hongarye niet vorderden,
„ dat hy zig wapende tegen de aanſlagen zy-
„ ner vyanden. Hadt de Republyk hun geen
„ verblyf op haaren bodem verleend; ver-
„ ſchafte zy hun geenen onderſtand van al-
„ lerlei ſoort; hy zou zig niet genoodzaakt
„ zien, om eenen oorlog voort te zetten, die
„ reeds veel te lang geduurd hadt. Hierom
„ hadt hy den Generaal zyner Legeren bevel
„ gegeven, om al de middelen zonder onder-
„ ſcheid, die hem zyne Krygskunde verſchaf-
„ fen kon, te gebruiken tot verzekering
„ van de ruſt der Volken, die hy, onlangs,
„ aan zyne heerſchappye onderworpen hadt.
„ De Koning zou, in 't begin van den jongſten
„ veldtogt, regt gehad hebben, om met zyn
„ Leger te trekken op der Staaten bodem, op
„ welken men Frankryks vyanden ontvangen
„ hadt: doch hy vertrouwde toen, dat de
„ Staaten de Vrede, over welke zy met hem
„ in onderhandeling getreden waren, opregte-

1747. „ lyk zogten; hy floeg geen geloof aan 't ge-
„ meen gerugt, dat zy, onder 't glimpig voor-
„ wendſel eener handelinge, 't gevaar, welk
„ hun dreigde, ſlegts zogten af te keeren, en
„ zig te bereiden tot het ſterker voortzetten
„ des krygs. Hy ſtelde, hierom, eene onder-
„ neeming uit, die, door het Regt des oor-
„ logs, en door den ſlegten ſtaat van 't Leger
„ der Bondgenooten, zou gebillykt geweeſt
„ zyn. De zwaarigheden, welken men, by 't
„ openen der Byeenkomſt te Breda, hadt goed-
„ gevonden te maaken, hadden hem egter
„ verſterkt in 't vermoeden, dat men de Vre-
„ dehandeling dagt te ſtremmen. Doch wat
„ hiervan zyn mogt; de Staatſche troepen
„ hadden, in 't jaar 1744, den Franſchen bo-
„ dem, in de vlakten van Ryſſel en Ciſoing,
„ betrokken, zonder dat de Staaten geoor-
„ deeld hadden, dat zy, door deezen inval,
„ den Koning eenen regtſtreekſchen oorlog
„ aandeeden. Hy verklaarde dan ook, dat hy,
„ genoodzaakt zynde op den Staatſchen bo-
„ dem te trekken, niet van zins was met de
„ Staaten te breeken; maar alleen te voorko-
„ men, of te verhinderen de ſchadelyke uit-
„ werkſels van de beſcherming, die zy der
„ Koninginne van Hongarye en den Koning
„ van Engeland verleenden. Immers, kon
„ de Koning niet verpligt geagt worden, om,
„ tot zyn nadeel, langer te ontzien de voor-
„ gewende onzydigheid van Mogendheden,
„ die zyne vyanden onderſteunden, terwyl
„ deezen de Bondgenooten zyner Majeſteit,
„ zelfs zulken, die de ſtiptſte onzydigheid be-
„ waard hadden, op allerlei wyzen, kwelden.

„ Om

„ Om egter, 't gene hy zig zelven ſchuldig 1747.
„ was, zo veel mogelyk ware, te paaren met
„ de gevoelens van goedgunſtigheid, die hy
„ nog behieldt voor de algemeene Staaten,
„ hadt hy zynen Legeroverſten uitdrukkelyk
„ bevolen, de ſtrengſte krygstugt te onder-
„ houden op den bodem van den Staat, en
„ de onderneemingen alleenlyk te regelen,
„ naar de noodzaaklykheid der omſtandighe-
„ den. Verre van den Godsdienſt, de Regee-
„ ring of den Koophandel van den Staat te
„ willen ontruſten, was hy, in tegendeel, ge-
„ zind, zyne beſcherming te verleenen aan
„ de onderdaanen der algemeene Staaten.
„ Zelfs wilde hy de Plaatſen, welken hy ge-
„ noodzaakt zou zyn in te neemen tot zyne
„ eigene verzekering, ſlegts als een onderpand
„ inhouden, omze te rug te geeven, zo dra
„ de Staaten zouden nalaaten, de vyanden
„ zyner Kroone, op allerlei wyzen, te onder-
„ ſteunen: 't welk men wel voor eene der
„ voornaamſte oorzaaken van 't voortzetten
„ des oorlogs houden mogt. De Koning ver-
„ langde niets dan de herſtelling der algemee-
„ ne ruſte, op billyke en vaſte gronden. Het
„ deel, welk hy nam, in de veiligheid en
„ in 't geluk der algemeene Staaten, zou
„ hem met ſmert doen zien, dat zy voortgin-
„ gen, hunne geldmiddelen, hunne troepen,
„ hunne bezittingen, en, veelligt, den vorm
„ hunner Regeeringe op te offeren aan vreem-
„ de belangen en onredelyke driften (g)."

De

(g) Reſol. Holl. 26 *April* 1747. *bl.* 194. *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 5. Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* II. *p.* 89.

1747. De Abt de la Ville gaf, in den Brief, die 's Konings Verklaaring verzelde, te kennen, „ dat zyne Majeſteit het vertrouwen der Staa„ten, niet derzelver bezittingen zogt te win„nen, en dat het nog tyd was, om 't gevaar, „ welk hunnen Landen dreigde, te voorko„men, door 't neemen van Beſluiten, die „ met het vooruitzigt en met de wysheid hun„ner Regeeringe overeen kwamen (*b*)." Hy zag ongetwyfeld op het voortzetten der handelingen te Breda: doch de zaaken waren te ver verloopen, en de Staat te diep ingewikkeld met Groot-Britanje, om thans een ſpoedig beſluit deezer handelingen te konnen verwagten.

Kort na 't overleveren der Verklaaringe des Konings van Frankryk, welker inhoud ook aan den Ambaſſadeur van Hoey, te Verſailles, was medegedeeld, viel 'er zo groot eene verandering voor, in den ſtaat der Regeeringe, dat men, vooreerſt, niet denken kon om een antwoord. Men gaf het niet voor Slagtmaand deezes jaars, te gelyk met een antwoord op een nader Vertoog, in Herfſtmaand, van wege het Franſche Hof, ingeleverd. Wy zullen, derhalve, hierna, te boek ſtellen, wat, van wege de Staaten, op 's Konings Verklaaring, werdt aangemerkt.

XIII. De Franſchen vallen in Staatſch Vlaanderen.

Zy werdt, terſtond, openlyk in 't licht gegeven, en verwekte merkelyke ongeruſtheid onder 't gemeen, die vermeerderde, toen men, na weinige dagen verloops, vernam, dat de Franſche troepen, met der daad, in Staatſch Vlaan-

(*b*) ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 4.

Vlaanderen gevallen waren, en verſcheiden' Plaatſen tevens berend en opgeëiſcht hadden. De Graaf van Löwenthall was, op den zeventienden van Grasmaand, den zelfden dag, waarop 's Konings Verklaaring in den Haage was overgeleverd, aan 't hoofd van omtrent twintigduizend man, opgetrokken van by Brugge. Hy verdeelde zyne manſchap aan verſcheiden' hoopen, die, over de Lieve, in Staatſch Vlaanderen vielen: welk, kwalyk voorzien tegen zulk een' onverhoedſchen inval, naauwlyks eenigen wederſtand bieden kon. Löwenthall nam zyn hoofdkwartier, te Aardenburg. Sluis werdt, terſtond, berend en ingeſlooten, na dat de Reduit, by de Schans S. Donaas, overweldigd, en 't volk, welk 'er op lag, en ſlegts uit agttien man beſtondt, krygsgevangen naar Brugge gevoerd was; en na dat men eene andere Schans, die de Stad dekte, met kleine moeite, overweldigd hadt. De Schans aan de Boekhoutſche Haven, by Filippine, werdt, ten zelfden tyde, ingenomen. Sas van Gend werdt berend. Een hoop Franſchen toog over de Vaart by Yzendyke, overmeeſterde de Reduit de Schaapſtal, en viel in 't Land van Kadzand (*i*), welk deerlyk geplonderd en gebrandſchat werdt. De Schanſen, die Hulſt dekten, werden veroverd, en hierdoor de gemeenſchap tuſſchen deeze Stad en Axel geheellyk afgeſneeden. Een deel der bezettinge van Antwerpen toog over de Schelde, om zig van de Schanſen, ter linker zyde deezer Rivie-

1747.

byzonderlyk in 't Land van Kadzand.

(*i*) Miſſive *van* Gecomm. Raaden van Zeel. *van* 17 *April* 1747. Notul. Zeel. 18 *Apr.* 1747. *'s morgens om drie uuren*, bl. 207.

1747. viere gelegen, meester te maaken, terwyl een ander deel de Vesting Lillo, ter regter zyde van den stroom gelegen, berende en opeisch-te. Sluis hieldt het niet langer dan vyf dagen. De Stad, slegt voorzien van manschap, gaf zig, zonder dat 'er op geschooten was, den twee-entwintigsten, over by verdrag, volgens welk, de bezetting krygsgevangen bleef, en, zonder geweer, naar Brugge, en van daar, eerlang, naar Frankryk vervoerd werdt. Yzendyke ging, omtrent den zelfden tyd, over: ook de Schanssen Liefkenshoek (*k*) en de Peerel, aan de linker zyde van de Schelde. De Hervormde Godsdienst werdt in Sluis geoefend; doch zonder 't luiden van klokken, en met eene Fransche schildwagt voor de Kerkdeure (*l*). Iet diergelyks hieldt ook plaats, in de Steden van Staatsch Vlaanderen, die naderhand overgingen. Nogtans, bedreef het Fransche krygsvolk hier eenige ongeregeldheden, die men hieldt te stryden met 's Konings Verklaaring; en over welken, naderhand, door den Graave van Wassenaer, aan den Heere Du Theil geklaagd werdt. De Luitenant-Generaal *Pieter de la Roque*, die zig te Hulst bevondt, hadt den inval in dit Gewest, reeds eenige dagen te vooren, voorzien, en naar Zeeland geschreeven om onderstand (*m*). Doch eer hy den zelven bekomen kon, waren de Franschen reeds van verscheiden' plaatsen meester.

Sluis en Yzendyke verlooren.

Ook Liefkenshoek en de Peerel.

De

(*k*) Notul. Zeel. 27 *April* 1747. *bl.* 307.
(*l*) *Uit* versch. gedrukte *en* geschr. Verhaalen.
(*m*). Missiv. *van den* Lt. Genor. DE LA ROCQUE *van* 12, 16, 17 *April* 1747.

De Staaten van Zeeland, als naast gezeten, kreegen de eerste tyding van den inval in Staatsch Vlaanderen. Zy hadden, reeds in 't jaar 1744, gearbeid, om de sterke Plaatsen in dit Gewest in staat van tegenweer te doen stellen; waarop, toen en sedert, dikwils geraadpleegd werdt, by de andere Gewesten, en in den Haage (*n*). Ook vaardigde men toen de Heeren *Joan Constantyn Matthias* en *Joán Louis Verelst*, Burgemeesters van Middelburg en Veere, af naar Staatsch Vlaanderen, om onderzoek te doen op den staat der Vestingen aldaar (*o*). De Prins van Oranje, die zig, omtrent deezen tyd, te Breda bevondt, liet zig aldaar ook onderregten van de gelegenheid van dit Gewest, door Doktor *Willem Tiberius Hattinga*, die 'er, op last des Raads van Staate, eene naauwkeurige Kaart van gemaakt hadt (*p*). Voor Kadzand in 't byzonder, zogt men, sedert, ook te doen zorgen (*q*). Doch de oneenigheid onder de Bondgenooten en 't algemeen verval van 's Lands geldmiddelen was oorzaak geweest, dat men Staatsch Vlaanderen niet naar behooren hadt konnen voorzien. In 't byzonder, verschilde men, sedert, eenen geruimen tyd, over de aanstelling van hooge Krygsbevelhebbers. De Graaf van Rechteren, wegens Overyssel, zitting hebbende ter algemeene Staatsvergaderinge, hadt, in 't begin des jaars 1745, den Prins van Oranje wederom tot Generaal van 't voetvolk voorgeslaa-

1747. Oorzaaken van de tegenwoordige zwakheid van dit Gewest.

(*n*) Missive *van den* Raad van Staate *van* 2 *April* 1744.
(*o*) Notul. Zeel. 9 *July* 1744. *bl.* 290.
(*p*) Notul. Zeel. 27 *July*, 2 *Aug.* 16 *Sept.* 1745. *bl.* 332, 341, 418.
(*q*) Notul. Zeel. 18 *Maart* 1746. *bl.* 143.

1747. ſlaagen, waarop ook Friesland en Stad en Lande ſterk bleeven dringen (*r*). Doch Holland hieldt deeze aanſtelling ſterkſt tegen (*s*). De meeſte Leden van Zeeland waren 't, in 't eerſt, met Holland eens. Doch Vliſſingen en Veere ſtemden voor de aanſtelling. Gelderland drong 'er ook zeer op (*t*). Stad en Lande van gelyken, in 't begin des jaars 1746. Doch in Holland en Zeeland, kon men 'er niet eenpaariglyk toe verſtaan (*u*). En deeze Geweſten bragten, ook zeer tegen den zin van Friesland en Stad en Lande, te wege, dat het opperbevel over 't Leger van den Staat, voor den veldtogt deezes jaars 1747, wederom, aan den Vorſt van Waldek opgedraagen werdt (*v*). Zulk een verſchil van begrip kon niet nalaaten invloed te hebben op de gemeene zaaken, en was, ten minſte voor een gedeelte, oorzaak geweeſt, dat 'er niet by tyds en naar behooren gezorgd was voor Staatſch Vlaanderen.

De algemeene Staaten geeven den byzonderen Geweſten kennis van den inval in Staatſch Vlaanderen.

De algemeene Staaten hadden van den inval in dit Geweſt zo dra geene kennis gekreegen, of zy ſchreeven eenen rondgaanden Brief aan de byzondere Geweſten, gedagtekend den negentienden van Grasmaand; waarby zy deezelven vermaanden „ om, zonder uitſtel, te „ raadpleegen op de bekwaamſte middelen, „ om de gevolgen, die hieruit te wagten wa„ ren, te voorkomen, en om hun aandeel in „ de

(*r*) Secr. Reſol. Holl. 19 *Febr.* 1745. X. *Deel*, *bl.* 379.
(*s*) Secr. Reſol. Holl. 10 *Maart* 1745. X. *Deel*, *bl.* 382.
(*t*) Notul. Zeel. 23, 25, 29 *Maart*, 1, 6 *April*, 24 *May* 1745, *bl.* 121, 122, 124, 127, 131, 155, 162, 164, 174, 231.
(*u*) Secr. Reſol. Holl. 23 *Febr.* 1746. X. *Deel*, *bl.* 538. Notul. Zeel. 11 *Febr.* 4 *Maart*, 4 *April* 1746. *bl.* 73, 135, 180.
(*v*) Notul. Zeel. 27, 31 *Jan.* 1747. *bl.* 126, 134, 135.

„ de loopende Petitien, met naame in de Le- 1747.
„ gerlaſten, op te brengen, en daardoor den
„ Raad van Staate in ſtaat te ſtellen, om de
„ maatregels, die reeds genomen waren, of
„ nog genomen ſtonden te worden, ter uit-
„ voeringe te brengen." 't Liep aan tot den zevenentwintigſten, eer de Staaten van Holland eenig beſluit namen, op deezen brief (w). De hagchelyke toeſtand, waarin de Staat zig thans, van binnen, zo wel als van buiten, bevondt, was 'er oorzaak van. De vorm der tegenwoordige Regeeringe, van den aanvang des oorlogs af, wankel geſtaan hebbende, begon zig, met den inval in Staatſch Vlaanderen, te ſchikken tot verandering: en 't was noodzaakelyk, dat deeze verandering, of haar beſlag eenigszins kreeg, of onwaarſchynlyk werdt, eer men, in de byzondere Staatsvergaderingen, en vooral in die van Holland, een vaſt beſluit neemen kon, omtrent de handeling met Frankryk. Het eerſte gebeurde: de gedaante der Regeeringe veranderde ſchielyk, en tot verbaazinge der meeſten. De vier Geweſten, Holland, Zeeland, Utrecht en Overyſſel, verkooren den Prins van Oranje tot hunnen Stadhouder, die deeze aanzienlyke waardigheid reeds in de drie andere Geweſten bekleedde, en dus meer gezags verkreeg in den Staat, dan iemant der voorige Stadhouderen immer opgedraagen geweeſt was. 't Zal dan der moeite wel waardig zyn, dat wy 't beloop deezer gewigtige veranderinge, hier, van wat hooger ophaalen.

Wy

(w) Reſol. Holl. 27 *April* 1747. *bl.* 222.

1747. XIV. Aanleiding tot de verandering in de Regeering van den Staat.

Wy hebben, uit het voorgaande gedeelte deezer Geſchiedeniſſe, konnen opmaaken, dat het, onder de Leden der hooge Regeeringe, nimmer ontbroken hadt aan zulken, die zyne Hoogheid, Willem Karel Henrik Friſo, Prins van Oranje en Naſſau, Stadhouder van Gelderland, Friesland, Groningen en Drente, ten minſten allengskens, zogten te doen verheffen tot de hooge waardigheden, by zyne Voorzaaten, daarenboven, bekleed. Hy was, met zulk een oogmerk, in 't jaar 1722, tot Stadhouder van Gelderland aangeſteld. Men zogt hem, ſedert, met het zelfde oogmerk, zitting te doen verleenen in den Raad van Staate; en na 't ontſtaan van den oorlog, te doen benoemen tot een der aanzienlykſte Krygsampten. Doch de meeſte Leden der vier Geweſten, die geenen Stadhouder hadden, wiſten middel, om deeze poogingen vrugteloos te doen uitvallen. 't Verheffen van zyne Hoogheid tot Stadhouder van Gelderland gaf zelfs den vier Geweſten gelegenheid, om zig naauwer te verbinden, tot het handhaaven van den tegenwoordigen vorm der Regeeringe. 't Markgraafſchap van Veere en Vliſſingen werdt vernietigd: 't welk den Prinſe den invloed benam, dien hy, anderszins, gehad zou hebben op de Regeering van Zeeland. De zitting in den Raad van Staate werdt hem ontzeid, en men droeg hem geen Krygsampt op, van wege den Staat in 't gemeen, dan 't gene hy zig tot hoon rekende te aanvaarden. Ter gelegenheid van zyn Huwelyk met de Kroonprinſeſſe van Groot-Britanje, hadden de Staaten zelfs, met ronde woor-

den,

den, te verſtaan gegeven, dat zy zig de behoudenis van den tegenwoordigen vorm der Regeeringe ter herte lieten gaan. 't Bleek, derhalve, ſedert lang, duidelyk genoeg, dat de meeſte Leden der hooge Regeeringe ongezind waren, om verandering in dezelve te maaken, door het verkiezen van eenen Kapitein-Generaal over de Krygsmagt van den Staat, en van eenen Stadhouder over de Geweſten, die 'er geen hadden. 1747.

't Gemeen, in Holland, in Zeeland, in Utrecht en in Overyſſel, ſedert veele jaaren, de Stadhouderlyke Regeering ontwend, ſcheen 'er, zo ver uiterlyk te beſpeuren was, voor 't meeſte gedeelte, ook niet ſterk naar te haaken; en was 'er zelfs tegen ingenomen, door verſcheiden' ſchriften, die, in de tegenwoordige eeuwe, rykelyk verſpreid, en greetiglyk gelezen waren. Zeldzaam zag men, in de Steden, eenige byzondere tekenen van hoogagting voor 't Huis van Oranje. Doch na 't ontſtaan van den oorlog, op 't einde des jaars 1740, begon men, hier en daar, by monde en geſchriften, doch meeſt in 't heimelyk, de zugt voor 't Stadhouderlyk bewind te ontſteeken, in de gemoeden der Landzaaten. 't Verlies der Barriere-Steden en verſcheiden' ongelukkige veldſlagen gaven aanleiding, tot morren over de tegenwoordige Regeeringe, welk men hieldt, door ſommigen, die hunne rekening zogten by de verandering, verwekt of gevoed te worden. Men verſpreidde, al in 't jaar 1742, ſchriften onder de hand, waarin eenige Regenten verdagt gemaakt werden van ſlinkſchen handel met Frankryk, en beſchreeven, Middelen gebruikt, om 't Volk te doen verlangen naar verandering.

1747. als warenze, met Franſch geld, omgekogt, ten nadeele van den Staat. Naar gelang, dat de kryg de grenzen naderde, en de Steden der Barriere overgingen, vonden deeze beſchuldigingen geloof by 't gemeen: welk, reeds gedeeltelyk in den waan gebragt, dat de rampen, die den Staat drukten en dreigden, aan 't flegt beleid der Regeerderen te wyten waren, te ligter haakte naar verandering, en allengskens voor zeker hieldt, dat de herſtelling der Stadhouderlyke waardigheid in haaren ouden luiſter oorzaak zyn zou van 's Lands behoudenis. 't Is zeer te vermoeden, dat deeze herſtelling nog niet gelukt zou zyn, zo men met Frankryk hadt konnen overeenkomen, te Breda. Het wyken der wapenen van de grenzen zou 't gemor over de Regeeringe en 't verlangen naar verandering hebben doen ophouden: daar nu, het gevaar, dagelyks toeneemende, het misnoegen ſterk deedt aanwaſſen; tot dat het, in Plaatſen, daar men digtſt aan 't gevaar lag, ſchielyk tot daadelykheden uitborſt, en de begeerde verandering voortbragt. Zy werdt, omtrent op dezelfde wyze als in 't jaar 1672, ſchoon op verre na zo geweldig niet, uitgewerkt. De beweeging, die dezelve ſcheen voort te brengen, begon ook, gelyk toen, te Veere in Zeeland; waarna zy in de andere Steden van dit Geweſt; voorts, byna op gelyken tyd, naar Holland, en toen naar de andere Geweſten voortſloeg.

XV. Ontſtelteniſ in Zeeland.

't Beleg van Sluis en de togt naar Kadzand hadt veele opgezetenen deezer Landſtreeke, met hunne gereedſte goederen, de wyk doen nee-

neemen naar Vliſſingen en Veere: 't welk eene byſtere ontroering verwekt hadt onder 't gemeen. De Steden van Walcheren, te Middelburg beſchreeven, hadden, op de eerſte tyding van den inval, den Hertoge van Cumberland en den Vorſt van Waldek geſchreeven om onderſtand (x). Doch, nadat de Leden, 's daags na den inval, allen by een gekomen waren, ſloeg *Joan Hieronimus Huyſſen*, Burgemeeſter van Veere, voor „ dat de „ Conſervador der Schotten te Veere, *Charles Stuart*, hem twee Engelſche Oorlogs„ ſchepen, een van twintig en een van twaalf „ Stukken, onder zyn bevel in de haven leggende, en nog vier of vyf anderen, die „ buiten gaats lagen, ten dienſte van hunne „ Edele Mogendheden en tot beſcherming „ van Zeeland, aangebooden hadt." Men beſloot, terſtond, deeze aanbieding te omhelzen, en te gelyk, op den Engelſchen Kommandeur *Robert Mitchell*, die, zo men meende, nog in Duins lag, te begeeren, dat hy 'er in bewilligde (y). Doch twee dagen laater, verſtondt men, uit Burgemeeſter Verelſt, die 't van Stuart hadt, dat Mitchell, reeds, met drie Konings Schepen, voor Vliſſingen gekomen was; en dat hy 'er agt of negen in alles tot beſcherming van Zeeland, gereed hadt. Vliſſingen ſloeg voor, dat men den Koning van Groot-Britanje om verlof hier toe verzoeken moeſt: 't welk, terſtond, ſchriftelyk, geſchiedde. Ook ontving men, eerlang, 1747.

(x) Miſſiven der Gecomm. Raaden *van* 18 *April* 1747.
(y) Miſſive aan den Eng. Adm. in Duins *van* 18 *April* 1747.

lang, beleefd en bewilligend antwoord van zyne Majeſteit. Midlerwyl, was men, met Mitchell, overeengekomen, dat hy, met zyn Esquader, voor eerſt, in den Deurlo zou gaan leggen, en om beweſten Weſt-Kapelle en Ooſtende kruiſſen (z). Doch op den tweeentwintigſten, gaf Burgemeeſter Verelſt den Staaten kennis „ hoe de Engelſche Kapiteins, „ thans aldaar op de reede leggende, zwaa„ righeid maakten, om, zonder byzonderen „ laſt van hun Hof of Bevelhebber, langer „ te vertoeven; ten ware men hen magtig„ de, om, nevens den Bevelhebber ter zee „ van hunne Edele Mogendheden, op 't be„ veiligen van 't Geweſt en van de Stroomen „ te waaken." De Staaten beſlooten, hierop, den Engelſchen vryheid te verleenen, om, nevens den Vice-Admiraal *Jakob Temanſe*, de Zeeuwſche Stroomen te beſchermen: waarop, eerlang, ſchikkingen beraamd werden (a). In deezen ſtand der dingen, begonden de Schutteryen op de wagten, onderregt, zo vermoed werdt, door luiden van meerder aanzien, te ſpreeken van de noodzaakelykheid, om, in deezen hagchelyken tyd, eenen Stadhouder en Kapitein-Generaal aan te ſtellen. TeMiddelburg, tradt zeker Heer, op den vierentwintigſten van Grasmaand, in eene herberg, daar hy, wyn geëiſcht hebbende, de glasraamen opſchoof, en de gezondheid dronk van den Stadhouder, den Prinſe van Oranje: 't welk eenige

Beweeging te Middelburg.

(z) Notul. Zeel. 18, 20, 21 *April* 1747. bl. 241, 247, 257, 260, 261, 262, 263. Miſſiven a Sa Majeſté le Roi de la grande Bret. *en aan den* Envoyé HOP *van* 18 *April* 1747.

(a) Notul. Zeel. 22, 23, 24 *April* 1747. bl. 271, 278, 289.

den Prinſe van Oranje tot Stadhouder. De Afgevaardigden, hiertoe niet gemagtigd, begeerden uitſtel. Doch men drong den Burgemeeſter *Wilhem van Citters*, die 't woord voerde, om den Prins, ten minſte voor zo veel de Stad Middelburg aanging, tot Stadhouder te doen uitroepen. 't Werdt in beraad gelegd. Sommigen gaven in bedenking, of men hiertoe wel komen mogt, buiten kennis van Holland: 't Raadpleegen duurde, midlerwyl, der ongeduldige Gemeente te lang, die, ter Vergaderplaatſe ingedrongen, zo verhaald wordt, reeds een mes of twee liet vliegen door 't vertrek; waarop twee Heeren, beſpeurende, dat de meerderheid der Leden neigde tot de aanſtelling van den Prinſe, naar buiten traden, en 't Volk aankondigden, dat zyne Hoogheid, van wege de Stad, tot Stadhouder benoemd werdt. Straks ging 'er een gejuich op, onder 't Volk: de Oranje-vendels werden uitgeſteken, en elk verſcheen, met Oranje-linten verſierd. Te Vliſſingen was, ten zelfden dage, op een verzoek van eenigen uit de Burgerye, de benoeming van den Prinſe tot Stadhouder geſchied, zonder merkelyke beweeging onder 't volk. Ook te Goes, op den voorſlag van éénen der Burgemeeſteren, en zonder dat de gemeente 'er zig mede gemoeid hadt. Maar te Zierikzee, viel eene geweldige beroerte voor. Zo dra men hier, op den vyfentwintigſten, tyding gekreegen hadt van 's Prinſen aanſtelling te Veere, en van het overgaan van Sluis, rotte het graauw te hoop, ontwapende den Overſte der bezettinge, die geenen laſt hadt om geweld te gebrui-

1747.

en in de andere Steden van Zeeland.

Byſtere beroerte te Zierikzee.

1747. bruiken, en ſtreefde naar 't Stadhuis, der Wethouderſchap de dood dreigende, zo zy den Prins niet terſtond erkende voor Stadhouder. 't Geſchiedde, na kort beraad. 't Volk ſcheen hiermede voldaan, en trok af naar de haven, om 't geſchut te loſſen, en andere bewyzen van vreugde te geeven. Maar 't ongeluk wilde, dat de kruidkiſt ledig bevonden werdt. Toen raakte de menigte wederom gaande. De Regenten werden uitgemaakt voor Landverraaders; de klokken getrokken, de boeren, in grooten getale, Stedewaards gelokt, 't Stadhuis bezet, en twee der oudſte en waardigſte Regenten ſchandelyk mishandeld en gedreigd. De oproer duurde den gantſchen nagt. 't Graauw liet zig niet ſtillen, dan na dat de oudſte Predikant, *Wynand Cantſius*, 's Prinſen aanſtelling door de Staaten van Zeeland, den volgenden dag, van 't Stadhuis afgekondigd hadt. De ſtilte duurde egter niet lang. 't Gemeen, aangezet, zo vermoed werdt, door luiden van meerder aanzien, hieldt het Stadhuis in, doorſnuffelde de Papieren, en deedt buitenſpoorige eiſchen aan de Regenten, welker huizen met plondering gedreigd werden, door de Scheepstimmerluiden, die met geſcherpte bylen en ander geweer gewapend waren. Alles was aangelegd, om de Wethouders wars te maaken van 't bewind. Ook gaven zy, eerlang, toe, dat men eene Regeering, by voorraad, aanſtelde in hunne ſtede. De Predikanten Cantſius en *Gerardus van der Kamp* verkooren, op 't Stadhuis en met geſlooten deuren, op den raad van *Tonis van der Os*, een' der aanzienlykſte bur-

burgeren, twaalf *Interims-Regenten*, van welken van der Os een was; en een Baljuw en drie Schouten voor het platte Land, die aan de Gemeente voorgeſteld, en door dezelve goedgekeurd werden. De Predikanten behielden voor zig de vryheid, om alle raadpleegingen by te woonen, en lieten zig zelfs, den agtentwintigſten, nevens Doctor *Leonard Smeur*, een der Interims-Regenten, afvaardigen naar de Dagvaart der-Staaten, te Middelburg, waar zy egter niet ontvangen werden (*c*). 't Vuur der oproerigheid, welk byna gebluſcht ſcheen, ontſtak heviger, toen de Burgemeester *Pieter Mogge van Reneſſe*, zitting hebbende in de Vergadering der algemeene Staaten, den negenentwintigſten, met den Rotterdammer beurtman, naar de Stad kwam. Hem, dien men, voor anderen, gezogt hadt verdagt te maaken, wilde het graauw te lyve: Men rukte hem den hoed van 't hoofd, en ſtak 'er een Oranje-lint op. Men ontnam hem den degen, en voerde hem, op een wagen, met agt man, naar 't Heeren Logement, daar hy, langer dan een' maand, bewaard werdt. Een der Interims-Regenten hadt zulks geraaden, om hem te beter te beveiligen voor de woede van 't volk, welk, inzonderheid na dat het Regiment Oranje-Drente, op den zestienden van Bloeimaand, in de Stad getrokken was, eindelyk, tot ſtilſtand geraakte. Te Thoolen, bleef de benoeming van den Prinſe langſt agter wege. Zy geſchiedde hier niet voor den zevenentwintigſten: en 't gemeen hadt

1747.

Opſchudding te Thoolen.

(*c*) Notul. Zeel. 29 *April* 1747. *bl.* 328.

1747. hadt 'er zo dra geene kennis van gekreegen, of de boeren van S. Anne-Land en anderen, ter Stad in gerukt, vorderden verandering in de Regeeringe. Men riep „ dat de Regenten „ 't Land verraaden hadden, en dat men, „ te Zierikzee, 't verraad klaarlyk ontdekt „ hadt." Doch deeze ontdekking beſtondt alleenlyk hierin, dat men, in eene oude kiſt, die 't volk meende met buskruid gevuld te zyn, niet dan zand gevonden hadt, behalve, dat het geſchut van binnen vol ſteentjes zat. Men begeerde dan, ook te Thoolen, 't geſchut en den voorraad van 't buskruid te onderzoeken. 't Geſchiedde. Doch 't geſchut werdt wel gelaaden bevonden. De tonnetjes buskruid, opgeſlaagen, ter keure van de boeren, die 'er den arm, tot op den bodem, inſtaken, waren ook behoorlyk gevuld. Toen wilden de boeren de proef neemen van 't geſchut. Zy ſtaken een ſtuk af, zonder te gedoogen, dat 'er de kogel afgenomen werdt. De kogel ſnorde eenen renbode van den Hertoge van Cumberland, toen juiſt den dyk langs rydende, voorby, zonder hem te raaken; doch hy klaagde, naderhand, zeer, over 't gevaar, welk men hadt doen loopen. De boeren, hierop naar huis gekeerd, zonden, eenige dagen laater, eene bezending, met den Predikant en Sekretaris van S. Anneland aan 't hoofd, naar Thoolen, om eenigen uit de Regenten te ontzetten van 't bewind, of ten minſten te bevorderen, dat hun eenige byzitters uit het platte Land werden toegevoegd. De Stad raakte, hierop, in roere. De Regenten verlieten 't Stadhuis, daar de boeren

en

en 't graauw, drie dagen lang, huis hielden, alles doorſnuffelende; en alles, met naame, al wat in de Franſche taale geſchreeven was, voor blyken van Landverraaderye opneemende. Daar was 'er zelfs, die, op 't zien van een afſchrift der Verklaaringe des Konings van Frankryk van den zeventienden van Grasmaand, uitriep: *al weêr een brief van den Koning van Frankryk!* Doch de Predikant *Karel Ibibaut* bragt de woeſte menigte, eindelyk, tot bedaaren, en bewoogze, naar huis te gaan. De Regenten namen toen hunne plaatſen wederom in, ſchoon zy in geduurige angſt waren, voor de boeren: waarom de Poorten geſlooten bleeven. Zelfs liet de Wethouderſchap zeker geſchut, welk een ſtuk wegs van de Stad ſtondt, vernagelen, op een gerugt, dat die van S. Anneland voorhadden, zig meeſter van het zelve te maaken, om het tegen de Stad te gebruiken. Die van Vosmaar, kennis gekreegen hebbende van dit vernagelen, kreeten 't uit, als een taſtbaar bewys, dat men, in Thoolen, verſtand hieldt met den vyand. De Droſſaard van S. Maartensdyk ſcheen zelf niet te weeten, wat hy van dit vernagelen van 't geſchut denken zou, en was niet voldaan, in de reden, die 'er hem de Wethouderſchap van gaf. Te S. Anneland, bleeven de boeren oproerig, tot dat 'er, op verzoek van die van Thoolen, vyftig dragonders, uit de bezetting van Bergen op Zoom, in 't Dorp gelegd werden, die 'er, eenigen tyd, huis hielden. De Predikant *Adolf van Loon*, die zig, in den aanvang der beweeginge, aan 't hoofd der bezendinge bevonden hadt, werdt toen, 1747.

1747. toen, gevangkelyk, naar Thoolen gebragt, daarhy een tyd lang in hegtenis zat. Doch, eindelyk, beweezen hebbende, dat men hem tot het aanneemen van den laſt gedwongen hadt, werdt hy op vrye voeten geſteld. De Stad en het Eiland raakten dus allengskens in ruſt.

De Prins van Oranje wordt, Staatswyze, tot Stadhouder van Zeeland aangeſteld.

Ondertuſſchen was, zo dra de Steden van Zeeland allen in 't gewigtig punt van beraad bewilligd hadden, de aanſtelling van den Prinſe tot Stadhouder Kapitein Generaal en Admiraal van Zeeland, den agtentwintigſten van Grasmaand, ter Staatsvergaderinge, geſchied, op den voorſlag van Middelburg, twee dagen te vooren gedaan (*d*). Men gaf 'er den Prinſe, die zig te Leeuwaarden bevondt, terſtond, kennis van, door een' bode; doch benoemde, te gelyk, de Heeren *Jakob van Citters*, wegens Middelburg, *Jakob de Jonge*, wegens Zierikzee, *Joan Willem van Roozeveld*, wegens Goes, *Willem Barend Lambrechtſen*, wegens Vliſſingen en den Graaf van Flodroff Wartensleben, wegens Veere, om zyne Hoogheid, plegtiglyk, te gaan begroeten. De Burgemeeſters Wilhem van Citters en Joan Louis Verelſt, die eerſt benoemd geweeſt waren, hadden zig, om gewigtige redenen, van deezen laſt verſchoond. De Broederszoon des eerſten, de Heer Jakob van Citters, en de Graaf van Flodroff-Wartensleben vertrokken in hunne plaatſe (*e*). Doch van Zierikzee waren, drie dagen te vooren, reeds twee Luiden uit de gemeente, en de Schepen en Raad *Bonifacius de Jonge van Kam-*

(*d*) Notul. Zeel. 26, 28 *April* 1747, *bl.* 293, 317.
(*e*) Notul. Zeel. 29 *April* 1747, *bl.* 328.

Kampens Nieuwland, uit de Regeeringe, afgezonden naar Friesland, om den Prinſe zyne aanſtelling, van wege deeze Stad, bekend te maaken. Zyne Hoogheid, die, juiſt op den dag, waarop hy, in de meeſte Steden van Zeeland, verkooren was, zynen dienſt den Staaten, by eenen beleefden brief, die terſtond in 't licht kwam, hadt aangebooden (*f*), ſchreef hun, den eerſten van Bloeimaand „ dat hy de opgedraagen' „ ampten aanvaardde, en met hunne Afge„ vaardigden overleggen zou, op wat wyze, „ hy zyne reis naar Zeeland beſt zou konnen „ vervorderen (*g*)". Ondertuſſchen, hadt Middelburg, reeds op den vierentwintigſten van Grasmaand, ter Staatsvergaderinge van Zeeland, voorgeſteld „ dat men, na den vyandelyken inval der Franſchen in Staatſch Vlaan„ deren, by den Koning van Groot-Britanje, „ behoorde aan te houden, om den onder„ ſtand in manſchap, den Staaten toegezeid, „ by de Verdragen; welke voorſlag, ook reeds „ ter algemeene Staatsvergaderinge, van we„ ge Zeeland, geſchied was; doch waarin „ Holland nog niet hadt konnen bewilligen." Voorts, begeerde deeze Stad „ dat men, ter „ algemeene Staatsvergaderinge, ernſtelyk „ dronge, op opening van 't gehandelde te „ Breda, te gelyk verklaarende, dat men niet „ voorhadt, eene Neutraliteit of afzonderly„ ke Vrede aan te gaan met Frankryk." Zierikzee en Goes twyfelden egter, of 't nog wel tyd ware, om op uitheemſchen onderſtand aan te houden. Maar Thoolen, Vliſſingen en Veere 1747.

(*f*) Notul. Zeel. 1 *May* 1747, *bl.* 332.
(*g*) Notul. Zeel. 5 *May* 1747, *bl.* 364.

1747. re ſtemden met Middelburg, gelyk ook Zierikzee en Goes, twee dagen laater, deeden (*b*).

Aankomſt van eenig Engelſch Krygsvolk, voor Vliſſingen.

Doch 's daags te vooren, juiſt toen zyne Hoogheid, in de meeſte Zeeuwſche Steden, voor Stadhouder was verklaard, ſtreeken eenige Engelſche Oorlogsſchepen voor Vliſſingen. Zy geleidden eenige andere Vaartuigen, met omtrent twee-entwintighonderd Soldaaten, onder den Generaal *Fowler*, die, terſtond, verlof verzogt, om zyn volk te mogen ontſcheepen; wanneer hy 't aan de beſchikkinge der Staaten van Zeeland wilde overlaaten, tot op naderen laſt van den Hertoge van Cumberland. De Staaten antwoordden, dat het Krygsvolk ontſcheept, en, in Vliſſingen, Veere, Schouwen en Zuidbeveland, gelegd kon worden. Doch Fowler weigerde zyn volk te verdeelen. Ook werdt het, kort hierop, door den Hertoge van Cumberland, ontbooden naar Willemſtad, vanwaar hy het naar Staatſch Vlaanderen wilde doen trekken, en onder bevel ſtellen van den Luitenant Generaal Pieter de la Rocque (*i*).

XVI. Uitwerking van de tyding deezer aanſtellinge in Holland.

't Gerugt der eerſte beweegingen in Zeeland was, ondertuſſchen, ras naar Holland overgevloogen. Men kreeg van 's Prinſen aanſtelling in de meeſte Zeeuwſche Steden, des nagts tuſſchen den zes-entwintigſten en zevenentwintigſten van Grasmaand, kennis in den Haage: en zo dra de dag kwam, en de gewigtige tyding rugtbaar werdt onder 't gemeen, zag men eenige vrouwen en kinderen, met Oranje-ſtrikken, en kroontjes van lint of pa-

(*b*) Notul. Zeel. 24, 26 *April* 1747, *bl.* 287, 297.
(*i*) Notul. Zeel. 25, 26, 27 *April*, 1 *May* 1747, *bl.* 292, 302, 308, 333.

papier verſierd, langs de ſtraaten van den Haage zwieren. De Staaten van Holland, by tyds vergaderd zynde, terwyl eenige Leden naar huis gekeerd waren, om nieuwen laſt; namen, nu eerſt, een beſluit op den brief der algemeene Staaten van den negentienden, en deeden, ter Generaliteit, verklaaren „ dat „ de vyandelyke inval der Franſche troepen in Staatſch Vlaanderen hen ten uiterſten ontroerd hadt; te meer, om dat de„ zelve den Staat overkwam, zonder dat men „ met de Kroone van Frankryk in oorlog was, „ en zonder dat men 'er ooit eenige wettige „ reden toe gegeven hadt; ja na dat de Staat, „ door de Franſche wapenen, reeds ontzet „ geworden was van zynen voormuur, welke, door 't ſlegten van zo veele veſtingen, „ genoegzaam voor altoos, nutteloos gemaakt „ was. Dat zy, bezig met te overleggen, „ wat, in deezen bezwaarden toeſtand des „ tyds, tot 's Lands meeſten dienſt, behoorde gedaan te worden, beſlooten hadden, „ den genoemden vyandelyken aanval, ernſtelyk, tegen te gaan, en 't uiterſte op te „ zetten, om 't Land, de inwooners en derzelver wettige bezittingen; doch boven al „ de dierbaare panden van Vryheid en Godsdienſt te helpen beſchermen; en dat, naardemaal hiertoe penningen vereiſcht werden, „ zy begreepen, dat de Raad van Staate behoorde te worden verzogt, om een' ſtaat „ op te maaken van 't gene de Geweſten nog „ ten agteren waren, op de Petitien, ſedert „ den aanvang der tegenwoordige onluſten „ gedaan, op dat men, naderhand, zou kon-

1747. De Staaten van Holland neemen een hertig beſluit op den brief der algemeene Staaten.

1747. „ nen overleggen, op welk eene wyze, de „ gebrekige Geweſten zouden konnen ver- „ pligt worden, tot het opbrengen hunner „ agterſtallen." Ondertuſſchen, werden de Gekommitteerde Raaden verzogt en gemagtigd, om op het aandeel van Holland, in de loopende Petitien, met naame in die van de Legerlaſten, zo veel te verſtrekken, als zy, na den toeſtand van 's Lands Kaſſe, zouden vinden te behooren (*k*). Men vondt geraaden, dit Beſluit in openbaaren druk uit te geeven, om 't gemeen te overtuigen, dat men, in Holland, gezind was, tot het neemen van ernſtiger maatregels tegen Frankryk. Inderdaad, 't Volk werdt, hier te Lande, ook de ooren vol geblaazen van eenen verderfelyken toeleg der tegenwoordige Regeeringe, om een Verdrag van Onzydigheid aan te gaan met Frankryk, en den Koning Staatſch Vlaanderen, tot een onderpand voor de naarkominge van zulk een Verdrag, over te geeven. Een Kapitein in Staatſchen dienſt liep zelfs byzonderlyk in 't oog, als hadt hy verſpreid „ dat de „ Graaf van Löwenthall hem in perſoon ge- „ zeid hadt, *dat de Steden in Staatſch Vlaan-* „ *deren, met kennis van eenige Leden der Re-* „ *geeringe, werden ingenomen, tot bevordering* „ *der Vrede; en dat menze allen wederom geeven* „ *zou.*" 't Gemeen werdt geſtyfd in zulk een vermoeden, om dat de Sterkten in Staatſch Vlaanderen, ſchielyk, en ſommigen zonder ſlag of ſtoot, overgingen. De Gevolmagtigden op de handeling te Breda, en de Raadpen-

't Gemeen houdt den Raadpenſionaris Gilles verdagt van ſlinkſchen handel met Frankryk.

(*k*) Reſol. Holl. 27 *April* 1747. *bl.* 222.

penſionaris Gilles in 't byzonder werdt beſchuldigd, als of hy, in zulk een Verdrag, de hand gehad hadt. Hy was, onlangs, van Breda in den Haage gekomen, en hieldt zig zo zeer gebelgd, over 't gene, ten zynen nadeele, verſpreid werdt, dat hy gaarne bewilligde, om niet alleen, gelyk te vooren altoos geſchied was, aan de Gemagtigden tot de heimelyke onderhandelingen, maar aan de volle Vergadering der algemeene Staaten, verſlag te doen van 't gene 'er, tot hiertoe, te Breda, was gehandeld. Hy verſcheen dan, den agtentwintigſten, in de algemeene Staatsvergaderinge, onder anderen, verklaarende, „ dat 'er nog nimmer te Breda getreden was, „ in 't gene het wezen eener Vredehandelinge uitmaakte. Dat de oorzaak hiervan was „ het verſchil, welk zig, in 't begin der By„ eenkomſte, opgedaan hadt, over de toe„ laating der Staatsdienaaren van de Hoven „ van Weenen en Turin, en nog een ander „ verſchil, naderhand ontſtaan, over de toe„ laating van den Heere de Macanaz, Staats„ dienaar des Konings van Spanje; die, ein„ delyk, *geproteſteerd* hadt, tegen alles wat „ buiten hem zou verhandeld worden; met „ verklaaring, dat hy zig niet wilde kanten „ tegen de toelaating der Staatsdienaaren van „ de Hoven van Weenen en Turin: welk „ verſchil, tot nog toe, onbeſlift gebleeven „ was, omdat de Gevolmagtigde van Frank„ ryk geen' laſt hadt, om in die toelaating te „ bewilligen. Dat hy, Raadpenſionaris, „ laatſtelyk, een' keer doende naar Breda, „ onderregt was geworden, dat de Heer de

1747.

Hy doet verſlag van 't gehandelde te Breda.

1747. „ Macanaz, die week, beſcheid verwagtte
„ met een' *Courier*, wegens 't gemelde ge-
„ ſchil; dat hy hiernaar, drie of vier dagen,
„ vergeefs, getoefd hebbende, in 't affcheid
„ neemen, van den Heere de Macanaz ver-
„ ſtaan hadt, dat hy geen' Courier te gemoet
„ zag. Dat, ſchoon 'er, tot hiertoe, nog gee-
„ ne eigenlyke onderhandelingen gehouden
„ waren te Breda, men egter wel eenige by-
„ zondere geſprekken gevoerd hadt, over 't
„ werk der Vrede, zo met de Staatsdienaars
„ der Bondgenooten, als met die van Frank-
„ ryk en Spanje, met oogmerk, om dezelven
„ gemakkelyker te maaken, tegen dat de ei-
„ genlyke onderhandelingen zouden aange-
„ vangen worden; doch dat deeze geſprekken
„ nergens anders op hadden gezien, dan op
„ eene algemeene Bevrediging, en dat de
„ Gevolmagtigden van deezen Staat zig nim-
„ mer hadden ingelaaten, in eenige onder-
„ handeling over eene byzondere Vrede met
„ de Staaten alleen, noch over eene *Neutra-*
„ *liteit voor de Republyk.* Dat hy, Raadpen-
„ ſionaris, hierom, voor eene eerlooze laſte-
„ ring hieldt, 't gene, alomme, verſpreidt
„ werdt, als of de inval der Franſchen op
„ den Staatſchen bodem geſchied ware, vol-
„ gens affpraak, en om daardoor zulk eene
„ Vrede of *Neutraliteit* te bevorderen." De
algemeene Staaten, den Raadpenſionaris ge-
hoord hebbende, betuigden genoegen te nee-
men in 't gene hy gehandeld hadt; en beſloo-
ten, te wege te brengen, dat door de Staaten
van Holland, onderzoek gedaan werdt op de
uitſtrooijers van zulke kwaadaartige gerugten,

De Staaten neemen 'er genoegen in.

op

op dat dezelven, in Regte, zouden konnen vervolgd worden (*l*). Doch ik weet niet, dat iemant in hegtenis raakte, op wien zulk vermoeden vallen kon, behalve *Jean Rouſſet de Miſſy*, die, omtrent deezen tyd, te Amſterdam, geligt, en naar den Haage gevoerd was. Men hieldt hem, in 't gemeen, verdagt, dat hy naar Engeland hadt overgebriefd, 't gene, naar zyne meening, over eene Neutraliteit, te Breda, gehandeld was. Hy zat eenige weeken in de Kaſteleiny van den Hove; doch zo dra zyne Hoogheid, de Prins van Oranje, in den Haage gekomen was, werdt hy op vrye voeten geſteld. De Prins vereerde hem, die reeds, door 't uitgeeven van verſcheiden' Schriften, hier te Lande, bekend geworden was, omtrent het einde des jaars, met den titel van zynen *buitengewoonen Raad en Hiſtorieſchryver*. 't Beſluit der algemeene Staaten, tot ontlaſting van den Raadpenſionaris, was, ondertuſſchen, terſtond, in openbaaren druk, uitgekomen, en bragt veel toe, om hem, by de verſtandigſten, buiten vermoeden van ontrouw, te ſtellen; waaraan hem, in deezen hagchelyken tyd, zeer veel gelegen was. 1747.

XVII. De Prins wordt tot Stadhouder verklaard, te Rotterdam.

De tyding van 's Prinſen verheffing in de Zeeuwſche Steden veroorzaakte, niet ſlegts in den Haage, maar in de voornaame Hollandſche Steden, terſtond, eenige beweeging onder 't volk. Te Rotterdam, zag men, op den zesentwintigſten, zo dra de Marktſchuiten uit Zeeland, al vlaggende, waren aangekomen,

(*l*) Reſol. Gener. *Vener.* 28 *April* 1747. Reſol. Holl. 28 *April* 1747. *bl.* 225.

1747. men, reeds eenige Oranje-tekens draagen. Eenige ingezetenen, meeſt Handwerksluiden, begaven zig, eerlang, naar 't Stadhuis, begeerende, dat de Prins ook tot Stadhouder van Holland werdt verkooren. De Regeering verklaarde zig genegen, om aan 's volks begeerte te voldoen. Doch 't liep hog aan, tot den negenentwintigſten, eer 't beſluit, welk hiertoe, 's nagts te vooren, genomen was, den volke werdt aangekondigd. Men vondt geraaden, eerſt de Regeering te veranderen, 't welk, op deezen dag, gewoonlyk plagt te geſchieden. Ook zondt men, terſtond, Afgevaardigden naar den Haage, om den Staaten kennis te geeven van 't beſluit der Stad, en de eerſte voorſlag ter Dagvaart te doen tot de aanſtelling van zyne Hoogheid; die door de Leden werdt overgenomen; hebbende de Edelen alleen zig bereid getoond, om zig daar-
Te Delft, en op terſtond te verklaaren (*m*). Te Delft, hadt zig de Gemeente, ten zelfden dage, vervoegd voor 't Stadhuis, begeerende, dat men den Prins deedt uitroepen voor Stadhouder. De Heeren zogten egter naar huis te gaan, zonder hiertoe beſlooten te hebben; doch 't volk noodzaakte hen, te rug te keeren, en op nieuws op 't gewigtig ſtuk te raadpleegen. Terwyl zy hiermede bezig waren, trok eene groote menigte opgezetenen van Maasland, Maaslandsſluis en Vlaardingen, met ſtokken en vorken gewapend, ter Stad in, zig plaatſende voor 't Stadhuis. Doch toen, na zeven uuren des avonds, het Oranje-vendel uitge-

(*m*) Reſol. Holl. 29 *April* 1747. *bl.* 227.

gesteken, en de Prins, van wege de Stad, tot Stadhouder van Holland verklaard was, trokken zy allen af, zonder eenige baldaadigheid te pleegen. Te Dordrecht, te Leiden, te Gorinchem, te Schiedam, te Schoonhoven, en in den Briele, werdt gelyke afkondiging gedaan, den dertigsten van Grasmaand, zonder dat 'er, in deeze Steden, voor dien tyd, eenige merkelyke beweeging geweest was, onder 't volk. Te Haarlem, geschiedde het, den eersten van Bloeimaand. Ook te Gouda, te Alkmaar, te Hoorn, en, zo ik meen, in de meeste andere Steden van 't Noorderkwartier. Doch te Enkhuizen, niet voor den volgenden morgen. 1747. In veele andere Steden.

Ondertusschen, scheen men, op den eersten van Bloeimaand, reeds toeleg te maaken, om, gelyk in eenige Steden van Zeeland geschied was, de Regeering ook, hier en daar, in Holland, met geweld, te veranderen: 't welk nogtans, ten deesen tyde, niet gelukken wilde. Een karel te paarde, van Maaslandsluis of van den hoek van Holland afgereeden, vervulde Rotterdam, en andere Plaatsen hieromtrent, met een valsch gerugt, dat de Fransche vloot, omtrent veertig Schepen sterk, voor de Maaze, gezien was, en op 't punt stondt van eene landing te ondernee-men. De argwaan op de Regenten werdt toen wederom leevendig. Men begon, ook hier, gelyk in Zeeland, te mompelen, dat 'er verraad school onder de Grooten. Doch de Wetthouderschap van Rotterdam stelde zulke orde, dat 'er geene baldaadigheid gepleegd werdt. Ook kwam 'er, eerlang, tyding, dat de Schepen, Loos gerugt van eene voorgenomen landing der Franschen. Opschudding te Rotterdam en in den Briele.

1747. pen, die men voor Franſchen aangezien hadt, Engelſchen, of, zo anderen verzekerden, ſlegts Viſchſchuiten geweeſt waren. Sommigen waren zelfs van gedagten, dat 'er geen grond altoos was geweeſt voor het gerugt, en dat het ſlegts, door iemant, verzierd was, om onruſt te verwekken. Vaſt gaat het, ten minſte, dat de Engelſche Oorlogsſchepen, al eenige dagen eerder, voor Vliſſingen waren aangekomen (n). Ook verdween de ontſteltenis, voor een groot gedeelte, zeer ſpoedig, toen men begon te bedenken, dat de tegenwoordige gelegenheid van wind en ſtroom de landing onmogelyk maakte. Eenige weeken laater, maakte het onvoorzigtig uitvaaren van den Predikſtoel, tegen de Regeering, 't graauw, in den Briele, gaande. Men dwong de Wethouderſchap, het magazyn te openen, en 't buskruid te laaten onderzoeken. Ook moeſt, wat laater, een Duinkerker beurtman, die van Amſterdam kwam, hier, ontlaaden worden, op vermoeden, dat 'er krygsbehoeften voor den vyand in waren: 't welk egter zo niet bevonden werdt (o). De boeren van Rakanje, met den Predikant aan 't hoofd, waren ook naar den Briele getrokken, der Wethouderſchap geweer afperſende. Doch men bragt den oproerigen hoop, eerlang, door Ruiters, tot bedaaren.

XVIII. Te Amſterdam, geſchiedt

Maar, midden onder alle deeze beweegingen in de nabuurige Steden, was het, te Amſterdam, tamelyk ſtil geweeſt. Op de eerſte ty-

(n) Notul. Zeel. 25 *April*, 4 *May* 1747. *bl.* 292, 356.
(o) Reſol. Holl. 1 *July*, 9 *Sept.* 1747. *bl.* 388, 571.

tyding van 's Prinſen verheffing in Zeeland, zag men de Zeeuwſche en Frieſche Schepen, die in de Stad lagen, met vlaggen en wimpels pronken. Ook werdt, des nagts, door 't Scheepsvolk, geſchooten, en *Oranje boven* geroepen. Doch andere beweeging beſpeurde men niet in de Stad. Den tweeden van Bloeimaand, des morgens omtrent elf uuren, werdt het Oranje-vendel eerſt ten Stadhuize uitgeſteken, en te gelyk, aan de Gemeente, die in merkelyken getale op den Dam ſamengevloeid was, doch zig zeer geſchikt hieldt; in de tegenwoordigheid van Burgemeeſteren, bekend gemaakt „ dat zy „ en de Vroedſchap goedgevonden hadden, „ de Afgevaardigden ter Dagvaart te gelas„ ten, om, met de andere Leden, te ſtem„ men tot de aanſtellinge van zyne Hoogheid „ tot Stadhouder, Admiraal en Kapitein Ge„ neraal van Holland en Weſtfriesland." Kort voor deeze bekendmaaking, hadden zig reeds eenigen, op de ſtraaten, vertoond, verſierd met Oranje-ſtrikken en linten; doch even na dat de bekendmaaking, die, met een *Huzza*, eerſt van de Heeren, en toen van 't Volk, verzeld ging, geſchied ware, werdt dit ſieraad algemeen. 't Klokkenſpel, en 't vlaggen van de meeſte Schepen, die in 't Y lagen, duurde tot aan den avond; 't ſchieten tot diep in den nagt; wanneer men ook veele huizen verlicht zag; hoewel zulks, twee dagen laater, toen men kennis kreeg van 's Prinſen aanſtelling door 's Lands Staaten, nog veel overvloediger geſchiedde. Doch dit ongewoon teken van vreugde werdt, ten deezen

1747. de afkondiging der aanſtellinge des Prinſen, zonder eenige voorgaande oproerige beweeging onder 't volk.

1747. tyde, ook in andere Steden, en vooral in den Haage, gegeven. Men vernam geene baldaadigheden van belang in Amſterdam, ſchoon het gewoel en gedömmel langs de ſtraaten duurde, tot den morgen. Enkelen, die gehoord of geleezen hadden, wat in 't jaar 1672 de leus geweeſt ware, bootſten 't na, en riepen, om hunnen afkeer van de Franſchen te toonen,

Oranje boven, de Franſchen onder,
Wie 't anders meent, dien ſla de donder!

Ook wil men, dat ſommigen, in de plaats van 't woord *Franſchen*, den naam eens Amſterdamſchen Burgemeeſters, dien men voor te Franſchgezind wilde doen houden, lieten hooren. Doch dit woeſt geſchreeuw werdt, ook onder 't laagſte gemeen, naauwlyks van iemant nagevolgd.

XIX. Beweeging in den Haage.

Midlerwyl, was de Gemeente in den Haage ongeduldig geworden, om dat men, haars oordeels, te lang draalde met 's Prinſen aanſtelling. Men hadt, hier, gelyk wy boven hebben aangetekend, den zevenentwintigſten van Grasmaand, reeds kennis gehad van 's Prinſen benoeming tot Stadhouder van Zeeland, in de meeſte Zeeuwſche Steden. En op den volgenden dag, verſcheenen veele ingezetenen met Oranje-ſtrikken op den hoed. De groenwyven plaatſten drie vendels van Oranje-papier op de groote markt, waarop geſchreeven ſtondt, W. C. H. FRISO, *Prins van Oranje, Stadhouder* enz., met byvoeging van deeze woorden, *binnen agt dagen, moet hy 't hier ook wezen.* Doch daar verliep zo veel

tyd

tyd niet, of dit gewigtig werk was voltrokken. Den negenentwintigſten, waren de Afgevaardigden van Rotterdam, verſierd met Oranje-ſtrikken aan den hoed, op de Dagvaart, verſcheenen. Hierop was 't graauw van den Haage, waaronder een Vrouwmenſch, in ſlordig amazonen-gewaad, met yſſelyke knevels, en eene Oranje-papieren grenadiers muts op 't hoofd, uitmuntte, in grooten getale, geſchoold naar 't Binnenhof, vreeſſelyk ſcheldende op de Regeering, en in 't byzonder op den Raadpenſionaris; en daarna elk Lid der Vergaderinge van Holland, die na den middag ten drie uuren ſcheidde, afvraagende, *of hy den Prins tot Stadhouder verklaard, en mede getekend hadt?* by welke gelegenheid, de Penſionaris *François Tereſtein van Halewyn* van Dordrecht en anderen zwaarlyk gedreigd werden, door eenigen uit het graauw. Doch zy raakten vry, met den ſchrik. De Heer van Halewyn, die, door eenen niet-onbekenden Hagenaar, by de keel gevat, en met een mes gedreigd was, werdt, door den Klerk *Dederichs* en eenige anderen, beſchermd en gered. Omtrent honderd en vyftig man van de Lyfwagt, die op 't Binnenhof ſtondt, geenen laſt hebbende om geweld te gebruiken, zag al de beweegingen aan, zonder zig te roeren. De Heer *Karel Lodewyk van Waſſenaer*, Heer van Doveren en Baljuw van den Haage, gaf zig veel moeite, om de Gemeente tot geduld te vermaanen; haar verzekerende, dat zy haaren wenſch, binnen drie of vier dagen, vervuld zou zien. Doch op 't ernſtig aanhouden van 't volk, moeſt men, nog dien zelfden avond, 't Oran- 1747.

je-

1747. je-vendel van 't Stadhuis van den Haage laaten waaijen. Ook werdt, wat laater, een ander vendel, welk men, by een' Kamerbehanger in de Spuiſtraat, gehaald hadt, boven aan den Voorgevel van 't Hofgebouw, naar den Vyverkant, vaſt gemaakt. Den volgenden dag, hadt men de Hoofdwagt op 't Hof doen verſterken, en de toegangen naar den Haage, met eenig Voetvolk, bezet. Maar op den eerſten van Bloeimaand, raakte de Haag in roere, ter gelegenheid van het valſch gerugt eener voorgenomen' landinge der Franſchen, waarvan wy, boven, gewaagden. 't Graauw vloog ten Hove in, roepende, *dat men't Land verkogt hadt*. De boeren van Scheveningen rukten, tegen den avond, met vliegend vendel en ſlaande trom, doch zonder geweer, naar den Haage, den Baljuw wapenen afvorderende, om 'er de Franſchen mede te keer te gaan: welke beweegingen, hoe zeer zy, naderhand, bleeken, door valſche tydingen, veroorzaakt geweeſt te zyn, zulk eene bystere gedaante gaven aan den tegenwoordigen ſtaat der dingen, en zulk een' ſchrik verſpreidden door den Haage, dat 'er 't beſluit tot 's Prinſen aanſtelling, vermoedelyk, niet weinig door voortgezet werdt. De Baljuw bragt egter dé onbezuisde menigte, met woorden, tot bedaaren. Doch men bleef, in den Haage, zo ongeruſt, dat de Gekommitteerde Raaden goedvonden, des anderendaags, af te kondigen, dat de Prins, den derden, tot Stadhouder ſtondt verkooren te worden, de Gemeente, te gelyk, vermaanende, zig ſtille te houden. Diergelyke vermaaning deedt haar

haar ook, wat laater, de Heer *Pieter van der Kamer*, Burgemeester van Haarlem, en reeds eenentagtig jaaren oud, die, nevens de andere Afgevaardigden der Stad, in twee jagten, met Oranje-vlaggen opgeschikt, tegen den avond, in den Haage gekomen was. Zo veel werks scheen hier noodig geoordeeld te worden, om 't Volk in rust te houden. Ook gelukte het: en den volgenden dag, werdt de Prins, door de Staaten van Holland, tot Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal verkooren (*p*). 't Hof was, by tyds, bezet door de Lyfwagt te paarde en te voet, en door de Schuttery der Stede. De Oranjevendels staken uit alle de Logementen der stemmende Steden, en alle de Leden der hooge Regeeringe verscheenen, met Oranje-strikken, ten Hove. 't Liep aan tot elf uuren, eer het gemeen kennis kreeg van 's Prinsen verkiezinge, eerst uit den mond van den Heere Baljuw, die verklaarde, zig nu te kwyten van zyn Ridderlyk woord, der Gemeente, voor eenige dagen, gegeven, en daarna door den Sekretaris Buys; die den Volke voorlas, „ dat de Staaten van Holland en Westfries„ land, uit aanmerking van den bekommer„ lyken toestand van tyden en zaaken, en „ om, onder Gods zegen, den staat deezer „ Landen, des te beter, te konnen redden „ uit de zorgelyke en gevaarlyke omstandig„ heden, waarin zy zig bevonden, met een„ paarige bewilliging van alle de Leden, hun„ ne Vergadering uitmaakende, verkooren „ en

1747.

De Staaten van Holland verkiezen zyne Hoogheid tot Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal van hun Gewest.

(*p*) Resol. Holl. 3 *May* 1747. bl. 232.

1747. „ en aangeſteld hadden zyne Hoogheid, den „ Heere Willem Karel Henrik Friſo, Prinſe „ van Oranje en Naſſau, tot Stadhouder, Ka„ pitein-Generaal en Admiraal over de krygs„ magt van deeze Provincie, te water en te „ lande." 't Zelfde werdt ook, terſtond hierna, van 't Stadhuis van den Haage afgekondigd. Voorts, werdt de dag geſlooten met het vertoonen van allerlei tekenen van algemeene vreugde.

Aanmerkelyk ſchryven van den Prinſe aan den Graave van Bentink.

De Graaf *Willem van Bentink*, Heer van Rhoon en Pendrecht, beſchreeven in de Orde der Ridderſchap en Edelen van Holland, hadt den Prinſe, terſtond, by een' renbode, kennis gegeven van zyne aanſtelling. In 't antwoord, welk zyne Hoogheid hierop liet afgaan aan den Graave, was, in 't byzonder, opmerkelyk, dat hy verklaarde „ zig zelven „ eerſt over zyne bevordering te zullen ge„ luk wenſchen, als dezelve bleeke te ſtrek„ ken ter eere van God, en tot welzyn van „ het lieve Vaderland." Ook, 't gene hier by gevoegd werdt „ dat het grootſte vermaak, „ welk de Prins, ſedert de eerſte tydingen dee„ zer omwentelinge, gevoeld hadt, ontſtaan „ was uit het berigt, dat alles zonder onge„ luk was afgeloopen; zullende hy den He„ mel bidden, dat een werk, zo openbaar„ lyk door deszelfs zegel bekragtigd, in 't „ vervolg, ook, door geene de minſte bloed„ ſtorting, bezoedeld mogt worden."

XX. De Prins komt te Amſterdam.

De Afgevaardigden van Zeeland, 's Prinſen verkiezing in den Haage hebbende bygewoond, kwamen, eerſt op den vyfden, te Leeuwaarden, aan, en deeden, terſtond, ope-

opening van hunnen laſt aan den Prinſe, dien zy verzogten, in perſoon, in Zeeland te willen komen: 't welk hy aannam. Zy keerden, den zevenden, wederom te rug (*q*): de Prins volgde den tienden, verzeld van de Koningklyke Prinſeſſe, zyne Gemaalin, en van de jonge Prinſeſſe Carolina. Het doorlugtig gezelſchap kwam, des anderendaags, zynde Hemelvaartsdag, in een Jagt, te Amſterdam aan, omtrent den middag. Zyne Hoogheid werdt, terſtond, begroet, door twee der regeerende Burgemeeſteren, de Heeren *Gerrit Corver*, Heere van Velzen, en *Gilles van den Bempden*, verzeld van den Penſionaris Staal, en van eenen der Stads Sekretariſſen: voorts, ook door de Afgevaardigden van het Kollegie ter Admiraliteit alhier, en van de Ooſt- en Weſtindiſche Maatſchappyen; en eindelyk, door veele byzondere Perſoonen van meerder en minder aanzien. Des avonds, waren de meeſte huizen der Stad verlicht, op verzoek van Burgemeeſteren. Het Vorſtelyk gezelſchap vertoefde hier, tot 's anderendaags, en trok toen, door Haarlem, naar den Haage, daar 't, ten zeven uuren, aankwam. 1747. In den Haage.

De algemeene Staaten hadden, midlerwyl, reeds op den vierden, beſlooten, den Prins aan te ſtellen tot Kapitein- en Admiraal-Generaal over de Krygsmagt van den Staat in 't gemeen, met de vrye magt over de Patenten, tot hun kennelyk wederzeggen toe, gelyk de voorige Stadhouders dezelve gehad had- Zyne Hoogheid wordt tot Kapitein en Admiraal Generaal van de Unie,

(*q*) Rapport der Gedep. van Zeeland, *gemeld in de* Notul. Zeel. 4 *Dec.* 1747.

1747. en tot Stadhouder van Utrecht en Overyſſel verkooren.

hadden (*r*); en van deeze aanſtelling kennis te geeven aan den Vorſt van Waldek, die thans het Opperbevel voerde over 't Leger in de Nederlanden; en aan de Bevelhebbers der grensveſtingen. Ook hadden zy eenige Heeren gemagtigd, om den Prinſe den Laſtbrief tot deeze hooge bediening over te leveren (*s*). De Staaten van Utrecht hadden den Prins, op den derden, tot Stadhouder, Kapitein en Admiraal-Generaal van hun Geweſt verkooren, nadat zulks, twee dagen te vooren, op 's volks begeerte, door de Stad, geſchied was. Doch 't liep, in Overyſſel, aan tot den tienden, eer de Staaten eenpaariglyk beſlooten „ op het voorbeeld der andere Geweſten, „ den Prins tot Stadhouder, Kapitein en Ad„ miraal Generaal van Overyſſel aan te ſtel„ len, met zodanige magt, gezag, voorreg„ ten en voordeelen, en op zodanige *Inſtruc„ tie*, als zy, tot welzyn van den Staat in 't „ gemeen, en van dit Geweſt in 't byzonder, „ zouden beſt en oorbaarſt oordeelen." Maar in de byzondere Steden, Deventer, Kampen en Zwolle, was de benoeming, reeds eenige dagen te vooren, bekend gemaakt. Op den vyftienden, werdt zyne Hoogheid, plegtiglyk, tot de hooge waardigheden aangenomen, eerſt door de Afgevaardigden der Staaten van Holland; daarna door die der algemeene Staaten. Ten zelfden dage, nam de Prins zitting in den Hove van Holland (*t*), en in andere

(*r*) Reſol. Holl. 4, 15 *May* 1747. *bl.* 238, 262.

(*s*) Reſol. Gener. *Jovis* 4 *May* 1747. *Voiez auſſi* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 93.

(*t*) Reſol. Holl. 9, 10, 13, 15 *May* 1747. *bl.* 249, 255, 259, 260. Verbaal van de introductie van zyne Hoogh. in den Hove van 13 en 15 *May* 1747.

WILLEM DE VIERDE,
PRINS VAN ORANJE EN NASSAU,
Erfstadhouder, Kapitein-Generaal
en Admiraal der Vereenigde Nederlanden.

A. Schouman del. J. Houbraken fec.

IS. TIRION excud. 1759.

dere hooge Kollegien van Regeeringe. Ook werdt hy, als eerſte Lid der Edelen, den zestienden, ter Vergaderinge van Holland ingeleid (*u*). Men hadt, te vooren, den Raadpenſionaris reeds gelaſt, zyner Hoogheid van alle Staatszaaken kennis te geeven (*v*). Ook werdt hy wel haaſt onderregt van den ſtaat der handelinge te Breda, en van den inhoud der ontworpen voorafgaande punten. Ter gelegenheid van 's Prinſen inleiding in den Raad van Staate, deedt de Graaf van Bentink, Heer van Rhoon en Pendrecht, eene aanſpraak, die zeer opmerkelyk geoordeeld werdt. Hy verklaarde, te hoopen „ dat de herſtelling der ou- „ de wyze van Regeeringe ook de eendragt „ in den Staat herſtellen zou; dat de raad- „ pleegingen, daardoor, by tyds, tot ryp- „ heid gebragt, en met den vereiſchten ſpoed „ uitgevoerd zouden worden, en dat de ſtraffen „ en belooningen, daardoor, wyſſelyk, zou- „ den worden uitgedeeld. Door deeze middel- „ len, en onder 't beſtier der Prinſen van O- „ ranje, was, vervolgde hy, de Staat gereezen tot dien top van geluk, vanwaar men „ dien, onlangs, hadt zien nederſtorten, tot „ zo verre, dat dezelve een ſpot voor de vyanden, en een onnutte laſt voor de vrienden „ geworden was." Hy betuigde, wyders „ niet „ te twyfelen, of de Prins zou de voetſtappen zyner voorvaderen navolgen, en mede- „ werken, om den Staat, die reeds ten deele „ overrompeld was, te bevryden voor 't juk „ van eenen heerſchzugtigen en trouwloozen „ na-

1747.

Aanſpraak van den Graave van Bentink, ter gelegenheid van 's Prinſen inleiding in den Raad van Staate.

(*u*) Reſol. Holl. 16 *May* 1747. *bl.* 269.
(*v*) Reſol. Holl. 15 *May* 1747. *bl* 262.

1747. „ nabuur, die met de goede trouw en met „ de plegtigſt bezwooren' Verdragen, open„ lyk, den ſpot dreef." Hy hieldt zig ook, verklaarde hy, verzekerd „ dat de algemeene „ geneigdheid der ingezetenen tot den Prinſe, „ die door geen' tyd noch konſtenaary hadt „ konnen uitgewiſcht worden, by de uitkomſt, „ blyken zou, regtmaatig geweeſt te zyn: „ waarom hy, ten beſluite, verzogt, dat de „ Raad den Prinſe de eer beweeze, welke men „ aan zynen rang en waardigheden verſchuldigd was." De Franſchen hielden zig gebelgd, over deeze aanſpraak, waardoor hun Hof, ten onregte, zo zy waanden, gehoond werdt. Ook hebben ſommigen hunner Schryveren aangetekend, dat de Graaf, wegens de onvoeglykheid van eenigen zyner uitdrukkingen, vermaand door zyne vrienden, geantwoord zou hebben „ dat hy geoordeeld hadt, „ by zulk eene plegtige gelegenheid, dus te „ moeten ſpreeken, om 't volk te overtuigen, dat hy geen aanhangeling van Frankryk ware (*w*)."

XXI. Zyne Hoogheid komt in Zeeland.

Zyne Hoogheid vertoefde ſlegts weinige dagen in den Haage. Affcheid van de Vergaderinge van Holland genomen, en zyne Gemaalin en eenig kind den Staaten nadrukkelyk aanbevolen hebbende (*x*), begaf hy zig, ſpoedig, naar Zeeland, en kwam, den negentienden, aan, te Veere, en voorts te Middelburg; daar hy, den volgenden dag, den eed deedt, als Stadhouder, Kapitein en Admiraal-Generaal

(*w*) *Voiez* Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* II. *p.* 47.

(*x*) Reſol. Holl. 17 *May* 1747. *bl.* 266.

raal van 't Geweſt (*y*). Terwyl hy nog op reis was, hadden de Staaten, op den voorſlag van Middelburg, beſlooten, hem te herſtellen, in 't bezit van 't Markgraafſchap van Veere en Vliſſingen, welk, voor eenige jaaren (*z*), vernietigd verklaard was. Ook werdt hem het Regt van eerſten Edele van Zeeland opgedraagen, onder de gebruikelyke voorwaarden; doch, daarenboven, met dit byzonder beding, dat 's Prinſen Perſoon, als eerſte Edele, zou verbeeld worden, door Perſoonen, den Staaten aangenaam, in Zeeland gebooren en behoorlyk gegoed, van den waaren Hervormden Godsdienſt, en geene Krygsampten bekleedende. De Oktrojen, in de jaaren 1703 en 1733, aan de Steden Vliſſingen en Veere verleend, tot het beſtellen haarer Wethouderſchap, werden, wat laater, vernietigd (*a*). Zyne Hoogheid ſtelde, eerlang, den Heer *Jan van Borſſele van der Hoogbe* tot eerſten Edele aan; in welken alle de gemelde hoedanigheden gevonden werden. Voorts, was de Prins bedagt op de herſtelling der inwendige ruſte. Drie Afgezondenen uit de Gemagtigden van den Burgerſtaat te Zierikzee, de twee Predikanten en Doktor Leonard Smeur, hadden zig, gelyk wy boven zagen (*b*), reeds op 't einde van Grasmaand, begeven naar Middelburg, om den Staaten, by welken zy gehoor begeerden, eenige voorſlagen te doen; door 't inwilligen van welken, zy verſtonden, de ruſt in de Stad te zul-

1747. Hy wordt herſteld in 't bezit van 't Markgraafſchap van Veere en Vliſſingen.

(*y*) Notul. Zeel. 17, 19, 20 *May* 1747. *bl.* 461, 485, 491.
(*z*) *Zie* XIX. *Deel*, *bl.* 118.
(*a*) Notul. Zeel. 8 *Dec.* 1747. *bl.* 956.
(*b*) *Bl.* 75.

1747. zullen konnen herſteld worden. Doch men hadt geraaden gevonden, hen alleen als byzondere Perſoonen, en door Gemagtigden, te hooren. Zy verzogten, onder anderen, van de Regeering by voorraad ontſlaagen te worden: 't welk aan zyne Hoogheid gelaaten werdt (*c*). De Gemeente bleef, midlerwyl, nog al oproerig, hebbende de tegenwoordige Regenten, die by de Staaten niet erkend werden, geen gezags genoeg, om de muiters te ſtillen (*d*). Ten platten lande van Zuidbeveland, was 't volk ook gaande geraakt (*e*). De Prins hadt, eer hy uit Leeuwaarden vertrok, eene *Publicatie* afgezonden naar Zeeland, waarby de Gemeente tot ruſt en eendragt vermaand werdt (*f*). Doch 't woelen duurde tot op en na de aankomſt van zyne Hoogheid, die, terſtond, de aangeſtelde Regenten te Zierikzee ontſloeg, en de afgezetten wederom in hunne ampten herſtelde. De Burgemeeſter Mogge werdt egter nog in 't Heeren-Logement bewaard, tot dat zyne Hoogheid, den tweeden van Zomermaand, in perſoon in de Stad kwam, en toen terſtond op vrye voeten geſteld, zonder dat iemant onderneemen durfde, eenige beſchuldiging tegen hem in te brengen. Nogtans maakte de Prins, in gevolge eener heimelyke magtiging der Staaten van 't Geweſt, den negenentwintigſten van Bloeimaand gedagtekend, nog eenige verandering in de Regeering (*g*), drie Regenten ont-

(*c*) Notul. Zeel. 29 *April* 1747. *bl.* 323.
(*d*) Notul. Zeel. 11, 17 *May* 1747. *bl.* 426, 475.
(*e*) Notul. Zeel. 24 *May* 1747. *bl.* 502.
(*f*) Public. van zyne Hoogh. *geteek.* 7 *May* 1747. Notul. Zeel. 11 *May* 1747. *bl.* 418.
(*g*) Notul. Zeel. 16 *June* 1747. *bl.* 533.

JR. JAN VAN BORSSELE,
Vry Heer van Borſsele en ter Hooghe,
Eerſte Edele van Zeeland enz.

A. Schouman ad viv. pinx. 1780 — J. Houbraken fec.

IS. TIRION excud.

ontzettende van 't bewind en derzelver ampten aan anderen opdraagende. 1747.

De Prins, met de Staaten op 't ſtuk der geldmiddelen geraadpleegd (*b*), en verders de noodige orde geſteld hebbende in Zeeland, keerde, tegen 't begin van Zomermaand, te rug (*i*) naar den Haage, daar hy, ſedert, zyn gewoon verblyf hieldt. De Staaten van Holland hadden hem, ondertuſſchen, de waardigheid van Opper-Houtveſter opgedraagen (*k*), en de begeeving der Krygsampten, ſtaande op de verdeeling van 't Geweſt, van Vendrig tot Kolonel ingeſlooten, aan hem geſteld (*l*): en zy verklaarden, ſedert, dat zulken, die ter Dagvaart verſcheenen, wel in den eed en dienſt des Stadhouders zyn mogten; 't welk, eer zyne Hoogheid Stadhouder van Holland ware, ongeoorloofd geweeſt was (*m*). Ook hadden de algemeene Staaten hem vereerd, met het Stadhouder- en Kapitein-Generaalſchap over de Landen van Overmaaze, en met het regt om vergiffeniſſen en gunſten te verleenen, onder 't Regtsgebied van den Raade van Brabant en van de Stad en Lande van Maaſtricht, het Graafſchap van den Vroenhove daar onder begreepen. Men draagt hem, in Holland, verſcheiden andere waardigheden op.

De Staaten van Holland hadden, reeds voor 't einde van Grasmaand, bevolen, dat men, ter gelegenheid van den vyandelyken inval in Staatſch Vlaanderen, openbaare weekelykſche Bedeſtonden houden zou (*n*): en nu Weekelykſche Bedeſtonden ingeſteld.

von-

(*b*) Notul. Zeel. 27, 29 *May* 1747. *bl.* 511*, 517.
(*i*) Notul. Zeel. 29 *May* 1747. *bl.* 516.
(*k*) Reſol. Holl. 24 *May*, 1 *Juny* 1747. *bl.* 291, 309.
(*l*) Reſol. Holl. 24 *May*, 1 *Juny* 1747. *bl.* 291, 309.
(*m*) Reſol. Holl. 17 *Juny* 1747. *bl.* 345.
(*n*) Reſol. Holl. 29 *April* 1747. *bl.* 231.

1747. vonden zy raadzaam, ook op het openlyk bid-
Orde op 't bidden voor zyne Hoogheid. den voor zyne Hoogheid orde te ſtellen. Zy begeerden „ dat eerſt gebeden werdt voor de „ Staaten van Holland en Weſtfriesland, als „ zynde de wettige Overheid van deezen Lan- „ de: voorts, voor de Staaten der andere Ver- „ eenigde Geweſten, als hunne Vrienden, Buu- „ ren en Bondgenooten, en voor derzelver ge- „ zamenlyke Afgevaardigden ter algemeene „ Staatsvergaderinge en in den Raad van Staa- „ te: daarna, voor zyne Hoogheid, den Hee- „ re Prinſe van Oranje en Naſſau, Stadhouder, „ Kapitein-Generaal en Admiraal van dit Ge- „ weſt: wyders, voor zo veel den Haage betrof, „ voor de Gekommitteerde Raaden en voor de „ Geregtshoven, en eindelyk, voor de Wet- „ houderſchap der Stad of Plaatſe; en, in de „ hooge of Ambagts Heerlykheden, ook voor „ den Heer of Ambagtsheer, onmiddelyk voor „ de Wethouderſchap (o)." In Zeeland werdt, eerlang, diergelyke voet op het openbaar bidden beraamd (p). Op deeze en veele andere wyzen, ſchikte alles, en byzonderlyk ook de beſtelling der Wet in de Steden zig, in korten tyd, naar de herſtelde Stadhouderlyke Regeeringe, hier te Lande.

XXII. De handeling te Breda wordt afgebroken. Ondertuſſchen, hadt de inval in Staatſch Vlaanderen, met het gene 'er op gevolgd was, gelegenheid gegeven, tot het afbreeken der handelinge te Breda. De Franſche Gevolmagtigde Du Theil hadt, den zesden van Bloeimaand, te kennen gegeven „ dat hy, 's daags te vooren, be- „ rigt

(o) Reſol. Holl. 15 *May* 1747. *bl.* 262.
(p) Notul. Zeel. 19 *Juny* 1747. *bl.* 552.

„ rigt ontvangen hadt, dat de Koning van 1747.
„ Frankryk het Ontwerp van den twintigſten
„ van Grasmaand, zo ver het hem betrof, *niet*
„ *volſtrektelyk verwierp*, en dat hy zyn beſt doen
„ zou, om het Spaanſche Hof ook te doen luis-
„ teren naar redelyke voorwaarden." Hy hadt 'er zelfs bygevoegd „ dat de Koning, zyn Mees-
„ ter, toeſtondt, dat de Gevolmagtigde van
„ Spanje, de Macanaz, die, voortaan, voor zig
„ zelven handelen zou, by de onderhandelingen
„ toegelaaten werdt." Doch de verandering in de Regeering van den Staat, en 's Prinſen vertrek naar Zeeland was oorzaak, dat men hierop geen ſpoedig beſluit neemen kon in den Haage. De Franſche en Spaanſche Gevolmagtigden, du Theil en de Macanaz, verklaarden dan aan den Graave van Waſſenaer, op den twintigſten van Bloeimaand „ dat de weinige vrugt, welke men,
„ tot hiertoe, van de onderhandelingen te Breda
„ gezien hadt, en de nabyheid der Legeren,
„ welke deeze Stad onbekwaam maakte, om de
„ onderhandelingen aldaar, met de vereiſchte
„ geruſtheid en welvoegzaamheid, voort te zet-
„ ten; hunne Allerchriſtelyke en Katholyke Ma-
„ jeſteiten hadt doen beſluiten, om eene vryer
„ Vergaderplaats te begeeren: waartoe zy Aken,
„ Keulen, Duſſeldorp, Trier of Worms voor-
„ ſloegen, zullende men, op eene deezer vyf
„ Plaatſen, ter keure van de Bondgenooten, de
„ onderhandelingen konnen vervolgen, en in
„ dezelven, de Gevolmagtigden der Hoven van
„ Weenen en Turin toelaaten (*q*)." De vreemde Gezanten verlieten Breda, terſtond hierna, en keer-

(*q*) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 120.

1747. keerden naar hunne Hoven te rug. Du Theil zeide nog, voor zyn vertrek „ dat de Koning, „ zyn Meester, bleef by de gedagten, van wel„ ken hy, den zesden, opening gedaan hadt: en wilde gaarne doen gelooven, dat die gedagten op eene bewilliging in het Ontwerp van den twintigsten van Grasmaand uitkwamen. De Staaten raadpleegden op den voorslag der Fransche en Spaansche Gevolmagtigden, met hunne Bondgenooten, en men verkoor, eerlang, de Vredehandeling te vervolgen, te Aken. Doch 't liep nog aan, tot in de Lente des volgenden jaars, eer de Gevolmagtigden der oorloogende Mogendheden, in genoegzaamen getale, byeen gekomen waren, om de onderhandelingen te konnen beginnen. In Sprokkelmaand te vooren, leverden de Graaf van Wassenaer en de Raadpensionaris Gilles, ter algemeene Staatsvergadering, een Verbaal over van 't gene zy, in de jaaren 1746 en 1747, gehandeld hadden; en werden, voor hunnen betoonden yver en gedaan verslag, naar gewoonte, bedankt (r).

De Franschen veroveren Sas van Gend,

De vyandelykheden in Staatsch Vlaanderen werden, midlerwyl, sterk voortgezet. De loopgraaven voor Sas van Gend waren, reeds den twintigsten van Grasmaand, geopend geweest. De Plaats hieldt het slegts tien of elf dagen daarna, en gaf zig toen over by verdrag, volgens welk, de bezetting krygsgevangen bleef.

Filippine,

De Sterkte Filippine, midlerwyl ook berend geworden zynde, werdt, na 't openen der loopgraaven op den tweeden van Bloeimaand, zo fel aangetast, dat zy zig, op den vyfden, by diergelyk verdrag,

(r) Resol. Gener. *Vener.* 2 *Febr.* 1748.

drag, overgeeven moeſt. Hulſt was, ook reeds voor 't einde van Grasmaand, berend geweeſt. 1747.
De Schans de Kykuit, omtrent een uur van de Stad, werdt, in den eerſten aanval, veroverd. Doch de Schans de Zandberg, een weinig laager gelegen, verweerde zig eenige dagen wakkerlyk. Het Regement van den Kolonel *Thierry* kweet zig hier ongemeen: ook de Koningklyke Schotten onder *Bragg*. Doch men moeſt, eindelyk, voor de overmagt der Franſchen bukken. Na 't overgaan van de Zandberg, en 't bemagtigen der verſterkte Linie, die, van daar, naar Hulſt liep, oordeelde men deeze Stad niet te verdedigen te zyn. Zy werdt, den elfden van Bloeimaand, opgeëiſcht en terſtond overgegeven. De Bevelhebber Pieter de la Roque bedong den vryen uittogt, met de gewoonlyke krygseer, voor vierhonderd man van de bezetting. De overigen bleeven krygsgevangen. De Bevelhebber, naderhand, beſchuldigd zynde van eenig wangedrag, in 't waarneemen van zyn ampt, werdt, met het zwaard over 't hoofd, geſtraft, en op Loeveſtein gevangen gezet. Axel en ter Neuze, opgeëiſcht door den Graave van Broglio, gaven zig, den zeſtienden, insgelyks, over. Doch de bezettingen bedongen den vryen uittogt naar Zeeland. Met het veroveren van deeze Plaatſen, zagen de Franſchen zig, in minder dan eene maand, meeſter van geheel Staatſch Vlaanderen. Hulſt. Axel en ter Neuze.

De inval in dit Geweſt hadt de Staaten van Zeeland voor zig zelven doen zorgen. De Luitenant-Generaal Smiſſaart hadt zig, met twaalfduizend man, nedergeſlaagen in Zuid-Beveland. Ook hadt men den Bevelhebber Mitchell, die nog voor de Zeeuwſche kuſten bleef kruiſſen, Voorzorg in Zeeland.

1747. verzogt, dat hy de onzen jagt wilde helpen maaken op alle Franſche ſchepen, die zy zouden konnen aantreffen.

XXIII. Bewee-gingen der wederzydſche Legeren.

Het Leger der Bondgenooten, by Breda verzameld zynde, was naar den kant van Antwerper voortgetrokken, om, ware 't mogelyk, een gedeelte van Staatſch Vlaanderen te behouden. Doch de Sterkten van dit Geweſt vielen den Franſchen zo ſpoedig in handen, dat 'er geen tyd tot ontzetten overſchoot. Eer de Sterkte de Zandberg nog veroverd was, hadt de Hertog van Cumberland zig, met eenige manſchap, derwaards op weg begeven; doch omtrent Hulſt gekomen zynde, vernam hy, dat de Zandberg in 's vyands magt was; waarop hy naar 't Leger by Antwerpen te rug keerde. De Franſchen trokken, na 't veroveren van Staatſch Vlaanderen, hunne troepen byeen, agter de Dyle, en ſloegen, eerlang, op weg naar den Maaskant. Men beſloot hieruit, dat zy 't oog op Maaſtricht hadden. Het vereenigd Leger trok, derhalve, ook op, om deeze Stad te dekken, en legerde zig, eindelyk, niet verre van Haſſelt, in Luikerland. De Franſche Krygsmagt was, tot aan Tongeren, genaderd. De beide Legers evenaarden elkanderen omtrent in getal; hoewel de Franſchen, naderhand, geſchreeven hebben, dat het vereenigd Leger veel ſterker van manſchap was, dan het hunne. Op den eerſten van Hooimaand, trokken de Legers aan, op elkanderen, met oogmerk, om elkanderen ſlag te leveren. Het vereenigd Leger ſloeg zig, dien zelfden avond, neder, tuſſchen de Kommandery van Bieſen en het Dorp Wilre, en bezette, den volgenden morgen, de Dorpen Lafeld en Rosmeer, tuſſchen

ſchen welken, het middelſte gedeelte des Legers in ſlagorde ſtondt. Ten tien uuren begon het gevegt van der Franſchen zyde, die met veel hevigheid aanvielen op het Dorp Lafeld, daar de Engelſchen en Hanoverſchen lagen. Fel werdt hier, van wederzyde, gevogten. Ten twaalf uuren, deedt de Hertog van Cumberland, die 't opperbevel voerde, den linker vleugel van 't vereenigd Leger aantrekken op de Franſchen, die, hunne meeſte magt naar Lafeld wendende, eindelyk, by deeze poſt doorbraken. De linkervleugel der Bondgenooten liep toen gevaar van tuſſchen twee vuuren te geraaken; waarom de Hertog bevel gaf tot den aftogt naar Maaſtricht, die in goede orde geſchiedde. De Franſchen behielden 't ſlagveld; doch hadden, zo men wil, ruim zo veel volks als de Bondgenooten verlooren. De Staatſche troepen onder den Vorſt van Waldek, in 't midden van 't Leger geplaatſt zynde, hadden, ter oorzaake der oneffenheid van den grond, niet ſpoedig genoeg konnen voorttrekken, om allen te deelen in 't gevegt (*s*): welk nu het derde was, waarin de Franſchen het ſlagveld hadden behouden, om dat zy de voorzigtigheid gehad hadden van ſlegts een gedeelte van 't vereenigd Leger aan te taſten. De Vorſt van Waldek trok, ruim twee weeken na den ſlag, met eenige Staatſche manſchap, ſchielyk, naar 's Hertogenboſch, daar dezelve zig met drieduizend man Heſſiſche troepen vereenigde: en deeze togt was de laatſte, dien de Vorſt in Staatſchen dienſt deedt. Hy ontſloeg zig van zyn ampt (*t*), en begaf zig, zonder den Haa-

1747. Slag by Lafeld.

(*s*) Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* II. *p.* 57-84 *en* andere Verhaalen.

(*t*) Reſol. Holl. 5 *Aug.* 1747. *bl.* 466.

1747. Haage aan te doen, naar Duitſchland, uit misnoegen, zo vermoed werdt, om dat hem 't Bevelhebberſchap over Bergen op Zoom niet opgedraagen was, of veelligt, om andere redenen. De Koning van Pruiſſen klaagde, naderhand, dat Waldek, zonder zyn verlof, met eenige Staatſche troepen, over zynen bodem getrokken was (*u*).

XXIV. De Graaf van Löwenthall belegert Bergen op Zoom.

Twee dagen na 't gevegt by Lafeld, was de Graaf van Löwenthall, die, met een klein Leger, omtrent Mechelen gebleeven was, ſchielyk opgetrokken, om Bergen op Zoom te belegeren. Hy kwam, den tienden van Hooimaand, voor Zandvliet en den volgenden dag voor Bergen op Zoom. Zandvliet werdt hevig beſchooten en gebombardeerd. De Kolonel *Kinſchot*, die 't bevel voerde over de Staatſche bezetting in deeze Plaats, geene kans ziende, om dezelve lang te verdedigen, vondt geraaden, met een' ſtille trom, te wyken, en de bezetting, die anders krygsgevangen gemaakt geweeſt zou zyn, te behouden: 't welk zo wel gelukte, dat de uittogt, eerſt twee uuren na dat dezelve geſchied was, bemerkt werdt door de Franſchen, die Zandvliet, den twaalfden, innamen. Tuſſchen den veertienden en vyftienden, werden de loopgraaven voor Bergen op Zoom geopend, aan den kant der Wouwſche Poorte, daar de Stad ſterkſt was; zynde, zo men my verzekerd heeft, de Franſche Ingenieurs misleid geweeſt, door eene oude aftekening der Plaatſe, waarin de Veſtingwerken heel anders vertoond werden, dan zy waren. Hagchelyk was deeze onderneeming, alzo de Veſting, uit Zeeland, al-

(*u*) Notul. Zeel. 14, 18, 24 *Aug.* 1747. *bl.* 673, 695, 706.

altoos van volk en behoefte voorzien kon worden, zonder dat men 't, van de zyde der belegeraaren, beletten kon. Ook duurde het beleg omtrent agt weeken, met veel verlies van volk, aan wederzyde; doch vooral aan de zyde der Franſchen. En 't zou nog, naar men in de Stad rekende, agt of tien dagen langer geduurd hebben, zo de Franſchen zig niet, by verraſſing, meeſter van de Stad hadden weeten te maaken. 't Zal hierom der moeite wel waardig zyn, dat wy den aanleg en uitſlag deezer merkwaardige belegeringe, uit de geloofwaardigſte berigten, eenigszins omſtandiglyk te boek ſtellen: 1747.

Staat en voortgang van 't beleg.

De bezetting van Bergen op Zoom ſtondt onder den Prinſe van Heſſen-Philipsſthall; de Prins van Saxen-Hildburghauſen was, met vyfduizend man, van Breda, daar hy geſtaan hadt, getrokken in de Linie tuſſchen Bergen op Zoom en Steenbergen, alwaar hy 't gebied voerde. Doch zyne Hoogheid, de Prins Stadhouder, vondt geraaden, het opperbevel over het Krygsvolk en de Plaatſen tuſſchen de Maaze en de Schelde op te draagen aan den Generaal *Izaak, Baron van Cronſtrom*, die zig, vergeefs, op zyne hooge jaaren, zwakheid en doofheid beroepen hadt, om van deeze poſt ontſlaagen te zyn. Hy kwam, den veertienden van Hooimaand, op welken dag hy juiſt in zyn zevenentagtigſte jaar tradt, binnen Bergen op Zoom, daar hy zig ſedert onthieldt. Het byzonder bewind over de Veſting bleef in handen van den Prinſe van Heſſen, en dat over de Linie by den Prinſe van Saxen; welke Generaals nogtans, door den Baron van Cronſtrom, met raad en hulp, onderſteund werden. De bezetting werdt, ſedert, van tyd tot tyd, verſterkt, heb-

1747. hebbende men 't getal der manſchap, die, in en omtrent de Stad, tot verdediging derzelve, gebruikt is, in alles, begroot op zesendertigduizend man. Het Franſche Leger voor de Stad, welk ook, geduuriglyk, verſterking van volk ontving, meent men, omtrent zeſtigduizend man ſterk geweeſt te zyn. De belegerden hadden voorgenomen, zig, tot het uiterſte, te verweeren, en wilden, hierom, niet hooren van verdrag. Zo dra de arbeid aan de loopgraaven begonnen was, werdt dezelve geſtremd, door het werpen van bomben, en door geduurige uitvallen uit de buitenwerken. Den twintigſten van Hooimaand, deedt Löwenthall de Stad met gloeiende kogels beſchieten, en ſterk bombardeeren. De Kerk en andere voornaame gebouwen raakten in de asſche: doch de ingezetenen waren zo gehertigd, om 't uiterſte af te wagten, dat deeze ſchade hen niet bewoog, om verdrag te begeeren. De Franſchen vielen, ſomtyds, op Steenbergen, ſomtyds op de Linie, ſomtyds op de Schans de Rovere aan; doch werden, alomme, dapperlyk afgeſlaagen. Men verſtondt egter al vroeg, dat de Stad eindelyk zou moeten bezwyken, zo 'er, van buiten, niet iet van belang ondernomen werdt tegen de belegeraars. Het Leger, welk onder den Vorſt van Waldek geſtaan hadt, en waarover nu de Baron van Schwartſenberg 't bevel voerde, deedt dan, den tienden van Oogſtmaand, eenen aanval op het Dorp Wonw, welk de Franſchen ingenomen en verſterkt hadden. Fel werdt hier gevogten. Doch Schwartſenburg moeſt, eerlang, te rug wyken. 't Beleg werdt, midlerwyl, voortgezet, en 't bombardeeren en ſchieten met gloeiende kogels, van tyd tot tyd, hervat. De

Fran-

Franſchen verderden, allengskens, in 't naderen der veſtinge; ſchoon 't hun geweldig veel volks koſtte. En 't beleg hadt nog maar vier weeken geduurd, toen die van Thoolen, dugtende voor 't overgaan der Stad, wanneer zy den eerſten aanval te wagten zouden hebben, van de Staaten van Zeeland en van zyne Hoogheid vryheid begeerden, om zig met de Franſchen te mogen verdraagen. Doch alzo men thans bezig was, om het Eiland Thoolen, door het vormen van overſtroomingen, en door het opwerpen van batteryen, te dekken, werdt dit verzoek van de hand geweezen. 't Schieten hieldt, ondertuſſchen, over en weder, aan, waardoor de meeſte huizen in de Stad vernield, of zwaar beſchadigd werden. Men arbeidde, in de Veſting, met elfhonderd man, aan eene Linie, die tot aan de Schelde liep, en agter welke men voorhadt de bezetting te bergen, zo de Stad, eindelyk, genoodzaakt mogt worden, te buigen. 't Afflaan van de Franſchen, die geduuriglyk op de buitenwerken aanvielen, en hun ſterk en aanhoudend ſchieten ſleepte, midlerwyl, zo veel volks weg, dat de Raad van Staate groote daggelden beloofde aan elk, die zig naar Bergen op Zoom begeeven wilde, om, naar zyne bekwaamheid, dienſt te doen, in 't beſchermen der Veſtinge. Eenige graavers en arbeiders booden zig aan; doch de meeſten verliepen, na dat zy 't gevaar van den dienſt een dag of twee beproefd hadden. Voorts werdt de bezetting verkwikt en aangemoedigd, door de liefddaadigheid van veele ingezetenen van Holland, Zeeland en Friesland, die geheele ſcheepslaadingen met mond- en andere behoeften, en veelerlei verſnaaperingen afzonden 1747.

naar

1747. naar de belegerde Stad: een gedeelte van welken, naderhand, den Franſchen in handen viel. De belegeraars waren, onaangezien het hevig vuur en de geduurige uitvallen der belegerden, in 't begin van Herfſtmaand, eindelyk, zo ver gevorderd, dat de Graaf van Löwenthall, batteryen gereed gekreegen hadt, om bres te konnen ſchieten op de werken. Hy hadt zig meester gemaakt van den bedekten weg, ter wederzyde van 't Ravelyn *Dedem*, en van de Lunetten *Zeeland* en *Utrecht* aldaar, 't welk hem den toegang opende naar de drooge graft, alzo de gemetſelde gaanderyen, ter wederzyde, reeds geſprongen waren. Op den twaalfden, begonden de Franſchen hevig te ſchieten op de bolwerken *Pucelle* en *Koehoorn*, ter wederzyde van 't Ravelyn Dedem gelegen. Zy hielden hiermede aan, op de twee volgende dagen, maakende, eerlang, eene breuke in deeze werken, die, volgens ſommigen, genoegzaam, doch, volgens anderen, nog niet bekwaam geoordeeld werdt, om ſtorm te loopen; waartoe de nagt tuſſchen den vyftienden en zeſtienden beſtemd werdt. In de Stad, was men niet verdagt op den aanval. De bezetting was, door het langduurig beleg, ſterk geſmolten, en thans niet zeer talryk, om dat de kundigſten den overgang der Stad, in 't kort, te gemoet zagen. Ook hebben ſommigen vermoed, dat de overvloed van ſpyze en drank 't volk traag gemaakt hadt, in 't bezetten en verdedigen der gevaarlykſte poſten: hoewel anderen ontkennen, dat de leevensmiddelen en drank ooit in zulk een' overvloed zyn uitgedeeld, dat het volk 'er zig aan veraazen kon. Wat 'er van zy; de Franſchen, den zeſtienden, 's morgens ten

Bergen op Zoom

ten vier uuren, van vooren en van agteren, onder een hevig ſchieten, aanvallende op het Ravelyn Dedem, overweldigden het, in een' oogenblik, te gelyk dringende door den uitgang van *Fullenius*, en de breuken der bolwerken, Pucelle en Koehoorn, oploopende, alwaar zy kleinen wederſtand vonden. De Prins van Heſſen-Philipsthal kreeg, terſtond, berigt van den aanval, door een' ſoldaat, die van 't bolwerk Pucelle kwam; en deedt, zo dra mogelyk ware, de bezetting byeen trekken voor 't Markgraaven-Hof. Midlerwyl, waren de Franſchen, door den uitgang van Fullenius en langs de breuken, reeds in de Stad gekomen, en hadden zig meeſter gemaakt van de naaſte hüizen, uit welken zy vinnig vuurden op de bezettelingen. De Baron van Cronſtrom vernam de overrompeling der Stad eerſt toen het dag werdt; doch kleedde zig terſtond, tradt ter deure uit, en deedt, door zyne *Adjudanten*, die 't volk wakkerlyk aanmoedigden, de Franſchen van voor zyne wooning te rug dryven: waarna hy, ziende dat het verlies der Stad onvermydelyk was, zig op een paard deedt tillen, en ter Stad uit reedt naar de Linie, om orde te ſtellen op de verzekering van Zeeland. Voor zyn vertrek, hadt hy den Prinſe van Heſſen belaſt, de trom te doen roeren, om daardoor het verder doodſlaan te voorkomen: 't welk egter niet geſchied ſchynt te zyn. De Regenten en de meeſte ingezetenen weeken, ondertuſſchen, ter Stad uit. Maar 't Krygsvolk, welk voor 't Markgraaven-Hof byeen getrokken was, raakte in een hevig gevegt met de Franſchen, welker getal haaſt zo ſterk aanwies, dat zy, tot tweemaal toe te rug gedreeven, eindelyk, de onzen noodzaakten, al vegtende, te

1747. wordt, by verraſſing, ingenomen.

1747. wyken naar de Steenbergſche Poort, door welke, de bezetting, zo ver zy behouden gebleeven was, de Stad verliet. Het Bataillon van Rechteren, veel geleeden hebbende, werdt alleen krygsgevangen gemaakt. De Prins van Heſſen-Philipsthall, die 't gevegt, tot het einde toe, bygewoond hadt, was, in de Steenbergſche ſtraat, gekwetſt in zyn been; doch deeze wonde verhinderde hem niet, in 't betragten van zynen pligt. De Franſchen zagen zig zo dra geen meeſter van de Stad, of zy vielen aan 't plonderen der huizen, elk, die hen hierin ſtuiten wilde, doorſchietende: doch den ingezetenen, die zig gewilliglyk van alles berooven, en naakt ontkleeden lieten, geſchiedde geen ander leed. Krygsluiden werden, waar menze ook aantrof, zonder genade, van kant geholpen. De Kapitein *Snoukaart van Schouwenburg*, zwaar gekwetſt te bedde leggende, werdt met veele ſteeken ter dood gebragt. Ook heeft men ſommigen zien ſchieten onder een' geheelen hoop van gekwetſte Krygsknegten. In't plonderen en uitſchudden, werden de Roomſchgezinden niet meer dan anderen verſchoond. Van Vrouwenſchenderyen en diergelyke baldaadigheden, die doorgaans in overrompelde Steden voorvallen, heeft men weinig vernomen, met zekerheid. Het plonderen duurde, den gantſchen dag, en den volgenden nagt, hoewel 't, tegen den avond, reeds verbooden was. De Graaf van Löwenthall kwam, des anderendaags, in de Stad, die van haare meeſte ingezetenen was verlaaten, en ſtelde eenige orde. Op deeze wyze, liep het af met Bergen op Zoom, voor welke Stad, men rekende, dat de Franſchen agttien- of twintigduizend man

De Stad wordt geplonderd.

ver-

verlooren hadden. 't Verlies der Bondgenoo- 1747.
ten werdt op tienduizend man begroot (v).
De Generaal Baron van Cronſtrom is, nader- De Ge-
hand, by veelen in verdenking geraakt, dat hy neraal
zig, in 't verdedigen der Stad, niet wel van Cron-
zynen pligt gekweeten hadt. Zelfs is hy, in de ſtrom
Lente des jaars 1748, op laſt van zyne Hoog- raakt in
heid, door den Fiskaal der Generaliteit, op verden-
eenige punten, ſchriftelyk, ondervraagd, en om- king.
trent een jaar laater, voor den hoogen Krygs-
raad beſchreeven, en op meer dan honderd
punten gehoord: alle welken hy, mondeling
en ſchriftelyk, beantwoord heeft. Ik heb een
Affchrift van zyne ondervraaging in handen ge-
had, en daaruit gezien „ dat men meeſt vreemd
„ ſcheen te vinden, dat hy de verraſſing der
„ Stad niet voorzien, en door 't zenden van
„ meer volks op de gevaarlykſte poſten, en
„ vooral ook door het brengen van water in
„ de drooge graften, voorkomen hadt. Ook
„ ſcheen men te denken, dat hy de Stad te
„ vroeg hadt verlaaten." Doch hy wees aan, Aanmer-
„ dat hem berigt was dat de bres nog niet kingen
„ groot genoeg was om den vyand door te ter zyner
„ laaten; dat, op deeze onderſtelling, het bren- verdedi-
„ gen van water in de graften nog moeſt wor- ging.
„ den uitgeſteld, alzo, na dat dit geſchied was,
„ de belegerden alle gemeenſchap met de bui-
„ tenwerken zou afgeſneeden geweeſt zyn;
„ dat het ſterker bezetten der gevaarlyke pos-
„ ten behoorde tot het byzonder bewind van
„ den Bevelhebber der Veſtinge, wien hy dit,
„ met kennis van zyne Hoogheid, hadt laaten
„ be-

(v) *Uit* verſcheiden gedrukte *en* geſchreeven Verhaalen.

1747. „ behouden, en dat hy vertrouwde, dat de „ poſten ſterk genoeg bezet zouden geweeſt „ zyn, om in geval van overrompeling by tyds „ gerugt te maaken, zo de wagt anders wakker „ en op zyne hoede geweeſt was; waaraan hy „ meende, dat het eenigen zou gehaperd heb- „ ben. Dat hy, eindelyk, niet uit de Stad ge- „ reeden was, dan toen 'er geheel geene hoop „ meer was om dezelve te behouden; en toen „ zyne tegenwoordigheid noodzaakelyk ver- „ eiſcht werdt in de Linie, alwaar ook de „ Prins van Heſſen-Philipsthal, kort na hem, „ aangekomen was, met het overſchot der „ bezettinge (*w*)." De hooge Krygsraad heeft geene uitſpraak gedaan over deeze verdenking van den Baron van Cronſtrom, ſchoon hy 'er ſterk op aangehouden heeft: en de zaak is met zynen dood blyven ſteeken. Na 't overgaan van Bergen op Zoom, was men bedugt voor eene onderneming op Zeeland. Doch Thoolen was in goeden ſtaat van tegenweer geſteld. Ook hebben het laate jaargetyde, de gevaarlykheid der Zeeuwſche ſtroomen en de nabyheid van 't vereenigd Leger, welk het Franſche, geduuriglyk, den toevoer affneedt, naar alle waarſchynlykheid, veel toegebragt, om deezen toeleg te doen verwylen.

De Schanſen Fredrik Henrik, Lillo en de Kruis-

Evenwel, vondt de Graaf van Löwenthall geraaden, nog voor 't einde van Herfſtmaand, 't beleg te ſlaan voor de Schans Fredrik Henrik, ter regter zyde van de Schelde gelegen. Zy verdedigde zig, tot op den zevenden van Wyn-

(*w*) Articulen *waarop* de BARON *van* CRONSTROM 22, 23, 24, 25 en 27 *Jan.* en 3, 4, 5 en 6 *Febr.* 1749. gehoord is. *MSS.* en andere geſchreeven Stukken.

Wynmaand; wanneer de bezetting zig krygsgevangen geeven moeſt (*x*). Lillo, op nieuws, heviger dan te vooren, aangetaſt zynde, verdroeg zig, op den twaalfden. De Bevelhebber deezer Veſtinge, *Evert Joan de Vaſſy*, zig, op den dertigſten van Herfſtmaand, begeven hebbende naar de Schans Fredrik Henrik, was 'er maar even aangekomen, toen hy, door een' kanonkogel, van 't leeven beroofd werdt (*y*). De bezetting van Lillo gaf zig ook krygsgevangen; doch zy beſtondt ſlegts uit veertig man, zynde de overigen geweeken in de Kruisſchans, die zig egter, terſtond hierna, nevens hunnen Bevelhebber, den Generaal-Majoor *Thierry*, krygsgevangen moeſten overgeeven. Met deeze veroveringen, werdt de veldtogt beſlooten. Tuſſchen de Legers was, na 't gevegt by Lafeld, niets voorgevallen van belang. Alleenlyk, hadden de Staatſche troepen Wouw bezet, na dat het door de Franſchen verlaaten was. Hierdoor werdt de toevoer naar Bergen op Zoom belemmerd: werwaards, ook te water, niets kon gevoerd worden; alzo de vereenigde Engelſche en Staatſche Esquaders de Schelde geſlooten hielden. Het Franſche Leger betrok de Winterkwartieren, gedeeltelyk in Staatſch Vlaanderen, en gedeeltelyk aan de Boven-Maaze, op de grenzen van Champagne. De vereenigde troepen legerden zig in Zeeland, in Maaſtricht, in 's Hertogenboſch, in Luikerland en in 't Land van Luxemburg en Limburg; behalve dat een klein gedeelte in 't Keur-

1747. ſchans worden door de Franſchen overmeesterd.

(*x*) Notul. Zeel. 9 *Octob.* 1747. *bl.* 794.
(*y*) Notul. Zeel. 5 *Octob.* 1747. *bl.* 787.

1747. Keurvorſtendom Trier gelegd werdt (z).

XXV. Het overgaan van Bergen op Zoom hadt, midlerwyl, zo dra men 'er tyding van kreeg, eene byſtere ontſteltenis verwekt onder 't gemeen, in verſcheiden' Geweſten, en vooral in Holland, en in Zeeland (a), uit welk Geweſt, verſcheiden' ingezetenen en eenige Regenten zelven naar elders de wyk namen (b). De gerugten van verraad werden wederom leevende, en zo wel nu, als ter gelegenheid van het overgaan der Sterkten in Staatſch Vlaanderen, gevoed, door luiden, wien zulks minſt betaamde. 't Gemeen der Hervormden hier te Lande, reeds ſedert eenigen tyd, gebeeten op de Roomſchgezinden, onder welken, miſſchien, de een of de andere plompaart zig, ter gelegenheid van den inval in Staatſch Vlaanderen, woorden hadt laaten ontvallen, ſmaakende naar zugt tot de Franſchen, hadt, al te vooren, te Haarlem, te Amſterdam en elders, eenige Roomſchgezinden, 't zy met of zonder reden, raauwelyk bejegend. Doch de tyding van 't overgaan van Bergen op Zoom bragt veelen van deeze gezindheid, verdagt by 't graauw, dat zy zig in dit ongeluk verblyd hadden, op nieuws in ongelegenheid. Te Utrecht, te Deventer en te Groningen, werdt veel gewelds gepleegd, aan huizen van Roomſchgezinden. Te Amſterdam, werdt, den agttienden van Herfſtmaand, het huis eener Roomſchgezinde Vrouwe op den Haarlemmerdyk geplonderd. Men verſpreid-

Beweeging onder 't gemeen in de Steden, op de tyding van 't overgaan van Bergen op Zoom.

Verſcheiden' huizen van Roomſch gezinden

(z) Memoir. pour l'Hiſt. de l'Europe, *Tom.* III. *P.* II. *p.* 204.

(a) Miſſive der Staat. van Zeeland *van* 19 *Octob.* 1747.

(b) Notul Zeel. 16. *Octob.* 1747. *bl.* 832.

ſpreidde, dat zy kwalyk geſproken hadt van zyne Hoogheid: waarvan egter niets gebleeken is. In den Haage, werdt de wooning van eenen Paruikemaaker, die, zo men zeide, zig over 't verlies van Bergen op Zoom verheugd getoond hadt, insgelyks, door 't graauw, aangevallen, en niet ſlegts geplonderd, maar ten deele afgebroken; zonder dat men zig, door de ſoldaaten, die, midlerwyl, op de been gekomen waren, wilde laaten ſtuiten. Eens Kleermaakers Huis onderging, des anderendaags, het zelfde lot. Diergelyke beweegingen werden ook in andere Steden beſpeurd. Zyne Hoogheid en 't Hof van Holland verboodenze, by een ernſtig Plakaat van den twee-entwintigſten. Ook werdt 'er, te Amſterdam, tegen voorzien, by herhaalde Waarſchouwingen. In andere Steden, werden zulke beginſels van oproerigheid, insgelyks, tegengegaan: waardoor zy, voor eenen tyd ten minſte, geſmoord werden. 1747. geplonderd.

Ondertuſſchen, oordeelden ſommigen, dat men 't, met het verwekken en voeden van diergelyke oproerige beweegingen, hadt aangelegd op verandering in de Regeering der Steden, die meermaalen gevolgd was, op de aanſtelling van eenen Stadhouder, en waarop men dagt, dat veelen, die gaarne deel aan 't bewind hadden, ook tegenwoordig vlamden. De ſchotſchriften, die, hier en daar, en zelfs in den Haage, werden aangeplakt, en waarin voornaame Staatsdienaars voor ſchelmen en landverraaders geſcholden werden, verſterkten veelen in dit vermoeden. De vyandelyke inval op den Staatſchen bodem hadt de hooge O- De Staaten van Holland beſluiten de ingezetenen in den wapenhandel te oefenen, de weerbaare manſchap op te neemen,

1747. verheid in Holland, op den voorſlag van zyne Hoogheid, doen oordeelen, dat men 't getal der weerbaare manſchap in dit Geweſt behoorde op te neemen, op dat men 'er zig, des noods, van zou konnen bedienen. Te gelyk was gelaſt, dat de burgery in de Steden, en de opgezetenen ten platten lande zig zouden hebben te oefenen in den wapenhandel: gelyk, ſedert, alomme, geſchiedde. By deeze gelegenheid, kwamen de Schutters, meer dan naar gewoonte, byeen. Ook waren de nagtwagten, veeltyds, talryker: en werdt hier, onder kundigen en onkundigen, menig geſprek gevoerd, ten nadeele der tegenwoordige Regeeringe.

en honderd vendels Waardgelders te werven.

Zyne Hoogheid hadt, 't zy tot bewaaring van de ruſt in de Steden, of tot andere einden, voorgeſlaagen, en men hadt hierop ter Vergaderinge van Holland beſlooten, door Burgemeesteren der byzondere Steden van Holland, te doen aanwerven honderd vendels Waardgelders, ieder vendel van honderd koppen, *om*, dus luidde de openlyke bekendmaaking, *nevens het gewoonlyk Krygsvolk van den Staat, te dienen tot beveiliging der Provincie* (*c*). Ook werden 'er, eerlang, in de voornaamſte Steden, eenige Waardgelders geworven, doch in 't geheel niet boven de vierduizend koppen. In Amſterdam, daar de meeſten waren aangenomen, hadt men niet meer dan ruim twaalfhonderd koppen in dienſt. Doch men trok 'er weinig nut van, in 't ſtillen van burgerlyke beweegingen: die ſommigen onder hen eerder hielpen verwekken, dan

(*c*) Reſol. Holl. 22, 29 *July*, 5, 18 *Aug.* 1747. *bl.* 444, 457, 473, 497.

dan dat zy hun werk gemaakt zouden hebben, vanze te voorkomen, of te ſtuiten: waarom de meeſten, ſchoon, ten minſten onder anderen, geſchikt, om in de binnenlandſche Steden gelegd te worden (*d*), eerlang, naar de grenzen gezonden werden, tot dat zy, in 't volgende jaar, allen werden afgedankt. 1747.

XXVI. De Edelen van Holland ſlaan voor, dat men zyne Hoogheid Erfſtadhouder behoort te maaken, in de vrouwelyke zo wel als in de mannelyke nakomelingſchap.

De ontroering, die 't overgaan van Bergen op Zoom veroorzaakt hadt, was nog niet verdweenen; de argwaan over het tegenwoordig beſtier was zelfs aan 't toeneemen, onder 't gemeen, toen de Ridderſchap en Edelen geraaden vonden, eenen voorſlag te doen, ter Vergaderinge van Holland, die terſtond in 't licht kwam, en de gemoeden van veelen in de groote Steden verder aan 't giſten hielp. Zy droegen, naamlyk, op den zevenden van Wynmaand, den Leden voor „ dat zy, de geſteldheid der Regeeringe deezer Landen in ernſtige aanmerking genomen hebbende, bevonden hadden, dat dezelve onmogelyk beſtaan kon, zonder een uitſteekend Hoofd; „ dat de Staat, daarvan ontbloot zynde, meer dan eens, op 't punt van zynen geheelen ondergang gebragt geweeſt was, en uit zulk „ een blykbaar gevaar alleenlyk gered was geworden, door de aanſtelling van eenen Stadhouder, Kapitein- en Admiraal-Generaal. „ Dat de Staat, onder deezen gelukkigen vorm „ van Regeeringe, van zyne eerſte opregting „ af, in welvaart toegenomen, en ontzaglyk „ geweeſt was, door 't beleid der Prinſen van „ Oranje en Naſſau; aan een' afſtammeling „ van

(*d*) Notul. Zeel. 14 *Aug.* 1747. *bl.* 675.

1747. „ van welken, nu ook dezelfde waardigheden
„ waren opgedraagen, waarvan men de goe-
„ de uitwerkſels reeds oogſchynlyk begon te
„ beſpeuren. Dat welgezinde Regenten, niet
„ zonder ſchrik, konden gedenken, aan de
„ verwarring, waarin de Staat zou ſtorten,
„ by mangel van zulk een uitſteekend Hoofd;
„ en vooral, zo in de tegenwoordige tyds om-
„ ſtandigheden, zyner Hoogheid, den Heere
„ Stadhouder, Kapitein en Admiraal-Gene-
„ raal, iet menſchelyks overkomen mogt. Dat
„ zyne Hoogheid, tot hiertoe, wel met een
„ vrouwelyk, doch niet met een mannelyk oir
„ gezegend was, en dat het vrouwelyk oir zig
„ nog alleenlyk bepaalde in eene jonge Prin-
„ ſeſſe; weshalve, men bekwaame middelen
„ ter hand ſlaan moeſt, om de dreigende on-
„ heilen af te weeren. Dat hiertoe niet an-
„ ders uit te denken was, dan dat de waardig-
„ heden van zyne Hoogheid erfelyk verklaard
„ werden, op zyne mannelyke en vrouwelyke
„ nakomelingen, onder zodanige voorbehoed-
„ ſels, als meeſt met 's Lands dienſt overeen-
„ komſtig zouden worden geoordeeld. Dat
„ hierdoor de tegenwoordige Regeeringsvorm
„ beveſtigd, het vertrouwen tuſſchen zyne
„ Hoogheid en de Regenten, en tuſſchen de
„ Regenten onderling, aangekweekt, en op
„ een' vaſter' voet dan ooit gebragt zou konnen
„ worden. Dat zy, Ridderſchap en Edelen,
„ hierom, ten hoogſte noodig hielden, dat
„ het Erfſtadhouderſchap en Kapitein- en Ad-
„ miraalſchap-Generaal van dit Geweſt aan
„ zyne Hoogheid en zyne wettige mannelyke
„ en vrouwelyke nakomelingen werdt opge-

„ draa-

„ draagen, op zulk eene wyze, dat de man- 1747.
„ nelyken altoos de vrouwelyken werden voor-
„ getrokken, mids de een noch de andere be-
„ kleed ware met de Koningklyke noch Keur-
„ vorſtelyke waardigheid: dat ook de vrouwe-
„ lyke nakomelingen geen huwelyk zouden
„ mogen aangaan, dan met byzondere bewil-
„ liging der Staaten, en niet dan met een'
„ Prins, die belydenis deedt van den waaren
„ Chriſtelyken Hervormden Godsdienſt, zo
„ als dezelve, in de openbaare Kerken deezer
„ Landen, geleerd werdt: ook met geen' Ko-
„ ning of Keurvorſt. Dat, in geval de waardig-
„ heden vervielen aan eene der vrouwelyke
„ nakomelingen van zyne Hoogheid, zy den
„ titel van *Gouvernante* voeren, en magt heb-
„ ben zou, om eenen mannelyken *Repreſentant*
„ te ſtellen, die uit haaren naam zitting zou
„ hebben in den Raad van Staate, en 't Ka-
„ pitein- en Admiraalſchap-Generaal van dit
„ Geweſt bedienen; mids hy ook den gemel-
„ den Hervormden Godsdienſt beleede, en
„ niet bekleed ware met de Koningklyke of
„ Keurvorſtelyke waardigheid. En dat, in ge-
„ val de mannelyke of vrouwelyke nakome-
„ ling, op welken de genoemde waardigheden
„ mogten vervallen, nog minderjaarig zyn
„ mogt, de waardigheden zouden worden be-
„ kleed, door de Vrouwe Moeder van den
„ minderjaarigen, onder den titel van *Gou-*
„ *vernante*, en met de gemelde bepaalingen;
„ doch dat, by haar overlyden, de Staaten zulk
„ eene ſchikking zouden maaken omtrent de
„ Voogdye, als zy, ten meeſten dienſte van
„ den Lande, zouden oordeelen te behooren.

„ Dat,

1747. „ Dat, eindelyk, de zaak ter Generaliteit, „ van Hollands wege, zulks behoorde te wor- „ den beſtierd, dat, door hunne Hoog-Mo- „ gendheden, het Erf-Kapitein- en Admiraal- „ ſchap-Generaal der Vereenigde Geweſten, „ op gelyken voet, aan de mannelyke en vrou- „ welyke nakomelingen van zyne Hoogheid „ werdt opgedraagen." De Afgevaardigden der Steden, op deezen gewigtigen voorſlag, niet gelaſt zynde, namen dien over, om 'er verſlag van te doen aan de Vroedſchappen; en beloofden, binnen weinige dagen, derzelver gevoelen ter Vergaderinge te zullen inbrengen (*e*).

Beweeging onder 't gemeen, ter gelegenheid van den voorſlag der Edelen.

Geduurende de raadpleegingen der Vroedſchappen, die, in eenige Steden, langer duurden, dan men, in den Haage, verwagt hadt, gaf de gewigtige voorſlag der Edelen ſtof aan veelerlei geſprek onder 't gemeen: welk leevendig gehouden werdt, door verſcheiden' ſchriften, die, omtrent deezen tyd, in 't licht kwamen, en ſtrekten om te toonen, hoe noodzaakelyk het ware, dat men den Prinſe Stadhouder grooter gezag opdroege, en vooral, dat de hooge waardigheden erfelyk verklaard werden in 's Prinſen mannelyke en vrouwelyke nakomelingſchap. Sommigen beweerden zelfs, dat men zyne Hoogheid tot *Graave van Holland* behoorde te verheffen. Doch men verzekerde, dat de Prins deeze waardigheid gantſch niet begeerde; ſchoon hy den voorſlag tot het Erfſtadhouderſchap, waarvan hem plegtiglyk kennis gegeven werdt, met genoegen, verſtaan

(*e*) Reſol. Holl. 7 *Octob.* 1747. *bl.* 614.

ſtaan hadt. Men vondt 'er, hier en daar, onder de Burgerye, die, om de Vroedſchappen te doen bewilligen in deezen voorſlag, ondernamen, zulks openlyk te verzoeken. Ook ſprak men thans veel, in de Steden, van twee andere punten, het begeeven der kleine Ampten en 't ſtuk der Poſteryen, waaromtrent ſommigen meenden, dat de Prins inzigten hadt, welken zy goedvonden te bevorderen: doch zy deeden 't, aan ſommige oorden, op zulk eene onbezuisde wyze, dat zyne Hoogheid zelve hun gedrag afkeurde. 't Zal der moeite wel waardig zyn, dat wy van 't een en 't ander hier eenig omſtandiger verhaal invoegen. 1747.

XXVII. Oorſprong der beroerte, in ſommige Steden, over de Ampten en Poſteryen.

Het begeeven der kleine Ampten, welk, in de Steden, door Burgemeeſteren, geſchiedt, was, van over lang, eene oorzaak van misnoegen geweeſt, onder 't gemeen; welk zig, ſomtyds met, ſomtyds zonder reden, plagt te verbeelden, dat 'er grove misbruiken in plaats hadden. Men beſchuldigde, ook tegenwoordig, verſcheiden' Regenten, dat zy onbehoorlyke voordeelen trokken van 't begeeven der Ampten; dat zy dezelven, ten behoeve hunner maagen of anderen, bezwaarden met laſtige uitkeeringen; en dat zyze, veeltyds, gaven aan vreemdelingen, terwyl zy burgers en burgers kinderen voorbygingen. In ſommige Steden, werdt ook kwalyk genomen, dat de Regenten zig zelven voorzagen van Ampten, die zy, door anderen, lieten bedienen, om dat dezelven te gering waren, om door hen zelven te worden waargenomen. De Poſtmeesterſchappen, de voordeeligſte Ampten in de groote Steden, en vooral in Amſterdam en in den

1747. den Haage, werden, gemeenlyk, bekleed, door Burgemeesteren zelven, en door andere voornaame Regenten; die 'er aanzienlyke inkomsten van trokken. Doch niet lang na de verheffing van zyne Hoogheid tot Stadhouder van Holland (1), vondt de Wethouderschap van 's Graavenhaage, op den voorslag van den Baljuw, Baron van Wassenaer, geraaden, de Postmeestersplaatsen, die, van tyd tot tyd, zouden open vallen, en die, tegenwoordig, met elkanderen, gerekend werden, jaarlyks, zesendertigduizend guldens op te brengen, zyner Hoogheid aan te bieden, dieze, terstond, den Staaten van Holland opdroeg (*f*). 't Voorbeeld van 's Graavenhaage werdt, na verloop van drie dagen, door Dordrecht, en sedert, door de meeste andere Hollandsche Steden, gevolgd: met dit onderscheid nogtans, dat die van Delft hunne Posteryen regelregt aan 't Land opdroegen (*g*). Amsterdam alleen, waar het voordeel der Posteryen op ruim tweehonderd duizend guldens in 't jaar begroot werdt, en veel meer beliep dan in alle de andere Steden met elkanderen, maakte zwarigheid, om zulk een aanzienlyk inkomen aan 't Land, of aan zyne Hoogheid over te geeven. Men verstondt hier, dat de meeste andere Steden réden hadden, om een gering inkomen af te staan, als 'er Amsterdam een veel grooter tegen afstondt; doch men oordeelde, te gelyk, dat het belang der Stad zwaarer behoorde te weegen by de Regen-

Verschieden Steden draagen, op 't voorbeeld van den Haage, haare Posteryen den Prinse op, dieze aan 't Land afstaat.

Te Amsterdam maakt men 'er zwarigheid in.

(*f*) Resol. Holl. 21 *Juny* 1747. *bl.* 350.
(*g*) Resol. Holl. 24, 27, 30 *Juny*, 7, 11 *July*, 28 *Sept.* 1747, *bl.* 359, 361, 362, 386, 400, 407, 642.

(1) Op den twintigsten van Zomermaand.

genten, dan dat der andere Steden. Een gedeelte van de inkomſten der Poſteryen was, ſedert eenige jaaren, beſteed tot onderſtand van ſommige Godshuizen in de Stad, onder welken 'er waren, wier inkomſten niet toereikten tot voldoening der laſten, welken zy te draagen hadden. Ook hadt men de voordeelen van eenige andere Ampten reeds tot diergelyke einden geſchikt. Burgemeeſters dan, ſchoon ſterk aangezogt, door de Leden der hooge Regeeringe, om de Poſteryen, gelyk anderen gedaan hadden, te brengen aan 't gemeene Land, konden hiertoe niet beſluiten. 't Voorbeeld van den Prinſe, die de Poſteryen, hem opgedraagen, terſtond, aan 't Land afgeſtaan hadt, ſcheen egter zo veel op hen te vermoogen, dat zy, nog voor 't einde van Zomermaand, beſlooten, en aan de Vroedſchap der Stad verklaarden „ dat zy, voor zig zelven en voor de hunnen, afzagen van alle „ voordeelen, uit het openvallen der Poſteryen „ te wagten. Alleenlyk, was by hen in bedenking gekomen, of zy daarvan, ten nadeele van de Kaſſe en goede ingezetenen „ der Stad, eene gifte doen mogten aan 't gemeene Land: immers, zy begreepen, dat zy „ 't niet vermogten te doen, zonder den agtbaaren Raad, hierop, gehoord te hebben." De Vroedſchap nam, in 't raadpleegen op den voorſlag van Burgemeeſteren, in aanmerking, „ dat de Ampten en Poſteryen, door de Stad „ bezeten, altoos veel *credit* aan dezelve hadden bygezet, hebbende zy, die hunne penningen aan de Stad verſtrekt hadden, de „ inkomſten deezer Ampten aangezien als „ eene

1747.

De Poſteryen worden hier aan de Stad gegeven.

1747. „ eene hoofdſom, uit welke, hun opgeſchoo-
„ ten geld, altoos, zou konnen te rug gege-
„ ven worden. Dat de inkomſten der Stad
„ zeer verminderd, en de laſten, daarentegen,
„ grootelyks, verzwaard waren; zo dat Stads-
„ kaſſe geſchaapen ſtondt in de uiterſte ver-
„ warring te zullen geraaken, zo hierop niet,
„ by tyds, voorzien werdt." 't Beſluit deezer raadpleegingen was dan „ dat men, Burge-
„ meeſteren voor derzelver edelmoedigen af-
„ ſtand bedankt hebbende, verklaaren zou,
„ gelyk geſchiedde, dat de ſtaat van de geld-
„ middelen der Stad niet gehengde, dat de
„ inkomſten der Poſteryen, die, in vervolg
„ van tyd, ſtonden open te vallen, werden
„ afgeſtaan aan 't gemeene Land; maar dat
„ daar van gebruik zou worden gemaakt, tot
„ onderſteuning der bezwaarde geldmiddelen
„ van de Stad, en dus ten nutte van de goe-
„ de burgeren en ingezetenen derzelve (*b*)."

't Wordt in den Haage niet wel genomen.

Doch dit beſluit, waarvan de Afgevaardigden der Stad op de Dagvaart gebruik maakten, werdt, by zyne Hoogheid en by de overige Leden, niet wel genomen. Men begon, in de geſprekken, die over 't ſtuk der Poſteryen vielen, de natuur en herkomſt derzelven nader te onderzoeken. Veelen verſtonden, gelyk, reeds voor dertig jaaren, hier te Lande, begreepen was (*i*), dat de Poſteryen tot de Heerlyke Regten van de opperſte magt behoorden, en ten onregte door de byzondere Steden bezeten werden. Doch van de zyde der Amſterdamſche

Verſchillend begrip over de herkomſt der Poſteryen.

Re-

(*b*) Extr. *uit de* Reſol. der Vroedſch. van Amſt. *van* 29 *Juny* 1747.

(*i*) *Zie* XVIII. *Deel*, *bl.* 130.

Regeeringe werdt hiertegen ingebragt „ dat de „ Poſtmeeſters daar ter Stede ſlegts waren aan „ te merken als Koopmans boden, die altoos „ door de Wethouders der Steden, daarze „ noodig waren, plagten geſteld te worden." Sommigen voegden hierby „ dat de Poſteryen, „ ſchoon menze hieldt voor een Heerlyk regt „ der opperſte magt, evenwel wettiglyk be„ zeten konden worden, door de Steden, wan„ neer bleeke, dat de hooge Overheid haar „ regt op dezelven, t'eenigen tyde, aan de „ Steden hadt afgeſtaan. Dat zulks, omtrent „ Amſterdam, plaats hadt, hebbende Hertoge „ Willem den VI., reeds in 't jaar 1409, ver„ klaard, dat alle Ampten en dienſten, die toen „ door de Stad begeven werden, altoos aan de„ zelve blyven zouden (*k*)." 't Verſchil over 't ſtuk der Poſteryen, welk Amſterdam alleen betrof, werdt wederzyds ſterk gedreeven in den Haage. Doch 't gene men hadt tegen de wyze van 't begeeven der Ampten in 't gemeen, raakte ook andere Steden; en werdt, eerlang, de eerſte gelegenheid van nieuwe beweeging onder 't gemeen. 1747.

XXVIII. Eenige burgers van Rotterdam begeeren, dat alle Stads Ampten, openlyk, aan de meeſtbiedenden

Te Rotterdam, daar 't volk, na de tyding van 't overgaan van Bergen op Zoom, ongeruſt geweeſt was, en, hier en daar, vergaderingen gehouden hadt, begaf zig, den zeventwintigſten van Herfſtmaand, een hoop ingezetenen naar 't Stadhuis, met een Verzoekſchrift aan de Vroedſchap, waarby begeerd werdt „ dat de Stads ampten, die nu open waren, en, in vervolg van tyd, zouden open„ val-

(*k*) *Zie* Handv. van Amſt. *bl.* 15.

1747. verkogt worden.

„ vallen, openlyk, op 't Stadhuis, aan de meest-
„ biedenden, mids zynde van den Proteſtant-
„ ſchen Godsdienſt, mogten verkogt worden,
„ met vryheid, om de gekogte ampten aan
„ bekwaame luiden van den zelfden Gods-
„ dienſt te mogen verhuuren. Dat ook de Re-
„ genten, die byzondere Ampten hadden,
„ welker voordeelen zy konden miſſen, dezel-
„ ven, ten gemeenen nutte, afſtonden aan 't
„ Land, even als zyne Hoogheid, ten opzigte
„ van de Poſteryen, hem, door verſcheiden'
„ Steden, opgedraagen, gedaan hadt." De Regeering, dit Verzoekſchrift ontvangen hebbende, vondt den inhoud zo buitenſpoorig, dat zy 't eenen geruimen tyd onbeantwoord liet. Alleenlyk hadden Burgemeeſteren gezeid, „ dat zy 't Verzoekſchrift der Vroedſchap zou-
„ den mededeelen, en over den inhoud raad-
„ pleegen met zyne Hoogheid." De Gemeente, of liever het klein gedeelte der Gemeente, welk het Verzoekſchrift ingeleverd hadt, hieldt zig eenige weeken ſtil, wagtende op beſcheid. Middlerwyl, hadt men den voorſlag der Edelen op het Erfſtadhouderſchap in handen gekreegen; en, beſpeurende dat 'er geen nader antwoord kwam, op het ingeleverd Verzoekſchrift, verſtoutte men zig, onder dekſel van yver voor den Prinſe van Oranje, om 'er een in te leveren, welk, ten opzigte van den ſtyl en zaaken, het voorige overtrof, in buitenſpoorigheid. Men tradt 'er, den zesden van Slagtmaand, mede ten Stadhuize op. 't Behelsde een zogenaamd verzoek, uit den naam der welmeenende Patriotſche Burgerye van Rotterdam,

Hun driftig en dreigend Verzoekſchrift ten deezen en andere einden.

„ 1. dat *aanſtonds, zonder eenige* * *verwyling of*

* *dilay.*

ver-

„ *verder uitſtel*, gunſtiglyk geantwoord werdt, 1747.
„ op het voorgaande Verzoekſchrift, wegens
„ 't verkoopen der Ampten; zonder 'er eenige
„ bepaalingen by te maaken, uitgenomen,
„ dat niemant meer dan één Ampt, welk bo-
„ ven de driehonderd guldens 's jaars opbragt,
„ zou mogen koopen. 2. dat, *daadelyk, zon-*
„ *der eenig het allerminſte uitſtel*, het Oranje-
„ vendel ten Stadhuize uitgeſteken werdt. 3.
„ dat, terſtond hierna, op de gewoonlyke wy-
„ ze, werdt afgekondigd, dat de Vroedſchap
„ in het verzoek, op 't verkoopen der Amp-
„ ten gedaan, bewilligd hadt. 4. dat de bewil-
„ liging, in 't gene by het Verzoekſchrift be-
„ geerd was, door alle de Leden van de Vroed-
„ ſchap, ondertekend werdt, met byvoeging,
„ dat de penningen, komende van de verkog-
„ te Ampten, terſtond naar den Haage in 's
„ Lands Kaſſe gebragt zouden worden, ten
„ ware de andere Steden niet in diergelyke
„ verkooping der Ampten bewilligden; in welk
„ geval, de gemelde penningen, by voorraad,
„ in de Stads Wiſſelbank zouden worden be-
„ waard, en gebruikt, om de burgery te ver-
„ ligten in den laſt der Verpondingen, op de
„ huizen gelegd. 5. dat, op gelyke wyze, ge-
„ handeld werdt, met de Ampten, van welken
„ de Regenten zouden afſtaan. 6. dat zyne
„ Hoogheid geſteld werdt in alle de waardig-
„ heden, welken, immer, door zyne Voor-
„ zaaten, bekleed waren, en dat deeze waar-
„ digheden erfelyk verklaard werden in 's Prin-
„ ſen mannelyke en vrouwelyke nakomeling-
„ ſchap, overeenkomſtig met den voorſlag der
„ Edelen. 7. dat de Vroedſchap wilde bewer-

1747. „ ken, dat alle handel met Frankryk en met
„ de Landen, door Frankryk op de Konin-
„ ginne van Hongarye veroverd, mogt ver-
„ booden worden."

De Regeering bewilligt 'er gedwongen in.

De Burgemeesters ontvingen en lazen dit schor Verzoekschrift, met groote verontwaardiging. 't Scheen, inderdaad, ingesteld, om hen wars te maaken van de Regeeringe, en 't is niet onwaarschynlyk, dat 'er dit mede beoogd werdt, door eenigen. Men was egter zo zeer bedugt voor opschudding onder 't volk, dat men, terstond, besloot, tot het afkondigen eener bewilliging, in 't verkoopen van alle Stads Ampten, ten behoeve van 't gemeene Land. 't Volk scheen in zyn' schik, met deeze afkondiging. Doch twee der regeerende Burgemeesteren begaven zig, terstond, naar den Haage, daar zy zyne Hoogheid zulk een verslag deeden van 't gebeurde, dat de Prins de Heeren Fredrik Henrik, Baron van Wassenaer, Heer van beide de Katwyken, en *Arend Henrik van der Dussen*, Burgemeester van Delft, afvaardigde, om, uit zynen naam, te Rotterdam, eene afkondiging te doen, die van deezen inhoud was: „ Dat zyne Hoogheid, met
„ het uiterste misnoegen, vernomen hadt, dat
„ eenige burgers en ingezetenen van Rotter-
„ dam, in Herfstmaand, een Verzoekschrift
„ wegens de ampten hebbende ingeleverd, welk
„ niet van de hand geweezen was; hangende
„ de raadpleegingen over een stuk van zo veel
„ gewigt, zig niet ontzien hadden, om, on-
„ langs, vergeetende 't ontzag en de gehoor-
„ zaamheid aan hunne wettige Regeering ver-
„ schuldigd, een nieuw Verzoekschrift in te

Zyne Hoogheid vernietigt de afgeperste bewilliging, en verklaart zig tegen 't verkoopen der Ampten.

„ le-

„ leveren, zo ongerymd van inhoud als onbe- 1747.
„ taamelyk in uitdrukkingen, waarby zy ge-
„ vorderd hadden, dat de Regeering, in hun
„ verzoek, terſtond, zonder eenig vertoeven,
„ bewilligde, en haare bewilliging, openlyk,
„ deede afkondigen. Dat zy, daarenboven,
„ ſamenrottingen gemaakt, en de Regeering,
„ door verregaande bedreigingen, gedwongen
„ hadden, aan hunne begeerte te voldoen. Dat
„ zyne Hoogheid gezind bleef, om, nevens de
„ Regeering van Rotterdam, te raadpleegen
„ op de bekwaamſte middelen, om de inge-
„ ſloopen' misbruiken in 't ſtuk der Ampten
„ te helpen weeren: doch dat, aan 't heilzaam
„ oogmerk, welk men hiermede hadt, niet kon
„ voldaan worden, door eene verkooping der
„ Ampten aan de meeſtbiedenden, behalve, dat
„ zulke onbehoorlyke onderneemingen als waar
„ mede men der Regeeringe van Rotterdam de
„ bewilliging in 't verkoopen der Ampten af-
„ gedrongen hadt, ſtrekten, om der wettige
„ Overheid het roer der Regeeringe uit de han-
„ den te wringen, en den Staat in de uiterſte
„ verwarringe te brengen; 't welk dien zou
„ blootſtellen voor vyandelyke aanvallen van
„ buiten, tot ondergang van Vryheid en Gods-
„ dienſt. Dat zyne Hoogheid, hierom, ge-
„ raaden vondt, de afgeperſte bewilliging tot
„ het verkoopen der Ampten te verklaaren
„ voor nietig en van onwaarde, en te gelyk
„ allen burgeren en ingezetenen te verbieden,
„ de Overheid of Regenten over hen geſteld,
„ met woorden of daaden, op eenigerhande
„ wyze, te beledigen, veel min hun in 't be-

1747. „ wind van zaaken de wet te ſtellen, te dwingen, of in derzelver vrye raadpleegingen te „ ſtooren, onder bedreiging van anderszins, „ als verſtoorers der gemeene ruſte; te zullen „ worden geſtraft (*l*)." Zo dra deeze afkondiging geſchied ware, beſpeurde men een algemeen genoegen, op het gelaat van verre de meeſte en voornaamſte ingezetenen. Doch de voorſtanders en inleveraars van het jongſte Verzoekſchrift waren ten uiterſte bedremmeld en misnoegd. 't Ontſchoot hun, dat zy, die waanden uittemunten in zugt voor zyne Hoogheid, door zyne Hoogheid zelve, in 't ongelyk geſteld werden. Zelfs heeft men my willen verzekeren, dat eenigen, zo dra de afkondiging geſchied ware, hunne Oranje-ſtrik van den hoed getrokken, en *Oranje onder!* geroepen hadden: terwyl anderen gezeid zouden hebben, *Meent de Prins ons, die hem Stadhouder gemaakt hebben, te dwingen; 't zal 'er nu nog anders gaan.* Vaſt gaat het, dat een Koekebakker, *Laurens van der Meer* genaamd, en drie andere burgers, die de hand in 't eerſte Verzoekſchrift gehad hadden, ten deezen tyde, een Geſchrift uitgaven, waarin zy verklaarden, geen deel gehad te hebben, noch te willen hebben aan het tweede Verzoekſchrift, te gelyk verhaalende „ dat zy egter, van tyd tot „ tyd, van 't ongenoegen hunner medeburgeren, over 't verwylen van 't beſluit der „ Vroedſchap, kennis gegeven hadden aan „ zyne Doorlugtige Hoogheid, en aan deszelfs

Misnoegen over 's Prinſen verklaaring.

Eenige burgers verklaaren geen deel aan 't veroordeelde Verzoekſchrift gehad te hebben.

(*l*) Reſol. Holl. 11 *Nov.* 1747. *bl.* 752.

„ zelfs *Miniſters*. Dat zy, onder anderen, op 1747.
„ den derden van Slagtmaand, zig vervoegd
„ hadden, by den *Baron van Grovestins*, in 's
„ Graavenhaage, die hen aan den Heere Se-
„ kretaris *de Bak* geweezen hadt, aan wien zy
„ hunne vrees voor oproer hadden te kennen
„ gegeven." Inderdaad, van der Meer, die redelyk bespraakt was, was niet geheel onbekend ten Hove: gelyk, omtrent deezen tyd, en laater, veele burgers der byzondere Steden, hun eigen belang, of verbetering in gemeene misbruiken zoekende, hun werk maakten, om ten Hove gehoor te vinden: 't welk ſommigen gelukt is. De afkondiging, op naam van zyne Hoogheid, den tienden, te Rotterdam, geſchied, herſtelde niet alleen de ruſt in deeze Stad; maar hadt ook invloed op diergelyke beweegingen in andere Steden. Te Haarlem, was Beweegingen te Haarlem.
men, onder anderen, ook bezig om een Verzoekſchrift omtrent de Ampten te laaten teekenen, onder de burgerye. Doch men ſtaakte dit werk, zo dra men vernomen hadt, wat 'er te Rotterdam gebeurd ware. Te Gouda, was, en te Gouda.
op den agtentwintigſten van Wynmaand, reeds een Verzoekſchrift overgeleverd, waarby alleenlyk 't verkoopen der Ampten, ten behoeve van 't gemeene Land, begeerd werdt. De Hoofd-Officier *Kornelis Gerard Moering* was de eerſte geweeſt, die dit verzoekſchrift ondertekend hadt. Doch men drong niet op bewilliging in het zelve, na dat 's Prinſen afkondiging te Rotterdam, in deeze Stad, bekend geworden was. Zelfs begeerden eenige ondertekenaars, tot twaalf in getal, dat hunne naamen onder het

1747. Verzoekſchrift mogten worden doorgehaald; waarin de Vroedſchap, op den vierden van Wintermaand, bewilligde.

XXIX. Te Amſterdam, wordt ook een Ontwerp van een Verzoekſchrift gemaakt.

Maar te Amſterdam waren, van 't begin van Slagtmaand af, voorbereidſels gemaakt, tot merkelyke beroerte. Men hadt zelfs, al vroeger, hier ter Stede, misnoegen gezogt te verwekken, over 't ſtuk der Ampten: waartoe veel hielpen de weekelykſche Papieren van Jean Rouſſet (*m*), die, in 't Franſch en in 't Nederduitſch, uitkwamen, en waarin zeer geſchrold werdt op de onbehoorlyke voordeelen, die de Burgemeeſters der Steden gezeid werden te trekken van het begeeven der ampten. Ook waren eenigen, hier ter Stede, in de meening geraakt, dat de Poſteryen niet aan de Stad, gelyk, onlangs, geſchied was, maar aan 't gemeene Land behoorden opgedraagen geweeſt te zyn. Hier kwam 't punt van 't Erfſtadhouderſchap by; waarin die van Amſterdam de grootſte zwarigheden hadden gemaakt, ſchoon de meeſte andere Steden, voorgegaan door Haarlem, ſpoedig, in den voorſlag der Edelen, zo als dezelve lag, bewilligd hadden. *Daniel Raap*, Porceleinkooper te Amſterdam, 't zy aangezet door anderen, 't zy, gelyk hy voorgaf, uit eigen' beweeging, en op het voorbeeld der Burgerye van Rotterdam, hadt, hierop, een Verzoekſchrift, of bekomen, of ontworpen aan de Vroedſchap der Stad, waarby begeerd werdt,

„ 1. Dat het Stadhouder- en Kapitein- en Admiraalſchap - Generaal erfelyk verklaard „werdt,

(*m*) *Zie* hier voor, *bl.* 85.

„ werdt, in de mannelyke en vrouwelyke na- 1747.
„ komelingſchap van zyne Hoogheid. 2. Dat
„ de openvallende Ampten, voortaan, openlyk,
„ aan de meeſtbiedenden, ten voordeele van
„ den Lande, verkogt werden. 3. Dat de Bur-
„ ger-Kapiteinen werden gekooren, niet uit
„ de Regeering, maar uit de Burgerye en 4.
„ Dat de Gilden herſteld werden, in derzel-
„ ver oude Voorregten." Hy deedt, ſedert eenige weeken, zyn beſt, om tekenaars te winnen op dit Verzoekſchrift; doch ſlaagde niet naar genoegen; ſchoon hy 't werk ingang dagt te doen vinden by de Burgerye, om dat hy haar herſtelling haarer Gilde-regten hoopen deedt: behalve dat hy ook een kort Geſchrift ter drukperſe bezorgd hadt, waarin het eerſte Verzoekſchrift der Rotterdammeren verdedigd werdt. Doch deeze middelen werkten niet op 't gemeen. Ook werden zy kragteloozer gemaakt, door eenige ſchriften, die, van de zyde der Regeeringe, in 't licht kwamen, en waarin de ſchadelykheid van 't verkoopen der Ampten beweerd, en, uit de eerſte opregting der Burger-vendelen, getoond werdt, dat men, al van ouds, Kapiteinen plagt te kiezen uit de Regenten. Men was, hierom, op andere middelen bedagt, die meer beweeging maakten. Op den zesden of zevenden van Slagtmaand, vondt men, op verſcheiden' plaatſen der Stad, briefjes aangeplakt, „ waarin alle welmee-
„ nende burgers en Patriotten genodigd werden
„ op den Dam te komen, om Burgemeeſteren
„ te verzoeken, datze zyne Hoogheid Erfſtad-
„ houder verklaarden, gelyk andere Steden

Men nodigt het volk, by aangeplakte Briefjes, op den Dam.

1747. „ reeds gedaan hadden; datze de Pofteryen „ den Prinſe aanbooden; datze bewilligden in „ 't verkoopen der Ampten, gelyk te Rotter„ dam begeerd was; en datze, voortaan, Ka„ piteinen uit de Burgerye lieten kiezen, niet „ uit de Regeeringe: in welk verzoek, men „ vertrouwde, dat de Burgers zig behoorlyk „ kwyten zouden, op dat hun van andere Ste„ den niet verweeten werdt, dat zy *laſbertigen* waren, die van hunne Regeering niets „ *eiſchen* durfden." Onder deeze briefjes, of onder ſommigen, las men „ dat hy, dieze af„ ſcheurde, niet ongeſtraft blyven zou." Ook wil men, dat, by ſommigen „ de ingezetenen „ verzogt werden, gewapend, en met Oranje„ ſtrikken verſierd, op den Dam te komen." 't Aanplakken van deeze briefjes verwekte ongeruſtheid in veelen; ook in de Regenten, die niet bevroeden konden, wat men hiermede voorhadt. Men vondt, in de briefjes, drie punten van de vier, die in 't Verzoekſchrift ſtonden, waarmede Raap rond geloopen hadt, en kreeg, hierom, bedenken, of de briefjes niet wel, door zyn beſtel, mogten aangeplakt zyn. Doch anderen, in aanmerking neemende, dat 'er niet in gewaagd werdt van de herſtelling der Gilden-regten, en daarentegen ſterk geboogd, op de poogingen van andere Steden, byzonderlyk van Rotterdam, vielen in 't vermoeden, dat veelligt een Rotterdammer, en mogelyk wel de Koekebakker van der Meer, die, nu en dan, in Amſterdam kwam, de hand in 't verſpreiden der briefjes gehad mogt hebben. Doch hiervan was geene zekerheid. Raap keur-

Arg vermoeden op den Porceleinkooper Raap.

keurde ook 't aanplakken der briefjes, openlyk, af, en betuigde 'er geen deel aan gehad te hebben, ſchoon hy, op den agtſten, ontbooden by eenen der Burgemeeſteren, erkende een Verzoekſchrift te hebben rond gedraagen, waarby 't verkoopen der Ampten begeerd werdt. Men begeerde toen ook van hem te weeten, *wie dit Verzoekſchrift getekend hadt, en hoe groot het getal der tekenaren ware*? Doch hy weigerde zig hierop te verklaaren. Men beval hem dan, niet voort te gaan met het ronddraagen van zyn Verzoekſchrift, veel min het Burgemeeſteren aan te bieden, en liet hem daarmede gaan. Des anderendaags, kwam 'er een maatig getal van volk byeen, op den Dam; doch meeſt nieuwsgierigen, en weinigen verſierd met Oranjeſtrikken. Raap hieldt zig, hieromtrent, in een Koffyhuis, op. 't Liep aan, tot over den middag, eer 'er iets voorviel. Men was thans, op 't Stadhuis, gelyk op verſcheiden Plaatſen in de Stad, bezig met het ontvangen van den eerſten *termyn* der milde Gifte, waarvan wy, in 't volgende Boek, nader gewaagen zullen. De Kamer van Burgemeeſteren werdt hiertoe gebruikt: doch de geevers kwamen in Burgemeeſters Vertrek byeen, en wagtten daar, tot dat zy geholpen konden worden. Doch even na half een, reês 'er, onder de wagtende geevers, eenig gemor, dreigende ſommigen, als of hun het toeven verdroot, in Burgemeeſters Kamer in te dringen. Te gelyk, ſtuiven eenige jongens, die voor 't Stadhuis *Oranje boven!* geroepen hadden, de trappen op. Men hieldt den woeſten hoop, eenigen tyd, uit Burgemeeſters-Kamer, binnen welken, de Kommiſſariſſen tot de ontvangſt der mil-

1747.

Oproerige inval in 't Stadhuis.

1747. milde Gifte de kiſten toeſlooten, de papieren bergden, en, door een' zydd eur, de wyknamen. Doch 't graauw en de jongens drongen, eindelyk, ter deure in, daar inktkokers en al wat 'er los was om verre raakten. De venſters der voorpuije werden opengeſtooten. Men ſtak 'er een raagbolſtok uit, daar een Oranje-lint aan gebonden was, en vertoonde ſpotswyze, de kuſſens, die met Stads wapen beſtikt waren. De Heer Burgemeeſter *Nikolaas Geelvink*, die, deezen ogtend, de eenigſte der regeerende Burgemeeſteren was, die op 't Stadhuis het Burgemeeſterlyk werk waargenomen hadt in de Raadkamer, was, reeds voor 't bedryven van eenige baldaadigheden, afgegaan van 't Stadhuis, daar hy egter, op 't verneemen van 't gepleegde geweld, des nademiddags, wederom verſcheen, om verdere orde te ſtellen. 't Was, ondertuſſchen, eenigen bedienden gelukt, 't geſpuis uit de Kamer, en de deur derzelve toe te krygen. Doch zy werdt, na weinige oogenblikken, met een' bank, opgeſtooten. Een timmerman, *Willem van Nes* genaamd, beſchuldigd, hiertoe raad en hulp te hebben bygebragt, wat laater, in hegtenis geraakt zynde, zou 'er, zo men wil, den hals by ingeſchooten hebben, zo zyne Hoogheid, by wien men voor hem geſproken hadt, niet eerſt het vonnis doen opſchorten, en hem, * naderhand, * Uitwiſſching van misdaad bezorgd hadt. Nogtans, werdt hem, in de Lente des jaars 1748, door Burgemeeſteren, buiten vorm van Regtsgeding, de Stad ontzeid. 't Graauw was, ondertuſſchen, zo dra geen meester van Burgemeeſters Kamer, of de venſters der voorpuije werden, andermaal, met veel ge-

* *Abolitie.*

gedruiſch geopend. Eenigen, op een loos gerugt, dat 'er vier agter af gebragt waren, ſtreefden naar de gevangenis, hier de *Boeijen* genaamd, ſtieten op de deur, en vorderden dat men hunne makkers losliete. Doch voor half twee uuren, kwam de Burger-kompagnie van den Kapitein *Abraham Scheerenberg*, die, mede Kommiſſaris zynde tot de ontvangſt der milde Gifte, kort te vooren, van 't Stadhuis gegaan was, in de wapenen, en dreef den oproerigen hoop, met dreigen en ſtooten, in een oogenblik, van 't Stadhuis af. De Schuttery bleef, dien dag, en eenige volgenden, tot den negentienden, in 't geweer; en ſchoon 'er, eerlang, wederom briefjes werden aangeplakt, waarby 't volk, tegen den zeſtienden, op den Dam, genodigd werdt, met bedreiging, *dat het nu mannen werk zyn zou; daar 't, te vooren, ſlegts jongens werk geweeſt was*; verwekte de gewapende Schuttery, die 't Stadhuis ſterk bezet hieldt, zo veel ontzags onder 't graauw, dat niemant eenig geweld onderneemen durfde. Een Turfdraager alleen, te ſtout indringende op de Schutterye, werdt in hegtenis genomen, en eerlang ter Stad uit gezet. Maar 's daags na den oproerigen inval in 't Stadhuis, begaf Daniel Raap en eenige weinigen zyner vrienden zig voor Burgemeeſteren, daar hy mondeling verzogt 't gene, in zyn Verzoekſchrift, vervat geweeſt was. Men antwoordde hun „ dat de Heeren den Burge„ren alle redelyk genoegen geeven zouden:" waarmede zy vertrokken. De afkondiging van zyne Hoogheid, die, deezen dag, te Rotterdam,

1747.

De Schuttery verdryft de oproerigen.

1747. dam, geſchied was, en des anderendaags hier bekend werdt, bragt veel toe tot herſtelling der ruſte onder de weinige oproerigen, die zig, tot hiertoe, in Amſterdam, vertoond hadden. Ook hadt men zeshonderd guldens beloofd aan elk, die de belhamels van de beroerte wiſt aan te wyzen, te gelyk alle famenrottingen van meer dan twaalf perſoonen, ſtrengelyk, verbiedende. 't Verzoekſchrift was, zo men my verzekerd heeft, door eenigen der tekenaaren, aan Burgemeeſter Geelvink vertoond, die hen, ernſtelyk, hadt beſtraft, over hunne onvoorzigtigheid. Ook was één der voorſtanderen van 't Verzoekſchrift, hierop, zo bevreesd geworden, dat hy zig, zo hy zelf, naderhand, verhaald heeft, terſtond, naar den Haage begaf, en den Prins om zyne beſcherming verzogt; die hem ook, volgens zyn zeggen, gunſtiglyk, verleend geweeſt zou zyn.

XXX. De Staaten van Holland neemen, op den voorſlag van zyne Hoogheid, een beſluit, tot weeringe der misbruiken, in 't ſtuk der Ampten.

Midlerwyl, hadt zyne Hoogheid den Staaten kennis gegeven van de beweegingen, die, in ſommige Steden, over 't ſtuk der ampten, ontſtaan waren: waarop de Leden, den Prins voor zyne oplettendheid en zorge bedankt hebbende, eenpaariglyk, verklaard hadden, de misbruiken, in 't begeeven der ampten ingeſloopen, te willen helpen weeren. Ook werdt, kort hierna, vaſtgeſteld „ 1. dat geene Amp„ten, ſtaande ter begeevinge van de Steden, „ voortaan, begeven zouden worden, anders „ dan aan zulken, die dezelven in perſoon „ zouden waarneemen. 2. Dat de gemelde „ Ampten met geenerlei uitkeeringen zouden „ mogen worden bezwaard, en dat, om de-

„ zel-

„ zelven te bekomen, geen geld noch gelds- 1747.
„ waarde zou mogen gegeven worden. 3. Dat
„ de twee genoemde punten, als eene duur-
„ zaame Wet, zouden vaſtgeſteld blyven; en
„ dat de begeevers der Ampten, voor het
„ aanvaarden hunner bedieningen, by eede,
„ belooven zouden, zig daaraan te zullen hou-
„ den. 4. Dat, naardemaal men, over 't her-
„ ſtel der misbruiken in de Ampten, niet kon
„ oordeelen, zonder de natuur derzelven te
„ kennen, Burgemeeſters der Steden, ten
„ ſpoedigſte zouden opmaaken, en aan de Staa-
„ ten toezenden naauwkeurige lyſten van alle
„ de Ampten, met aanwyzing van 't gene de-
„ zelven, in de vyf laatſte jaaren, dooreen ge-
„ nomen, hadden opgebragt, en van de uit-
„ keeringen, met welken dezelven mogten
„ bezwaard zyn (*n*)." Amſterdam zelf hadt Men
bewilligd in dit Beſluit. Men deedt, ter Dag- dringt
vaart, egter vergeefſche poogingen, om dee- Amſter-
ze Stad ook te doen beſluiten tot het afſtaan dam
haarer Poſteryen aan 't gemeene Land (*o*). ſterk, tot
Zy bleef by haar gevoelen. De beweeging, den af-
onlangs, op en voor 't Stadhuis, verwekt, die ſtand der
ook geſtrekt hadt, om de Regeering, in dit Poſte-
opzigt, het voorbeeld van veele andere Steden ryen.
te doen navolgen, was door de Schuttery ge-
ſtild. 't Bleek, derhalve, dat de Schuttery in 't
gemeen niet gezind was, om de Regeering te
verpligten, tot het afſtaan van een goed, welk
aan de Stad geſchonken was. Maar in den Haa-
ge,

(*n*) Reſol. Holl. 11 *Nov.* 1747. *bl.* 752. 23 *Jan.* 1748. *bl.* 70.
(*o*) Reſol. Holl. 28 *Sept.* 21 *Dec.* 1747. *bl.* 642, 921.

1747. ge, werden de Afgevaardigden van Amſterdam, op den eenentwintigſten van Wintermaand, nog ſterk gedrongen tot den afſtand der Posteryen. Men zag zig dan genoodzaakt, om de Vroedſchap, op dit gewigtig ſtuk, nog eens, byeen te roepen. 't Geſchiedde den vierden van Louwmaand des volgenden jaars: en werdt toen beſlooten, ter Dagvaart te laaten verklaaren, gelyk, eerlang, geſchiedde „hoe Burgemeeſteren en Raaden niet verwagt hadden, „dat men langer zou hebben gelieven aan te „houden, dat, van Stads wege, aan 't gemeene Land geſchonken werdt eene bezitting, „welker behoudenis van grooten invloed was „op den Koophandel, en welke men niet misſen kon, zonder 't *credit* en de inkomſten van „de Stad zeer te benadeelen; behalve, dat men, „dezelve overgeevende, zou afſtaan een regt, „welk der Stad, niet ſlegts volgens het gemeene Regt en de begrippen der Staaten „zelven, toebehoorde, maar welk haar, voor „meer dan driehonderd en vyftig jaaren, by „byzondere Privilegien, was afgeſtaan, en „welk zy, van dien tyd af, deugdelyk bezeten „hadt, zonder dat 'er ooit, onder eenigerlei „vorm van Regeeringe, eenige indragt op gedaan was. Dat Burgemeeſteren en Raaden, „overtuigd van 's Lands nood, bereid waren, „hun aandeel daarin te draagen; doch dat zy „vertrouwden, dat men niet langer dringen „zou, op eenen afſtand, waartoe zy, volgens „de Privilegien, welken zy verpligt waren te „handhaaven, niet zouden konnen bewilligen. „Dat zy ook niet zien konden, dat de afſtand „van

De Stad verklaart, ter Dagvaart, dat zy hiertoe niet beſluiten kan.

„ van een voordeel, welk eerſt over veertig 1747.
„ jaaren of langer van eenig belang zou kon-
„ nen worden voor 't gemeene Land, juiſt te-
„ genwoordig, het middel zou moeten zyn,
„ om het zelve uit zynen dringenden nood te
„ redden; doch dat, hoe 't hiermede ook wa-
„ re, 't gene eenige Leden hadden konnen
„ goedvinden te doen, zonder kennis hunner
„ medeleden, naderhand, niet mogt gebruikt
„ worden, tot een dwangmiddel, om deezen
„ tot iet diergelyks te verpligten. Dat het gene
„ ſommige Leden hadden afgeſtaan, of niets,
„ of zo weinig om 't lyf hadt, dat de geldmid-
„ delen der Steden, daardoor, in 't allerminſt
„ niet konden bezwaard worden. Dat de Re-
„ geering van Amſterdam zig egter niet wilde
„ ſteeken in 't gene andere Steden goedvon-
„ den te doen; mids men haar ook over 't be-
„ lang haarer Stad liete beſchikken. Dat an-
„ dere Steden, mogelyk, nieuwe wegen, tot
„ onderſteuning haarer geldmiddelen, konden
„ uitdenken; doch dat zulks, te Amſterdam,
„ niet geſchieden kon, zonder 't verblyf aldaar,
„ aan een groot gedeelte der ingezetenen, on-
„ draaglyk te maaken. Dat zy gaarne erken-
„ den, dat het gemeen belang voor het by-
„ zonder gaan moeſt; waarom zy ten hoogſte
„ gepreezen hadden het edelmoedig gedrag
„ van zyne Hoogheid, die de Poſteryen, hem
„ afgeſtaan, aan 't gemeene Land overgegeven
„ hadt; doch dat zy niet zien konden, hoe dee-
„ ze regel, in het tegenwoordig geval, op hen
„ toepaſſelyk gemaakt kon worden, alzo Burge-
„ meeſteren het roemwaardig voorbeeld van

1747. „ zyne Hoogheid, terſtond, nagevolgd, en de
„ openvallende Poſteryen aan de Stad overge-
„ geven hadden; ten ware men den regel zo
„ ver wilde trekken, dat de Steden verpligt
„ zouden zyn, haare byzondere inkomſten over
„ te geeven aan 't gemeene Land: 't welk, im-
„ mers, het oogmerk der Leden niet zyn kon.
„ Dat men ook niet met reden beſloote, dat
„ de inkomſten der Poſteryen, voorheen niet
„ gebruikt zynde tot onderſteuning van de
„ geldmiddelen der Stad, ook nu daartoe niet
„ behoefden te worden gebruikt; alzo de Stad,
„ ſedert weinige jaaren, merkelyk ten agteren
„ geraakt was, en met geen millioen kon boe-
„ ten de ſchade, die zy, onlangs, geleeden
„ hadt; behalve dat men, de Poſteryen afſtaan-
„ de, nieuwe belaſtingen zou moeten leggen
„ op de ingezetenen, die dus bezwaard zouden
„ moeten worden, om de ingezetenen van an-
„ dere Steden, zo veel te meer, te ontlaſten.
„ Dat Burgemeeſteren en Raaden, eindelyk,
„ niet wel begrypen konden, waarom men gee-
„ ne andere middelen, om 't Land, in zynen
„ dringenden nood, te onderſteunen, voor-
„ ſloeg, en juiſt geſteld was op het afſtaan der
„ Poſteryen, waarvan 't Land, in veele jaaren,
„ geen genot zou konnen hebben. Dat, zo
„ men hierop egter bleeve ſtaan, onaangezien
„ het belang, welk alle de Leden, benevens
„ zyne doorlugtige Hoogheid, ſtelden in de
„ behoudenis der Privilegien; zy dan genood-
„ zaakt zouden zyn, te verklaaren, gelyk zy,
„ by voorraad, deeden, dat het in hun vermo-
„ gen niet ware, de Poſteryen af te ſtaan aan

„ het

„ het gemeene Land, alzo zy zig, tot het hand- 1747.
„ haaven van der Stede Privilegien en gereg-
„ tigheden, by duurgeſtaafden eede, verbon-
„ den hadden (p)." Doch deeze ernſtige verklaaring verwekte merkelyk misnoegen, onder de meeſte Leden. Ook meent men, dat ſommigen, die der Amſterdamſche Regeeringe kleine gunſt toedroegen, van nu af, voornamen, haar, het koſtte wat het wilde, te doen veranderen van beſluit. Doch de oorlog, die nog duurde, en veelligt ook eenige andere redenen waren oorzaak, dat 'er nog verſcheiden' maanden verliepen, eer men de gelegenheid ryp oordeelde, om dit voorneemen in 't werk te ſtellen.

Doch ſchoon de Stad Amſterdam weigerig bleef, in 't afſtaan der Poſteryen, hadt zy egter, ten laatſte, bewilligd, in 't ſtuk van 't Erfſtadhouderſchap. De Afgevaardigden der Stad waren, ſedert eenigen tyd, over dit ſtuk, in onderhandeling getreden met zyne Hoogheid, en hadden 'er, eindelyk, met 's Prinſen volkomen genoegen, eenen voet op beraamd, waarnaar 't beſluit der Staaten van den zeſtienden van Slagtmaand werdt opgemaakt. By het zelve werdt „ het Erfſtadhouderſchap en Kapitein-
„ en Admiraalſchap-Generaal van Holland en
„ Weſtfriesland opgedraagen aan zyne Hoog-
„ heid, in zulkervoege, dat de gemelde waar-
„ digheden, na 't overlyden van den Prinſe,
„ zouden vervallen op zyne wettige mannely-
„ ke nakomelingen; doch, in geval zyne Hoog-
„ heid een' Zoon naliet, die de gemelde waar-
„ dig-

XXXI. De Staaten van Holland beſluiten, het Stadhouderlyke Kapiteins- en Admiraal-Generaal-ſchap, in de mannelyke en vrouwelyke nakomelingen van zyne Hoogheid, eerfelyk te verklaaren.

(p) Reſol. Holl. 11 Jan. 1748. bl. 12.

1747. „ digheden bekleed hadt, en zonder Zoon na
„ te laaten overleeden was, maar eene Erf-
„ dogter hadt; zouden deeze Erfdogter en
„ derzelver mannelyke nakomelingen, indien
„ 'er in 't geheel geene mannelyke nakome-
„ lingen van zyne Hoogheid zelve waren over-
„ gebleeven, in de waardigheden opvolgen.
„ Doch by gebreke van deezen, als mede
„ in geval zyne Hoogheid overleedt, zonder
„ mannelyk oir na te laaten, zouden de waar-
„ digheden komen aan de Prinſeſſe Carolina,
„ Dogter van zyne Hoogheid, en by haar over-
„ lyden, op haar mannelyk oir en verdere man-
„ nelyke nakomelingen. Zo, wyders, zyne
„ Hoogheid nog eene of meer Dogters nalaa-
„ ten mogt, en de Prinſes Carolina mogt over-
„ lyden, zonder mannelyk oir na te laaten,
„ zouden de waardigheden komen op de oud-
„ ſte dier Dogteren, Zuſteren van de Prinſes-
„ ſe Carolina, welke, by haar overlyden, in
„ leeven zyn mogt, en op derzelver wettig-
„ ge mannelyke nakomelingen. Doch de ge-
„ melde waardigheden zouden, noch on-
„ der de mannelyke, noch onder de vrou-
„ welyke nakomelingen van zyne Hoog-
„ heid, mogen komen aan iemant, die met
„ de Koningklyke of Keurvorſtelyke waardig-
„ heid bekleed was. Ook zouden de voornoem-
„ de mannelyke en vrouwelyke nakomelingen
„ belydenis moeten doen van den waaren
„ Chriſtelyken Hervormden Godsdienſt, zo
„ als dezelve, in de openbaare Kerken deezer
„ Landen, geleerd werdt, en, geduurende der-
„ zelver minderjaarigheid, binnen deeze Pro-
„ vincie, worden opgevoed. Wyders, zouden

„ de

„ de waardigheden niet komen aan het man- 1747.
„ nelyk oir van eenige der vrouwelyke nako-
„ melingen van zyne Hoogheid, ten ware de-
„ zelve, met byzondere bewilliging der Staa-
„ ten, in de egt getreden ware, met een' Prins,
„ die den beſchreevenHervormden Godsdienſt
„ beleedt, en niet met de Koningklyke of Keur-
„ vorſtelyke waardigheid bekleed was. De
„ vrouwelyke Nakomelingen van den Prinſe
„ zouden de waardigheden zelven bekleeden,
„ onder den titel van *Gouvernante*: ook zelven
„ Kapitein- en Admiraal-Generaal zyn; en in
„ de genoemde hoedanigheden, zitten in alle
„ de Kollegien, waarin de Stadhouders ge-
„ woonlyk plagten te zitten, met naame in den
„ Raad van Staate en in de Admiraliteits-Kol-
„ legien: maar in geval van oorloge, en by 't
„ vormen van een Leger, zouden zy de magt
„ hebben, om den Staaten een ervaaren Hoofd
„ over 't Krygsvolk voor te ſlaan, mids bely-
„ denis doende van den meergemelden Her-
„ vormden Godsdienſt, en niet bekleed met
„ de Koningklyke of Keurvorſtelyke waardig-
„ heid, en daarbenevens den Staaten aange-
„ naam; om, in haare plaatſe, 't bevel over de
„ troepen te voeren; doch zou dit Legerhoofd,
„ vooraf, den eed van getrouwheid moeten
„ afleggen aan de Staaten, en zig ſchikken naar
„ de *Inſtructie*, die hem zou worden medege-
„ geven, en welke daartoe, door hunne Hoog-
„ Mogendheden, met overleg van de Vrouwe
„ Gouvernante en van den Raad van Staate,
„ zou worden vaſtgeſteld. Zo, eindelyk, de
„ waardigheden vervielen op een' der manne-

1747. „ lyke of vrouwelyke nakomelingen van zyne
„ Hoogheid, nog minderjaarig zynde, zouden
„ dezelven, zo lang de minderjaarigheid duur-
„ de, door de Vrouwe Moeder van den min-
„ derjaarigen, indien zy nog in leeven ware,
„ en zo lang zy Weduwe bleeve, en in de Ver-
„ eenigde Geweſten woonde, bekleed worden,
„ als Voogdeſſe en onder den titel van *Gouver-*
„ *nante*, op de bovengenoemde wyze, en met
„ gelyke magt, om een ervaaren Hoofd over
„ 't Krygsvolk te benoemen: doch, by mangel
„ van eene Vrouwe Moeder van den minder-
„ jaarigen, of zo derzelver bewind, uit eene
„ der gemelde oorzaaken, mogt ophouden,
„ zouden de Staaten, op 't ſtuk der Voogdye,
„ in zulker voege, voorzien, als zy, ten mees-
„ ten dienſte van den Lande, zouden vinden
„ te behooren." Wyders, werdt beſlooten, van 't bovenſtaande Brieven aan zyne Hoogheid te verleenen, onder het groot Zegel van den Lande, en egte Affchriften derzelven aan de Gekommitteerde Raaden en aan de hooge Geregtshoven in Holland. Ook ſtelde men, in gevolge van den voorſlag der Edelen, vaſt, de zaaken ter Generaliteit zulks te beleiden, dat het Erf Kapitein- en Admiraalſchap-Generaal der Vereenigde Nederlanden den Prinſe, onder diergelyke voorwaarden, werdt opgedraagen (*q*): gelyk, ſedert, geſchiedde. De Prins verſcheen eerlang ter Vergaderinge van Holland, de Staaten plegtiglyk bedanken.

(*q*) Reſol. Holl. 16 *Nov.* 1747. *bl.* 755.

kende voor de opdragt van 't Erfſtadhouder- 1747.
ſchap (*r*).

Op deeze wyze, werdt, eindelyk, het gewig- XXXII.
tig ſtuk van 't Erfſtadhouder-Kapitein- en Ad- In de
miraal-Generaalſchap, beide in de vrouwely- meeſte
ke en mannelyke nakomelingſchap, geregeld, andere
in Holland: van waar men Zeeland en Utrecht Gewes-
ook tot diergelyke opdragt vermaand hadt (*s*). ten en ter
In Zeeland, was de eerſte voorſlag daartoe ge- algemee-
ſchied, door de Steden Vliſſingen en Veere, ne Staats-
twee dagen na dat de Edelen van Holland het vergade-
zelfde hadden voorgeſlaagen. Middelburg en ringe
Zierikzee maakten, even gelyk Amſterdam in worden
Holland, de meeſte zwaarigheden. Doch alle 's Prinſen
de Leden der Staaten volgden het voorbeeld hooge
van Holland (*t*), en de hooge waardigheden waardig-
werden, in 's Prinſen nakomelingſchap, erfelyk heden,
verklaard op den negenentwintigſten van Slagt- op gely-
maand. In verſcheiden' Steden van Gelder- ken voet,
land, hadt de Wethouderſchap, op 't aanhou- erfelyk
den van eenigen uit de Burgerye, ook beſloo- ver-
ten, tot het erfelyk verklaaren der hooge waar- klaard.
digheden. Te Arnhem, hadden eenige burgers
een Verzoekſchrift ingeleverd, ten deezen ein-
de ſtrekkende; en, als de Regeering draalde
met beſluiten, haar, met geweld, op 't Stad-
huis gehouden: by welke gelegenheid, de de-
gens, ter wederzyde, uit de ſchede geraakt,
en eenigen gekwetſt waren. Te Nieuwmegen,
was,

(*r*) Reſol. Holl. 17, 22, 24 *Novemb.* 1747. *bl.* 765, 789, 791.
(*s*) Reſol. Holl. 18 *Novemb.* 1747. *bl.* 768.
(*t*) Notul. Zeel. 9, 23 *Octob.* 27, 30 *Nov.* 4 *Dec.* 1747. *bl.* 796, 846, 891, 903, 915, 934, 935.

1747. was, reeds te vooren, op 't aanhouden van eenige yveraaren, in 't Erfſtadhouderſchap bewilligd: doch eer hier een ſtaatswys beſluit opgenomen werdt, vondt men geraaden, de bepaalingen, in den jaare 1722, by Inſtructie, gemaakt op het Ampt van Stadhouder, uit dezelve, te ligten, en eindelyk ook den Prinſe het Stadhouderſchap op te draagen, op gelyken voet, als het, door Willem den III., bekleed geweeſt was. Hierna werdt, op den Landdag, ook tot de opdragt van de Erfwaardigheden beſlooten. In Zomermaand, was ook, door de Staaten van Overyſſel, die in 't eerſt ſcheenen voorgehad te hebben, den Prins, by *Inſtructie*, te bepaalen (*u*), reeds vaſtgeſteld, dat zyne Hoogheid de waardigheden, op gelyken voet als Willem de III., bekleeden zou: waarna, eerlang, het beſluit tot het Erfſtadhouderſchap, eerſt in de byzondere Steden, en toen ter Staatsvergaderinge, doorging. Op gelyke wyze, liep dit gewigtig werk af, in Utrecht (*v*), daar men ook, te vooren, ſchoorvoetende, gekomen was tot het beſluit, om zyne Hoogheid te erkennen, in het zelfde gezag, welk Willem de III. gehad hadt. Een der Vroedſchappen van de Stad hadt, by deeze gelegenheid, voorgeſlaagen, dat men het Stadhouderſchap erfelyk behoorde te verklaaren in de Koningklyke Prinſeſſe, Gemaalinne van zyne Hoogheid, indien hy zonder nakome-

(*u*) *Zie* hier voor, *bl.* 96.
(*v*) Reſol. Holl. 22 *Decemb.* 1747. *bl.* 942. 16 *Jan.* 1748. *bl.* 31.

melingen overlyden mogt; doch de overige Leden verſtonden „ dat men zulks, voor als „ nog, behoorde te houden in beraad (*w*);" waarby 't gebleeven is. De Regeering van den' Briele, vernomen hebbende dat de Staaten van Zeeland, onaangezien het gene deswege, in 't jaar 1674, verklaard was (*x*), zyner Hoogheid ook het Erfſtadhouderſchap over de Stad Briele en den Lande van Voorne, als behoorende tot Zeeland, hadden opgedraagen; vielen hierover klagtig ter Vergaderinge van Holland, alwaar de opdragt van die van Zeeland, in dit opzigt, terſtond, voor nietig en van onwaarde verklaard werdt. Ook werdt zyne Hoogheid verzogt, die van Holland, by derzelver regt over den Briele en Voorne, te willen handhaaven (*y*). Ondertuſſchen, ſcheenen de Regenten der meeſte Steden, vooral die der vier Geweſten, welken langſt zonder Stadhouder geregeerd geweeſt waren, ligter te beſluiten, om het punt van 't Erfſtadhouderſchap, tot genoegen van den Prinſe, af te doen, om dat zy, in gevolge van den voorſlag der Edelen van Holland, hoopten, dat het vertrouwen tuſſchen den Prinſe en de Regenten, en tusſchen de Regenten onderling, hierdoor, zou aangekweekt en beveſtigd worden. Doch Friesland en 't Landſchap Drente kwamen, eerſt in 't volgende jaar, tot een beſluit op de opdragt der Erfwaardigheden. Stad en Lande bleef, lan- 1747.

(*w*) Contra-prot. van Burgem. H. A. Wttewaall.
(*x*) *Zie* XIV. *Deel*, *bl.* 316.
(*y*) Reſol. Holl. 5 *July* 1748. *bl.* 545.

1747. langer dan eenig Geweſt, agterlyk, om in 't Erfſtadhouderſchap te bewilligen. De Staaten van dit Geweſt ſcheenen 'er niet toe te konnen gebragt worden, dan door eenen geweldigen opſtand onder de burgerye: waarvan wy, in 't volgende Boek, verſlag zullen doen.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

AGTENZEVENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Maatregels op 't voortzetten des oorlogs. Verdrag tuſſchen Groot-Britanje en Rusland. Milde Gifte in Holland opgebragt. In de andere Geweſten.* II. *Nadere Verklaaring des Konings van Frankryk, ter algemeene Staatsvergaderinge overgeleverd.* III. *Antwoord der Staaten op beide de Verklaaringen.* IV. *De Staaten verbieden den invoer der Franſchen waaren. Kaapery op de Franſchen aangemoedigd.* V. *De Keizerin van Rusland belooft Groot-Britanje en den Staaten zevenendertigduizend man hulptroepen. Gezantſchap naar de Hoven van Londen en Berlyn.* VI. *Hevige ſtorm. De zwangerheid der Prinſeſſe van Oranje wordt bekend gemaakt.* VII. *Staat des oorlogs in Italie.* VIII. *Overeenkomſt tuſſchen de Keizerinne, Groot-Britanje, Sardinie en de Staaten.* IX. *Aanvang der Vredehandelinge, te Aken. Gevolmagtigden op dezelve.* X. *Opening van den Veldtogt in de Nederlanden. Maaſtricht belegerd, door de Franſchen.* XI. *De voorafgaande Punten tot de Vrede worden getekend. Inhoud derzelven. Geheim Punt.* XII. *Aanſpraak, op 's Prinſen naam,*

ver-

verſpreid. Zyne Verklaaring daartegen. Maastricht gaat over. Byzonderheid, in 't ſtellen der voorafgaande Punten waargenomen. XIII. De Graaf van Buuren wordt gehooren. Gedoopt. Pillegiften hem vereerd. XIV. Toeleg om de Regeering der Geweſten en Steden te doen veranderen. Misnoegen op de Pagters van 's Lands gemeene middelen. XV. Oproer in Friesland. Afſchaffing der Pagten. 't Stadhouderſchap wordt aldaar ook in's Prinſen vrouwelyke nakomelingſchap erfelyk verklaard. De Staaten van 't Geweſt magtigen zyne Hoogheid om de Regeering te herſtellen. XVI. Beroerte in Groningen en de Ommelanden. Men beſluit hier ſchoorvoetende tot het Erfſtadhouderſchap. De Staaten draagen den Prinſe grooter gezag op. De Pagten worden, ook hier, afgeſchaft. XVII. Opſchuddingen in Drente. In Overyſſel. In Gelderland. In Utrecht. XVIII. Geweldige beweegingen in Holland. Plondering der Pagtershuizen, te Haarlem. De Wethouderſchap doet de Pagten, by voorraad, ſtilſtaan. De Staaten en de Stad Haarlem doen regtſtrydige afkondigingen. XIX. 't Graauw plondert de meeſte Pagters huizen, te Leiden. De Pagten worden, ook hier, opgeſchort. XX. In den Haage, worden ook eenige Pagters huizen geplonderd. XXI. Geweldige opſchudding, te Amſterdam. Eenige oproerigen, op de Botermarkt, geſchooten. Omtrent twintig huizen, door 't graauw, geplonderd. Afſchuwelyke baldaadigheid. De Schuttery ſtilt, eindelyk, den oproer. Ongeluk, by de Straf-oefening over twee belhamels. XXII. Zyne Hoogheid ſlaat, ter Vergaderinge van Holland, het afſchaffen der Pagteryen voor. De Staaten beſluiten 'er toe. XXIII. Voorſlag van zyne Hoogheid

heid van een heſmiddel, by voorraad, in de plaats der Pagten. Eenige Steden vinden 'er zwaarigheid in. Men beſluit 'er toe, met eenige verandering. Moeilykheid in de uitvoering. XXIV. *Ontwerp van een Hoofdgeld, en om de verpagte middelen by* Collecte *te heffen, door den Prinſe, aan de Staaten overgeleverd.* XXV. *De Staaten beſluiten de verpagte middelen te doen* collecteeren, *of inzamelen.* XXVI. *Staat der Vredehandelinge, te Aken. Overeenkomſt, op den terugtogt der Ruſſiſche hulptroepen. De Vrede wordt getekend. Inhoud van 't Verdrag.* XXVII. *Verſcheiden' Proteſten, ter gelegenheid der Vredehandelinge gedaan. De Keurvorſt van de Palts beweert de onafhangkelykheid van Bergen op Zoom. De Staaten wederleggen zynen eiſch. Zy treeden wederom in 't bezit der Plaatſen, door Frankryk, op hen veroverd.* XXVIII. *Aanmerkingen over den uitſlag des oorlogs en de voorwaarden der Vrede.*

DE inval in Staatſch Vlaanderen, en de verheffing des Prinſen van Oranje, die 'er op gevolgd was, hadt eene geweldige verandering gemaakt in de maatregels der Verenigde Staaten. De begeerte om een Verdrag van Onzydigheid aan te gaan met Frankryk, die eenigen ſcheenen gehad te hebben, was geheellyk verdweenen. Men was nergens meer op verdagt, dan om zig, met hulp zyner Bondgenooten, in ſtaat te ſtellen, om Frankryk, welks inzigten men, in 't algemeen, begon verdagt te houden, het hoofd te bieden. Men zag, alomme, uit naar gelegenheid, om nieu- 1747. I. Maatregels op 't voortzetten des oorlogs.

we

1747. we Verbonden te ſluiten, en manſchap te bekomen tot onderſteuning van 't Bondgenootſchap, met de Keizerin-Koningin aangegaan. Doch het Franſche Hof hadt middel gevonden, om de meeſte Duitſche en Noordſche Hoven in zyne belangen over te haalen, of tot eene ſoort van Onzydigheid te beweegen. Het Ruſſiſche Hof, bedugt voor eenige onderneeming des Konings van Pruiſſen, hadt, tot hiertoe, zwaarigheid gemaakt om zig van Krygsvolk te ontblooten, ten dienſte der Keizerinne-Koninginne. Ook was men nog niet overeengekomen, wegens de onderſtandgelden, welken men der Keizerinne van Rusland zou moeten toeſtaan, en waarin de Staaten der Vereenigde Geweſten ook hun aandeel zouden moeten draagen. Men zag egter, tot hiertoe, nog de meeſte kans, om het Ruſſiſche Hof te beweegen tot het verleenen van hulptroepen; waarom de handelingen met het zelve werden voortgezet. De Koning van Groot-Britanje hadt, op den twaalfden van Zomermaand, een Verdrag met de Keizerinne van Rusland geſlooten; waarby deeze zig verbondt „ om dertigduizend man en veertig of vyftig galeien „ in gereedheid te houden, ten dienſte van „ den Koning en van deszelfs Bondgenooten. „ Doch deeze manſchap zou niet optrekken, „ voor dat men, over de voorwaarden, waar„ op zulks zou geſchieden, zou overeengeko„ men zyn. De Koning beloofde der Keize„ rinne eenen onderſtand van honderdduizend „ ponden ſterlings, voor het loopende jaar, „ en nam aan, zig, by tyds, nader te ver„ klaaren, zo hy begeerde, dat deeze man„ ſchap,

Verdrag tuſſchen Groot-Britanje en Rusland.

„ ſchap, ook voor het volgende jaar, ten 1747.
„ zynen dienſte, gereed gehouden werdt (*a*)."
Doch de Ruſſiſche troepen, die, in gevolge van deeze overeenkomſt, in Lyfland, verzameld werden, konden niet op weg ſlaan, voordat men alles, wat tot deezen togt vereiſcht werdt, geregeld hadt.

Milde Gifte in Holland gebeeven.

De Staaten, die hierin ook gekend moeſten worden, hadden, om de penningen van hun aandeel in de onderſtandgelden, die 't Ruſſiſche Hof vorderde, en om de verdere oorlogslaſten te vinden, reeds ſedert eenigen tyd, onderling, en met zyne Hoogheid, geraadpleegd, op eenig buitengewoon middel, tot onderſteuning van 's Lands Kaſſe. De Prins neigde zeer tot het uitſchryven eener milde gifte; waartoe ook veele ingezetenen van Holland genegenheid toonden, en de Staaten van dit Geweſt beſlooten 'er op 's Prinſen voorſlag toe, in Herfſtmaand (*b*), eer Bergen op Zoom nog over was. Zy bepaalden de Gifte, voor zulken, die tweeduizend guldens en daarboven gegoed waren, op twee ten honderd ten minſten; terwyl zy elk vryheid lieten, om zyne Gift, daarboven, te vergrooten, naar zyn welgevallen. Voor zulken, die van een- tot tweeduizend guldens gegoed waren, werdt de Gift ten minſte op een ten honderd bepaald; en voor zulken, die minder dan duizend guldens bezaten, op zo veel, als zy goedvonden, mids zy ten minſten iet inbragten. Elk zou zelf den overſlag zyner bezittingen maaken; doch eer hy de Gifte deedt, by

(*a*) *Voiez* Rousset Recueil, *Tom.* XIX. *p.* 492.
(*b*) Reſol. Holl. 10 *Aug.* 5, 6, 12 *Sept.* 1747. *bl.* 483, 537, 551, 578.

1747. by eede, of, ten aanzien der Mennoniten, met waare woorden, verklaaren, dat hy dien overſlag, naar zyne beſte kennis, gemaakt hadt. De voldoening der milde Gifte zou, in vier reizen, geſchieden, en 't geld, of 't gemaakt goud of zilver, door de geevers, geſtort worden in kisten, met eene opening in 't dekſel, en met zo veele ſloten geſlooten, als 'er Gemagtigden tot de ontvangſt, op elke Plaatſe, waren aangeſteld, die dus zelven niet weeten konden, wat, door elk, gegeven werdt. Doch Profeſſoren en Predikanten van alle Proteſtantſche Gezindheden, en Krygsluiden werden, voor zo veel het inkomen hunner Ampten betrof, van het opbrengen deezer milde Gifte verſchoond. 't Plakaat, tot het doen derzelve, was, den twaalfden van Herfſtmaand, gedagtekend, en werdt, genoegzaam op den tyd van het overgaan van Bergen op Zoom, afgekondigd, in Holland. De meeſte ingezetenen deeden de Gifte met groote bereidwilligheid, en men heeft geene reden gehad, om veelen te verdenken, dat zy zig kwalyk van hunnen eed gekweeten hebben. Te Amſterdam, hadden eenige Koopluiden en Aſſuradeurs, ter oorzaake van de onzekerheid hunner bezittingen, verzogt, ontheeven te worden van den eed op de milde Gifte. Doch hun verzoek was afgeſlaagen (*c*). Zyne Hoogheid bragt, op 't aanhouden der Staaten van Holland (*d*), eerlang, te wege, dat de andere Geweſten, het Landſchap Drente en de Steden en Plaatſen der Generaliteit diergelyke Gifte

Ook in de andere Geweſten.

(*c*) Reſol. Holl. 25 *Octob.* 1747. *bl.* 715.
(*d*) Reſol. Holl. 15, 20 *Sept.* 31 *Octob.* 5 *Dec.* 1747. *bl.* 598, 615, 727, 829.

te deeden: waardoor de gemeene laſt eenpaariglyk gedraagen werdt. Ook werdt deeze Gifte, ſedert, onder 't gebied van den Staat, in Ooſt- en Weſtindie gedaan (e). 1747.

II. De Abt de la Ville doet eene nadere verklaaring des Konings van Frankryk, ter algemeene Staatsvergaderinge, overleveren.

De yver van 's Lands Staaten, van den Prinſe Stadhouder, en van de ingezetenen in 't gemeen, om, tot 's Lands behoudenis en beſcherming, kragtiglyk, mede te werken, en het voortzetten der handelinge in Rusland gaven het Franſche Hof gelegenheid, tot het aanwenden van nieuwe poogingen, om deezen yver te doen verflaauwen. De Sekretaris Chiquet leverde den Staaten, op den zevenentwintigſten van Herfſtmaand, kort na 't overgaan van Bergen op Zoom, een' Brief van den Abt de la Ville over, waarby eene verklaaring des Konings gevoegd was, behelzende „ dat zyne „ Majeſteit, onaangezien de verandering van „ Regeering, welke in den Vereenigden Staat „ voorgevallen was, nog dezelfde vreedzaame gevoelens behieldt, welken hy, voor meer „ dan vyf jaaren, verklaard hadt te hebben: „ doch dát de ſtilzwygendheid der Staaten, „ op zyne jongſte verklaaring van den zeventienden van Grasmaand, en de maatregels, „ welken zy, ſedert, gevolgd hadden, ſchier „ deeden vermoeden, dat zy den haat verkooren, boven de vriendſchap; de verwoesting van hun Land, boven de ruſt der ingezetenen; 't bedrog, boven de waarheid, en „ byzondere belangen, boven 't gemeene welzyn. Dat hy, hierover, nogtans, zyn oordeel wilde opſchorten; ſchoon hy zig verpligt vondt, de bronnen te ſtoppen, waar-

„ uit

(e) Reſol. Holl. 10 *Octob.* 1749. *bl.* 916.

1747. „ uit zyne vyanden eenen onderſtand van al-
„ lerlei ſoort hadden getrokken, verre boven
„ den inhoud der Verdragen, met den Ver-
„ eenigden Staat aangegaan. Dat hy, hierom,
„ hunnen Hoog-Mogendheden nog wel wilde
„ bekend maaken, dat dezelfde redenen, die
„ hem gedrongen hadden, om, in den aanvang
„ van den tegenwoordigen veldtogt, zyne
„ troepen te laaten trekken op den bodem van
„ den Staat, den Generaal zyner Legeren zou-
„ den konnen verpligten, om de krygsbedry-
„ ven te agtervolgen, en om zyne troepen
„ te voorzien van onderhoud. Dat hy egter
„ ongaarne geweld gebruikte, om eene Vrede
„ te bekomen, die hy alleen van eene ge-
„ maatigdheid, welke alle volken met elkan-
„ deren gemeen moeſten hebben, behoorde
„ te verwagten; en dat hy, meer getroffen
„ door de gemeene rampen, dan ingenomen
„ met de uitbreiding zyner eigene heerſchap-
„ pye, even ernſtelyk bleef begeeren, dat de
„ Staaten zig van den invloed, dien zy op
„ hunne Bondgenooten hadden, niet bedien-
„ den, dan om dezelven genegenheid tot ee-
„ ne algemeene bevrediging in te boezemen."

III. Antwoord der Staaten, op beide de Verklaaringen.

De Staaten, in deeze Verklaaring, niets by-zonders vindende, dan eene herinnering van de voorgaande, die zy niet beantwoord hadden, beſlooten, eindelyk, beide de Verklaaringen te laaten onderzoeken, door de Gemagtigden tot de buitenlandſche zaaken, die 'er, na verloop van eenige weeken, verſlag van deeden. Men vondt, hierop, geraaden, den Abt de la Ville, op beide de Verklaaringen, te gelyk, te antwoorden „ dat de Staaten de eerſte Ver-
„ klaaring, tot hiertoe, niet beantwoord had-
„ den,

„ den, om dat dezelve niet anders behelsde, 1747.
„ dan eene aankondiging van den voorgeno-
„ men inval op hun grondgebied, die, op den
„ zelfden tyd, in 't werk gesteld was. Op zulk
„ eene Verklaaring, voegde, zeker, geen an-
„ der antwoord, dan het daadelyk gebruik der
„ middelen, die beide Goddelyke en menschе-
„ lyke wetten, in zulk eene gelegenheid, aan
„ de hand gaven. Doch 't gene sedert gebeurd
„ was deedt zo duidelyk zien, dat zyne Maje-
„ steit, onder dekſel van de duurſte betuigin-
„ gen van vriendſchap en agting voor den
„ Staat, en van zugt tot bevordering der al-
„ gemeene Vrede, voorhadt, zig meester te
„ maaken van den Staat, gelyk hy reeds, voor
„ een gedeelte, gedaan hadt; dat zy niet lan-
„ ger konden nalaaten, zig zeer gevoelig te
„ toonen, over het ongelyk, welk men hun
„ en hunnen onderzaaten aandeedt. Zy wil-
„ den, nogtans, eer zy hier toe kwamen, de
„ redenen van hun gedrag openleggen voor zy-
„ ne Majeſteit, en voor de onzydige weereld.
„ Elk wiſt, dat de Staaten, niets zoekende dan
„ de behoudenis van de Republyk en van der-
„ zelver wettige bezittingen, zonder eenige
„ zugt te toonen, om dezelven, ten koſte van
„ anderen, te vermeerderen, zig altoos hadden
„ verzekerd, door het aangaan van verdedi-
„ gende Verbonden, met zulke Mogendhe-
„ den, die bekwaamſt waren, om hen te be-
„ ſchermen. Met zulk een inzigt, hadden zy,
„ lang voor 't ontſtaan der tegenwoordige on-
„ luſten, verdedigende Verbonden geſlooten,
„ met het Huis van Ooſtenryk en met Groot-
„ Britanje; by welker behoudenis, zy zulk een

1747. „ wezenlyk belang hadden, als by hunne ei-
„ gene; en door welke Verbonden, zy ver-
„ pligt werden, niet ſlegts tot onderſteuning,
„ in geval van nood, uit al hunne magt, maar
„ zelfs tot het verklaaren van den oorlog aan
„ den aanvaller. Toen Frankryk, na de dood
„ van Keizer Karel den VI., onder dekſel van
„ 't Huis van Beieren te onderſteunen, be-
„ ſlooten hadt, het Huis van Ooſtenryk te ver-
„ nietigen, of zo klein te maaken, dat het zig
„ niet zou konnen moeijen met de zaaken van
„ Europa; waren zy, door de tegenwoordige
„ Keizerinne, ſterk aangezogt, om aan hunne
„ Verbindteniſſen te voldoen. Doch Frankryk
„ hadt alles in 't werk geſteld, om de Staaten
„ af te maanen van het voldoen aan deeze
„ Verbindteniſſen, hen zelfs uitlokkende tot
„ eene *Neutraliteit*, die hen affcheiden moeſt
„ van hunne Bondgenooten. Men was, in 't
„ jaar 1741, toen de geweldige aanval tegen
„ 't Huis van Ooſtenryk begonnen werdt, met
„ een magtig Leger, gekomen tot op de gren-
„ zen van den Staat, dien gelyk als omſinge-
„ lende; op dat de Staaten, hierdoor, ver-
„ ſchrikt zouden worden, en buiten ſtaat ge-
„ ſteld, om zig te durven beweegen. Met
„ het zelfde oogmerk, om den Staat af te
„ trekken van 't voldoen aan de gemaakte Ver-
„ bindteniſſen, hadt men, in 't jaar 1742,
„ ook eenige opening laaten doen van 's Ko-
„ nings begrip tot bevordering der Vrede,
„ welk, nogtans, zo vol zwaarigheden ſtak,
„ dat men 't niet kon aanneemen: waarom 'er
„ ook, volgens affpraak, geene kennis van ge-
„ geven werdt aan de Vergadering der alge-
„ mee-

„ meene Staaten, ſchoon 'er de Franſche Staats- 1747.
„ dienaars, ſedert, grooten ophef van gemaakt
„ hadden, als was 'er een taſtbaar blyk van 's
„ Konings groote vredelievendheid in gelegen.
„ Duinkerken, waaromtrent de Koning van
„ Groot-Britanje zig beklaagde, dat Frank-
„ ryk zig niet hieldt aan de Verdragen, was,
„ omtrent den zelfden tyd, en met het zelfde
„ oogmerk, den Staaten, kwanswys, ter be-
„ waaringe aangebooden; alzo men wel ver-
„ zekerd was, dat de Staaten, deezen voor-
„ ſlag omhelzende, zouden hebben moeten
„ blyven in den ſtaat van werkeloosheid, waar-
„ in men hen, tot hiertoe, getragt hadt te
„ houden. Alle deeze poogingen hadden de
„ Staaten, nogtans, niet belet, om de Ko-
„ ningin van Hongarye, voor de eerſte reize
„ in 't jaar 1743, in gevolge van de Verdra-
„ gen, met manſchap, te onderſteunen. Doch
„ dit was hun zo kwalyk genomen door Frank-
„ ryk, dat zy, in 't volgende jaar 1744, de
„ Ooſtenrykſche Nederlanden, die hun, vol-
„ gens de Verdragen, tot eenen voormuur
„ moeſten dienen, en de vaſte Steden zelven,
„ met hun Krygsvolk bezet, hadden zien aan-
„ taſten, door de wapenen van zyne Aller-
„ chriſtelykſte Majeſteit, die zig, nogtans, by
„ 't Verbond van den jaare 1717, verpligt
„ hadt, hen, in deeze zo wel als in hunne
„ andere bezittingen, te zullen handhaaven.
„ Terſtond hierna, hadden zy niet alleen ver-
„ klaard, dat zy het aantaſten der Ooſten-
„ rykſche Nederlanden aanzagen, als het aan-
„ taſten hunner Barriere; maar zy hadden zy-
„ ne Allerchriſtelykſte Majeſteit daarvan ge-

1747. „ zogt af te maanen, door een plegtig gezant-
„ ſchap. Doch alles was vrugteloos geweeſt.
„ De Ooſtenrykſche Nederlanden en hunne
„ gantſche Barriere waren, door de Franſche
„ wapenen, overweldigd: veelen van de voor-
„ naamſte Veſtingen derzelve geſlegt gewor-
„ den, en de Staaten dus, voor altoos, en ge-
„ noegzaam onherſtelbaar, ontzet van eenen
„ voormuur, door zo veel goeds en bloeds
„ verkreegen, en door de plegtigſte Verdra-
„ gen bekragtigd. Hierby was 't niet gebleê-
„ ven. Frankryk hadt den opſtand begunſtigd,
„ die, in Groot-Britanje, verwekt geworden
„ was, ten behoeve van den oudſten Zoon des
„ Pretendents, waardoor dit Ryk niet ſlegts
„ omgekeerd, maar ook de Godsdienſt en Vry-
„ heid van den Staat in groot gevaar gebragt
„ geweeſt zouden zyn, indien dezelve gelukt
„ ware. En toen de Staaten, in gevolge van
„ de Verdragen, den Koning van Groot-Bri-
„ tanje, met eenige manſchap, onderſteun-
„ den, werdt zulks wederom zo kwalyk ge-
„ nomen door Frankryk, onder voorwendſel,
„ dat deeze troepen, in veroverde Steden
„ gelegen hebbende, niet mogten dienen; dat
„ men, hierop, goedvondt, het Verdrag van
„ Koophandel van den jaare 1739 in te trek-
„ ken en te vernietigen, en zig niet meer ver-
„ bonden te houden aan het *Cartel*, op de uit-
„ wiſſeling der krygsgevangenen, te vooren
„ opgeregt. De Koning, den ſchyn nog wil-
„ lende geeven, dat hy de Vrede zogt, hadt,
„ in 't jaar 1745, het houden eener algemee-
„ ne Byeenkomſt voorgeſlaagen. Doch de
„ Staaten, overtuigd, dat zulke Byeenkom-

„ ſten

„ ſten zelden van vrugt waren, zo niet de 1747.
„ verſchillende Mogendheden, eerſt, over-
„ eenkwamen, wegens eenige voorafgaande
„ Punten; hadden eenen anderen en beteren
„ weg gekooren, van nieuws eenen buitenge-
„ woonen Gezant zendende aan den Koning
„ van Frankryk, niet, gelyk men ten onregte
„ voorgaf, met een heimelyk oogmerk, om
„ tyd te winnen; maar met eene opregte be-
„ geerte, om de Vrede te bevorderen. Ook
„ bleek wel, uit de harde voorwaarden, die
„ de Koning den Staaten en derzelver Bond-
„ genooten wilde voorſchryven, dat hem de
„ handeling geen ernſt was; behalve dat zulks
„ ook duidelyk te beſpeuren was, nadat de
„ handeling overgebragt was naar Breda, heb-
„ bende zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit, eer
„ nog de Byeenkomſt geopend ware, aanzoek
„ laaten doen by 't Hof van Portugal, om,
„ onder deszelfs bemiddeling, eene andere
„ Byeenkomſt te beginnen, onder voorwend-
„ ſel, dat hunne Hoog-Mogendheden niet on-
„ zydig waren; maar als eene oorloogende
„ Mogendheid moeſten worden aangemerkt.
„ Ook hadt Frankryk de Gevolmagtigden der
„ Hoven van Weenen en Turin, over welker
„ belangen, nogtans, voornaamlyk, ſtondt
„ gehandeld te worden, niet willen toelaaten
„ tot de Byeenkomſt; en toen de Spaanſche
„ Gezant, hierop, zo wel voor deeze Gevol-
„ magtigden, als voor zig zelven, ernſtelyk,
„ aanhieldt, goedgevonden, de Byeenkomſt,
„ plotſelyk, af te breeken. Zodanig was de toe-
„ ſtand der zaaken geweeſt, tot op het tydſtip
„ van den vyandlyken inval op den Staatſchen

1747. „ bodem zelven. Men vondt, hierom, ten
„ hoogſte vreemd, dat, van de Franſche zyde,
„ zo breed opgegeven werdt van de gemaatigd-
„ heid, omtrent de Staaten getoond; en van 's
„ Konings opregte begeerte tot eene algemee-
„ ne bevrediging. Men verſtondt, hier, in te-
„ gendeel, dat een onafhangkelyke Staat nooit
„ meer mishandeld zou hebben konnen worden,
„ dan de Staaten, door Frankryk, mishandeld
„ waren, om geene andere reden, dan om dat
„ zy zig niet hadden willen ſcheiden van hun-
„ ne Bondgenooten, noch zig ſchikken naar
„ Frankryks wille, tot hun eigen nadeel. De
„ inval op den Staatſchen bodem, die hierop
„ gevolgd was, moeſt als eene duidelyke Ver-
„ bondbreuk worden aangemerkt; alzo 't Ver-
„ bond van den jaare 1717 beloofde, de Staa-
„ ten te handhaaven in hunne oude bezittingen,
„ zo wel als in hunne Barriere, en 'er geene
„ Oorlogsverklaaring vooraf gegaan was; waar-
„ om dit Verbond moeſt worden aangemerkt,
„ als nog in wezen zynde. Te vergeefs, poog-
„ de men deezen inval te billyken, door deeze
„ twee redenen, dat de Koning zig, uit reden
„ van oorloge, moeſt zoeken te verzekeren in
„ 't bezit der overwonnen' Plaatſen, en dat de
„ Staaten aan 's Konings vyanden eene ſchuil-
„ plaats verleend hadden op hunnen bodem, de-
„ zelven, daarenboven, op allerlei wyze, on-
„ derſteunende: want, zo de *eerſte* reden goldt,
„ dan zou 't vryſtaan, altoos, in de Landen
„ zyner nabuuren te vallen, tot dekking zyner
„ eigene, en 't ſtreeven naar eene algemeene
„ heerſchappy op regt en reden gegrond zyn:
„ behalve, dat 'er geene noodzaakelykheid was,

„ om

„ om in Staatſch Vlaanderen te vallen, tot dek- 1747.
„ king van 's Konings overwinningen, alzo zig,
„ in deezen oord, niet een eenige van 's Ko-
„ nings vyanden bevondt. En wat de *tweede* re-
„ den betrof; de Staaten hadden, in 't onder-
„ ſteunen van 's Konings vyanden, niet anders
„ gedaan, dan waartoe zy zig, by de Verdra-
„ gen, verpligt hadden: zy hadden hunnen on-
„ derſtand vermeerderd, toen hunne eigen' Bar-
„ riere aangetaſt geworden was, en zy hadden
„ hunne Bondgenooten, op hunnen bodem, ont-
„ vangen tot hunne eigene beſcherming, en tot
„ herkryging van 't gene hun gezamenlyk afge-
„ nomen was: al 't welke hun, volgens het Regt
„ der Volken, volkomenlyk, vryſtondt. 't Ver-
„ anderde de natuur der zaake niet, dat de Ko-
„ ning laſt gegeven hadt, de ſtrengſte Krygs-
„ tugt te onderhouden op den bodem van den
„ Staat; dat hy den Godsdienſt, Regeering en
„ Koophandel niet zou ontruſten, maar veeleer
„ beſchermen; en dat hy de ingenomen' Plaat-
„ ſen zou aanmerken als een vertrouwd goed,
„ welk hy beloofde, te rug te zullen geeven. De
„ vyandelyke inval zelf was 't ſtuk, daar 't op
„ aankwam; en deszelfs onbehoorlykheid werdt,
„ naauwlyks, bedekt, door alle de ſchoone be-
„ loften, waarmede men den zelven verglimp-
„ te. De ingezetenen van den Staat behoefden
„ geene andere beſcherming, dan die van hun-
„ ne hooge Overheid. Wat vertrouwen kon
„ men ook ſtellen in hen, die 's Lands ſterk-
„ ten wegnamen, onder voorwendſel van 't ver-
„ trouwen der Staaten te zoeken? Ook hadt
„ men, in Staatſch Vlaanderen, reeds bevin-
„ ding van de knevelaaryen en afperſingen der

1747. „ Franſchen. En de belofte om de ingenomen
„ Plaatſen te rug te zullen geeven was duidelyk
„ bepaald aan deeze laſtige voorwaarde, dat de
„ Vereenigde Geweſten, vooraf, toonen moes-
„ ten, dat zy geenerlei onderſtand verleenen
„ wilden aan de vyanden van Frankryk. Men
„ hadt, derhalve, de vervulling deezer belof-
„ te niet te wagten, dan na dat de Staaten zou-
„ den hebben afgeſtaan van de voldoening aan
„ hunne verbindteniſſen: 't welk met de regt-
„ vaardigheid ſtreedt. Hiertoe hadt men de Staa-
„ ten, nogtans, reeds voorlang, getragt te be-
„ weegen: en men voerde nog dezelfde taal,
„ die men, in den beginne, gevoerd hadt, be-
„ halve, dat men dreigde de Republyk te on-
„ der te brengen, zo zy Frankryk hierin niet
„ te wille was. Tot dus verre, hadt men het
„ antwoord op Frankryks eerſte Verklaaring
„ reeds in gereedheid gebragt, toen de Abt de
„ la Ville den Staaten, onverwagt, eene twee-
„ de Verklaaring hadt doen overleveren; waar-
„ in zy niets gevonden hadden, welk eenig by-
„ zonder antwoord vorderde. Zy zagen 'er al-
„ leenlyk uit, dat Frankryk nog gezind bleef,
„ om op dezelfde wyze voort te gaan, met het
„ pleegen van geweld en vyandelykheid op den
„ bodem van den Staat, onder de oude betui-
„ gingen van begeerte tot eene algemeene be-
„ vrediging. De Staaten verlangden, van dee-
„ ze begeerte andere blyken te zien, dan woor-
„ den. Hunne Bondgenooten haakten hier-
„ naar, insgelyks. Gaarne zou men ondervin-
„ den, dat zyne Majeſteit meer geraakt was
„ over de gemeene rampen, dan ingenomen
„ met de uitbreiding van zyn gebied. Doch de

„ bly-

„ blyken hiervan waren niet gelegen, in het 1747.
„ dwingen eener algemeene Bevrediginge naar
„ zynen zin, noch in 't aantaſten van eenen
„ onſchuldigen Staat. Geweld kon, natuurlyk,
„ niets dan geweld; vyandſchap niets dan vyand-
„ ſchap voortbrengen. De Staaten konden, der-
„ halve, door zulk een' nood geperſt zynde,
„ niet anders, dan zig bedienen van de midde-
„ len, hun, door God en de natuur, verleend,
„ tot beſcherming van hunne onderzaaten, en
„ van derzelver Vryheid en Godsdienſt, en wat
„ hun verder dierbaar was. Zy ſteunden op de
„ hulp des Almagtigen, en hadden voor, ge-
„ weld met geweld te keeren. Zy waren egter
„ niet van meening, met zyne Majeſteit van
„ Frankryk te breeken; maar zogten alleenlyk
„ tegen te gaan het ongelyk, welk hun en hun-
„ nen onderzaaten, op zulk eene gevoelige wy-
„ ze, aangedaan was, terwyl zy genegen blee-
„ ven, om te arbeiden aan de herſtelling der
„ algemeene ruſte en vrede, op redelyke voor-
„ waarden."

Van dit antwoord der Staaten, welk terſtond in 't licht kwam, werden afdrukſels gezonden aan de buitenlandſche Staatsdienaars; met laſt, om den Hoven, daar zy zig bevonden, te vertoonen, hoe veel belang alle de Mogendheden van Europa hadden, om te voorkomen, dat de verderfelyke grondregels, waarnaar het Franſche Hof goedvondt te handelen, verder wortel ſchooten. Ook werdt den Raad van Staate, den Admiraliteiten en den Ooſt- en Weſtindiſchen Maatſchappyen aangeſchreeven, dat de Staaten beſlooten hadden, op de gronden, in dit antwoord vervat, den Koning van Frankryk en deszelfs on-

1747. onderdaanen alle mogelyke afbreuk te doen: waarnaar zy zig moeſten ſchikken (*f*).

IV. De Staaten verbieden den uitvoer van Wapentuig en Scheepsbouwſtoffen, den invoer van Franſche waaren, en 't verzekeren op Franſche goederen en ſchepen.

Zo hertig eene verklaaring toonde, dat het den Staaten ernſt was, zig, uit al hun vermogen, te kanten tegen de vyandelyke oogmerken van 't Franſche Hof. Zy hadden, om hiertoe te beter in ſtaat te zyn, reeds voor eenige maanden, den uitvoer van allerlei wapentuig, geſchut, krygsbehoeften, ſcheepsbouwſtoffen en Paarden verbooden. Ook haddenze bevolen, den derden man van alle uitvaarende ſchepen te ligten, voor de twee eerſte reizen, welken dezelven, binnen 't jaar, doen zouden, of veertig guldens in de plaats. Doch weinige weeken na dat het antwoord op Frankryks verklaaringen in 't licht gekomen was, werdt het invoeren van alle Franſche Wynen, Brandewynen, Suiker, Siroop, Papier en Zout, by openbaaren Plakaate, ſtrengelyk, verbooden. Het voeren van Contrabande goederen naar Frankryk werdt, insgelyks, ongeoorlofd verklaard: 't welk niet byzonderlyk hadt behoeven te geſchieden, zo de Staaten niet hadden willen aangezien worden, als warenze nog niet in openbaaren oorlog getreden met Frankryk. Om dezelfde reden werdt ook den Franſchen Kaaperen het inloopen in de havens deezer Landen ontzeid, en den ingezetenen van den Staat verbooden, eenige ſchepen aan Franſchen te verhuuren. Het verzekeren, hier te Lande, op Franſche ſchepen en goederen, waarby men, geduurende den oorlog, reeds veel geleeden hadt, werdt, insgelyks, verboo-

Kaapery den. Tot aanmoediging der Commiſſievaart op de

(*f*) Reſol. Gener. *Martis 7 Novemb.* 1747.

de Franſchen, werden, daarbenevens, merke- 1747.
lyke Premien beloofd aan zulken, die eenig op de
Franſch Oorlogsſchip of Kaaper veroveren of ver- Fran-
nielen zouden; of eenig ſchip, welk, door de Fran- ſchen
ſchen, op de ingezetenen van den Staat vero- aange-
verd was, herneemen. De Franſche Koopvaar- moedigd.
dyſchepen, genomen wordende door Koop- of Commiſſievaarders van den Staat, werden den neemeren geheel toegelegd. Doch deeze aanmoediging hadt de uitwerking niet, die 'er, by veelen, van verwagt werdt. Het jaargetyde liet niet toe, dat men thans ſterk viel aan 't uitrusten van Kaapers. Ook werdt de luſt hiertoe geſtremd, door de aanhoudende handelingen over eene algemeene bevrediging. Men bragt, hierom, maar twee of drie Kaapers in zee, die den Franſchen kleine afbreuk deeden. Ondertuſſchen, werden verſcheiden' Hollandſche Koopvaarders, die op de t'huisreize waren, genomen door de Franſchen, en voor goeden prys verklaard. 't Verbod van den invoer der Franſche waaren deedt Frankryk, gewoon een groot gedeelte der zelven, hier te Lande, te ſlyten, veel meer nadeel, en bragt niet weinig toe, om het Franſche Hof te doen neigen tot de Vrede, die, eerlang, getroffen werdt.

V.

Doch men ontving, in Slagtmaand, eene ty- Rusland
ding uit het Noorden, die nog meer toebragt, belooft
om Frankryk van maatregels te doen verande- Groot-
ren. De Koning van Groot-Britanje en de Britanje
Staaten der Vereenigde Geweſten waren, ein- en den
delyk, overeengekomen met de Keizerinne van Staaten
Rusland, omtrent het verleenen van zeven- zeven-
endertigduizend vyfhonderd man Ruſſiſche hulp- endertigduizend man
troepen, die, in verſcheiden' kolommen, waar- hulptroepen.
van

1747. van de eerſte, nog voor 't einde des jaars, op weg zou ſlaan, zouden optrekken naar de Nederlanden. De Staaten hadden den Heer *van Burmania*, in de hoedanigheid van hunnen buitengewoonen Gezant, gezonden naar 't Hof van Petersburg, en hy hadt veel toegebragt, om de Overeenkomſt te doen ſluiten. Ook was men, na dat de Staaten van Holland in de uitſchryving der milde Gifte bewilligd hadden, beter in ſtaat geweeſt, om te helpen draagen in de zwaare onderſtandgelden, welken men aan Rusland moeſt opbrengen. Zy waren op driehonderdduizend ponden ſterlings in 't jaar vaſtgeſteld, behalve nog eenhonderd en vyftigduizend Rykſdaalers eens, tot de onkoſten van den optogt; in welke beide ſommen, de Staaten de helft draagen moeſten. Het Franſche Hof deedt veel moeite, om de Duitſche Vorſten te vervullen met argwaan, over den optogt der Ruſſen. In Duitſchland, werden, ten dien einde, Geſchriften verſpreid, uit welken klaarlyk te beſpeuren was, dat deeze optogt Frankryk ten hoogſte mishaagde (*g*). De Staaten, onlangs, den Graaf van Bentink, Heer van Rhoon en Pendrecht, in buitengewoon Gezantſchap, hebbende afgevaardigd naar het Hof van Groot-Britanje, hadden aldaar ook eene Overeenkomſt geſlooten, opzigtelyk op de beweegingen van den aanſtaanden veldtogt. Wat laater, zonden zy den *Graaf van Gronsfeld-Diepenbroek* naar het Hof van Berlyn, om hun gedrag, ten opzigte van Frankryk, aldaar, te regtvaardigen, en om den Koning van Pruiſſen, ware 't mogelyk, nader te ver-

Gezantſchap naar de Hoven van Londen en Berlyn.

(*g*) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 134 *& ſuiv.*

verbinden aan de belangen der Vereenigde Gewesten (*b*). Alles schikte zig, derhalve, om Frankryk te verpligten tot het aanneemen van billyke voorwaarden eener algemeene bevrediging. 1747.

VI. Hevige storm.

Op den twaalfden van Wintermaand, ontstondt, hier te Lande, een geweldige storm uit den Zuid- en Noord-westen, waardoor, zeer veele schade geschiedde aan huizen en schepen, met naame in Holland en Zeeland. Ook veroorzaakte de zwaare stortregen, die den storm verzeld hadt, zulk een hoog water in de rivieren, dat de dyken in Gelderland, hier en daar, bezweeken, 't welk kleine overstroomingen maakte aan sommige oorden. Terwyl de storm duurde, hadt men opgemerkt, dat de zee, by aanhoudinge, en verre boven den gewoonlyken tyd, geëbt hadt langs deeze kusten.

De zwangerheid der Prinsesse van Oranje wordt bekend gemaakt.

Voor 't einde des jaars, gaf zyne Hoogheid, die, in Wynmaand, het Leger in Staatsch Brabant bezigtigd hadt (*i*), den Staaten van Holland, onder anderen, kennis, dat de Koningklyke Prinses, zyne Gemaalin, zig zwanger bevondt. De Staaten gaven, hierop, bevel, om, in alle de openbaare Kerken, God te bidden, „ dat hy haare Koningklyke Hoogheid, in haa„ ren gezegenden staat, voorspoediglyk, wilde „ doen voortgaan, haar, ten zynen tyde, eene „ gelukkige verlossing geevende, ten beste van „ Land en Kerke, en van het doorlugtig Huis „ van zyne Hoogheid (*k*)."

VII. Staat des

De staat des oorlogs in Italie was, in 't begin

(*b*) Resol. Holl. 18 *Nov.* 1747. *bl.* 766. Notul. Zeel. 5, 7 *Dec.* 1747 *bl.* 936, 945.

(*i*) Resol. Holl. 18 *Octob.* 1747. *bl.* 793.

(*k*) Resol. Holl. 23 *Dec.* 1747. *bl.* 950.

1747. van den veldtogt deezes jaars, ten voordeele der drie Kroonen, veranderd, na dat Genua de Ooſtenrykſche bezetting verdreeven hadt, op 't einde des voorleeden jaars. De *Graaf van Schuilemburg*, die over de Ooſtenrykſche troepen geboodt, hieldt deeze Stad belegerd; terwyl de Maarſchalk de Bel-isle zig, in Bloeimaand, meester maakte van de Eilanden van S. Margareet en S. Honorat, op de kuſt van Provence; waarin hy, tot hiertoe, door het Engelſch Esquader, onder den Admiraal Bing, verhinderd geweeſt was. Sedert, over de Var getrokken, noodzaakte hy den *Graaf van Leutrum*, die 't bevel voerde over de Sardiniſche manſchap, in 't Graafſchap Nizza te rug te wyken. Hy veroverde, kort hierna, de ſterkte Montalban, en de Steden Villefranche en Vintimiglia. De togt over de Var hadt, midlerwyl, den Graaf van Schuilemburg genoodzaakt, om het Beleg van Genua op te breeken, en 't geſchut in te ſcheepen, om zig, met de troepen, te voegen by het Leger onder den Koning van Sardinie, welk, by Exiles, verſchanſt lag. De Maarſchalk de Bel-isle nam, hierop, het beſluit, om den Koning van Sardinie aan te taſten, eer de Graaf van Schuilemburg zig by hem voegen kon. Hy zondt zynen Broeder, den Ridder de Bel-isle, met eenige manſchap, derwaards, die, den negentienden van Hooimaand, aanviel op de verſchanſingen des Konings van Sardinie; doch met groot verlies afgeſlaagen werdt. De Ridder zelf ſneuvelde in 't gevegt. 't Gelukte, ſedert, het vereenigde Spaanſche en Franſche Leger, Vintimiglia, welk met een beleg gedreigd werdt, te voorzien van volk en voorraad, en de Sloten Zavatarello

krygs in Italie.

en

en Nebliant te veroveren. Het ongunſtig jaar- 1747.
getyde verhinderde het voortzetten des oorlogs in Italje. De Franſche en Spaanſche troepen betrokken de Winterkwartieren, in Provence en in 't Graafſchap Nizza (*l*): de Ooſtenrykſchen en Sardiniſchen, in Piemont en in eenige Plaatſen van den Staat van Genua. De Hoofdſtad van deezen Staat was egter, geduurende deezen veldtogt, gelukkiglyk, verloſt geraakt van een laſtig beleg.

VIII. Overeenkomſt tuſſchen de Keizerinne, Groot-Britanje, Sardinie en de Staaten.

Na 't afbreeken der Vredehandelinge te Breda, hadt men, in 't gemeen, geringe verwagting van de Byeenkomſt te Aken, die langzaam geopend werdt. Ook werdt de Winter, by de Bondgenooten, zo wel als aan 't Franſche Hof, beſteed, met raadpleegingen op den aanſtaanden veldtogt. Men trof, tuſſchen de Gevolmagtigden der Keizerinne-Koninginne van Hongarye, der Koningen van Groot-Britanje en Sardinie, en der algemeene Staaten, op den zevenentwintigſten van Louwmaand des jaars 1748, eene Overeenkomſt in den Haage, waarby men zig verbondt „ om honderd twee en negentigduizend „ man in 't veld te brengen, in de Nederlanden; waartoe de Keizerin-Koningin zeſtigduizend; de Koning van Groot-Britanje en „ de Staaten ieder zesenzeſtigduizend man beloofden te zullen leveren, onder welken de „ zevenendertigduizend vyfhonderd man Ruſſiſche troepen, die tegen de Lente in de Nederlanden verwagt werden, begreepen zouden „ zyn. Wegens 't opperbevel over dit Leger, 1748.

„ zou

(*l*) Memoir. pour l'Hiſt. l'Europe, *Tom.* III. *P.* II. *p.* 150-170, 205-217. R. Rolt Repreſ. of the late War, *Vol.* IV. *p.* 455—471.

1748. „ zou men nader overeenkomen. Ook zou de
„ Vereenigde Staat tien of twaalf Oorlogsſche-
„ pen voegen by de Engelſche Vloot, tot af-
„ breuk der Franſchen. In Italie, zou de Keize-
„ rin-Koningin zeſtigduizend, de Koning van
„ Sardinie dertigduizend man leveren. De Ko-
„ ning van Groot-Britanje zou niet alleen, ge-
„ lyk in 't voorleeden jaar, dertig Oorlogsſche-
„ pen onderhouden, om de krygsbeweegingen
„ op de kuſten van Frankryk en Italie te be-
„ vorderen; maar ook de Keizerin-Koningin,
„ met vierhonderdduizend, en den Koning van
„ Sardinie, met driehonderdduizend ponden
„ ſterlings, onderſteunen. De Staaten en de
„ Prins van Oranje verbonden zig ook, om al
„ hun aanzien aan te wenden, by de byzondere
„ Geweſten, om dezelven, tot het voldoen der
„ agterſtallige onderſtandgelden, daar onder
„ begreepen eenen van nieuws ingewilligden
„ onderſtand van vyftigduizend ponden ſter-
„ lings, te verpligten."

Uit deeze overeenkomſt, die, kort na dat zy geſlooten was, gemeen gemaakt werdt, ſcheen, zo zy by tyds hadt konnen ter uitvoeringe gebragt worden, een felle kryg in de Nederlanden te wagten te zyn. In Frankryk, waren hiertoe ook de vereiſchte toebereidſels gemaakt. De Maarſchalk, Graaf van Saxen, begaf zig, vroeg in 't voorjaar, naar 't Leger in de Nederlanden, om, met den Graave van Löwenthall, die, na 't veroveren van Bergen op Zoom, ook tot Maarſchalk van Frankryk verheeven was, te raadpleegen op de beweegingen van den aanſtaanden veldtogt. In Sprokkelmaand, ſlooten de Staaten ook eene overeenkomſt met den Hertoge van Bruns-

Brunswyk-Wolfembuttel, waarby deeze zig verbondt om hun vierduizend man by te zetten (*m*). 1748.

IX. Aanvang der Vredehandelinge te Aken.

Midlerwyl, was de Vredehandeling te Aken, in Lentemaand, aangevangen. De Koning van Frankryk hadt tot zyne Gevolmagtigden op dezelve benoemd den *Graaf van S. Severin d'Aragon* en den Heer de la Porte du Theil: de Koning van Groot-Britanje den Graaf van Sandwich en den Ridder Thomas Robinſon: de Keizerin-Koningin den Graaf van Kaunitz-Rittberg; de Koning van Spanje *Don Jakob Maſſonas de Lima en Sotto Major*; en de Koning van Sardinie den Ridder *Oſorio* en den Graaf van Chavannes, zyne Staatsdienaars te Londen en in den Haage. Van wege de Staaten, verſcheenen, eerlang, op de Byeenkomſt te Aken, de Graaf van Bentink, Heer van Rhoon en Pendrecht, de Baron van Waſſenaer, Heer van beide de Katwyken, *Gerard Arnoud Haſſelaer*, Schepen en Raad der Stad Amſterdam (*n*), de Baron van Borſſele van der Hooghe, eerſte Edele van Zeeland, en Onno Zwier van Haren, wegens Friesland, afgevaardigd in den Raad van Staate. De Hertog van Modena zondt den *Graaf van Monzone*, en de Republyk van Genua den Markgraaf *François Doria* naar Aken, om voor hunne belangen op de Vredehandeling te zorgen. 't Bleek haaſt, dat de voornaamſte handelende Mogendheden, hoe zeer zy zig ſcheenen te bereiden tot het voortzetten des oorlogs, inderdaad, geneigd waren tot vrede. Men hieldt zig, nimmer, op eenige algemeene Vredehandeling, minder op met

Gevolmagtigden op dezelve.

(*m*) *Zie* het Tract. geteekend 1 *Febr.* 1748.

(*n*) Reſol. Holl. 9, 15 *Dec.* 1747. *bl.* 864, 895. 24 *Febr.* 1748. *bl.* 225.

1748. de Franſche Gevolmagtigde, Graaf van S. Severin, ſcheen, in 't eerſt, ongeneigd, om de onderhandelingen te beginnen, voor dat de Gevolmagtigden van Spanje en Modena aangekomen waren. Ook bleek, uit eenige byzondere geſprekken, dat de Graaf van Kaunitz ongaarne zien zou, dat men zig verbonde tot het handhaaven der bezittingen des Konings van Pruiſſen; 't welk, door den Graave van Sandwich, voorgeſlaagen was. De Staaten zelven ſcheenen hiertoe niet te zullen komen, ten ware die Vorſt zig ook, van zyne zyde, tot de handhaavinge hunner bezittingen verpligtte. Met den Gevolmagtigde van Genua, ontſtondt ook eenig verſchil over 't eerbewys, welk hy van de andere Gevolmagtigden vorderde, en waarin hy oordeelde, met de Staatsdienaars van gekroonde Hoofden en van de Vereenigde Nederlanden, gelyk te moeten ſtaan. Eindelyk, verſtondt men, te Aken, op den vierentwintigſten van Grasmaand, dat de Keizerinne van Rusland een Staatsdienaar begeerde te zenden op de Vredehandeling. 't Liet zig, derhalve, aanzien, dat deeze handeling niet ſpoedig afloopen zou. Den drie-entwintigſten, hadt de Graaf van S. Severin nog uitdrukkelyk verklaard, dat hy de onderhandelingen niet zou beginnen, zo lang 'er de Gevolmagtigde van Genua niet by ware. Doch 't leedt naauwlyks twee dagen, of hy verklaarde regt het tegendeel. De Graaf van Sandwich en een der Staatſche Gevolmagtigden traden, terſtond daarna, met hem in onderhandeling over eenige voorafgaande punten, die door de Franſchen ontworpen, en door zyne Hoog.

De voorafgaande Punten tot de Vrede worden getekend.

Hoogheid en twee voornaame Staatsdienaars in den Haage goedgekeurd waren: en op den dertigſten, was men reeds eens om deeze punten, zo zy door den Graave van Kaunitz werden afgekeurd, gelyk geſchiedde, door de Franſchen, Engelſchen en Staatſchen, afzonderlyk te doen tekenen. Een der Staatſchen, in aanmerking neemende, dat deeze punten, in meer dan één opzigt, nadeeliger waren, dan het ontwerp, welk te Breda op 't papier gebragt was, maakte zwaarigheid om dezelven te tekenen. Doch het dringen van den Graave van Sandwich, de tyding, dat de Franſchen Bergen op Zoom ſlegten zouden binnen drie dagen, en de verzekering dat zyne Hoogheid de punten goedkeurde, haalde hem over tot het gevoelen der meerderheid. Men kwam dan, nog dien zelfden avond, ten negen uuren, byeen, aan de wooning van den Graave van S. Severin. Men hadt, reeds te vooren, gevorderd dat de ſtilſtand van wapenen, welke, by de voorafgaande punten, beraamd was, ook uitgeſtrekt werdt tot het beleg van Maaſtricht, welk men verſtondt, te moeten opgebroken worden. Doch de Graaf van S. Severin hadt rondelyk geweigerd, eenen ſtilſtand van wapenen te ſluiten, op zulk een' voet. Hy oordeelde, dat het beleg van Maaſtricht voortgaan moeſt, onaangezien men, elders, ſtilſtand van wapenen hadt. En de Bondgenooten, welker Krygsmagt in de Nederlanden op verre na zo groot niet was, als zy, volgens de Overeenkomſt, in Louwmaand getroffen, zyn moeſt, beſlooten, eerlang, te bewilligen in 't gene, van de Franſche zyde, gevorderd was. De Engel- 1748.

1748. met het regelen van uiterlykheden, dan op de Byeenkomſt te Aken (*o*). De Franſche, Engelſche en Staatſche Gevolmagtigden kwamen ook, in korten tyd, overeen, wegens eenige voorafgaande Punten, waarin de andere Mogendheden, ſpoedig, bewilligden. De Prins van Oranje, die, niet lang na zyne verheffing, kennis gekreegen hadt van de punten, den twintigſten van Grasmaand des voorleeden jaars, te Breda ontworpen (*p*), was volkomenlyk overtuigd, dat de Staat vrede behoefde, en keurde goed, dat deeze punten ten grondſlag der handelinge te Aken gelegd werden.

X. Opening van den veldtogt in de Nederlanden.

Doch eer 't zo ver kwame, was de veldtogt geopend in de Nederlanden. De vereenigde troepen hadden 't, een- en andermaal, toegelegd op het onderſcheppen van de Franſche geleiden, die naar Bergen op Zoom trokken, alwaar groot gebrek was: ook was 't hun, nu en dan, ſchoon ſomtyds niet zonder merkelyk verlies, gelukt. Maar de Maarſchalk van Saxen ondernam, eerlang, iet van meer gewigt. Voor 't einde van Lentemaand, deedt hy 't Franſche Leger byeentrekken omtrent de Dyle en de Neethe, dreigende Breda of Steenbergen met een beleg. De troepen, die in de drie Bisdommen overwinterd hadden, braken ook op, naar den kant van Henegouwen en Brabant: waarom ſommigen vermoeden kreegen, dat men 't op Luxemburg gemunt hadt. Het Leger der Bondgenooten hadt zig, ondertuſſchen, te velde begeven, en ſtondt omtrent Breda, om dee-

De Franſchen belegeren Maastricht.

(*o*) *Zie* 't Reglem. op 't Ceremon. *in de* Europ. Merc. *Jan.* — *Juny* 1748. *bl.* 241.

(*p*) *Zie* hier voor, *bl.* 53.

„ verſterkt blyven, gelyk het tegenwoordig 1748.
„ was, en van den zeekant op den voet der
„ oude Verdragen. De Hertogdommen Par-
„ ma, Piacenza en Guaſtalla zouden den In-
„ fant Don Filips worden afgeſtaan; doch zo
„ hy zonder kinderen overleedt, of zo de Ko-
„ ning der beide Sicilien de Kroon van Spanje
„ verkreeg, zoudenze wederkeeren aan den
„ tegenwoordigen bezitter. De Hertog van
„ Modena zou in 't bezit zyner Staaten her-
„ ſteld worden. Ook de Republyk van Genua,
„ in alles, wat zy, voor 't jaar 1740, bezeten
„ hadt. De Koning van Sardinie zou blyven
„ bezitten, 't gene hy, van ouds en tegen-
„ woordig, bezat, met naame het Vigevanee-
„ ſche, het gedeelte van 't Paviſche en 't Graaf-
„ ſchap Anghiera, in 't jaar 1743 verkreegen.
„ Frankryk en de Staaten verbonden zig, om
„ den Koning van Groot-Britanje, die, als
„ Keurvorſt van Hanover, eenige eiſchen op
„ Spanje hadt, en in deeze hoedanigheid, in
„ dit Verdrag, begreepen was, door hunne
„ goede dienſten, te zullen helpen aan vol-
„ doening. Het Verdrag van Aſſiento van den
„ jaare 1713, en de overeenkomſt, wegens
„ het jaarlykſch Zuidzee-ſchip; ook het punt
„ uit het Verbond van den jaare 1718, waar-
„ by de handhaaving der opvolginge in 't Ryk
„ van Groot-Britanje werdt beloofd, werdt,
„ by dit Verdrag, beveſtigd. De Prins, die
„ tot de Keizerlyke waardigheid verkooren
„ was, zou voor Keizer erkend worden van
„ alle de Mogendheden, die hem nog niet
„ erkend hadden. De ſtilſtand van wapenen
„ zou beginnen, te lande, zes weeken na de

1748. „ tekening van dit Verdrag, en ter zee, even
„ als by het Verdrag van Wapenſchorſing, in
„ den jaare 1712, tuſſchen Frankryk en En-
„ geland geſlooten, geregeld was. Alle de
„ Mogendheden, welken, by het tegenwoor-
„ dig Verdrag, belang rekenden, zouden, op
„ de beſte wyze mogelyk, belooven, de Prag-
„ matike Sanctie te zullen handhaaven. De
„ Koning van Pruiſſen zou ook, door dezelf-
„ de Mogendheden, gehandhaafd worden in
„ het Hertogdom Silezie en in 't Graafſchap
„ Glatz, gelyk het, tegenwoordig, door hem,
„ bezeten werdt. De eiſchen van den Keur-
„ vorſt van de Palts op het Leen van Plein-
„ ſting, de verſchillen over 't Groot-Meeſter-
„ ſchap der Ridderorde van 't Gulden Vlies,
„ over de Streeken, in Henegouwen ingeſloo-
„ ten, over de Abtdye van S. Hubert, over
„ de nieuwe Poſthuizen, en eenige diergelyken
„ zouden, op de algemeene Byeenkomſt, wor-
Geheim „ den verhandeld." Voorts, was, by een geheim
Punt. Punt, vaſtgeſteld „ dat, in geval de belang-
„ hebbende Mogendheden zwaarigheid maak-
„ ten, om de voorafgaande Punten aan te nee-
„ men en ter uitvoeringe te brengen, Frankryk,
„ Groot-Britanje en de Staaten, onderling, de
„ kragtigſte middelen beraamen zouden, om
„ dezelven te doen naarkomen, zullende de
„ Mogendheden, welken, tegen verwagting,
„ weigeren mogten dezelven te aanvaarden,
„ geen genot hebben van de voordeelen, haar
„ daar by toegelegd (r)." De Graaf van Kau-
nitz-Rittberg weigerde, inderdaad, de voorafgaan-

(r) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 158.

gaande Punten aan te neemen, en *proteſteerde*, eerlang, openlyk, tegen 't gene dezelven behelsden, ſtrydig met het belang der Keizerinne-Koninginne. Alleenlyk, boodt hy aan, te bewilligen in den afſtand aan den Infant Don Filips, tot dat hy, by 't openvallen der troonen van Spanje of beide de Sicilien, gelegenheid krygen zou, om in een van deeze twee Ryken op te volgen, mids daartegen te niet gedaan wierdt de afſtand, by 't Verdrag van Worms gedaan, aan den Koning van Sardinie; alzo men daarmede, alleenlyk, beoogd hadt, te voorkomen, dat het Huis van Bourbon zig veſtigde in Italie (*s*). Doch alzo de Koning van Sardinie niet te beweegen was, tot het omhelzen van deeze voorwaarde, moeſt de Keizerin-Koningin, eerlang, beſluiten, om in de voorafgaande Punten, gelykze lagen, te bewilligen. Wyders, hadden de Staatsdienaars van Groot-Britanje en de Staaten, ten dage van het tekenen der voorafgaande Punten, eene Verklaaring getekend, inhoudende „ dat, „ ſchoon by die punten niet byzonderlyk ge„ waagd was van de Verdragen, voorheen „ tuſſchen Frankryk en de Staaten, en tuſſchen „ Spanje en de Staaten geſlooten, zy egter in „ de verwagting waren, dat de Verdragen „ met Frankryk en Spanje, en byzonderlyk „ dat met Frankryk van den jaare 1739, zou„ den vernieuwd; en van wege Spanje, alles „ aan de Staaten vergund worden, vooral „ in opzigt van de vrye Vaart in de Weſt„ indien, wat aan Groot-Britanje, of aan „ ee- 1748.

(*s*) Rousset *Tom.* XX. *p.* 166.

1748. „ eenig ander volk zou worden toegeſtaan,
„ het punt van de Aſſiento en het jaarlykſch
„ Zuidzeeſchip alleenlyk uitgenomen. Dat
„ zy ook ſtaat maakten, dat Frankryk nog een
„ punt by de voorafgaande punten zou laaten
„ voegen, volgens welk, de Plaatſen, door
„ Frankryk op de Staaten veroverd, terſtond
„ na de tekening van dit punt, in den ſtaat,
„ waarin zy thans waren, te rug gegeven zou-
„ den worden; waarna het wederzydſch ver-
„ bod van Handel zou worden ingetrokken (*t*)."

XII. De Prins van Oranje trekt naar 't Leger.

Men hadt, in Holland, nog geene tyding van het tekenen der voorafgaande Punten, toen de Prins, den eerſten van Bloeimaand, uit den Haage, naar 't Leger vertrok (*u*): by welke gelegenheid, de Staaten zyne Hoogheid, volgens gewoonte in diergelyke gelegenheden, gemagtigd hadden, om zodanige ſomme uit de *Secreete-Correſpondentie-penningen* te gebruiken, als hy, voor den dienſt van den Lande, noodig zou agten (*v*). 't Gemeen was toen in de verwagting van eenen veldſlag, tot bevordering van 't ontzet van Maaſtricht, hoewel eenigen 's Prinſen vertrek hielden voor een teken der naderende Vrede. Ook kwam zyne Hoogheid, te Breda, tyding gekreegen hebbende van het tekenen der voorafgaande Punten, binnen weinige dagen, in den Haage, te rug. Midlerwyl was 'er eene Aanſpraak verſpreid in openbaaren druk, die voorgegeven werdt, door den Prinſe, voor zyn vertrek, aan den

Zyne ernſtige verklaaring tegen

(*t*) Copie de la Declar. des Miniſtr. de la Grande Bret. & de la Republique *du* 30e *Avril*.
(*u*) Reſol. Holl. 30 *April* 1748. *bl.* 409.
(*v*) Reſol. Holl. 15 *May* 1748. *bl.* 423.

den Raad van Staate gedaan te zyn. Zy behelsde eenige ongewoone bewoordingen: onder anderen, zou de Prins het Leger van den Staat *zyn Leger*, 's Lands ingezetenen *zyne Onderdaanen* genoemd hebben. Doch zyne Hoogheid toonde zig zo misnoegd, over 't verſpreiden van diergelyk een ſtuk op zynen naam, dat hy, in openbaaren druk, verklaaren deedt „ dat hy, nimmer gewoon, de benaaming van *Onderdaanen* te gebruiken van „ zyne *Medeburgers* en *Landsgenooten*, de Aanſpraak hieldt te zyn, kwaadaartiglyk, verzonnen, om 's volks genegenheid van hem „ te vervreemden, terwyl hy zig nergens meer „ op toeleide, dan op het behouden, aankweeken, en meer en meer verdienen van de genegenheid en het vertrouwen, waarmede „ hy, door de vrye Nederlanders, vereerd „ werdt." Hy voegde 'er by „ dat hy 't zig „ tot eene eer rekende, gebooren en opgevoed te zyn, en nog met genoegen te woonen onder een vry volk, en dat hy geen onwaardeerbaarder voorregt, noch dat de eerzugt eens ſtervelings meer kon ſtreelen, kende, dan zig te mogen houden voor een voorwerp van de liefde van zulk een volk: 't welk in geenen anderen dan in eenen vryen „ Staat, gelyk de onze was, vallen kon: waarom hy ook bereid was, voor de behoudenis „ van deszelfs Vryheid en Godsdienſt, al het „ zyne op te zetten." Welke verklaaring, in 't gemeen, met veel genoegen gelezen werdt, en de agting voor den Prinſe, by veelen, zeer deedt toeneemen. 1748. eene aanſpraak, op zynen naam verſpreid.

Ten

1748. ten en de Akte der toetreedinge waren overgeſchreeven. Doch in de Akten van aanneeminge, welken de Franſchen overleverden, was altoos de Koning van Frankryk; in die, welken de Engelſchen gaven, de Koning van Groot-Britanje eerſt genoemd; de Staatſchen gaven, altoos, dubbele Akten van aanneeming, in welken de rang, onderſcheidelyk, geſteld was. *Dus* werden 'er, by elke toetreeding en aanneeming, agt Affchriften der voorafgaande Punten gemaakt, in ieder van welken, men ook de voorgaande toetreedingen en aanneemingen deedt dubbelen: waaruit volgde, dat de Affchriften van den Markgraave van *Soto-Major*, Gevolmagtigde van Spanje, die 't laatſt tekende, de volkomenſten waren. *Men* bediende zig van deeze wyze van tekenen, als de eenvoudigſte, en waardoor het getal der Affchriften minſt vermeerderd behoefde te worden: 't welk geweldig groot geworden zou zyn, zo men, by elke toetreeding en aanneeming, alle de Mogendheden genoemd hadt, welke men, in den eerſten, tweeden en derden rang, en nog verder, van plaats zou hebben moeten doen wiſſelen, naar gelang van het getal der handelende en toetreedende Partyen (*z*).

XIII. Geboorte van den Graave van Buuren.

Doch eer 't nog, met de Vredehandelinge te Aken, zo verre gevorderd was, en terwyl men zig, vroeg in 't voorjaar, gereed maakte tot den veldtogt, was haare Koningklyke Hoogheid, de Prinſes van Oranje, op den agtſten van Lentemaand, des morgens omtrent vier uuren,

(*z*) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 173 *& ſuiv.*

uuren, gelukkiglyk, bevallen van eenen Zoon (*a*), die, op den elfden van Grasmaand, in de groote Kerke in den Haage, plegtiglyk, gedoopt, en *Willem* genoemd werdt. Zyne Hoogheid hadt zelf zynen eerſtgebooren Zoon ten doop gehouden, en, by den doop, werdt, nog meer dan by de geboorte, alomme, met het luiden der klokken, het loſſen van 't geſchut, en het verlichten der wooningen, blyk van vreugde getoond. De hooge waardigheden van den Prinſe ſtonden nu, volgens de orde, in 't voorleeden jaar, op de opvolging vaſtgeſteld, in de eerſte plaats, na 's Prinſen overlyden, te komen aan den jongen Prinſe, die *Graaf van Buuren* genoemd werdt: zy vervielen dus op eenen mannelyken erfgenaam, welke opvolging, gelyk zyne Hoogheid, eerlang, ter Vergaderinge van Holland, verklaarde „ den Staaten van dit Geweſt en den anderen Gewesten geſcheenen hadt de aangenaamſte te zullen zyn (*b*)." De algemeene Staaten, de Staaten van Holland, Zeeland en Friesland, en de Steden Nieuwmegen, Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amſterdam, Gouda, Rotterdam en Schiedam, zig tot Peters van den jonge Prinſe hebbende aangebooden, hadden, door hunne Afgevaardigden, de plegtigheid des Doops ook bygewoond. Weinige dagen laater, werden de Pillegiften, in jaarlykſche Lyfrenten beſtaande, den Prinſe en Prinſeſſe aangebooden. Die der algemeene Staaten beliep tienduizend guldens; die der Staaten

1748.

Pillegiften hem vereerd.

(*a*) Reſol. Holl. 8, 14 *Maart* 1748. *bl.* 233, 237.
(*b*) Reſol. Holl. 30 *Maart* 9, 27 *April* 1748. *bl.* 333, 365, 401.

1748. ten van Holland zevenduizend; die der Staaten van Zeeland drieduizend, en die der Staaten van Friesland vyfduizend guldens. Nieuwmegen schonk duizend, Dordrecht, Gouda en Schiedam ieder agthonderd; Haarlem en Leiden ieder twaalfhonderd; Delft duizend, Amsterdam vyfentwintighonderd, en Rotterdam vyftienhonderd guldens jaarlyks. De Lyfrentebrieven lagen in gouden of zilveren doozen. De algemeene Staaten en die van Holland deeden, daarenboven, ieder een geschenk in de Kraamkamer: de eersten van vierhonderd; de anderen van driehonderd dukaaten. De Stad Nieuwmegen voegde 'er vyftig dukaaten by, alzo de zilveren vergulde doos, tot haaren Lyfrentebrief, nog niet hadt konnen gereed zyn.

XIV. Toeleg om de Regeering der Gewesten en Steden te doen veranderen.

De geboorte des Graaven van Buuren, die de Stadhouderlyke Regeering, hier te Lande, van nieuws, bevestigde, en het tekenen der voorafgaande Punten, welk 'er, eerlang, op volgde, en waardoor de ruft, buitens lands, verzekerd werdt, gaf eenigen yverigen voorstanderen van den herstelden Regeeringsvorm aanleiding, om het oogmerk te voltrekken, welk men, reeds in 't voorleeden jaar, gehad hadt; en verandering te wege te brengen in de inwendige Regeering van de meeste Gewesten en stemmende Steden, die ook, in en na 't jaar 1672, op de aanstelling des Stadhouders, en in en na 't jaar 1702, op de herstelling der Stadhouderlooze Regeeringe gevolgd was. Doch alzo deeze verandering niet of bezwaarlyk was uit te werken, zonder 't verwekken of voeden van misnoegen en opschudding

onder 't volk; die voor zeer gevaarlyk gehouden moest worden, zo lang de Staat nog ingewikkeld bleef in uitheemschen oorlog; scheen het, tot hiertoe, nog de regte tyd niet geweest te zyn, om de begeerde verandering, waarby veelen ook hun byzonder belang meenden te zullen konnen bevorderen, te wege te brengen. 't Werk was, hieromtrent, hier en daar, slegts aangevangen; doch niet ernstig doorgezet, in 't voorleeden jaar; en men oordeelde thans de gelegenheid gunstiger, om 'er aan te arbeiden; gelyk, eerlang, aan verscheiden' oorden te vinden, geschiedde. Men bediende zig van verscheiden' redenen, om opschudding te verwekken onder 't gemeen, naar dat men 't, uit byzondere oorzaaken, 't zy met of zonder reden, misnoegd vondt op de Regenten: en de beweegingen werden, eerlang, gevolgd van de begeerde verandering in de Regeeringe, die, op de eene Plaats, gemakkelyk, op de andere, niet zonder veel moeite, werdt uitgewerkt. 't Zal niet ondienstig zyn, den loop en afloop deezer beweegingen, die het gewigtigst gedeelte van de geschiedenissen des tegenwoordigen tyds uitmaaken, hier, eenigszins omstandiglyk, te boek te stellen. 1748.

Onder de verscheiden' redenen, van welken men zig, in de byzondere Gewesten en Steden, bediende, om opschudding te verwekken onder 't Gemeen, was 'er eene algemeene, van welke alomme gebruik werdt gemaakt, te weeten, de wyze van 't invorderen van 's Lands gemeene middelen op de verteering, door Pagters; die, voorlang, voorwerpen plagten te zyn van den gemeenen haat. Kort na de ver-

Misnoegen op de Pagters van 's Lands gemeene middelen.

1748. heffing van zyne Hoogheid, in Bloeimaand des voorleeden jaars, was, onder 't volk, verſpreid en geloofd, dat de Prins de Pagteryen zou doen affchaffen, en de gemeene Laſten, by wyze van hoofdgeld, doen heffen. Ook las men, toen reeds, in de weekelykſche Papieren van Jean Rouſſet, verſcheiden' ſcherpe en ſmaadelyke aanmerkingen tegen de Pagters, die men, zyns oordeels, met hunnen gantſchen ſtoet, naar 't Leger zenden moeſt, in plaats van hen zig langer te laaten meſten met het zweet en bloed der ſchamele Gemeente. De rykdom en pragt van veele Pagters, en de knevelaaryen van eenigen hadden 't gemeen, al voor lang, mishaagd, en werden, ook nu, in andere ſchriften, ſchamperlyk doorgeſtreeken. Hierby was 't niet gebleeven. 't Graauw hadt zig niet ontzien, in den Zomer des voorleeden jaars, aan ſommige oorden van 't Zuiderkwartier van Holland, den Pagteren en Pagters-bedienden, geweldiglyk, te wederſtaan: waartegen een ſcherp Plakaat, van wege de Staaten van 't Geweſt, met kennis en goedvinden van zyne Hoogheid vaſtgeſteld, werdt afgekondigd (c). Ook hadt men zig van eenige Ruiters bediend, om de beweegingen tegen de Pagters te ſtuiten; 't welk, voor dien tyd, gelukt was. Doch 't vuur van misnoegen tegen dit gehaat beroep ſmeulde, ſlegts voor eenen tyd, onder de aſſche, om, by bekwaamer gelegenheid, te feller, te ontbranden.

XV. Oproer in Friesland. In Bloeimaand deezes jaars, berſte het ſmeulend misnoegen tegen de Pagters allereerſt tot he-

(c) Reſol. Holl. 16, 21 *Juny*, 5 *Aug.* 1747. bl. 344, 349, 471.

hevige daadelykheden uit, in Friesland. Hier werdt, onder anderen, zekere Havenpagt gevorderd, die 't gemeen ongaarne betaalde. Ook hadt zyne Hoogheid, al voor eenige jaaren, geoordeeld, dat deeze Pagt, en allengskens ook alle de anderen behoorden afgeschaft te worden, en 's Lands gemeene middelen, op eene andere wyze, geheeven: en 's Prinsen gevoelen, nu verspreid zynde onder 't volk, deedt veelen hoopen, dat de tyd gekomen was, om van alle drukkende laften ontheeven te worden. Men klaagde, daarenboven, over andere misbruiken in de Regeeringe; waarin veelen herstelling zogten, door 't gezag des Stadhouders. Ook hadden de Staaten van 't Gewest, alwaar 't Stadhouderschap, alleenlyk in de mannelyke nakomelingen, erfelyk plagt te zyn, nog geen besluit genomen op de opdragt van het Erfstadhouderschap in 's Prinsen vrouwelyke nakomelingen: al het welke gelegenheid gaf tot opschuddingen, waaruit, eerlang, eene merkelyke verandering in de Regeering gebooren werdt. 't Oproer ontstondt eerst ten platten Lande, tegen 't einde van Bloeimaand. 't Graauw, waanende voor den Prinse te yveren, schroomde niet, aan te vallen op de Opzigtershuisjes, die om verre gehaald, en vernield werden. Ook werdt, hier en daar, een huis geplonderd. In de Steden, werden de ketens, waarmede de Gortmolens, by nagt, plagten geslooten te worden, op dat men niet zou konnen maalen, zonder kennis van den Pagter of Opzigter; geweldiglyk, verbroken, en den Grutteren vryheid gegeven, om zo veel te maalen, als zy zouden

1748.

1748. goedvinden. Voorts, werden, ook in de Steden, de Opzigtershuisjes vernield, en Koorenmolenaaren en Bakkeren aangezeid, door 't graauw, dat zy zig zouden hebben te wagten van 't haalen van Pagt-cedulen. Te Harlingen, werdt een beurtman, die naar Leeuwaarden moest, door de Stad geholpen, zonder eenige Havenpagt betaald te hebben. Alles was, tot hiertoe, geschied, zonder dat zig nog eenige hoofden der oproerigen vertoond hadden. Maar te Harlingen, dwong het graauw de burgery, om, versierd met Oranje-strikken, byeen te komen, en zig, eerlang, agtenvyftig Gekommitteerden te verkiezen, die naar Leeuwaarden geschikt werden, om de belangen der Gemeente den Staaten, die in 't begin van Zomermaand vergaderen zouden, voor te dragen. De Harlinger Gekommitteerden, ten deele vrywillig, ten deele gedwongen, te Leeuwaarden gekomen, en door 't gemeen, met flaande trom en met pypengeschal, ingehaald zynde, zonden zeven uit hun naar 't Landschaps huis, die, uit den naam der gantsche Gemeente, vorderden „ 1. dat het Stadhouderschap, in „ de vrouwelyke, zo wel als in de mannelyke „ nakomelingschap van zyne Hoogheid, er„ felyk verklaard werdt, 2. dat alle Pagten „ werden afgeschaft, en 3. dat de oude Wet„ ten hersteld werden." Voorts, eischte men, dat de bewilliging der Staaten op dit alles, binnen een half uur, openlyk, werdt afgekondigd. 't Laatste punt, de herstelling der oude wetten betreffende, zag, onder anderen, op de vermeerdering van 't gezag des Stadhouders, welk men, hier, hieldt te zeer bepaald

De Gekommitteerden der Gemeente vorderen eenige Punten van de Staaten.

te

te zyn, by de jongste Instructie. Terwyl de Gedeputeerde Staaten op den eisch der seven Gekommitteerden raadploegden, hoorde men eenigen, die voor 't Landschapshuis vergaderd waren, dreigen „ dat de Heeren niet leevende „ van 't Huis komen zouden, zo zy der Ge„ moeste geen genoegen gaven." Men be- Alle Pag-
sloot dan, eenstond, tot het afschaffen van alle ten wor-
Pagten, en kondigde dit besluit den volke aan, den afge-
op den naam van den Erfstadhouder en Gede- schaft.
puteerde Staaten. Te gelyk, wenden de goede ingezetenen verzogt, de bezwaarnissen, welken zy verder hebben mogten, open te leggen voor de hooge Regeering, die binnen weinige dagen zou samenkomen. De Gekommitteerden vertrokken, hiermede, naar Harlingen. Doch 't graauw, het hellen nu gewoon, viel aan op de huizen van eenige Grietluiden of Ampteenaars, die ten deele geplonderd of verbrand werden. Alomme, in de Steden en ten platten Lande, was men, midlerwyl, yverig bezig, met het opstellen van punten van bezwaarnis, waaromtrent men herstelling dagt te vorderen van de Staaten, die, nu byeengekomen zynde, op den vierden, deeden afkondigen, dat zy besloten hadden, 's Prinsen waar- 't Stad-
digheden, ook in zyne vrouwelyke nakoome- houder-
lingschap, erfelyk te verklaaren, op gelyken schap
voet, als in de andere Gewesten geschied was. wordt
Midlerwyl, waren uit alle de Kwartieren en ook in de
Steden van 't Gewest, Gemagtigden in de vrouwe-
groote Kerke te Leeuwaarden byeengekomen; lyke na-
alwaar zy bewilligd hadden in een Verzoek- komelingschap
schrift, waarby, behalve het afschaffen der erfelyk verklaard.
Pagten en 't Erfstadhouderschap in de vrouwe-

1748. lyke lyn, welke punten reeds toegeſtaan waren, begeerd werdt „ dat de punten van verbetering van de jaaren 1672 en 1673 gehouden „ werden voor een' grondſlag der Regeeringe, „ voor zo ver zy op de tegenwoordige omſtandigheden konden worden toegepaſt; dat „ het Hof van Friesland de vrye regtsoefening „ behielde, zonder eenige belemmering; dat, „ in de plaats van de Pagten, eene ſchatting „ of hoofdgeld ingevoerd werdt; dat eenigen „ uit de tegenwoordige Gekommitteerden „ werden aangeſteld, om onderzoek te doen „ op den ſtaat van 's Lands geldmiddelen, om „ de overtollige Ampten te doen affchaffen, „ en de wedden, die te groot geoordeeld mogten worden, te doen verminderen; en om „ de misbruiken in 't ſtemmen tot Afgevaardigden ten Landsdage te doen weeren: dat „ de ingezetenen, voortaan, zouden geregeerd „ worden, naar de aloude wetten; dat alle „ Ampten van Regeeringe aan inboorlingen, „ of aan zulken, die, door eene agtjaarige „ inwooning, *genaturaliſeerd* waren, zouden „ worden gegeven; dat ter wederzyde eene algemeene Vergiffenis zou afgekondigd, en, „ wegens 't gene, tot hiertoe, voorgevallen „ was, geene ſtraf gevorderd worden; en dat „ hunne Edele Mogendheden gunſtiglyk zouden gelieven agt te ſlaan, op 't gene hun, „ verder, van tyd tot tyd, door de ingezetenen, zou worden voorgedraagen." De Staten bewilligden in alle deeze punten, op den vyfden van Zomermaand: te gelyk eene algemeene Vergiffenis afkondigende. De Gekommitteerden uit de Zevenwouden hadden

En eenige andere Panten ingewilligd.

nog

nog eenige byzondere Punten begeerd; waarin bewilligd werdt, onder voorwaarde, dat zyne Hoogheid, die, met den eerſten, verzogt zou worden in de Provincie te willen komen, om orde te ſtellen op de Regeeringe, deswege, nadere ſchikking zou mogen maaken. De bewilliging der Staaten was zo dra niet afgekondigd, of 't geſchut werdt geloſt: 't welk, zo verzekerd werdt, tot een teken verſtrekte, voor de opgezetenen ten platten Lande, dat men alles in der minne gevonden hadt; hebbende deezen zig verbonden, om, anderszins, gewapend, naar Leeuwaarden te komen, en de Staaten te noodzaaken, om 't volk genoegen te geeven. De Gekommitteerden van 't Land en de Steden zonden, zo wel als de Staaten, eenigen af aan den Prinſe, om hem berigt te geeven van't gene'er voorgevallen was. Ook ſtelde ieder Grieteny en Stad twee Perſoonen aan, uit welken wederom vierentwintig Perſoonen gemagtigd werden, agt om over 's Lands geldmiddelen, agt om over 't ſtemmen ten Landsdage, en agt om over de Ampten te raadpleegen; ten welken einde, zy, dagelyks, op de Stads Doele, byeenkwamen. Zy ſloegen den Staaten, eerlang, nog twee punten voor, te weeten „ 1. het „ opdraagen van de begeeving der Krygsamp- „ ten aan den Prinſe: en 2. van de beſliſſende „ ſtem, in geval de ſtemmen tuſſchen de vier „ Kwartieren van 't Geweſt ſteeken mogten:" in welke punten, insgelyks, op den elfden, bewilligd werdt. Zelfs beſloot men, ten zelfden dage, op den voorſlag van den Heere *Hobbe van Burmania*, die, aan den Prinſe afgevaardigd geweeſt zynde, uit den Haage, te rug ge- 1748.

Zyne Hoogheid wordt gemagtigd,

1748. gekeerd was „ zyner Hoogheid op te draagen
om de Regeering te herſtellen. „ de volle magt, om, na 't hooren der Gedeputeerden uit de Staaten, en der Gekommitteerden uit de Steden, zo als zyne Hoogheid zou goedvinden, de geſteldheid en ſtaat van 't Land, op vaſte gronden, te veſtigen; de ingeſloopen' misbruiken, omtrent de Regeering, Geldmiddelen en anderszins, te herſtellen; 't Geweſt in rust en bloei te brengen, en, ten dien einde, zulke Wetten en Ordonnantien te doen uitgeeven, als zyne Hoogheid, tot welzyn van den Lande, zou verſtaan te behooren." 's Prinſen Inſtructie werdt, met deeze punten, verbreed, en hy, in zo verre, ontſlaagen van den eed, op de voorgaande Inſtructien afgelegd. Doch daar verliepen nog eenige maanden, eer zyne Hoogheid in Friesland komen kon, om orde op alles te ſtellen. Midlerwyl, ontwierpen de Gekommitteerden op de Doele te Leeuwaarden, wederom, twee-enzeventig, en naderhand nog vyf punten van herſtelling; waarin, in Hooimaand, door de Staaten, onder goedkeuring en bekragtiging van zyne Hoogheid, bewilligd werdt.

XVI. Beroerte in Groningen en de Ommelanden.

't Gerugt van de beweegingen in Friesland, tot afſchaffing der Pagten en verkryging van verandering in andere opzigten, was, ondertuſſchen, ſpoedig overgeſlaagen naar de naburige Provincie van Groningen; daar 't volk ook gantſch niet geruſt geweeſt was, ſedert de verheffing van zyne Hoogheid, in 't voorleeden jaar. De vreugde, die, ter gelegenheid van de geboorte des Graaven van Buuren, in Groningen, bedreeven werdt, hadt, op den ze-

zeventienden van Lentemaand deezes jaars, reeds aanleiding gegeven, tot nieuwe beweegingen onder 't graauw. Eenige Schippersgasten, zig, eenige dagen te vooren, met eene boot op wielen, door de Stad hebbende laaten ryden, terwyl zy geduuriglyk schooten, *Wilhelmus van Nassouwen* bliezen, en, voor de huizen van eenige voornaame luiden, om een' drinkpenning vraagden, waren niet naar hunnen zin ontvangen aan 't huis van den Burgemeester *Foannes Geertsema*. 't Zy dat dit den haat gaande gemaakt hadt, 't zy dat de woede eene andere en heimelyker oorzaak gehad hebbe, 't graauw en de jongens vielen, ten gemelden dage, aan op het huis van den Burgemeester, welk deerlyk geplonderd werdt. Zelfs haalde men de Koets uit den stal, en smeetze in 't water. Mevrouwe Geertsema, die niet hadt willen wyken, werden de sieraaden en kleederen van 't lyf gerukt. De oproer werdt, met moeite, gestild, en eenige belhamels in hegtenis genomen. Drie derzelven werden, eenige dagen laater, gegeesseld en gebannen, by welke gelegenheid, wederom eene geweldige beweeging ontstondt onder 't volk, welk den scherpregter te lyve wilde, en zig, ter naauwer nood, door de bezetting, beteugelen liet. 't Oproer aan 't Huis van Geertsema scheen, ondertusschen, aangelegd, om het Erfstadhouderschap in 's Prinsen mannelyke en vrouwelyke nakomelingen, waartoe de Staaten van Stad en Lande nog niet hadden konnen besluiten, met geweld, door te dryven. Men haalde, nog dien zelfden avond, verscheiden' Heeren uit hunne huizen, dreef of drong-

1748.

't Huis van den Burgemeester Geertsema wordt geplonderd.

Men komt, zeer

ze

1748. ze naar 't Stadhuis, daar zy, eerlang, gedwongen werden af te kondigen „ dat de zittende „ Raad voor het Erfſtadhouderſchap was; doch „ dat men 'er den Ouden Raad en de Ommelanden nog op raadpleegen moeſt, 't welk „ over drie dagen geſchieden zou." Maar ten deezen dage, werdt, ſlegts met algemeene woorden, afgekondigd „ dat de Staaten van „ Stad en Lande zyne Hoogheid verklaarden „ voor Erfſtadhouder, Kapitein- en Admiraal-„ Generaal." 't Welk wel in 't eerſt eenig genoegen gaf; doch eerlang geoordeeld werdt, geheel niet overeen te komen, met het gene, in andere Geweſten, geſchied was. Midlerwyl, was 'er ook eenige beweeging ontſtaan in 't Oldampt, daar de opgezetenen zig in de wapenen oefenden, vergaderingen hielden, en eerlang Gemagtigden naar de Stad zonden, om te begeeren, dat de Staaten een diergelyk beſluit namen op het Erfſtadhouderſchap, als by de andere Geweſten genomen was. Uit de andere Kwartieren van 't platte Land, was men te Appingadam byeengekomen, daar 't zelfde beſluit genomen werdt. De Staaten, den brief, waarby zy zyne Hoogheid berigt hadden, dat zy hem, blootelyk, tot Erfſtadhouder hadden verklaard, geopend, te rug gekreegen hebbende, zonder dat de Prins de opgedraagen' eer hadt aangenomen, beſlooten, eerlang, het Erfſtadhouderſchap ook erfelyk te verklaaren in 's Prinſen vrouwelyke, zo wel als mannelyke nakomelingſchap. Doch alzo zyne Hoogheid, hier, zo wel als in Friesland, zeer bepaald was door zyne Inſtructie, reeds in 't jaar 1718 vaſtgeſteld, arbeidde men, onder de Burgerye van

ſchoorvoetende, tot een beſluit op het Erfſtadhouderſchap.

Men arbeidt, om den Prinſe grooter gezag in

van Groningen, om tekenaars te winnen op een Verzoekſchrift, waarby, onder andere punten, begeerd werdt „ dat zyne Hoogheid werdt „ aangeſteld, om in alle Stads- en Provincia- „ le Kollegien voor te zitten, en om, in geval „ de Stad en de Ommelanden verſchilden, „ met een van beide, te mogen beſluiten; „ dat hem ook de begeeving van alle Krygs- „ ampten werdt afgeſtaan; en dat hem 't op- „ perſt opzigt over de Zylen of Sluizen werdt „ opgedraagen." De Taalmannen en gezwoo- ren' Gemeente, te weinig, hun oordeels, gekend wordende in zaaken van Regeeringe, hadden ook een Vertoog ingeleverd aan Burgemeeſteren en Raad, waarby herſtelling in eenige punten begeerd werdt. Doch op dit Vertoog, en op 't Verzoekſchrift der Burgerye, kwam, in eenige weeken, geen antwoord. Men wagtte, midlerwyl, met ongeduld, af, wat beſcheid 'er van den Prinſe komen zou, op de opdragt van 't Erfſtadhouderſchap. Doch toen de Regeering, eerlang, eenen Brief haarer Afgevaardigden aan den Prinſe in 't licht gaf, waarby bleek, dat zyne Hoogheid het Erfſtadhouderſchap, dankelyk, aanvaard hadt, doch te gelyk verbonden bleef aan de voorige Inſtructie, ontſtak het oproer wederom onder 't volk: welk zig nu bezwaarlyker ſtillen liet, om dat de bezetting, waarop de Regeering zig verlaaten hadt, onlangs, op uitdrukkelyken laſt van zyne Hoogheid, ter Stad uit, en naar Breda getrokken was. De beweeging duurde twee dagen agtereen. Verſcheiden' Huizen van Regenten en anderen werden, geweldiglyk, aangetaſt, en de Wethouderſchap, ein-

1748. de Regeeringe te doen opdraagen.

de-

1748. delyk, genoodzaakt, om den ouden en nieuwen Raad byeen te roepen. De burgery kwam in 't gewéer: de aanſtelling van den Prinſſe tot Erfſtadhouder, in de vrouwelyke zo wel als in de mannelyke nakomelingſchap, op gelyke wyze als in de andere Gewesten geſchied was, werdt wederom afgekondigd. Doch eenigen boezemden 't gemeen in, dat deeze afkondiging niet voldeedt. 't Volk dan, zelf niet wetende, wat het begeerde, ſchreeuwde, dat men 'er byvoegen moeſt, *met alle Privilegien en Voorregten, en in die volle maate en magt als in Holland.* Men bewilligde dan ook hierin, en in alle de andere Punten, die, by 't Verzoekſchrift der Burgerye, begeerd waren. Zyne Hoogheid bekwam, van wege de Stad, de beſliſſende ſtem, wanneer de twee Leden der Staaten verſchilden; het regt om alle krygsampten te begeeven, en zitting en dubbele ſtem in alle Kollegien. De drie gegeeſſelde en gebannen' Perſoonen werden wederom in de Stad gelaaten, en in hunne verlooren' eere herſteld. Terſtond hierop, kwamen ook de opgezetenen van 't Oldampt, met ſtokken en knuppels gewapend, in de Stad, haalden de Afgevaardigden der Ommelanden naar 't Landſchapshuis, niet zonder veel gewelds te gebruiken omtrent ſommigen, en vooral omtrent den Heer van Aduwart. Men dwong die van de Stad en van de Ommelanden, om ſtaatswyze byeen te komen, en diergelyk beſluit te neemen, als reeds door de Stad genomen was. Verſcheiden' andere hoopen van afgezondenen uit het platte Land kwamen ook voor den dag met Verzoekſchrif-

De Regeering van Groningen geeft 'er haare ſtem toe.

De Staaten van 't Geweſt, insgelyks.

ſchriften aan de Landſchapsvergaderinge, die niet durfde nalaaten, in alles, wat op haar begeerd wordt, te bewilligen, de eindelyke uitſpraak over de geëiſchte punten van herſtelling egter verblyvende aan zyne Hoogheid. De hoeren, die reeds, in merkelyken getale, op de been gekomen waren, en dreigden, gewapend in de Stad te komen, gelyk eenigen deeden, keerden, allengskens, naar hunne woningen, te rug. De Studenten hadden zig ook gefteken in deeze beweegingen, en onder anderen op de Staaten begeerd, dat zyne Hoogheid werdt aangeſteld tot *Rector magnificentiſſimus* van 's Lands Hooge Schoole, waarin, inderdaad, bewilligd was. Taalmannen en gezwooren' Gemeente werden in hunne oude voorregten herſteld, en den Prinſe van alles kennis gegeven, door buitengewoone Gemagtigden uit de Regeeringe, en door afgezonderen uit de burgerye der Stad en uit de opgezetenen ten platten Lande: waarna alles zig ſcheen te ſchikken tot ruſt. Doch de beweegingen, in Friesland, tegen de Pagters en Opzigters, ontſtaan, verwekten, na weinige dagen verloops, nieuwe beroerte in de Stad en in de Ommelanden. De Opzigtershuisjes werden, ook hier, alomme, omverre gehaald. De Gedeputeerde Staaten werden genoodzaakt, op den tienden van Zomermaand, alle Pagten af te ſchaffen. Van wege de Stad, werdt, te gelyk, ſcherpe orde geſteld, tegen de plonderingen: waarna 't gemeen, voor eenen tyd, in ruſt raakte. 1748. Men ſchaft 'er ook alle Pagten af.

In 't Landſchap Drente, waren, op 't einde van Bloeimaand, diergelyke beweegingen ontſtaan, XVII. Opſchuddingen

1748. ſtaan, om de Regeering te noodzaaken tot een beſluit op het Erfſtadhouderſchap, in de vrouwelyke en mannelyke lyn. Een inwooner van Peiſe, *Hiddema* genaamd, hadt de voornaamſte hand in 't werk, en bragt te wege, dat 'er een buitengewoone Landdag beſchreeven werdt, waarin, even als in Groningen geſchied was, tot het Erfſtadhouderſchap, en tot herſtelling van verſcheiden' punten beſlooten werdt. Doch ten opzigte van de Pagten was alleenlyk begeerd, dat zy, voor het loopende half jaar, aangehouden, en voor 't volgende half jaar, naar de nabuurige Geweſten, gere-

in 't Landſchap Drente.

geld mogten worden. In Overyſſel, was, hier en daar, ook eenige opſchudding ontſtaan, tegen de Pagters of Pagters-bedienden: doch zyne Hoogheid hadt goedgevonden, dezelve te ſtuiten, door een ernſtig Plakaat, welk, den agtſten van Zomermaand, in den Haage, getekend was. Ook werden eenige Zwitſers gezonden naar Steenwyk, daar eenige moedwil gepleegd was: waardoor 't volk, voor eenen tyd, in ruſt gehouden werdt. In Gelderland, namen de Staaten, op den raad van zyne Hoogheid, insgelyks, een beſluit om de Pagten, by voorraad, voor het loopende jaar, aan te houden: 't welk de gemoeden, die hier ook tot oproer neigden, voor eenige maanden, in ſtilte hieldt. Doch in Utrecht, werdt de hooge Regeering, door eenige beweeging onder 't graauw, eerlang, gedrongen, om eerſt eenige, en daarna alle Pagten af te ſchaffen: waarna de oproerigheid bedaarde. In Zeeland, bleef de verpagting in gebruik, hebbende zyne Hoogheid den Luitenant-Generaal *Evertſen* gelaſt, de Pagters, des

in Overyſſel.

in Gelderland.

in Utrecht.

des noods, met het Krygsvolk van den Staat, by te ſtaan, tegen den moedwil van 't graauw (*d*). 1748.

XVIII. Geweldige beweeging in Hollland.

Maar in Holland, ontſtonden, in Zomermaand, geweldige beweegingen, zo dra men 'er kennis kreeg, dat de Pagten, in Friesland, waren afgeſchaft. 't Oproer ving aan te Haarlem, en ſloeg, van daar, over naar Leiden en den Haage, en eerlang naar Amſterdam. Op alle deeze Plaatſen, en vooral op de laatſte, werdt zo heviglyk gewoed tegen de huizen der Pagters, dat men 'er nimmer wedergade van gezien hadt, hier te Lande; waarom 't niet ondienſtig zyn zal, den aanvang en uitſlag deezer yſſelyke opſchuddingen, hier, eenigszins uitvoeriglyk, te verhaalen.

Plondering der Pagters huizen te Haarlem.

Met het begin van Zomermaand, beſpeurde men, aan verſcheiden' oorden van Holland, zo veel misnoegdheid tegen de Pagters en Pagters bedienden, dat de Gekommitteerde Raaden eene ernſtige Waarſchuwing in 't licht gaven, die, ſpreekende uit den naam van zyne Hoogheid en hun, het tegenſtaan der Pagteren, nadrukkelyk, verboodt, 's Lands ingezetenen, daarenboven, vermaanende, met geduld af te wagten, de herſtelling der misbruiken, in 't ſtuk der Pagteryen ingeſloopen, waaraan, met goedvinden van den Prinſe, reeds gearbeid werdt. De Waarſchuwing was, den twaalfden van Zomermaand, gedagtekend; doch nog niet alomme verzonden, toen het vuur van oproerigheid, op de eerſte tyding, dat men, in Friesland, alle Pagten, op eens, hadt afgeſchaft, op den dertienden, te Haarlem,

(*d*) Notul. Zeel. 20 *Sept.* 1748. *bl.* 318.

1748. lem, ligter laage ontſteken werdt. 't Huis van den Pagter, *Jan Verwey*, op het Spaarne, werdt eerſt aangevallen, door eenige jongens, die 'er, des avonds ten tien uuren, de glazen begonden in te ſmyten. Verwey ſtilde 't geſpuis, met vriendelyke woorden, en verwylde, hierdoor, de ramp, die hem dreigde, voor eenige uuren. Midlerwyl, werden de glazen, by twee of drie andere Pagters, uitgeſmeeten: waarna 't graauw, in grooter getale, wederom, voor 't huis van Verwey kwam, welk toen, wel haaſt, overweldigd, en deerlyk geplonderd werdt. Al 't huisraad werdt vernield, en in 't water geſmeeten. De geldzakjes, die men aantrof, werden los geſneeden, en in 't Spaarne uitgeſtort. Drie anderen Pagters huizen trof, dien nagt, het zelfde lot. Ten half twaalf uuren, begon men de trom te roeren, om de burgery in 't geweer te doen komen; doch zy was, zo wel als 't graauw, ingenomen tegen de Pagters, en toonde kleinen luſt, om dezelven te beſchermen. Den volgenden morgen, vondt de Wethouderſchap geraaden, de Waarſchuwing van zyne Hoogheid en Gekommitteerde Raaden, welke men nu ontvangen hadt, te laaten afkondigen: doch zy deedt verkeerde uitwerking. 't Graauw zwoer nu, geen' Pagter meer te zullen ſpaaren. Terſtond werden twee andere Pagters huizen aangetaſt, en geplonderd. In een derzelven, ſtookte men een groot vuur op de Plaats, daar boeken, papieren en andere dingen in verbrand werden; gedoogende de woeſtheid bezwaarlyk, dat de vlam, door de buuren, bedugt voor on-

ge-

gemak, tydig, gebluſcht werdt. De Wethouderſchap, die, by 't afkondigen der Waarſchuwinge, eenige ernſtige bedreigingen aan de oproerigen gevoegd hadt, veranderde, toen 't plonderen voortging, plotſelyk van gedrag, en beſloot alle invordering van 's Lands en Stads gemeene middelen door de Pagters, by voorraad, te doen ſtilſtaan; en van dit beſluit den volke, terſtond, kennis te geeven. 't Geweld aan de Pagters huizen werdt egter, te gelyk, andermaal, verbooden, en elk gewaarſchuwd, dat men 't, zo 't aanhieldt, met geweld, ſtuiten zou. 't Stilſtaan der Pagteryen veroorzaakte groote blydſchap onder 't gemeen, welk ſtraks om bier en brood, zonder Impoſt, liep. Doch men liet niet af met plonderen. Twee Pagters huizen werden, ſedert, nog aangevallen, en deerlyk verwoeſt. Ook maakten de plonderaars geene zwaarigheid, om een groot deel der goederen te rooven, en 't geroofde aan anderen te verkoopen, 't welk hun egter, ſomtyds, door hunne makkers, belet werdt. Tegen den avond, kwamen de Heeren van Groveſtins, van Burmania en *Thierry*, uit 's Prinſen naam, in Haarlem, en hoorden, des anderendaags, de bezwaarniſſen der burgerye; die alleen mondeling, en zo verwardelyk werden voorgeſteld, dat 'er naauwlyks iet van te maaken was, dan dat men de Pagten begeerde vernietigd te hebben. De Heeren, de burgery tot gehoorzaamheid en ſtilte vermaand hebbende, keerden te rug naar den Haage, om verſlag te doen. De Staaten van Holland, thans vergaderd zynde, konden egter nog niet beſluiten, tot afſchaffing der Pagteryen. Zy verſton-

1748.

De Wethouderſchap beſluit alle Pagten, by voorraad, te doen ſtilſtaan.

Drie Gemagtigden van zyne Hoogheid komen te Haarlem.

1748. ſtonden, dat de ingezetenen hunne bezwaarniſſen over de wyze van het heffen der gemeene middelen aan hun, of aan zyne Hoogheid, op eene eerbiedige wyze, moeſten te kennen gegeven hebben, zonder tot daadelykheden over te ſlaan; te gelyk aanwyzende, door welke andere middelen, men zou konnen voldoen aan 't gene het Land, by 't afſchaffen der Pagteryen, miſſen zou. Zy bevalen zelfs, by eene afkondiging, die, den negentienden van Zomermaand, getekend was, dat de Pagteryen in ſtand blyven zouden, en verklaarden, wel ernſtelyk te begeeren, dat de Wethouders in de Steden allen overlaſt en geweld zouden helpen weeren. Men las, in deeze afkondiging, dat zy geſchiedde, in gevolge van een Beſluit, welk, na eene ernſtige raadpleeging met den Prinſe, en overeenkomſtig met deszelfs hoogwyzen raad, genomen was. Doch men maakte, te Haarlem, zwaarigheid, om deeze afkondiging te doen, dugtende de Wethouderſchap, nu de ingezetenen met het afſchaffen der Pagten gevleid hebbende, voor nieuwe opſchudding, als men hun zou hebben willen bekend maaken, dat zy, ten onregte, op eene vernietiging der Pagten, gehoopt hadden. Men verklaarde dan, openlyk, op den eenentwintigſten „ dat het Plakaat, welk, „ by de Staaten, zou zyn vaſtgeſteld, en in de „ nieuwspapieren te leezen was, nimmer, in „ de Stad, zou worden afgekondigd, noch „ naargekomen; dat de Regeering haar beſt „ zou doen, om te wege te brengen, dat de „ invordering van 's Lands gemeene middelen „ door Pagters, ten eeuwigen dage, zou blyven „ af-

De Staaten maaken bekend, dat de Pagten in ſtand zouden blyven.

Te Haarlem kondigt men het tegendeel af.

„ afgeſchaft, en dat men zulk een middel, 't 1748.
„ zy een Hoofdgeld of iet anders, zou zoe-
„ ken in te voeren, waarby de Burgery minſt
„ werdt bezwaard:" en naardemaal eenigen bedugt geweeſt waren, of de Wethouderſchap, die zig niet genoegzaam ſcheen te konnen verlaaten op de Schutterye, ook voorhebben mogt, krygsvolk in de Stad te brengen, betuigde zy, openlyk „ nimmer zulk een oogmerk gehad
„ te hebben, en dat alle gerugten, desaan-
„ gaande uitgeſtrooid, ſtrydig waren met de
„ waarheid." Doch de Staaten namen zo eu- De Staa-
vel, dat die van Haarlem zig niet hielden aan ten nee-
't gene, Staatswyze, was vaſtgeſteld, dat zy men 't
alomme deeden afkondigen „ hoe zy de Ver- zeer kwa-
„ klaaring der Haarlemſche Regeeringe, wel- lyk.
„ ke hun ook, in de nieuwspapieren, onder
„ 't oog gekomen was, hielden, of voor on-
„ egt, of voor afgedwongen, dezelve voor
„ nietig en van onwaarde verklaarende, en
„ allen ingezetenen verzekerende, dat zy de-
„ zelve nimmer eenige uitwerking zouden laa-
„ ten hebben: of, zo die van Haarlem, in
„ veragting van de bevelen der Staaten, en
„ ten nadeele van 't gemeene Land, daarvan
„ reeds eenige voordeelen mogten getrokken
„ hebben, zouden dezelven, op eene andere
„ wyze, moeten worden vergoed (*e*)." Uit deeze afkondiging, die den twee-entwintigſten gedagtekend was, zag men, hoe vaſtelyk, de Staaten, tot hiertoe, gezind bleeven, om de Pagteryen te handhaaven; doch daar verliepen nog geene vier dagen, of zy veranderden ſchielyk

(*e*) Reſol. Holl. 22, 25, 28 *Juny* 1748. *bl.* 511, 512, 534.

1748. lyk van gedagten. Wy zullen wel haast zien, wat 'er aanleiding toe gaf. Ondertusschen, was het gemeen te Haarlem, daar men nu geene Impoſten meer betaalde, en daar de ſchutterij, eenige dagen agtereen, in de wapenen kwam, na 't plonderen van zeven Pagters huizen, allengskens, in ruſt geraakt. Eenige geroofde goederen werden, ſedert, der Gereformeerde Diaconie ter bewaaringe gegeven; die, in 't volgende jaar, laſt kreeg van de Staaten, omze, zo ver zulks mogelyk ware, den eigenaaren wederom uit te leveren (*f*).

't Graauw plondert ook de meeſte Pagters huizen, te Leiden.

XIX. Maar te Leiden en in den Haage, was 't plonderen, vier dagen na dat men 'er te Haarlem eenen aanvang van gemaakt hadt, begonnen, op den zeventienden. Te Leiden, zogt een Pagter, eene ſchuur met brandhout, welke hy aan zig gehouden hadt, om 't gemeen, welk reeds tegen hem en zyne makkers aan 't morren geſlaagen was, te vrede te ſtellen, tot een' laagen prys te verkoopen. Doch alzo hy den Impoſt van 't hout vorderde, welke niemant betaalen wilde, ſloeg men van morren over tot ſmyten met ſteenen; waardoor de Schout en eenige ſoldaaten, aangekomen om den moedwil te ſtuiten, op de vlugt gejaagd werden. Terſtond hierop, werdt het huis van den Pagter aangevallen en geplonderd. 't Graauw ſtreefde toen naar drie of vier andere Pagters huizen, die ten deele met ſoldaaten bezet waren; waardoor de plondering voorkomen werdt. Een der Pagteren onthaalde 't geſpuis op bier en wyn, en deedt het, door goe-

(*f*) Reſol. Holl. 16 *July* 1749. *bl.* 539.

goede woorden, aftrekken. Doch een andere, 1748.
die meende in gunſt te ſtaan van 't graauw, en
hierom geene merkelyke voorzorg gebruikt
hadt, moeſt lyden, dat alles in zyn huis ver-
nield werdt, tot deuren, en venſters en pos-
ten toe. 't Plonderen duurde hier tot diep in
den nagt; en des anderendaags kwam de ſchut-
tery in de wapenen. Poorten en bruggen wer-
den bezet, en niemant, dan die men kende,
doorgelaaten. De Wethouderſchap alle geweld
en oproerigheid, op zwaare ſtraffe, verbooden
hebbende, hieldt het graauw zig, twee dagen,
ſtil: doch op den twintigſten, werdt de woede
wederom wakker, door 't ſlaan op een' koe-
kenpan, waarmede een vrouwmenſch agter
ſtraaten liep. Het huis van den Pagter *Korne-
nelis van der Kok*, een ſchoon gebouw, te voo-
ren, door de ſoldaaten beſchermd, en ſedert,
met planken, toegeſpykerd zynde, leedt den
eerſten aanſtoot. 't Koſtbaarſt huisraad werdt
hier vernield, de voorgevel gedeeltelyk afge-
broken, de ſieraaden van 't muurwerk deerlyk
geſchonden. Vier anderen Pagters huizen trof,
dien dag, het zelfde lot. Aan een derzelven,
verweerde men zig, eenigen tyd, tegen de
woeſte menigte; die, eerlang, zo ſterk aan-
wies in getal, dat men haar het huis ten prooi-
je laaten moeſt. Twee Pagters alleen hadden,
den ſtorm ziende aankomen, hunne huizen
ledig gemaakt: waarna zy, door de eigenaars,
open en te huur gezet werden: 't welk de ge-
bouwen voor vernieling beveiligde. De Wet-
houderſchap, hier, het voorbeeld van die van
Haarlem volgende, kondigde, op den eenen-
twintigſten, af, dat de Pagten, by voorraad, zou-

De Wethouderſchap ſchort, ook hier,

1748. zouden opgeſchort blyven. Doch een gerugt, dat 'er Krygsvolk in de Stad verwagt werdt, hieldt het gemeen, nog eenige dagen, in onruſt. De Sekretaris *David van Royen* gaf zig veel moeite, om 't volk te verzekeren, dat dit gerugt verzierd was: ook werdt zulks, openlyk, van 't Stadhuis afgelezen. Doch de burgery zelve, in grooten getale, op de Doele, byeengekomen, raakte niet regt tot bedaaren, dan na dat haar verzekerd was, dat alle Pagten, volſtrektelyk, waren afgeſchaft: 't welk, na weinige dagen verloops, gebeurde.

de Pagten, by voorraad, op.

XX. Plondering van eenige Pagters huizen, in den Haage.

In den Haage, hadt men, den gantſchen zeventienden van Zomermaand, hooren mompelen, dat het huis van den Pagter *van Spyk* ſtondt geplonderd te worden. Nogtans ſchoolde het graauw niet ſamen, voor 's avonds ten negen uuren; doch liet zig, door den Kolonel *Dierquens* en eenige Schutters, na eenigen tegenſtand, verdryven. 't Huis van den Pagter werdt, den gantſchen nagt, beſchermd, door de gewapende ſchutterye. Des anderendaags, zondt de Krygsraad aan zyne Hoogheid, om raad. Doch de Prins, onpaſſelyk zynde, kon den afgezondenen geen gehoor geeven. De Prinſes zeide hun egter, uit 's Prinſen naam, aan, dat zy 't geweld, ten beſte doenlyk, moeſten tragten te ſtuiten, zig, des noods, bedienende van de bezetting van den Haage. De Wethouderſchap deedt, hierop, afkondigen, dat elk zig hadt te wagten voor oproerigheid; alzo men beſlooten hadt geweld met geweld te keeren. Maar kort hierop werdt de aanval op 't huis van van Spyk hervat; de Schuttery, die hier de wagt hieldt, gedwongen te wy-

wyken, voor eene hagelbui van ſteenen, die op haar afkwam. Doch verſcheiden' andere vendels, ſedert, zynde aangerukt, werdt 'er, na lang dreigen, met ſcherp geſchooten op 't graauw, waardoor veelen gekwetſt, en twee of drie gedood werden. Toen verſtooven de plonderaars, en 't huis werdt, wederom, den gantſchen nagt, bewaakt. Op den negentienden, des morgens, werdt, in gevolge van het beſluit der Staaten, waarvan wy, boven (g), gewaagden, afgekondigd, dat de Pagten ſtand zouden houden: 't welk de woede, die, eenigen tyd te vooren, aan 't huis van eenen anderen Pagter, eenen aanvang met plonderen gemaakt hadt, verder ſcheen aan te zetten. Twee huizen, eenen Pagter toekomende, werden, daarna, geweldiglyk aangevallen, en zwaar beſchadigd: na dat men de huurders genoodzaakt hadt, hunne goederen eerſt te bergen. Met den avond, werdt 'er nog een Pagters huis geplonderd. De Schuttery en 't Krygsvolk booden nu geenen den minſten tegenſtand, alleenlyk zorg draagende, dat de huizen, waarvan de Pagters eigenaars, doch geene bewooners waren, voor verder geweld, bewaard bleeven. Eén Pagter was 'er maar, hier ter Stede, die, zonderling bemind van 't gemeen, vry bleef van plondering. Een der Lyfwagten van zyne Hoogheid, zig, meer of min, geſteken hebbende in den oproer, werdt, eenige dagen laater, gevat, en, voor 't Hof te regt geſteld zynde, ter galge verweezen. Op de overige handdaadigen, werdt geen onder- 1748.

(g) *Bladz.* 212.

1748. derzoek gedaan. 't Graauw, uitgehold hebbende, raakte, van zelven, aan 't bedaaren. Doch terwyl de plondering nog duurde, waren 'er ook briefjes geſtrooid, waarby 't volk voor de huizen van den Raadpenſionaris Gilles en den Advokaat Fiskaal *Anthony van Wezele* genodigd werdt. Beide deeze Heeren werden voor Lands dieven uitgemaakt, en beſchuldigd, als haddenze veele duizenden getrokken van de Pagters. De Raadpenſionaris gaf 'er den Staaten kennis van, die, hunne uiterſte vergenoeging betuigd hebbende over den dienſt, door hem, tot hiertoe, den Lande gedaan, en de uitſtrooiſels tegen hem voor vuile lafteringen hebbende verklaard, op raad van zyne Hoogheid, hem en den Advokaat Fiskaal, eerlang, in hunne hooge beſcherming namen, en in perſoon, huis en goederen koſt- en ſchadeloos beloofden te zullen houden: daarenboven, tienduizend guldens toezeggende aan die den opſteller, drukkers of verſpreiders der gemelde ſchriften wiſt aan te brengen. De Prins hadt ook ſchikking gemaakt, om de huizen der twee Heeren, door 't Krygsvolk van den Staat, te doen beſchermen (*b*). Doch men deedt hun geen verder leed.

XXI. Geweldige opſchudding te Amſterdam.

Maar de woede, die, in Haarlem, in Leiden en in den Haage, gezien was, geleek niet, in felheid en duurzaamheid, naar de woede, die, weinige dagen laater, in Amſterdam gaande gemaakt werdt. De tyding van 't afſchaffen der Pagten in Friesland hadt, hier, reeds te vooren, eenig gemor verwekt onder 't gemeen, dat,

(*b*) Reſol. Holl. 19, 22 *Juny* 1748. *bl.* 497, 509.

dat, zo wel als de nabuuren, verlangde, om van de drukkende Impoſten vry te zyn, en niet bezeffen kon, dat 'er andere laſten in de plaats zouden moeten komen, welker gewigt men nog niet beproefd hadt. Ook ſtaken de rykdommen van ſommige Pagters, hier, den burgeren, meer dan elders, in 't oog; 't welk hen, boven anderen, in den gemeenen haat gebragt hadt. Veele gegoedde ingezetenen verſtonden zelfs, dat de Pagters de algemeene beſcherming onwaardig waren, en verdienden uitgerooid te worden: hoewel anderen meenden, dat men de Pagteryen zou konnen affchaffen, zonder plondering; die toch, door 't Land, zou moeten vergoed worden. Zo ſprak men, hier ter Stede, na dat men wiſt, wat 'er, te Haarlem, voorgevallen was. Ook waren veelen bedugt, dat de beweeging, hier ook, op den zeventienden, beginnen zou, gelyk men, naderhand, verſtondt, dat te Leiden en in den Haage geſchied was. Doch deeze dag liep ten avond, zonder dat zig eenige oproer openbaarde. Alleenlyk hadden ſommigen Boter gekogt, op de Botermarkt, zonder 'er eenige Pagt van te betaalen: 't welk, oogluikende, gedoogd was. Kort te vooren, waren 'er briefjes geſtrooid, waarby elk, tegen den twintigſten, op den Dam genodigd werdt, om de Pagten te zien affchaffen: doch deeze dag eindigde, van gelyken, zonder dat 'er iet voorviel. De Wethouderſchap hadt, mid- 1748.

Voorzorg der Wethouderſchap.

lerwyl, eenigen Kapiteinen der Burgervendelen afgevraagd, of men zig, des noods, zou konnen verlaaten op den byſtand hunner onderhoorige manſchap; doch uit hun verſtaan, dat

1748. dat de meeſte ſchutters zig hadden laaten verluiden, dat zy geene Pagters huizen dagten te beſchermen. Ook voerden veelen diergelyke taal zo openlyk, dat 'er 't graauw ſtout op werdt, en zig te ligter vervoeren liet, om eerlang ook hier werk te beginnen. De jongſte Plakaaten der Staaten van Holland, ſtrekkende tot handhaavinge der Pagten, werden hier, terſtond, afgekondigd: en 't laatſte, welk tegen de Bekendmaaking der Wethouderſchap van Haarlem gerigt was, op maandag den vierentwintigſten van Zomermaand. Men was nu, meer dan voorheen, bedugt voor oproer op de Botermarkt, daar, ter oorzaake van den marktdag, veel volks ſamenvloeide. Ook hadt de Wethouderſchap zorg gedraagen, dat 'er omtrent veertig ſchutters, uit het Burgervendel van den Kapitein *François Leſtevenon*, by tyds, gelegd werden op de Reguliers Waage, vanwaar zy 't oog over de Botermarkt houden konden. De bedienden van de Boterpagt zaten in hun Komptoir aan de Waage, verleenende Pagtceduls aan zulken, dieze begeerden, en 't ſluiken, welk ſommigen deeden, door de vingeren ziende. Omtrent half elf uuren, begon een jongen eenige baldaadigheid aan 't Komptoir: waarover hy van eenen der Geregtsdienaaren beſtraft en weggejaagd werdt. 't Graauw, hierop, aan 't morren en ſchelden gevallen zynde, ſloeg een uit den hoop de glazen van 't Komptoir in. Men greep hem, en bragt hem in de Waage. De ſchuttery, op 't gerugt, naar beneden gekomen, ontſloeg hem egter terſtond: doch hy, klaagende, dat hy twee gouden ringen miſte, welken

Aanvang van den oproer op de Boter markt.

ken egter nergens te vinden waren, verwekte zo veel opſchudding onder 't graauw, dat het met ſteenen wierp naar de burgers, waardoor de Luitenant aan de wang gekwetſt werdt. De Kolonel *Willem van Loon Janszoon*, die, in afwezendheid van Kapitein Leſtevenon, 't bevel voerde over de Schutters, gaf zig veel moeite, om 't volk tot ſtilſtand te brengen, en beval, eindelyk, toen woorden niet hielpen, met ſcherp, te ſchieten onder den hoop, waardoor 'er drie gedood, en eenigen gekwetſt werden. Onder de eerſten, was een onſchuldige, die zig ſlegts uit nieuwsgierigheid in 't gedrang begeven hadt: en onder de laatſte een vrouwmenſch, welk, ſchaamteloos, de rokken opgeligt, en den burgeren haar agterſte toegekeerd hadt; waarop zy een' kogel in de dye ontving, die haar, eerlang, de dood deedt. 't Schieten deedt het graauw en de nieuwsgierigen verſtuiven, in een' oogenblik, hoewel twee oproerigen, nog na het ſchieten, eene wyle met ſteenen wierpen. Maar 't vuuren van burgers op burgers, gelyk men 't noemde, werdt, ondertuſſchen, afgekeurd by de domme menigte. Men riedt den Kolonel van Loon, die 't belaſt hadt, zig, voor een' tyd, aan eene zyde te houden. Ook werdt zyn huis, zo lang de oproer duurde, beſchermd door eene Wagt van ſchutteren. Maar 't graauw, nu verdreeven van de Botermarkt, ſtreefde, omtrent den middag, in grooten getale, naar 't huis van de Pagters *Adriaan* en *Pieter de Nooi*, die naaſt aan de Botermarkt, op de Keizers-graft, by de Reguliers graft, woonden. De deur van 't huis werdt met hamers opgeſlaagen: waarna

1748.

Men ſchiet, met ſcherp, op de oproerigen.

De Pagters huizen worden aangevallen en geplonderd.

't

1748. 't geſpuis, naar binnen ſtuivende, alles vernielde, 't verbryzeld huisraad en 't geld zelf in 't water ſmytende. De woeſte hoop, haaſt ſterk toegenomen in getal, verdeelde zig, eerlang, aan verſcheiden' Ploegen, die elk op byzondere Pagters huizen aanvielen, welke allen deerlyk geplonderd, en ſommigen zwaar beſchadigd werden. Ondertuſſchen, werdt, in verſcheiden' wyken, de trom geroerd, om de ſchuttery in de wapenen te doen komen; doch 't graauw ontzag zig niet, den tromſlageren, hier en daar, het ſlaan, geweldiglyk, te beletten. De weinige ſchutters, die in 't geweer kwamen, plaatſten zig omtrent eenige Pagters huizen, doch de meeſten toonden geenen luſt om dezelven te beſchermen, en zagen 't plonderen, zonder 't zig aan te trekken: 't welk ook zulken, die herts en moeds genoeg hadden, om 't geweld te helpen weeren, noodzaakte, zig ſtil te houden. De Direkteurs van den Impoſt op de Wynen, by tappers, en zulken, die veel in kroegen verkeerden, ook by eenige burgers, die oordeelden te hoog door hen geſchat te zyn, zeer in den haat geraakt zynde, werden, ſchoon zy de Admodiatie der Wynen ſlegts bedienden, voor een genootſchap van Wynkooperen, waartoe zy nogtans zelven behoorden, zo min als de overige Pagters, verſchoond van de plondering. 't Koſtbaarſte huisraad, ſchilderyen, boeken, gemaakt zilverwerk, alles werdt geſchonden of vernield. De wynen en ſterke dranken, die men, in de kelders deezer Luiden, in grooten overvloed, aantrof, werden gulziglyk te lyve geſlaagen, of baldaadiglyk geplengd. Geheelen

De Schuttery ziet het aan.

Afſchuwelyke baldaadigheid aan de huizen der Direkteuren van den Impoſt der Wynen.

ox-

oxhoofden werdt de bodem ingeſmeeten: en de roode wyn ſtroomde zo rykelyk door de gooten en rioolen, dat 'er 't water in de grafften door geverwd werdt. Met den avond, en toen 't graauw nu den drank in 't lyf hadt, wakkerde de woede, en borſt uit tot de dartelſte baldaadigheden: ontziende 't geſpuis zig niet, openbaare ontugt te pleegen, terwyl hunne makkers, met plonderen of zwelgen, bezig waren. Men wil, dat aan één Huis, behalve de ſtukvaten en oxhoofden, wel dertigduizend fleſſen vol wyns opgezoopen of vernield zyn. In de meeſte Huizen, werden alle de vertrekken, tot boven in den top, ledig geplonderd; en ſomtyds zwaare ſtukken huisraad en geldkiſten naar beneden geſmakt, dat alles daverde en kraakte, daar 't nederkwam: ook werden de plonderaars, die beneden ſtonden, en 't afgeſmeeten huisraad verder verbryzelden en in 't water droegen, dikwils, gekwetſt, en ſomtyds gedood, door kaſſen, tafels, deuren, die, zonder iemant te ontzien, ten venſteren uit geworpen werden. De woede hieldt, den gantſchen nagt en den volgenden dag, aan, onaangezien de Wethouderſchap, al by tyds, hadt laaten afkondigen, dat zy van de begeerte der ingezetenen, om de Pagten te hebben afgeſchaft, kennis gegeven hadden aan de Staaten en aan zyne Hoogheid, met vermaaning om den uitſlag der raadpleegingen op zulk een gewigtig ſtuk, met geduld, af te wagten. 't Graauw ontzag zig niet, op 't midden van den dag, aan te vallen op 't huis van eenen der Direkteuren van de Wynen, welk op den Vygendam ſtondt, in 't gezigt van 't Stadhuis. 1748.

1748. huis. Men hadt dit huis van 't beſte huisraad ontledigd; voorts geſlooten, en te huur gezet. Doch 't geſpuis raakte 'er ras binnen, onder een woeſt geſchreeuw van *Oranje boven!* of *Huzza!* welk de gewoonlyke kreet der plonderaaren was; en alles, wat men 'er vondt, werdt verbryzeld. Een der Burgemeeſteren, dit geweld, door de glazen van 't Stadhuis, aanſchouwende, hadt, zo men verzekert, geen moeds genoeg, om het te doen ſtuiten, ſchoon een der Burger Kapiteinen hem, daartoe, zynen dienſt aanboodt. Aan andere huizen, werden, dien dag, diergelyke baldaadigheden gepleegd. Eenige weinige huurhuizen, die men, by tyds, hadt weeten ledig te maaken, werden van verder geweld verſchoond. Aan den kelder, daar de Zoutkramers 't zout by de zak kwamen haalen, werdt de woede ook geſtuit; laatende de plonderaars zig beduiden, dat 'er niet dan zout, zo noodig tot behoudenis van veele leevensmiddelen, in te vinden zou zyn. Nu hadt men omtrent twintig Pagters huizen, in minder dan twee dagen, geplonderd, toen 't graauw, 't hollen gewoon, ook andere wooningen begon te dreigen. Men verſpreidde, ten minſte, dat de voorgangers lyſten by zig hadden, waarop nog veele huizen getekend ſtonden, die men aan de woede van 't graauw dagt ten prooije te geeven. De Schuttery, eindelyk, 't gevaar, welk haar en de Stad dreigde, bezeffende, kwam, op vermaaning der Wethouderſchap, eerſt in den nademiddag, tot omzien. Verſcheiden' vendels trokken, met ſtille trom, op, en voegden zig, op de plaatſen, daar 't meeſte gevaar

De Schuttery ſtuit, eindelyk, den oproer.

vaar gevreesd werdt, met naame omtrent het Stadhuis. Ook werden de Waagdraagers, Bierdraagers en Turfdraagers voorzien van geweer. Tegen den avond, kwamen de plonderaars voor 't huis van eenen Pagters bediende, op de Blaauwburgwal. Zy ſtreefden, terſtond, ter deure in, naar boven. Doch in dit oogenblik; komen twee vendels Schutters, onder de Kapiteinen *Mattheus Leſtevenon Abrahamsz.* en *Theodoor Wynantz*, aantrekken; daar zig, kort daarna, nog een derde onder den Kapitein *Fredrik Berewouts* byvoegde. De toegangen werden, terſtond, bezet. Doch eenige burgers, te vooren, vuur gegeven hebbende op de plonderaars, hadden den vuigen hoop reeds verjaagd, en 't huis voor verder geweld beſchermd. Ook hadt de moedwil zyne kragt verlooren, zo dra de burgery 'er zig ernſtelyk tegen begon te verzetten. Een Zweedſch Bootsgezel, die de meeſte plonderingen bygewoond hadt, en nu nog geweld dreigde, aan 't huis van eenen Kleêrmaaker, werdt, door eenige burgers, doodgeſchooten, en naderhand, in gevolge van een vonnis van Schepenen, naar buiten geſleept, en by een been aan de galg gehangen. Eenige oproerigen werden gevat. Doch twee dagen laater, werden twee der voorgangeren van den woeſten hoop in hegtenis genomen, een' Tuinman van ſlegt gerugt, *Pieter van Dort* genaamd, en een vrouwmenſch, welk ſchol, bokking en limoenen aan de Beurs plagt uit te venten. Beide haddenze de meeſte plonderingen aangevoerd. De Karel, dien 't graauw *Burgemeeſter* noemde, om dat hy, by een' der Pagteren, een' groo-

1748.

Twee der belhamels worden gevat en gehangen.

1748. grooten paruik geroofd en opgezet hadt, voerde, gemeenlyk, 't vendel, en gaf bevelen uit aan 't geſpuis, welk hem volgde. 't Vrouwmenſch hadt, reeds op de Botermarkt, ſteenen geraapt, en was een van de eerſten geweeſt in 't plonderen aan 't huis van de Nooy, en aan verſcheiden' andere huizen. De Tuinman werdt, door eenige burgers, uit een bierkelder geligt en opgebragt: 't Wyf werdt, door eenen der Onderſchouten, gevat. Zy werden beide voor Schepenen gehoord, ter dood veroordeeld, en des anderendaags, op den middag, uit de Waage opgehangen. 't Wyf ſchreeuwde, in 't gaan naar de ſtrafplaats, en eer zy gehangen werdt, yſſelyk *Wraak! burgers, Wraak!* Doch de Karel ſloeg geen geluid.

Ongelukkige oploop op den Dam.

Nogtans, was hy naauwlyks ten venſtere uit geheiſt, of daar ontſtondt een geweldig gedrang, onder de aanſchouwers, veroorzaakt, zo men meent, door eenige burgers, die, de ronde in de Stad gedaan hebbende, langs den Vygendam, naar den Dam kwamen; en toen de toekykers hun hier den doorgang weigerden, met los kruid, gevuurd hadden, waarop ook, door de ſchuttery, die op den Dam ſtondt, met ſcherp, geſchooten was, waardoor eenigen gekwetſt, en een of meer gedood waren. Elk der toekykeren hierop een goed heenkomen zoekende, raakten veelen onder de voet, en werden deerlyk vertreden: veelen werden in 't water gedrongen, daar eenigen zig, uit angſt, van de hoogten, daar zy op gezeten hadden, lieten invallen. Men wil, dat 'er verſcheiden' ongelukkigen in 't gedrang omgekomen zyn. Zeker is 't, dat 'er veelen in 't water ſmoorden,

den, welker getal tot op omtrent veertig begroot is. Met deezen ramp, welks gerugt de gantſche Stad met eene ontſteltenis en ſchrik vervulde, waarvan veelen aan 't kwynen ſloegen, eindigde de oproer, die, in Amſterdam, tegen de Pagters, aangevangen was. De ſchuttery bleef, nog eenige dagen, in de wapenen, en deedt de ronde door de Stad, waardoor alle verdere opſtand geweerd werdt. Ook hadt de Regeering, na 't ſtillen van den oproer, dien zy aan de kwaadaartigheid van eenige vreemdelingen toeſchreef, en na 't bedanken der ſchutterye, allen Wyken belaſt, op 't eerſte blyk van opſchudding, in de wapenen te komen: vyfhonderd guldens beloovende aan het eerſte Vendel, welk zig vervoegen zou voor een huis, dat met plondering gedreigd en aangevallen werdt. De Stads Modderluiden hadden ook, na 't ſtraffen der twee oproerigen, laſt gekreegen om 't vernielde huisraad, welk alomme door de graften dreef, op te viſſchen en in Stads Pakhuizen te bergen; met welk opviſſchen, zig, reeds te vooren, eenige geringe luiden, onder oogluiking, hadden bezig gehouden. 1748.

In andere Steden van Holland en ten platten Lande, werdt ook eenig geweld gepleegd aan de wooningen der Pagteren; doch 't kwam in geene vergelyking, by de woede, welke Haarlem, Leiden, 's Graavenhaage, en bovenal Amſterdam hadt moeten ondergaan. Ook hadt men, in ſommige Steden, middelen gebruikt, om 't oproer te voorkomen. Te Rotterdam, deedt de ſchuttery, by tyds en dagelyks, de ronde door de Stad, waardoor de ſamenrottingen be- Sommige Steden voorkomen den opſtand tegen de Pagters.

1748. let werden. Ook verliet men zig, hier, op eenige vendels Zwitſers, die digt by de Stad lagen. De Diakenen der Hervormde Kerke hadden, daarenboven, verklaard, dat zulken, die zelven of welker kinderen de hand in eenige plondering gehad hadden, nimmer eenige onderſteuning van hun hadden te hoopen.

XXII. Zyne Hoogheid ſlaat, ter Vergaderinge van Holland, het afſchaffen der Pagteryen voor.

't Geviel, ongelukkiglyk, dat zyne Hoogheid, in 't hevigſt der beweegingen in de Hollandſche Steden, onpaſſelyk geweeſt was, zo dat men hem niet, of naauwlyks hadt konnen raadpleegen, over de middelen, om dezelven te ſtillen. Men hadt, nogtans, in twee Afkondigingen der Staaten, na 't ontſtaan der beweegingen uitgekomen, gelezen, dat hunne Edele Groot-Mogendheden, met kennis en op raad van zyne Hoogheid, beſlooten hadden, de Pagten aan te houden. 't Gemeen kon, derhalve, niet verwagten, dat de Prins eenigen voorſlag doen zou, om dezelven af te ſchaffen. Ook hadt men 'er, ter Vergaderinge van Holland, in 't algemeen, geen vermoeden van. Doch op den vyfentwintigſten van Zomermaand, 's daags na dat de plondering te Amſterdam aangevangen was, vervoegde zyne Hoogheid, ter naauwer nood van zyne ziekte herſteld, zig in de Vergadering van Holland, den Staaten een' voorſlag doende, welke inhieldt „ hoe 't niet nieuw was, dat de ingezetenen deezer Landen geneigdheid hadden „ getoond, om de Pagten van 's Lands gemeene middelen op de Verteering te hebben afgeſchaft; terwyl ſchrandere verſtanden hadden geoordeeld, dat 'er bekwaamer „ middelen waren uit te vinden, om, met

„ min-

„ minder omslag en bezwaaring van de ingezete- 1748.
„ nen, dezelfde of grooter sommen dan de Pag-
„ ten opbragten, in 's Lands Kasse te doen ko-
„ men. Dat zig, nogtans, deeze geneigdheid
„ nooit zo duidelyk hadt doen zien, als tegen-
„ woordig, zynde dezelve tot zulk eene on-
„ maatige drift uitgebors̃ten, dat de overtui-
„ gendste redenen, in de Afkondiging der Staa-
„ ten van den negentienden deezer gebruikt,
„ die niet tot bedaaren hadden konnen brengen.
„ Zelfs waren 'er daadelykheden uit voortgeko-
„ men, die de droevigste gevolgen zouden kon-
„ nen naar zig sleepen. Doch hoe zeer deeze
„ daadelykheden ook te veroordeelen waren;
„ was 't egter aanmerkerlyk, dat zy, in zo ver-
„ re, uit geen kwaad beginsel waren ontstaan,
„ dat men 'er mede beoogen zou, zig te willen
„ onttrekken van het draagen der gemeene las-
„ ten. De oude zugt der regtschaapen' Ne-
„ derlanderen, om het hunne, gewilliglyk, op
„ te offeren tot behoudenis van 't Vaderland,
„ was nog niet uitgebluscht, ja leefde, zo zeer
„ als ooit, in de herten: 't welk aan de blymoe-
„ digheid, met welke zulk een zwaare last, als
„ de milde gift was, werdt opgebragt, blyken
„ kon. 't Stuk met dit oog inziende, hadt zyne
„ Hoogheid, schoon naauwlyks uit zyne zwaa-
„ re ziekte herstelt, niet langer konnen nalaa-
„ ten, in de Vergadering der Staaten te ver-
„ schynen, en hen op het ernstigst te verzoe-
„ ken, om van stonden aan de Pagten te wil-
„ len afschaffen, en hunne raadpleegingen, ten
„ spoedigste, te willen laaten gaan, over het
„ uitvinden en in 't werk stellen van zodanige
„ andere middelen, als, zonder meerder be-

1748. „ zwaaring van de ingezetenen, in de plaatſe
„ van de Pagten, zouden konnen worden inge-
„ voerd: waartoe, onder anderen, zyns oor-
„ deels, het opſtellen van eenig Hoofdgeld zou
„ konnen in aanmerking komen."

De Staaten beſluiten 'er toe.

De Leden in 't gemeen, geene verwagting altoos gehad hebbende van zulk een voorſtel, zagen op elkanderen, zonder iet te zeggen. Zyne Hoogheid liet hun gelegenheid, om 'er op te raadpleegen, vertrekkende, terſtond, uit de Vergadering. En 't leedt niet langer dan tot den volgenden dag, toen zy de afſchaffing van alle Pagten, overeenkomſtig met den voorſlag van zyne Hoogheid, openlyk, afkondigden, na dat zy 'er, terſtond na 's Prinſen vertrek, toe beſlooten hadden, na eene korte raadpleeging (*i*). Doch de voorſlag van den Prinſe was, eer men nog wiſt wat 'er op beſlooten was, gedrukt, verſpreid, door de voornaamſte Steden. Men hadt dien te Amſterdam, des daags na dat dezelve gedaan was: 't welk niet weinig toebragt, om de Vroedſchap te doen bewilligen in het beſluit, welk de Afgevaardigden ter Dagvaart, zonder ruggeſpraak te hebben konnen houden, genomen hadden. En op deeze wyze, werden de Pagteryen afgeſchaft, die twee eeuwen of langer, hier te Lande, in gebruik geweeſt waren.

De Pagteryen worden afgeſchaft.

XXIII. Zyne Hoogheid ſlaat een middel by voorraad, in de

De Staaten van Holland hadden, terſtond, Gemagtigden aangeſteld, om te overleggen, op welk eene wyze, men beſt zou konnen vinden eene ſomme van omtrent tien milloenen in 't jaar, die 't Land, door 't afſchaffen der Pagten, ſtondt te miſſen. Doch men bevondt wel haaſt, dat de nieuwe middelen, van welken men zig,

in

(*i*) Reſol. Holl. 25 *Juny* 1748. *bl.* 514.

in de plaats der Pagten, zou moeten bedienen, niet zo ſpoedig in gebruik gebragt konden worden, als vereiſcht werdt, om den Staat van 's Lands Geldmiddelen, voor onherſtelbaare verwarring, te bewaaren. Zyne Hoogheid, die de raadpleegingen, op dit gewigtig ſtuk, dikwils, in perſoon, bywoonde, ſloeg, derhalve, voor, „ dat Burgemeeſteren der Steden en Schouten „ en Geregten ten platten Lande, by voorraad, „ en tot dat men andere middelen zou hebben „ beraamd, behoorden te worden aangeſlaagen, „ met den beloop van 't gene het Land, in 't „ voorleeden jaar 1747, van de Pagten ontvangen hadt; met de tiende verhooging, de „ rantſoenen en eenige onkoſten, in alles, be„ groot op *tien millioenen* guldens in 't jaar, ver„ deeld op den voet der algemeene aanſlagen. „ Dat men, maandelyks, beginnende met den „ eerſten van Hooimaand, een twaalfde deel „ van deezen aanſlag zou opbrengen, waarvoor „ Burgemeeſteren en Geregten verantwoordelyk „ zouden zyn, het zelve vindende, by ſchatting „ over de ingezetenen, Huishoudingen en Per„ ſoonen. Dat, eer deeze ſchatting behoorlyk „ zou konnen geſchieden, elk moeſt worden „ vermaand, om zig zelven te ſchatten, naar 't „ gene hy in de Pagten hadt opgebragt, of hadt „ behooren op te brengen, en dat men zulke „ ſommen, by voorraad, van elk ontvangen „ moeſt, tot dat de ſchatting, van wege Bur„ gemeeeſteren en Geregten, in orde geſchied „ zou zyn. En dat Burgemeeſteren en Geregten, „ hunnen aanſlag niet maandelyks voldoende, „ door onverwylde uitwinning, hiertoe behoor„ den genoodzaakt te worden." De Gemagtig-

1748. plaats der afgeſchafte Pagten, voor.

1748. den den Staaten verſlag hunner raadpleegingen gedaan hebbende, overeenkomſtig met het gevoelen van zyne Hoogheid, werdt dit verſlag overgenomen door de Leden (*k*), en in de Vroedſchappen der Steden, ernſtelyk, beredeneerd.

Eenige Steden vinden 'er zwaarigheid in.

Verſcheiden' Steden, en Amſterdam inzonderheid vonden 'er merkelyke zwaarigheden in. Men merkte, onder anderen, aan, dat verſcheiden' verpagte middelen genoegzaam alleen gedraagen waren door den Koophandel, en voor een groot gedeelte waren gekomen, ten laſte van Vreemdelingen, voor welker rekening, hier, eenige waaren gekogt of verkogt werden: met welken laſt, men de ingezetenen niet gevoeglyk bezwaaren kon. Doch deeze zwaarigheid werdt ſpoedig uit den weg geruimd. Men beſloot, deeze middelen, beſtaande in den Impoſt op de Waage, de ronde maat, de inkomende graanen, de inkomende Tabak, de groove waaren en den veertigſten penning op de ſchepen, terſtond, van 's Lands wege, by *Collecte* of inzameling, te heffen, gelyk, reeds met het begin van Oogſtmaand, geſchiedde. Ook namen de Staaten, eerlang, een beſluit, welk, in de meeſte opzichten, overeenkwam met 's Prinſen voorſlag. Alleenlyk, werdt vaſtgeſteld „ dat Burgemeeſteren der Steden, tot het doen van den omſlag over de ingezetenen, Gemagtigden van de Staaten en van zyne Hoogheid, nevens zig, zouden mogen verzoeken. Dat Burgemeeſteren en Geregten, onverhoopt, nalaatig blyvende, in 't opbrengen van hun aandeel, reden van deeze hunne nalaatigheid zouden moeten geeven aan zyne Hoogheid, die, nevens

Men beſluit eenige verpagte middelen by inzameling te heffen.

's Prinſen voorſlag wordt, met eenige verandering, goedgekeurd.

(*k*) Reſol. Holl. 6 *July* 1748. *bl.* 558.

„ vens eenige Heeren, door hem te kiezen, uit 1748.
„ de Vergadering der Staaten, over deeze rede-
„ nen oordeelen zou; waarna men het regt van
„ onverwylde uitwinning zou gebruiken of niet.
„ En dat dit middel, ſlegts voor den tyd van zes
„ maanden, zou dienen, zonder dat men ver-
„ lenging van tyd gedoogen zou, ten ware, na
„ verloop der gemelde zes maanden, nog gee-
„ ne andere middelen mogten zyn uitgevonden
„ en in gebruik gebragt (*l*)." Wyders, maakte men eene verdeeling van de tien millioenen, die Holland, in de plaatſe der afgeſchafte Pagten, opbrengen moeſt, volgens welke, moeſt betaald worden door

Verdeeling van tien millioenen over Holland.

Dordrecht en 't gene 'er onder behoorde	*f* 511960. - : -
Haarlem en als boven . . .	801200. - : -
Delft enz.	1492860. - : -
Leiden enz.	783130. - : -
Amſterdam enz.	3802790. - : -
Gouda enz.	459500. - : -
Rotterdam enz.	997950. - : -
Gorinchem enz.	141760. - : -
Briele enz.	232290. - : -
't Zuiderkwartier	*f* 9223440. - : -
Alkmaar enz. . .	*f* 267100. - : -
Hoorn enz.	153240. - : -
Enkhuizen enz. . . .	105060. - : -
Edam enz.	33320. - : -
Monnikendam enz. . .	68420. - : -
Medenblik enz. . . .	45460. - : -
Purmerende enz. . . .	61260. - : -
De Eilanden	42700. - : -
't Noorderkwartier	*f* 776560. - : -
in alles	*f* 10000000. - : -

In

(*l*) Reſol. Holl. 20, 26 *July* 1748. *bl.* 593, 630.

1748. In gevolge van deeze ſchikkingen, werden 's Lands ingezetenen vermaand en belaſt, om eene of meer maanden, op rekening van 't gene zy in de afgeſchafte Pagten hadden moeten draagen, te komen opbrengen. Ook werden, eerlang, de ingezetenen, zo na doenlyk, geſchat, naar gelang hunner verteering. Doch deeze ſchatting kwam meeſt aan op de gegoedden. Geringen en behoeftigen werden, of niet geſchat, of voldeeden niet 't gene hun afgevorderd werdt, ſchoon zy, voorheen, zo wel als de gegoedden en ryken, naar gelang hunner verteeringe, in de afgeſchafte Pagten, gedraagen hadden. Over de ongelykheid deezer ſchattinge, een gebrek, dat, vooral in groote Steden, bezwaarlyk te voorkomen is, werdt ook zeer geklaagd. Ook zag men ongaarne, dat de doorreizende vreemdelingen vry bleeven van verſcheiden' laſten, waarin zy te vooren gedraagen hadden: al 't welke te wege bragt, dat de ſchatting in de plaats der afgeſchafte Pagten, niet zonder veel gemor en misnoegdheid, werdt opgebragt. De Staaten klaagden 'er, openlyk, over, in eene Afkondiging van den agtſten van Slagtmaand. Ook hadt het uitvinden van een ander hefmiddel, in de plaats der afgeſchafte Pagten, zo veel werks in, dat het middel, by voorraad, voor zes maanden vaſtgeſteld, voor driemaal zes maanden, in gebruik bleef, en eerſt met het einde des jaars 1749 ophieldt.

Moeilykheid in 't invoeren van 't middel by voorraad.

XXIV. Zyne Hoogheid doet aan een Ontwerp van een

Midlerwyl, waren de Pagten zo dra niet afgeſchaft, of het regende, alomme, Ontwerpen van andere middelen van belaſting, welken men beter hieldt. Kundigen en onkundigen hielden zig bezig met dit werk. De meeſte Ontwerpen liepen uit op een Hoofdgeld of Familiegeld, en

kwa-

kwamen, in zo verre, overeen, met het voorſtel van den Prinſe. Doch men bevondt wel haaſt, dat, in veelen van deeze Ontwerpen, het getal; in de meeſten, het vermogen der ingezetenen veel te groot geſteld werdt. Ook oordeelden veelen, dat, wanneer 't een en 't ander, zo na mogelyk, naar waarheid werdt geſteld, men, ter oorzaake van het groot getal der arme en geringe ingezetenen, der doorreizende vreemdelingen, en der zeevaarenden, ondoorkomelyke zwaarigheden ontmoeten zou, in 't opſtellen van een algemeen Hoofdgeld, welk zo veel opbragt, als de afgeſchafte Pagten gedaan hadden. Maar zyne Hoogheid, onder anderen, een Hoofdgeld hebbende voorgeſlaagen, deedt, onder zyn opzigt, vlytiglyk arbeiden aan een Ontwerp ten deezen einde: 't welk egter, eerſt in de Lente des volgenden jaars, ter Staatsvergaderinge, overgeleverd werdt. Het Ontwerp beſtondt in een drievoudig Familiegeld. Men ſtelde voor, om 1. ieder Perſoon twee ſtuivers ter weeke, of vyf guldens tien ſtuivers in 't jaar te doen opbrengen. 2. ieder, daarenboven, naar gelang van zyne verteering en omſlag, op eene hooger ſomme te doen ſchatten: welke ſchatting men zig voorſtelde te regelen, naar 't beloop der Huishuuren, mids men opzigt name, op de onderſcheiden' huuren der huizen, in de byzondere Steden. en 3. de neeringdoende luiden en *Trafiquanten*, waardoor men Kalkbranders, Steenbakkers, Potten- Pypen- Platteel- en Tegelbakkers, Geſchut- en Klokgieters, Katoendrukkers, Groffmids, Olieſlaagers, Suikerbakkers, Brouwers, Zeepzieders en veele diergelyken verſtondt, nog eene byzondere ſchatting op te leggen, geſchikt,

1748. Hoofdgeld arbeiden.

1748. ſchikt, of naar de werktuigen, tot deeze *Trafiquen* in gebruik, of naar de waaren, welken men tot dezelven bezigde, of naar de huuren der Gebouwen en Plaatſen, in welken zy geoefend werden, of, eindelyk, naar 't beloop van de Verpondingen dier Plaatſen. Doch behalve dit Ontwerp van een Familiegeld, hadt men ook een Ontwerp gemaakt, om de middelen, voorheen verpagt of in *Admodiatie* gegeven, te doen heffen, by wege van *Collecte* of inzameling. Zyne Hoogheid leverde beide deeze Ontwerpen ter Vergaderinge van Holland over, op den tweeden van Bloeimaand des jaars 1749, nevens eenen ſchriftelyken voorſlag, behelzende „ dat „ hy, in 't voorleeden jaar, in de plaats der „ Pagten, een Hoofdgeld voorſlaande, niet be„ oogd hadt, de raadpleegingen van hunne E„ dele Groot Mogendheden, daardoor, te be„ paalen; maar alleenlyk te leiden, tot het uit„ vinden van een bekwaam middel, buiten ver„ pagting, waardoor aan de algemeene geneigd„ heid der ingezetenen mogt konnen worden „ voldaan. Dat zyne Hoogheid, midlerwyl, „ al vroeg, een middel by voorraad hadt voor„ geſlaagen, waardoor zou konnen gevonden „ worden, 't gene het Land, door het affchaf„ fen der Pagten, te kort kwam. Doch dat hy, „ met ſmert, hadt moeten ondervinden, dat de „ Leden van der Staaten Vergadering, niet „ met de vereiſchte vaardigheid, hadden ge„ tragt, aan dit middel zyn volkomen beſlag „ te geeven, zynde zelfs van geringe uitwer„ king geweeſt de ernſtige afkondiging der „ Staaten van den agtſten van Slagtmaand „ laatſtleeden, welke ook, onlangs, in Gras„ maand,

Midsgaders aan een Ontwerp om de verpagte middelen te doen *collecteeren*. Hy levertze beide den Staaten over.

„ maand, van eene nadere Afkondiging, tot 1748.
„ vervulling van 's Lands Komptoir met de
„ noodige penningen, uit het middel, by voor-
„ raad ingevoerd, hadt moeten gevolgd wor-
„ den. Dat zyne Hoogheid deeze redenen gaar-
„ ne onaangeroerd gelaaten hadt; doch dat hy
„ 'er van hadt moeten gewaagen, om, voor
„ tydgenooten en nakomelingen, te toonen dat
„ hy onſchuldig was aan het nadeel, welk het
„ Land uit deeze traagheid leedt, en aan de
„ overige onheilen, welken daaruit verder zou-
„ den konnen voortkomen. Dat de geneigdheid
„ der ingezetenen, om van de knevelaaryen der
„ Pagteren bevryd te zyn, lang voor het af-
„ ſchaffen der Pagten, gebleeken was, en nog
„ bleek, uit de menigvuldige Ontwerpen van
„ andere middelen van belaſtinge, hem, van
„ tyd tot tyd, aangebooden, en met aange-
„ naamheid ontvangen, om dat 'er uit te be-
„ ſpeuren was, dat de ingezetenen nog gene-
„ gen bleeven, om 's Lands laſten, blymoedig-
„ lyk, en met eenpaarige ſchouders te draagen.
„ Dat egter, terſtond, en, by nader onderzoek,
„ langs hoe duidelyker, gebleeken was, dat de
„ invoering van een voltooid Ontwerp van een
„ Familie-Hoofdgeld, welk, by groot en klein,
„ ryk en onvermogend, Koopman en Rentenier,
„ eenpaariglyk, naar elks ſtaat en vermogen,
„ zou worden gedraagen; waardoor de neerin-
„ gen, handwerken en *Trafiquen*, die zo mer-
„ kelyk betaald hadden in de afgeſchafte Pag-
„ ten, niet gedrukt; maar, zo veel mogelyk,
„ verligt werden, en waarin, eindelyk, ook het
„ groot getal van doorreizende vreemdelingen
„ en zeevaarenden droeg, veel onderzoek, en

„ ken-

1748. „ kennis van zaaken vereiſchte, eer men 'er zig
„ eenen gewenſchten uitſlag van zou konnen
„ belooven. Doch dat, aan de andere zyde,
„ de nood ook ſterk drong, om een eindelyk
„ middel in de plaats der Pagten in te voeren.
„ Dat deeze aanmerkingen zyne Hoogheid niet
„ hadden afgeſchrikt, maar bewoogen, om 't ſtuk
„ met meerder yver aan te taſten, en, met den
„ raad en hulp van kundige Luiden, de zwaa-
„ righeden, zo veel mogelyk, te boven te ko-
„ men. Dat hiertoe niet meer dan twee wegen
„ ſcheenen te vinden te zyn, of het invoeren
„ van een Familie-Hoofdgeld, in rangen, naar
„ elks verteering, ſtaat, omſlag en vermogen,
„ verdeeld; of de middelen, waarvan de Pag-
„ ten waren afgeſchaft, op de eenpaarigſte, ze-
„ kerſte en minſt koſtbaare wyze, te doen *col-*
„ *lecteeren*, of inzamelen. Dat, onder 't opzigt
„ van zyne Hoogheid, reeds voor eenige maan-
„ den, in gereedheid gebragt was een Ontwerp
„ van een Hoofdgeld; doch dat hy 't agterge-
„ houden hadt, uit bekommering, dat zulks
„ gelegenheid zou hebben konnen geeven, om
„ de uitvoering van het middel, by voorraad
„ vaſtgeſteld, verder te doen verwylen. Dat
„ zyne Hoogheid, in aanmerking neemende,
„ dat het tyd, en meer dan tyd was, om de zaa-
„ ken niet langer in onzekerheid te laaten, ein-
„ delyk, beſlooten hadt, dit Ontwerp ter tafel
„ van hunne Edele Groot Mogendheden over
„ te leveren, te gelyk met eene korte ſchets
„ van een Ontwerp, om de afgeſchafte Pagten
„ te doen inzamelen; op dat de Leden, uit
„ deeze twee middelen, één zouden kiezen,
„ waaromtrent hy derzelver raadpleegingen vol-

„ ko-

„ komenlyk vry liet, zonder iet te willen zeg- 1748.
„ gen, tot aanpryzing van het eene Ontwerp,
„ boven het andere. Doch dat hy niet voorby
„ kon, hen te vermaanen, tot het neemen van
„ een ſpoedig beſluit, en om te bezorgen dat
„ het middel, by voorraad vaſtgeſteld, han-
„ gende de raadpleegingen, ter uitvoeringe ge-
„ legd werdt. Dat zyne Hoogheid, hierby,
„ alleenlyk, ten beſluite, in bedenking brengen
„ moeſt, of, in geval men de verpagte midde-
„ len verkoor te doen inzamelen, de kleine
„ Gemeente niet eenigszins diende verligt te
„ worden, door vermindering van 't regt op de
„ aardappelen en 't roggemeel, en of men niet
„ behoorde te zorgen, dat de onvermogenden
„ den brand, immers de turf, in den Winter
„ en by beſlooten water, tot denzelfden of min-
„ der' prys, konden bekomen dan de vermo-
„ genden, die zig, by tyds, voorzien konden:
„ op dat deeze kleine Gemeente, ziende hoe
„ vaderlyk voor haar gezorgd werdt, bewoo-
„ gen mogt worden, om 's Lands laſten, naar
„ haar vermogen, te helpen draagen (*m*)."

Twee maanden omtrent verliepen 'er, na het XXV.
doen van deezen voorſlag, toen de Staaten o- De Staa-
penlyk bekend maakten, dat zy beſlooten had- ten be-
den, de middelen, die voorheen verpagt waren, fluiten,
te doen heffen, by wege van *Collecte* of inzame- alle de
ling. Men arbeidde, van dien tyd af, aan het op- verpagte
ſtellen van algemeene en byzondere Plakaaten en middelen
Ordonnantien; en aan Berigtſchriften voor de te doen
Hoofd- en mindere *Collecteurs* of Gaarders, in de heffen, by
Steden en ten platten Lande, aan alle welken, wege van
Collecte.

eene

(*m*) Reſol. Holl. 2 *May*, 3 *Juny* 1749. *bl.* 328, 449.

1748. eene maatige wedde werdt toegelegd, op dat 'er zo veel te meer van de gemeene middelen in 's Lands Kaſſe komen mogt. Ook werdt het ſtuk der regtspleeginge over de gemeene middelen nader geregeld. De Gekommitteerde Raaden behielden egter, gelyk zy plagten, het hoog opzigt over dezelven. Met den aanvang van 't jaar 1750, begon dit heffen der gemeene middelen by wege van inzameling, en 't is, tot nu toe, in gebruik gebleeven. De ſchade, door de plondering der Pagters en Pagtersbedienden, in Holland geleeden, werdt hun, eerlang, ter ſomme van omtrent driemaalhonderdduizend guldens, uit 's Lands Kaſſe, goed gedaan (*n*).

't Verhaal van den aanvang en uitſlag der beroerten over de Pagteryen in Holland heeft ons een weinig gevoerd buiten de tydorde der Geſchiedeniſſe, tot welke wy nu wederkeeren.

XXVI. Staat der Vrede-handelinge te Aken.

Terwyl de Geweſten, in den Zomer des jaars 1748, inwendig, vol onruſt waren, werdt de Vredehandeling te Aken, wakkerlyk, voortgezet. De Wapenſchorſing was nu algemeen geworden (*o*), de Plakaaten, hier te Lande, tegen den handel op Frankryk uitgekomen, in 't begin van Zomermaand, opgeſchort. Doch de Ruſſiſche troepen waren op weg, en in Poolen, hebbende Groot-Britanje en de Staaten den doortogt voor dezelven verzogt van den Koning, en van de Republyk. De Zee-Mogendheden vonden niet geraaden, deeze troepen te rug te doen keeren, zo lang de voorafgaande Punten niet aangenomen waren door Spanje, alzo zulks, door de Hoven van

(*n*) Reſol. Holl. 9 *July* 1751. *bl.* 560. 12 *April* 1752. *bl.* 564. 5 *April* 1754. *bl.* 311.

(*o*) R. ROLT Repreſent. of the late War, *Vol.* IV. *p.* 559.

van Weenen en Turin, en door den Hertoge van Modena en den Staat van Genua, reeds geſchied was. De Spaanſche Gezant, de Soto Major, eindelyk laſt tot tekenen gekreegen hebbende, deedt het, op den vyfentwintigſten van Zomermaand. Van toen af, wakkerde de handeling. Men hadt, te vooren reeds, geſproken van den hertogt der Ruſſen, waarop de Franſchen ſtonden, ſchoon zy dien, of by verzuim, of om eenige andere reden, niet hadden bedongen by de voorafgaande Punten. Doch zy verklaarden, eerlang, dat zy de overwonnen Plaatſen niet zouden konnen te rug geeven, zo de Ruſſen den hertogt niet aannamen. De Staatſchen overleiden dan, of men beter zou doen aan 't wederom ontvangen der Plaatſen, of aan 't behouden der Ruſſen: en zy beſlooten het eerſte. De Franſche, Engelſche en Staatſche Gevolmagtigden tekenden, op den tweeden van Oogſtmaand, eene Overeenkomſt, waarby beraamd werdt „ dat de Ruſſiſche troepen, die „ toen, door Duitſchland, naar de Nederlanden trokken, ten ſpoedigſte, naar Rusland te „ rug keeren zouden, mids Frankryk een gelyk „ getal van zyne manſchap, die in de Nederlanden lag, naar 't binnenſte van Frankryk te „ rug keeren liete, en zig verbonde, het zelve „ buiten dienſt te ſtellen, binnen eene maand, „ na dat hem zou gebleeken zyn, dat de Ruſſiſche troepen, inderdaad, naar Rusland op „ weg geſlaagen waren. Wyders, dat de Ruſſiſche troepen, zo lang zy in de ſoldy van „ Groot-Britanje en de Staaten ſtonden, niet „ in den dienſt van eenige andere Mogendheid „ zouden mogen worden gebruikt, en door „ Groot-

1748.

Overeenkomſt op den te rugtogt der Ruſſiſche hulptroepen.

1748. „ Groot-Britanje en de Staaten niet tegen Frankryk, na dat aldaar de gemelde vermindering „ van troepen geſchied zou zyn (*p*)." En deeze overeenkomſt werdt, ter wederzyde, naargekomen: 't welk den weg tot het ſluiten der algemeene Vrede verder baande.

Zwaarigheden in het Franſch Ontwerp van Vrede.

't Vertrek van den Graave van S. Severin naar Frankryk ſtremde egter de handeling voor eene wyle. Doch zyne terugkomſt, en de aankomſt van de la Porte du Theil gaf gelegenheid, om 't werk ernſtelyk by der hand te neemen. Du Theil verklaarde, t'eenen dage, aan eenen der Staatſche Gevolmagtigden „ dat de laatſte woorden, die de Ko„ ning, zyn Meeſter, by 't affcheid neemen, „ tegen hem gebruikt hadt, geweeſt waren „ *Monſieur*, *finiſſez vite*, dat is, *ſluit ten ſpoe„ digſte*, *myn Heer*." De Franſchen hadden wederom een Ontwerp gemaakt van een Verdrag, welk, door de Staatsdienaars der andere Mogendheden, gezien en overwoogen was. Over dit Ontwerp, werdt, ſedert, gehandeld. De Engelſchen bevonden, dat 'er 't punt van de Aſſiento en 't Zuidzeeſchip niet in gebragt was, zo als zy 't gaarne hadden; 't welk de Franſchen verklaarden te hebben nagelaaten, om onluſt tuſſchen de twee Ryken te voorkomen, die te wagten was, uit het misbruik, welk de Engelſchen van hun voorregt maakten, en uit de middelen, welken men, van de zyde van Spanje, in 't werk ſtelde, om dit misbruik te weeren. De Staatſchen merkten aan, dat men, by 't Ontwerp, de handelende Mogendheden wel verbondt om den Koning van Pruiſſen te handhaa-

(*p*) R. Rolt Repreſent. of the late War, *Vol.* IV. *p.* 556.

haaven in 't bezit van Silezie en Glatz; doch dat deeze Vorst daartegen niet verpligt werdt tot diergelyke handhaaving van de bezittingen der andere Mogendheden. Ook hadt hy zig, inderdaad, ongeneigd verklaard tot zulk eene algemeene handhaaving. De Graaf van S. Severin zeide, in een der gesprekken, welken hierover vielen „ dat Pruissen, niet door Frankryk, maar door Hanover, van den staat der „ handelinge onderregt, en in 't vertrouwen genomen was." Met den Graaf van Kaunitz, viel ook gesprek, over 't vernieuwen van het Verdrag van Barriere met de Staaten: waartoe hy niet verstaan kon, schoon hy niet durfde ontkennen, dat dit Verdrag van kragt bleeve. Maar 't Weener-Hof scheen thans buiten staat, om de jaarlykssche kosten, die dit Verdrag vorderde, te draagen: en uit de Oostenrykssche Nederlanden, die uitgeput waren door den oorlog, scheenen dezelven ook niet te konnen gevonden worden. 't Stondt dan geschaapen, dat de Staatschen de vernieuwing van dit Verdrag niet zouden konnen bedingen, by de Vrede, hoe ernstig zy 'er ook op aanhielden. In 't byzonder, vorderden zy, dat de Plaatsen, die Frankryk, in de Oostenrykssche Nederlanden, ontruimen zou, aan de Staaten werden geleverd, tot dat het Weener-Hof in de vernieuwing van het Verdrag van Barriere zou bewilligd hebben. Doch de Graaf van Kaunitz kon hiertoe niet verstaan. Over de wyze van sluiten van 't algemeen Verdrag, viel luttel verschil. Men kwam haast overeen, dat het, even als de voorafgaande Punten, door Frankryk, Groot-Britanje en de Staaten, zou geslooten worden, en dat de 1748.

1748. andere Mogendheden daar zouden toetreeden. Het Franſch Ontwerp, waarin men weinig of geen verandering hadt konnen doen maaken; en vooral niet in 't punt van de Aſſiento, daar de Engelſchen, noch in de punten van de Barriere en de handhaaving hunner bezittingen door den Koning van Pruiſſen, daar de Staatſchen zeer op geſteld geweeſt waren; werdt, in 't laatſt van Herfſtmaand, verzonden naar de byzondere Ho-

De Vrede wordt getekend. ven, en door dezelven goedgekeurd. Op den agttienden van Wynmaand, kwámen de Gevolmagtigden van Frankryk, Groot-Britanje en de Staaten byeen aan de wooning der Staatſchen, alwaar zy het eindelyk Verdrag van Vrede tekenden. De Graaf van S. Severin d'Arragon, die hier by, ter oorzaake van eenige ongeſteldheid, niet tegenwoordig hadt konnen zyn, tekende, terſtond hierna, in zyne eigene wooning (*q*). Het Verdrag beſtondt uit *vierentwintig* Leden. In de inleiding werdt gezeid „ dat

Inhoud van het Verdrag. „ 'er een lange en bloedige oorlog geweeſt was, „ tuſſchen Frankryk ter eener, en den Koning „ van Groot-Britanje en de Koninginne van „ Hongarye, Roomſch-Keizerinne, ter ander„ rer zyde; midsgaders tuſſchen Spanje ter ee„ ner, en den Koning van Groot-Britanje, de „ Keizerin-Koningin en den Koning van Sardi„ nie, ter anderer zyde, in welken oorlog, ook „ deel genomen hadden de Staaten der Ver„ eenigde Geweſten, als helpers van Groot„ Britanje en van de Keizerinne-Koninginne; „ de Hertog van Modena en de Republyk van „ Genua, als helpers van den Koning van Span„ je."

(*q*) *Uit egte Stukken, Beſcheiden en Aantekeningen.*

„ je." Voorts, werdt erkend „ dat de Voor- 1748.
„ zienigheid, aan alle deeze Mogendheden te-
„ vens, den weg ontdekt hadt, langs welken,
„ zy zig met elkanderen konden verzoenen; dat
„ zy, hierop, hunne Gevolmagtigden gezonden
„ hadden naar Aken, door welken, de voraf-
„ gaande Punten waren getekend, die van eene
„ algemeene Wapenſchorſing waren gevolgd ge-
„ worden: waarna men, eindelyk, ook over de
„ punten eener algemeene Vrede overeengeko-
„ men was." De voornaamſte inhoud derzel-
ven liep op deezen zin: „ Tuſſchen de agt Mo- I.
„ gendheden, zou eene altoosduurende Vrede
„ en Vriendſchap plaats hebben, zullende zy
„ nimmer eenigerhande hulp bewyzen aan ie-
„ mant, die eene der handelende Mogendheden
„ zou onderneemen te verongelyken. Al wat, II.
„ geduurende den oorlog, voorgevallen was,
„ zou in vergetenis geſteld worden, en elk we-
„ derom treeden in 't bezit van de goederen,
„ welken hem, ter gelegenheid van den oorlog,
„ benomen waren. De Weſtfaalſche Verdragen III.
„ van 't jaar 1648, die van Madrid tuſſchen
„ Spanje en Engeland van 1667 en 1670, die
„ van Nieuwmegen van 1678 en 1679, van
„ Ryswyk van 1697, van Utrecht van 1713,
„ van Baden van 1714, het drievoudig Ver-
„ bond van den Haage van 1717, het viervou-
„ dig Verbond van Londen van 1718, en het
„ Verdrag van Vrede van 't jaar 1738 werden,
„ by het tegenwoordig Verdrag, beveſtigd, in
„ zo verre daarin, door het zelve, geene ver-
„ andering gemaakt was. De wederzydſche IV.
„ krygsgevangenen zouden, binnen zes weeken
„ na 't uitwiſſelen der bekragtigingen van dit

1748. „ Verdrag, geſlaakt, en de ſchepen, genomen,
„ na den tyd, by de Wapenſchorſing bepaald,
V. „ vry gegeven worden. De Plaatſen, ſedert het
„ begin des oorlogs, en na het tekenen der voor-
„ afgaande Punten op den dertigſten van Gras-
„ maand, op elkanderen veroverd, beide in de
„ Indien en in Europa, zouden allen te rug ge-
„ geven, en de Infant Don Filips geſteld wor-
„ den in 't bezit der Staaten, hem, by de voraf-
„ gaande Punten, toegelegd; van welken de han-
„ delende Mogendheden volkomenlyk afſtonden,
„ met voorbehoudenis nogtans van het regt van
„ wederkeering; by de gemelde Punten vaſtge-
VI. „ ſteld. Het te rug geeven en afſtaan der Plaat-
„ ſen, in het voorgaande Lid vermeld, zou ge-
„ ſchieden, binnen zes weeken na de uitwiſſe-
„ ling der bekragtigingen van dit Verdrag, door
„ de agt handelende Mogendheden. De Keize-
„ rin-Koningin zou herſteld worden, in 't be-
„ zit van alles, wat zy, voor den oorlog, in de
„ Nederlanden en elders, bezeten hadt, uitge-
„ nomen dat gene, waaromtrent, by dit Ver-
„ drag, eene andere ſchikking gemaakt was.
„ Ook zouden de Staaten der Vereenigde Ge-
„ weſten worden herſteld, in het vol en vreed-
„ zaam bezit van Bergen op Zoom, van Maas-
„ tricht en van alles, wat zy, voor den oorlog,
„ in Staatſch Vlaanderen, in Staatſch Brabant
„ en elders bezaten. Voorts, zouden de Plaat-
„ ſen der Nederlanden, waarin zy regt hadden
„ om bezetting te leggen, aan hunne troepen,
„ worden ingeruimd. De Koning van Sardinie
„ zou herſteld en gehandhaafd worden, in 't
„ Hertogdom Savoje, in 't Graafſchap Nizza,
„ en in alle de Staaten en Plaatſen, op hem

„ ver-

„ veroverd, ter gelegenheid van den tegenwoor- 1748.
„ digen oorlog. 't Zelfde zou plaats hebben,
„ omtrent den Hertoge van Modena en de Re-
„ publyk van Genua, overeenkomſtig met het
„ *dertiende* en *veertiende* Lid van het tegenwoor-
„ dig Verdrag. De ſterke Plaatſen zouden alle
„ wedergegeven worden, met het geſchut en
„ krygsgereedſchap, welk 'er, ten tyde der ver-
„ overinge, in gevonden was, behalve dat het
„ vervoerde en verſmolte geſchut, door diergе-
„ lyk, vergoed zou worden. Ook zouden Ber-
„ gen in Henegouwen, Aath, Oudenaarden en
„ Meenen, welker buitenwerken geheellyk ge-
„ ſlegt waren, zonder geſchut, te rug worden
„ gegeven. Voor de koſten aan de Veſtingwer-
„ ken van andere Plaatſen, of aan eenige ande-
„ re openbaare of byzondere werken beſteed,
„ zou niets mogen worden gevorderd. Uit aan- VII.
„ merking van 't gene, door Frankryk en Spanje,
„ by dit Verdrag, afgeſtaan werdt, zouden de
„ Hertogdommen van Parma, Piacenza en Gua-
„ ſtalla, voortaan, toebehooren aan den Infant
„ Don Filips, en deszelfs mannelyke nakome-
„ lingen, behoudens het regt van wederkeering
„ aan de tegenwoordige bezitters, het Huis van
„ Ooſtenryk en den Koning van Sardinie, in
„ geval, de Koning van beide de Sicilien aan
„ de Kroone van Spanje komen, of de Infant
„ Don Filips, zonder kinderen, overlyden mogt.
„ Alle de afſtanden en wedergeevingen, by dit VIII.
„ Verdrag beraamd, zouden geſchieden, bin-
„ nen zes weeken na 't uitwiſſelen der bekrag-
„ tigingen: doch men zou, binnen veertien da-
„ gen na de tekening van dit Verdrag, door
„ wederzydſche Gemagtigden, te Bruſſel en te

1748. „ Nizza, in onderhandeling treeden, over de
„ wyze, waarop deeze wedergeevingen en af-
„ ſtanden, op den beſten en zekerſten voet,
IX. „ zouden behooren te geſchieden. Uit aanmer-
„ king, dat, by de voorafgaande Punten, be-
„ raamd was, dat de wedergeevingen, ter we-
„ derzyde, gelykelyk geſchieden zouden, 't
„ welk ten opzigte van Amerika geene plaats
„ hebben kon, binnen den tyd van zes weeken
„ na 't uitwiſſelen der bekragtigingen, verbondt
„ de Koning van Groot-Britanje zig, om twee
„ Perſoonen van rang, als gyzelaars, naar Frank-
„ ryk te zenden, om aldaar te blyven tot dat
„ de Koning van Frankryk zeker berigt gekree-
„ gen zou hebben van de wedergeeving van 't
„ Koningklyke Eiland, genoemd Kaap Breton,
„ en van alle de andere Plaatſen, die zyne
„ Groot-Britanniſche Majeſteit, voor of na het
„ tekenen der voorafgaande Punten, in Ooſt-
„ of Weſtindie, zou mogen veroverd hebben;
„ zullende alle andere zaaken aldaar blyven in
„ den zelfden ſtaat, waarin zy geweeſt waren
X. „ voor den tegenwoordigen oorlog. De gewoon-
„ lyke inkomſten der Landen, welken te rug
„ gegeven moeſten worden, zouden behooren
„ aan de Mogendheden, die dezelven bezaten,
„ tot op den dag van de uitwiſſeling der be-
„ kragtigingen van het tegenwoordig Verdrag.
„ Doch men zou de troepen van voeder en
„ noodwendigheden moeten voorzien, tot op
„ den dag der ontruiminge; uit aanmerking
„ waarvan, de Mogendheden zig verbonden,
„ niet te vorderen de belaſtingen, gelegd op de
„ Plaatſen, geduurende den oorlog ingenomen;
„ doch niet betaald, op den tyd, dat het beloop

„ des

„ des oorlogs de bezitters noodzaakte, deeze 1748.
„ Plaatſen te verlaaten. De Stukken en Papie- XI.
„ ren, gevonden in de veroverde Plaatſen, met
„ naame die van den grooten Raad te Mechelen,
„ zouden allen te rug gegeven worden: ook zou
„ men elkanderen overleveren de Papieren en
„ Brieven, behoorende tot de Staaten en Plaatſen,
„ welken men elkanderen afſtondt. De Koning van Sardinie zou blyven XII.
„ bezitten, 't gene hy, van ouds, bezeten hadt,
„ en nog tegenwoordig bezat, met naame het
„ Vigevaneeſche, het gedeelte van Pavie en van
„ het Graafſchap Anghiera, welk hy, in 't jaar
„ 1743, verkreegen hadt. De Hertog van Mo- XIII.
„ dena zou ook bezit neemen van alles, wat
„ hy, voor den tegenwoordigen oorlog, bezeten
„ hadt, met het geſchut en krygsgereedſchap,
„ welk in zyne veroverde Staaten gevonden geweeſt was; zullende hem de waarde van 't
„ gene vervreemd mogt zyn en van zyne Leenen in Hongarye, indien hy in dezelven niet
„ herſteld wierdt, in geld voldaan worden. Ook
„ zou men hem voldoening geeven, omtrent
„ zyne eiſchen op het eigen goed in Guaſtalla.
„ De Republyk van Genua zou ook in 't bezit XIV.
„ treeden van alles, wat zy, voor den oorlog,
„ bezeten hadt, byzonderlyk ook in het vrye
„ gebruik van de penningen, welken zy, in de
„ bank van Weenen in Ooſtenryk, in Boheeme,
„ en elders, bezat. Alle zaaken in Italie zou- XV.
„ den, wyders, in den zelfden ſtaat blyven, als
„ waarin zy geweeſt waren, voor den oorlog.
„ Het Aſſiento-Verdrag van den jaare 1713 en XVI.
„ de overeenkomſt, wegens het jaarlykſch Zuidzeeſchip, in het gemelde Verdrag begreepen,

1748. „ werden, door de tegenwoordige Vrede, be-
„ kragtigd, voor de vier jaaren, in welken het,
„ ter oorzaake van den tegenwoordigen oorlog,
XVII. „ opgeſchort geweeſt was. Duinkerken zou,
„ van de landzyde, verſterkt blyven, gelyk het
„ tegenwoordig was, en van den zeekant, op
XVIII. „ den voet der oude Verdragen. De geldſom-
„ men, die de Koning van Groot-Britanje, als
„ Keurvorſt van Hanover, van de Kroone van
„ Spanje vorderde, de geſchillen over de Abt-
„ dye van S. Hubert, over de ſtrecken, binnen
„ Henegouwen beſlooten, over de nieuwlings
„ opgeregte Poſthuizen in de Nederlanden, over
„ de eiſchen van den Keurvorſt van de Palts,
„ en over andere punten, die, voor het tekenen
„ van het tegenwoordig Verdrag, niet hadden
„ konnen worden afgedaan, zouden, zonder
„ uitſtel, vereffend worden, door Gemagtigden,
„ wederzyds te benoemen, of op eenige andere
„ wyze, op welke de belanghebbende Mogend-
„ heden, met elkanderen, zouden overeenko-
XIX. „ men. Het *vyfde* Lid van het viervoudig Ver-
„ bond van den jaare 1718, betreffende de vaſt-
„ ſtelling der opvolging op den troon van Groot-
„ Britanje, in het huis van zyne tegenwoordig
„ regeerende Britanniſche Majeſteit, en waarby
„ ook voorzien was, in alles, wat betrekking
„ hebben kon tot den Perſoon, die den titel van
„ Koning van Groot-Britanje aangenomen hadt,
„ en tot deszelfs afſtammelingen van beiderlei
„ Kunne, werdt, by deezen, uitdrukkelyk her-
XX. „ haald en bekragtigd. De Koning van Groot-
„ Britanje werdt, als Keurvorſt van Brunswyk-
„ Lunenburg, benevens alle zyne bezittingen in
XXI. „ Duitſchland, in dit Verdrag begreepen. De
„ be-

„ belanghebbende Mogendheden in dit Verdrag, 1748.
„ welken de Pragmatike Sanctie van den jaare
„ 1713 beloofd hadden te zullen handhaaven,
„ vernieuwden deeze hunne belofte, by het te-
„ genwoordig Verdrag, op de plegtigſte en krag-
„ tigſte wyze, met uitzondering alleenlyk van
„ 't gene Keizer Karel de VI. zelf en de tegen-
„ woordige Keizerin van de Ooſtenrykſche be-
„ zittingen hadden afgeſtaan, en waarvan, in
„ het tegenwoordig Verdrag, gewag gemaakt
„ was. De Mogendheden, welken het tegen- XXII.
„ woordig Verdrag hadden aangegaan, beloof-
„ den den Koning van Pruiſſen te zullen hand-
„ haaven, in 't bezit van het Hertogdom Silezie
„ en het Graafſchap Glatz, gelyk deeze Vor-
„ ſtendommen, tegenwoordig, door zyne Pruis-
„ ſiſche Majeſteit, bezeten werden. Alle de XXIII.
„ handelende Mogendheden verbonden zig, de
„ uitvoering van het tegenwoordig Verdrag te
„ zullen handhaaven. De bekragtigingen van XXIV.
„ het zelve tuſſchen de agt handelende Mogend-
„ heden zouden, ten langſten, in eene maand
„ na de tekening, binnen Aken, worden uit-
„ gewiſſeld." By deeze punten waren nog twee afgezonderden gevoegd, waarin alleenlyk verklaard werdt „ dat niemant eenig nadeel zou
„ konnen lyden, by het gebruik van eenige ti-
„ tels, in 't hoofd van 't Verdrag; of van de
„ Franſche taale, in welke het zelve was op-
„ geſteld (*r*)."

't Verdrag van Aken, welk, in 't eerſt, al- XXVII.
leen door de Franſche, Engelſche en Staatſche Verſchei-
Gevolmagtigden, getekend was, werdt, twee den' *Pro-*
da- *teſten*,

(*r*) *Voiez* Rousset Recueil, *Tom.* XX. *p.* 179-204.

1748. dagen laater, op den twintigſten van Wyn-
maand, ook door den Gevolmagtigde van Span-
by gelegenheid der Vredehandelinge te Aken gedaan. je, op den drie entwintigſten door dien van de Keizerinne-Koninginne, en op den zevenden van Slagtmaand, door dien des Konings van Sardinie aangenomen. Ook werdt het Verdrag, eerlang, door alle deeze Mogendheden, bekragtigd, en de bekragtigingen uitgewiſſeld, naar behooren. De Hertog van Modena en de Republyk van Genua waren 'er, insgelyks, in getreden: hoewel de Gevolmagtigde van Genua zig misnoegd hadt getoond, over den rang, die aan den Hertoge, voor zyne Republyk, gegeven was (*s*). Ook viel 'er, tuſſchen de Gevolmagtigden der Keizerinne-Koninginne en des Konings van Sardinie, geſchil, over de wiſſeling van rang, tuſſchen deeze twee Mogendheden, in de byzondere Affchriften van 't Verdrag; welke wiſſeling de Gevolmagtigde der Keizerinne-Koninginne niet zonder tegenkanting gedoogde (*t*). Wyders, werden, op de Byeenkomſt te Aken, ook de meeſte *Proteſten* vernieuwd; welken, te Utrecht, in den jaare 1713, omtrent het Prinsdom Oranje en de goederen van het Huis van Châlons, Neufchâtel en Valengyn, gedaan waren (*u*). De Koning van Spanje en de Keizerin-Koningin *proteſteerden* ook, tegen elkanderen, wegens het regt van het Grootmeeſterſchap der Ridderorde van het Gulden Vlies. Ook behieldt het Huis van Beieren zyn regt op het Hertogdom Mirandola en het Markgraaffchap Concordia. Doch de Koning van

(*s*) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 207.
(*t*) Le même *p.* 210, 211.
(*u*) *Zie* XVII. *Deel*, *bl.* 519.

van Groot-Britanje en de Staaten bragten, eerlang, te wege, dat 'er een Verdrag getroffen werdt, waarby de Keizerin Koningin den Keurvorſt van Beieren eenen vierjaarigen onderſtand van tienduizend ponden ſterlings in 't jaar beloofde, tegen welken hy van zynen eiſch op Mirandola en Concordia afſtondt. 't Verdrag werdt, te Hanover, den twee-entwintigſten van Oogſtmaand des jaars 1750, getekend. De Pretendent hadt ook een Proteſt doen overleveren aan de Wethouderſchap van Aken: doch 't werdt, met verontwaardiging, van de hand geweezen. Maar de Proteſten van den Paus, wegens Parma en Piacenza; van het Huis van Condé, wegens Montferrat; van het Huis van Tremouille, wegens Napels, werden aangenomen. Die van de Huizen van Anhalt, Baden, Keur-Saxen, Saxen-Gotha, Saxen-Hildburghauſen, Saxen-Salefeld en Beieren, wegens den inhoud van het *twintigſte* Lid der Akenſche Vrede, te Aken niet hebbende konnen geſchieden, werden, naderhand, aangenomen, op den Ryksdag te Regensburg, ſchoon de Koning van Groot-Britanje, als Keurvorſt van Brunswyk-Lunenburg, niet verzuimde, daartegen de vereiſchte Tegen-Proteſten te doen (*v*). De Staaten der Vereenigde Geweſten hadden zig, als *Executeurs* van den Uiterſten Wil van Willem den III., Koning van Groot-Britanje, ten behoeve van het Huis van Naſſau-Oranje, ook de eiſchen voorbehouden, welken dit Huis nog hadt ten laſte der Kroone van Spanje, uit kragte van het Verdrag van den jaa- 1748.

(*v*) *Voiez* Rousset Recueil, *Tom.* XX. *p.* 220, 222, 224, 225, 232, 233, 242, 323, 326, 328, 330, 333, 337, 339, 341, 344, 347.

1748. jaare 1687, en op den Huize van Iſenghien, volgens de Nieuwmeegſche en Ryswykſche Verdragen, en volgens de Akten van de jaaren 1698 en 1699, tuſſchen Engeland en Frankryk gemaakt (*w*). Wyders, was 'er, omtrent deezen tyd, eene Verhandeling in 't licht gekomen, waarby, het regt van den Huize van Heſſen-Kaſſel op het Hertogdom Brabant, uitvoerigly k, beweerd werdt (*x*). Doch ik vind niet, dat men, hierover, te Aken, gehandeld heeft. Eindelyk, hadt de Keurvorſt van de Palts, als Markgraaf van Bergen op Zoom, ook een Vertoog overgeleverd, te Bruſſel, waarby hy beweerde, dat dit Markgraafſchap alle de voorregten van een vry Leen behoorde te genieten, en niet onderworpen te zyn aan de opperſte magt der Vereenigde Staaten (*y*). Doch op dit Vertoog kwam, vooreerſt, geen antwoord, van wege de Staaten. De tyd van 't ruimen van Bergen op Zoom ondertuſſchen naderende, deedt de Keurvorſt een *Proteſt* overleveren aan de Gemagtigden des Konings van Frankryk, die 't den Staatſchen, nu, met hen, te Bruſſel, in onderhandeling over 't ontruimen der veroverde Plaatſen, ter hand ſtelden. De Staaten vonden, derhalve, in 't begin des volgenden jaars, geraaden, op het Vertoog en Proteſt beide, te doen antwoorden „ dat men het voorgewend regt des Mark-
„ graafs van Bergen op Zoom hierop bouwde,
„ dat dit Markgraafſchap een gedeelte geweeſt
„ zou zyn van het aloud Graafſchap van Stryen,
„ en dat het, van dit Graafſchap afgeſcheiden
„ zyn-

De Keurvorſt van de Palts beweert de onafhangkelykheid van 't Markgraafſchap van Bergen opZoom.

De Staaten wederleggen zynen eiſch.

(*w*) ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 232.
(*x*) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 366 *& ſuiv.*
(*y*) Le même *p.* 251.

„ zynde, onafhangkelyk zou gebleeven zyn 1748.
„ van de Hertogen van Brabant; doch dat het
„ onderzoek deezer ſtellinge het doorbladeren
„ van veele oude ſchriften vorderde, 't welk
„ den Staaten niet te vergen was. Dat zy
„ meenden te konnen volſtaan, met de aan-
„ wyzing van hun regt op dit Markgraaffchap,
„ verkreegen by plegtige Verdragen, na de
„ opreging hunner Republyk. Dat de opper-
„ ſte magt over dit Markgraaffchap hun, by
„ het derde Lid der Munſterſche Vrede, af-
„ geſtaan was, op gelyke wyze, als zy dezel-
„ ve over de Vereenigde Geweſten bezaten.
„ Dat by de Nieuwmeegſche en Ryswykſche
„ Verdragen, op welken de Keurvorſt zig be-
„ riep, niet anders was vaſtgeſteld, dan dat
„ de Graaf van Auvergne, Kolonel in Fran-
„ ſchen dienſt, herſteld zou worden in 't be-
„ zit van 't Markgraaffchap van Bergen op
„ Zoom, welk, ter oorzaake van den oor-
„ log, verbeurd verklaard was, en in alle de
„ voorregten, welken hy, in het zelve, beze-
„ ten hadt, voor 't verklaaren van den oorlog.
„ 't Was 'er dan wel verre van af, dat dit
„ Markgraaffchap, toen, als een vry en on-
„ afhangkelyk Leen herſteld geweeſt, of dat,
„ door deeze Verdragen, eenige verandering
„ gemaakt zou zyn, in het Verdrag van Mun-
„ ſter, gelyk men beweerde. Dewyl nu dit
„ Verdrag, zo wel als de twee anderen, ten
„ grondſlag gelegd was van het tegenwoor-
„ dig Verdrag van Aken, verſtonden de Staa-
„ ten, dat hun regt van oppergezag over
„ Bergen op Zoom niet de minſte krenking
„ geleeden hadt, by dit Verdrag, en dat het

„ 'er

1748. „ 'er, veeleer, op nieuws, door was bevestigd geworden. Ook wiſten de Staaten niet, „ dat de Markgraaf van Bergen op Zoom, „ tuſſchen de Munſterſche Vrede, en den oorlog, die met de Nieuwmeegſche Vrede geeindigd was; en tuſſchen de Nieuwmeegſche Vrede, en den oorlog, op welken de „ Ryswykſche Vrede was gevolgd, meerder „ voorregten genooten hadt, dan hy, voor „ de jongſte onluſten, hadt genooten; doch „ zy waren overboodig, om, desaangaande, „ de noodige Vertoogen, van wege zyne Keurvorſtelyke Doorlugtigheid, te ontvangen, „ zynde zy niet gezind, iemant, in zyn wettig „ Regt, te kort te doen (z)." Na dit antwoord der Staaten, beriep men zig, van wege den Keurvorſt, wederom op het oud regt, welk de Markgraaven van Bergen op Zoom bezeten hadden, voor 't ontſtaan van den oorlog, die met de Munſterſche Vrede eindigde, welk regt men, door eene uitvoerige Verhandeling, zogt te ſtaaven (*a*). Ook dreef men, dat de punten der Nieuwmeegſche en Ryswykſche Verdragen, die van de herſtelling des Markgraafs ſpraken, op wat meerder moeſten zien, dan op den blooten titel en inkomſten des Markgraafſchaps, alzo, voor de herſtelling hierin, reeds by andere algemeener Punten der gemelde Verdragen, gezorgd was (*b*). Doch de Staaten oordeelden, dat deeze redenen reeds, bondig genoeg, door hen wederlegd wa-

(z) Reſol. Gener. *Vener.* 3 *Jan.* 1749. *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 259.

(*a*) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 270-316.

(*b*) *Voiez* ROUSSET Recueil, *Tom.* XX. *p.* 265.

waren, en het Markgraafſchap van Bergen op Zoom bleef in denzelfden ſtaat van afhangkelykheid van hunne Hoog-Mogendheden, waarin het, voor den oorlog, geweeſt was. De Stad was, den zevenden van Wintermaand des jaars 1748, reeds wederom ingeruimd aan de Staatſche troepen. Omtrent den zelfden tyd, werden ook Staatſch Vlaanderen en de ſchanſen aan de Schelde van 't Franſch krygsvolk verlaaten, en door de Staatſchen bezet. Wat laater, volgde de ontruiming der Ooſtenrykſche Nederlanden, waaromtrent nog, in 't begin des jaars 1749, eene overeenkomſt getroffen werdt, te Bruſſel (*c*). Ook keerden de Staatſche krygsgevangenen, die, in merkelyken getale, tot diep in Frankryk, vervoerd geweeſt waren, eerlang, van daar te rug. Doch 't Verdrag van Koophandel met Frankryk van den jaare 1739 werdt, vooreerſt, nog niet wederom vernieuwd. Ook bleeven 'er nog veele zaaken, de Barriere en een' Lyſt der regten op de inkomende en uitgaande goederen in de Ooſtenrykſche Nederlanden betreffende, onvereffend: waartoe, eerlang, eene Byeenkomſt aangelegd werdt te Bruſſel, tuſſchen de Gevolmagtigden der Keizerinne-Koninginne en der Vereenigde Staaten. Midlerwyl, werdt, hier te Lande, op den zeventienden van Zomermaand des jaars 1749, een plegtige Dankdag gehouden over de Vrede. Ook werdt, ten zelfden dage, na 't eindigen van den openbaaren Godsdienſt, in den Haage, een pragtig en koſtbaar Vuurwerk afgeſtoken. 1748.

De Staaten treeden wederom in 't bezit der Plaatſen, door Frankryk op hen ververd.

Op

(*c*) *Voiez* Rousset Recueil, *Tom.* XX. *p.* 248.

1748. XXVIII. Aanmerkingen over den uitflag des oorlogs, en de voorwaarden der Akensche Vrede.

Op deeze wyze, eindigde een oorlog, die omtrent agt jaaren geduurd, en den Mogendheden, die 'er in gemengd geweeſt waren, geweldige ſchatten en zeer veel bloeds gekoſt hadt: 't welk alleen redens genoeg was, om haar allen te doen haaken, naar de Vrede. Maar de meeſte Mogendheden hadden 'er, daarenboven, nog byzondere redenen toe. Frankryk, beoogd hebbende het Huis van Ooſtenryk kleiner te maaken, hadt zyn oogmerk, ten deele, bereikt, en zag, ſedert de naauwe Vereeniging tuſſchen Groot-Britanje en de Staaten, na de verheffing des Prinſen van Oranje, minder kans dan te vooren, om het verder te bereiken. Ook deedt de aantogt der Ruſſiſche Hulptroepen Frankryk dugten, voor een' ongelukkigen keer der wiſſelvallige wapenen. Men vondt, derhalve, geraaden, den roem, door den Koning, in den oorlog behaald, niet te waagen aan den onzekeren uitflag van eenen volgenden Veldtogt. De Keizerin-Koningin van Hongarye, die 't meeſt verlooren hadt by den oorlog, zag zig verpligt, tot het omhelzen der Vrede, nadat Groot-Britanje en de Staaten, van welke Mogendheden zy den meeſten onderſtand getrokken hadt, hadden doen zien, dat zy den oorlog moede waren. Zy hadt, om den Koning van Sardinie te winnen, een gedeelte der Ooſtenrykſche Staaten in Italie aan hem moeten afſtaan, by 't Verdrag van Worms, en beveſtigde hem in 't bezit derzelven, by 't Verdrag van Aken, waarby zy ook Parma en Piacenza moeſt overgeeven aan den Infant Don Filips, behoudens 't regt van wederkeering,

ring, in twee byzondere gevallen. Doch zy hadt het meeſte nadeel geleeden van den Koning van Pruiſſen, lang voor 't ſluiten der Akenſche Vrede. Aan hem hadt zy 't beſte gedeelte van 't Hertogdom Silezie en 't Graafſchap Glatz moeten afſtaan, en Frankryk en Groot-Britanje hadden zorg gedraagen, dat de handelende Mogendheden te Aken beloofden, hem, in 't bezit deezer Vorſtendommen, te zullen handhaaven. Hy trok, derhalve, het meeſte voordeel van 't verlies der Keizerinne-Koninginne. Spanje hadt, alleenlyk, het bezit van Parma en Piacenza, voor den Infant Don Filips, gewonnen, by den oorlog: en de Bondgenooten van Spanje, de Hertog van Modena en de Republyk van Genua, moeſten zig te vrede houden, dat zy herſteld werden in 't bezit van 't gene hun, voor 't ontſtaan van den oorlog, toegekomen hadt. De Koning van Groot-Britanje hadt, ter zee, eenige voordeelen behaald op Frankryk en Spanje, en door het te rug geeven van Kaap Breton, by 't ſluiten der Vrede, Frankryk verpligt, om alle zyne overwonnen' Plaatſen in de Nederlanden, insgelyks, te rug te geeven: ook hadt hy 't genoegen van zynen Schoonzoon, den Prins van Oranje, te zien verheffen tot de hooge waardigheden, welken, door deszelfs Voorzaaten, in den Vereenigden Staat bekleed waren. De Staaten, eindelyk, ſlegts als helpers van Groot-Britanje en van de Koninginne van Hongarye, gemengd geweeſt zynde in den oorlog, hadden 'er niet dan nadeel by gehad. Een aanzienlyk gedeelte hunner grenzen was, door Frankryk, overweldigd geweeſt: 1748.

1748. hunne Barriere, door het ſlegten van verſcheiden' Veſtingwerken aldaar, voor een geruimen tyd, nutteloos gemaakt: 't welk men wel voor een der grootſte voordeelen rekenen mag, die Frankryk by den oorlog verkreegen heeft. De Koophandel der Vereenigde Geweſten in 't gemeen hadt ook niet weinig geleeden: al 't welke de Staaten, met reden, deedt haaken naar de Vrede, by welke zy egter alleenlyk te rug kreegen, 't gene zy verlooren hadden; doch, voor een gedeelte, in veel ſlegter' ſtaat dan het voor den oorlog geweeſt was. Doch de Vrede alleen was hun zo veel waardig, dat zy koſten noch moeite ſpaarden, om dezelve te bekomen. De verandering, die de vorm hunner Regeeringe, in 't voorleeden jaar, ondergaan hadt, hielp zelve de Vrede bevorderen. De Prins van Oranje toonde geene gezindheid altoos, tot het voortzetten des oorlogs, zo dra men kans zag, om daarvan een einde te maaken. Die kans was gemiſt, toen hy eerſt aan 't bewind kwam, door 't afbreeken der Bredaſche handelingen, buiten zyn toedoen. Doch zyn yver en 't vertrouwen, welk de Landzaaten in hem ſtelden, bragten de milde Gifte in 's Lands Kaſſe: de milde Gift hielp de Ruſſiſche hulptroepen in aantogt naar de Nederlanden, en deeze aantogt werkte kragtiglyk mede, tot bevordering der Vrede. Zy werdt veel ſpoediger getroffen, dan men verwagt hadt. Men haaſtte zig met tekenen, om te voorkomen, dat de Vredehandeling niet gerekt werdt, ter gelegenheid van de geſchillen, welken eenige Duitſche Vorſten voorhadden op dezelve te brengen. Frankryk, Groot-Britanje en de Staaten beſlooten, de

de eerſten, tot het tekenen der Vrede: waar- 1748.
na de andere Mogendheden wel genoodzaakt werden, de wapenen af te leggen. Jammer was 't alleenlyk, dat men eenige geſchillen onafgedaan laaten moeſt; welken te vooren tot de algemeene Vredehandeling verſchooven waren. Ook ſtondt 'er vry wat te vereffenen, tusſchen Frankryk en Groot-Britanje. De Staaten moeſten 't ſtuk hunner Barriere en de Lyſt der regten in de Ooſtenrykſche Nederlanden nog nader regelen met de Keizerinne-Koninginne: ook moeſt het Verdrag van Koophandel met Frankryk worden vernieuwd: al het welke aanleiding gaf tot verſcheiden' onderhandelingen, welker ſommigen van langen naſleep waren

Ondertuſſchen, zou men, in 't begin des jaars 1747, veel voordeeliger Vrede, voor den Staat en voor deszelfs Bondgenooten, hebben konnen ſluiten, te Breda, zo het Engelſche Hof zig daartoe genegener getoond hadt. Te Breda, zou de Staat het Verdrag van Koophandel van den jaare 1739 hebben verkreegen: 't welk te Aken niet hadt konnen bedongen worden. Te Breda, was men overeengekomen, om Duinkerken, ook van de landzyde, te brengen op den voet der voorige Verdragen: te Aken, hadt men alleenlyk konnen verkrygen, dat zulks van den zeekant geſchieden zou. Te Breda, was, van de Hertogdommen Parma en Piacenza, het gedeelte, welk benoorden de Po legt, bedongen voor het Huis van Ooſtenryk: te Aken, werden beide deeze Hertogdommen geheellyk, en Guaſtal-

1748. la daarenboven afgeſtaan aan Don Filips. By het Verdrag van Aken, waren, van de andere zyde, geene wezenlyke voordeelen bedongen voor de Staaten en derzelver Bondgenooten, die men, ook te Breda, niet verkreegen zou hebben. 't Verdrag van Barriere van den jaare 1715 werdt in 't geheel niet vernieuwd. Zo dat, met de twee ſchadelyke veldtogten van de jaaren 1747 en 1748, waarvan men zig veel beloofd hadt, niet alleen niets gewonnen; maar zelfs vry wat verlooren was: al 't welke den opmerkenden, uit eene vergelyking van het Ontwerp van den twintigſten van Grasmaand des jaars 1747 (*d*), met de punten der Akenſche Vrede, klaarlyk blyken kan.

(*d*) *Zie* hier voor, *bl.* 53.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

NEGENENZEVENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Voortzetting van 't Ontwerp om de Regeering te veranderen. Zyne Hoogheid dringt op 't afdoen van de punten der Ampten en Poſteryen. Te Amſterdam, beſluit men, de Poſteryen, ten eeuwigen dage, aan de Stad te houden.* II. *Verzoekſchriften aldaar verſpreid, ſtrekkende tot herſtelling en verandering. Vinnig ſchrift tegen de Regenten in't gemeen. Heimelyke byeenkomſten, te Amſterdam.* III. *De Wethouderſchap doet 'er onderzoek op. De drie Artikelen komen in 't licht. Inneeming der Kloveniers Doele.* IV. *De Wethouderſchap veroordeelt het. De wyken worden ſamengeroepen. De drie Artikelen worden den Prinſe vertoond.* V. *Aanſpraaken in de Doele gedaan. De Doeliſten vorderen, dat men, in de Kerken, voor hun bidde.* VI. *Burgemeesteren en Raaden antwoorden op de drie Artikelen. De Doeliſten neemen 'er geen genoegen in. 't Scheepstimmermans-Gilde kieſt hunne zyde. Burgerkrygsraad gevorderd. De Wethouderſchap bewilligt in de drie Artikelen, en beſluit haare ampten neder te leggen.* VII. *Zyne Hoogheid wordt gemagtigd, om de ruſt in Amſter-*

dam te herſtellen. De wyken kiezen Gekommitteerden. VIII. *Verzoekſchriften getekend, tot handhaaving der Regeeringe. De Doeliſten vinden middel om het te ſtuiten. Optogt der Scheepstimmerluiden.* IX. *De Prins komt in Amſterdam. De Gekommitteerden vorderen verandering der Regeeringe. Onbeſcheiden eiſch aan Burgemeeſteren.* X. *Zyne Hoogheid maakt verandering in Burgemeeſters en Raaden. Hy ontſlaat veele Leden van den Oud-Raad.* XI. *Handeling over 't veranderen van den Krygsraad. De Doeliſten dringen den Prins, by nagt, tot het toeſtaan van eenen vryen Krygsraad. Zyne Hoogheid beveſtigt den verkooren' Krygsraad. Vertrekt uit Amſterdam. Gevolgen der Veranderinge.* XII. *Verandering der Regeeringe, te Haarlem. Te Leiden. Oproer aldaar. Zyne Hoogheid zendt bezetting in de Stad.* XIII. *Opſchudding te Gouda. Beweeging te Rotterdam. Verandering der Regeeringe aldaar. Te Gouda. Te Gorinchem. Te Schoonhoven. Te Schiedam. Te Delft. Te Briele. In Dordrecht, geſchiedt geene verandering.* XIV. *Beweeging te Purmerende. De Regeering wordt aldaar veranderd. Ook te Alkmaar. Te Hoorn. Te Enkhuizen. Te Medenblik. Te Edam en te Monnikendam.* XV. *Bepaalingen, by deeze veranderingen. Algemeene Vergiffenis.* XVI. *Verandering der Regeeringe, in Gelderland en in Overyſſel. 't Graafſchap Kuilenburg wordt den Prinſe opgedraagen. In Zeeland, geſchiedt byna geene ongewoone verandering.* XVII. *Aanmerkelyke verandering van den vorm der Regeeringe, in Friesland.* XVIII. *Opſchudding in Groningen. Men arbeidt aldaar, voor en tegen de verandering. De Re-*

Regeering doet afſtand. Zyne Hoogheid maakt 'er merkelyke verandering in. Regt een nieuw Geregtshof op. XIX. *Wordt Erfſtadhouder der overige Generaliteits Landen, en Opper-Directeur der Ooſt- en Weſtindiſche Maatſchappyen.* XX. *'t Krygsvolk verminderd. Handeling met Frankryk. Engelſche klagten. Handeling met den Koning van Pruiſſen. Gezant van Tripoli.* XXI. *De Raadpenſionaris Gilles legt zyn ampt neder. Pieter Stein wordt Raadpenſionaris. Dood van den Sekretaris Buys, en van den Luitenant-Admiraal Grave.* XXII. *De Collecte wordt ingevoerd.* XXIII. *Opſchudding te Haarlem. Eenig Krygsvolk overweldigt aldaar de poort, en rukt ter Stad in. Agt Gemagtigden der Burgerye worden op de Gevangenpoort in den Haage gezet. Geſlaakt.* XXIV. *Onluſt te Amſterdam en te Rotterdam, over 't afleggen van eenen eed, door de Wynkoopers. De Pakhuizen van eenen Wynkooper te Rotterdam worden geplonderd.* XXV. *Beweegingen tot verandering der Regeeringe te Huisduinen en op de Helder, te Zaandam, en te Oudewater.* XXVI. *Geweldige beroerte te Steenwyk, daar ook verandering der Regeeringe uit ontſtaat.*

1748. I.

Er nog de Vrede te Aken getekend was, hoewel de handeling over dezelve reeds op eenen goeden voet't ſtondt, werdt het ontwerp, welk ſommigen gemaakt hadden, om de Regeering in de byzondere Geweſten en Steden te veranderen, kragtiglyk, voortgezet. Het afſchaffen der Pagteryen, welk de Regeering niet zeer behaagd hadt; doch veelen onder 't volk,

't Ontwerp om de Regeering der Geweſten en Steden te verande-

1748. volk, in 't eerſt, zonderling naar den zin was geweeſt, hadt, in de Geweſten, daar 't geſchied was, reeds eenige vervreemding verwekt, tuſſchen de Regeering en 't gemeen. Het misnoegen behoefde, derhalve, ſlegts leevendig gehouden en gevoed te worden, om beweeging te veroorzaaken onder 't volk, waaruit verandering in de Regeering te voorzien was, en eerlang, met der daad, volgde. Hoe 't zig, met dit werk, in Holland, en vooral te Amſterdam, daar 't de meeſte beweeging maakte, toedroeg, ſtaat ons nu, omſtandiglyk, en met zo veele naauwkeurigheid, als de natuur der zaake gehengen zal, te verhaalen.

ren wordt voortgezet.

Zyne Hoogheid dringt, op 't wegneemen der bezwaarniſſen wegens de Ampten, en op 't afſtaan der Posteryen aan 't Land.

In den voorſlag, dien zyne Hoogheid, op den vyfentwintigſten van Zomermaand, tot afſchaffing der Pagten in Holland, gedaan hadt, en die, gelyk wy in 't voorgaande Boek (*a*) aantekenden, terſtond, alomme, verſpreid geworden was, hadt men ook gelezen, hoe de Prins, ten zelfden tyde, op de Staaten hadt begeerd „ dat toch eens den ingezetenen al„ le wettige redenen van bezwaaringe, op 't „ ſtuk van de begeeving der Ampten, mogten „ worden benomen, en dat, zonder eenig „ uitſtel, de overweegingen, om de Poſte„ ryen aan 't gemeene Land te doen komen, „ mogten hervat, en ten ſpoedigſte tot een „ gewenſcht einde gebragt worden." En men bediende zig van 's Prinſen ernſtig verzoek, om nieuwe opſchudding te verwekken, onder de Gemeente te Amſterdam, met welke men 't, blykbaar, gemunt hadt, op het verkrygen van

(*a*) *Bladz.* 221.

van veranderingin de Regeeringe. 't Stuk van de Ampten ging nogtans Amſterdam niet meer aan dan anderen Steden: maar 't ſtuk der Posteryen betrof deeze Stad alleen. Zy hadt, gelyk wy, op zyne plaats, te boek geſteld hebben (*b*), in 't voorleeden jaar, beſlooten, de Poſteryen aan zig te houden, en, in den aanvang deezes jaars, verklaard, dat zy, hierin, niet veranderen zou. Maar zyne Hoogheid en de andere Leden begreepen, dat Amſterdam, zo wel als andere Steden, zyne Poſteryen aan 't gemeene Land afſtaan moeſt. Ook hadt men, te Amſterdam, zo dra niet vernomen, dat de Prins, op nieuws, op den afſtand der Poſteryen gedrongen hadt, of de Vroedſchap werdt byeengeroepen, om, beide op 't ſtuk der Ampten en dat der Poſteryen, van nieuws, te raadpleegen. Omtrent het eerſte punt, werdt der Vroedſchap, door Burgemeeſteren, vertoond „ dat aan de Reſolutien der Staaten, „ daaromtrent genomen, in zo verre, voldaan was door de Stad, dat daaraan niets „ anders ontbrak, dan het gereed maaken en „ overzenden van de beëedigde Lyſten van „ de jaarlykſche inkomſten der byzondere „ Ampten en bedieningen: 't welk, ter oorzaake van den grooten omſlag, die hieraan vaſt „ was, tot nog toe niet hadt konnen geſchieden, gelyk ook nog geene der andere Steden, Purmerende alleen uitgezonderd, tot „ hiertoe, zulke Lyſten overgezonden hadt; „ doch dat men, daarmede, reeds zo verre „ gevorderd was hier ter Stede, dat men ſtaat „ maak-

1748.

De Vroedſchap van Amſterdam beſluit, de Poſteryen ten eeuwigen dage aan de Stad te houden.

(*b*) Hier voor, *bl.* 143, 144.

1748. „ maakte, omtrent het midden van Herfſt-
„ maand, gereed te zullen zyn." Omtrent het punt der Poſteryen, werdt der Vroedſchap herinnerd „ hoe Burgemeeſteren eerſt „ van alle voordeelen, die, uit het openval-„ len derzelven, voor hun of de hunnen, „ mogten konnen voortvloeijen, hadden afge-„ ſtaan; hoe de agtbaare Raad, daarop, hadt „ beſlooten, die voordeelen, voortaan, ten „ nutte van de Stad, aan te leggen, en hoe „ men egter hadt goedgevonden, te verklaa-„ ren, dat men bereid was, nevens de andere „ Leden, te raadpleegen, op een middel, om „ 't Land, in deszelfs dringenden nood, 't zy „ uit de inkomſten der Poſteryen, 't zy uit „ eenige anderen, eenigen ſpoedigen onder-„ ſtand te verſchaffen: welk laatſte, eindelyk, „ eens zou dienen te geſchieden, indien men, „ volgens de voorgaande Reſolutien, de Pos-„ teryen al aan de Stad mogt willen houden; „ weshalve, Burgemeeſteren verzogten, het „ nader goedvinden van den agtbaaren Raad, „ hierop, te mogen verſtaan." De Vroedſchap, op den tweeledigen voorſlag van Burgemeeſteren geraadpleegd hebbende, beſloot „ hen te „ verzoeken, de Lyſten op de Ampten ten „ ſpoedigſten in gereedheid te willen doen „ brengen." Omtrent de Poſteryen, bleef men by de voorgaande Reſolutien, en verklaarde „ dezelven, *ten eeuwigen dage*, te zul-„ len houden aan de Stad, om eeniglyk te die-„ nen, tot noodigen onderſtand der armen, tot „ herſtelling en onderhoud der Godshuizen, „ Kerken, openbaare gebouwen en verdere „ werken, na aftrek van 't gene, tot de noo-

„ di-

„ dige beheeringe der Posteryen, zou worden 1748.
„ vereischt, en van 't gene, uit de zuivere
„ inkomsten derzelven, aan 't gemeene Land
„ zou moeten worden opgebragt." Voorts, werden Burgemeesteren verzogt en gemagtigd „ om, met zyne Hoogheid, en met „ den Raadpensionaris, te overleggen, wat, „ van wege de Stad, uit de Posteryen, naar „ eene billyke evenredigheid, ten behoeve „ van het gemeene Land, zou behooren te „ worden opgebragt (c)"

't Besluit der Vroedschap werdt, terstond, in openbaaren druk, uitgegeven, om, ware 't mogelyk, 't gemeen, welk sommigen zogten diets te maaken, dat Burgemeesteren de Posteryen, alleen tot hun byzonder voordeel, aan de Stad wilden houden, uit deeze dooling te redden. Doch men arbeidde, onder de hand, om dit oogmerk te verydelen. Verscheiden Geschriften werden, gedrukt, verspreid door de Stad, waarby, gelyk als uit den naam der Burgerye, begeerd werdt „ herstelling der ou-
„ de Voorregten en Gildenkeuren, een' Krygs-
„ raad, uit en door burgers gekooren; over-
„ gifte der Schutters Doelen; verkiezing der
„ Vroedschappen en benoeming der Schepe-
„ nen door de burgerye; aanstelling van Be-
„ windhebbers der Oost- en Westindische
„ Maatschappyen, door dezelfde; afschaffing,
„ voor altoos, van Pagten, Excynzen en o-
„ vertollige Lasten op de vaste goederen en
„ Persoonen; overgift der Posteryen en van
„ 't

II. Men verspreidt aldaar Verzoekschriften, uit den naam der Burgerye, strekkende tot herstelling en verandering.

(c) Extr. uit de Resol. der Vroedsch. van Amsterd. van 3 July 1748.

1748. „ 't Courantierſchap aan de Burgerye, of aan „ zyne Hoogheid; verkooping van alle Amp- „ ten enz." Diergelyke Punten waren ook, in 't jaar 1672, hier ter Stede, verſpreid geweeſt (*d*), en 't bleek klaarlyk, dat men 'er, nu zo wel als toen, verandering der Regeeringe mede in den zin hadt. Men gaf voor, dat één deezer Geſchriften, welk uit *elf* punten beſtondt, op den zevenentwintigſten van Zomermaand, vertoond was aan zyne Hoogheid; doch hoe 't van den Prinſe ontvangen was, bleek niet. 't Was, ondertuſſchen, hier, opgehaald, van wege 't Geregt. Een ander blaauw boekje werdt, ten deezen tyde, onder den mantel, verkogt en verſpreid, genaamd *het gedrag van de Regenten der Vereenigde Nederlanden, gedurende den tegenwoordigen oorlog*: waarin de handelingen van eenige voornaame Luiden, met naame van den Raadpenſionaris Gilles, met haatelyke verwen, gemaald ſtonden. 's Lands Regenten in 't gemeen werden 'er in beſchuldigd van onverſtand, verzuim en trouwloosheid: eenige weinigen, daarentegen, als trouwe Liefhebbers des Vaderlands, geroemd. De Regeering van Amſterdam in 't byzonder werdt, in dit ſchrift, over 't dringen op het ſluiten eener Neutraliteit met Frankryk, en vooral over 't houden der Poſteryen aan de Stad, lelyk uitgemaakt. 't Slot van alles was, dat zulke Regenten behoorden geſtraft, of, ten minſten terſtond en voor altoos, van hunne Ampten verlaaten te worden. 't Schrift kwam voor, als zynde *uit het Engelſch vertaald*: doch 't geleek

Vinnig ſchimpſchrift tegen ſommige voornaame Amptenaars, en tegen de Regeering in 't gemeen.

(*d*) *Zie* XIV. *Deel*, *bl.* 210, 213.

leek hier luttel naar. Ook ſtonden, onder de Opdragt, *aan alle waare Patriotten, zitting hebbende in de Staaten Generaal*, de letters M. D. J. S. U., over welker betekenis, verſcheidenlyk, gegiſt werdt. 't Hof van Holland verboodt dit Boekje, terſtond; doch 't werdt, ſedert, te meer verſpreid. In Amſterdam, liepen 'er eenigen mede rond, in Herbergen en Koffyhuizen, daar zy 't jongen en onkundigen luiden in de hand ſtaken, en voorlazen: waardoor zy, allengskens, eenigen aanhang wonnen tegen de Regeering. Met deezen, hieldt men, by nagt en ontyde, byeenkomſten, in verſcheiden' herbergen of kroegen, met naame, in Vredenburg in de lange Leidſche Dwarsſtraat, alwaar, op den twintigſten van Hooimaand, een ontwerp geſmeed werdt, om, gelyk men in Friesland gedaan hadt, Gekommitteerden te kiezen uit de Burgerye, tot bevordering van herſtel. 1748.

Men houdt te Amſterdam heimelyke byeenkomſten.

III. De Wethouderſchap doet 'er onderzoek op.

De Wethouderſchap, niet onkundig van dit woelen, hadt egter, tot hiertoe, geen beſluit konnen neemen, omtrent de middelen, welken men in 't werk ſtellen moeſt, om het te ſtuiten, ter oorzaake dat zy onderling verſchillende inzigten hadden van het oogmerk en de gevolgen der beweegingen. *Andries Boekelman*, Chirurgyn, een der vergaderden in Vredenburg, werdt egter, op den vierentwintigſten, voor Burgemeeſteren ontbooden, en ondervraagd, over de opſtellers en voorſtanders van het Ontwerp. Hy noemde 'er eenigen, en onder anderen zynen Zwaager, *Henrik van Giminig*, een' Patroontekenaar van Haarlem, en Jean Rouſſet; waarop men hem, met eene ſcher-

1748. scherpe beſtraffing, gaan liet. Weinige dagen laater, werdt 'er, behalve het genoemde Ontwerp tot het kiezen van Gekommitteerden, ook een Verzoekſchrift verſpreid, onder 't gemeen, welk uit *drie* punten beſtondt, en ſedert de *drie Artikelen*, of het *Requeſt van Raap*- genoemd werdt. Men wil, dat het hier ter Stede gebragt was, door van der Meer van Rotterdam. 't Was, kort hierop, geraakt in handen van Daniel Raap (1), en men hadt het ſedert laaten drukken. Het behelsde een Verzoek aan Burgemeeſteren en Raaden „ 1. om „ de Poſteryen, ten ſpoedigſten, op te draa„ gen aan den Prinſe Erfſtadhouder, in ver„ trouwen, dat zyne Hoogheid daarvan, ten „ beſte van Land en Stad, gebruik zou maa„ ken. 2. om alle wettige redenen van be„ zwaarnis, over de misbruiken, in 't ſtuk „ der Ampten ingeſloopen, met allen moge„ lyken ſpoed, weg te neemen, en voortaan „ geene Ampten te begeeven, dan aan inge„ boorene en *genaturaliſeerde* gezeten burgers „ en inwooners. 3. om de voorregten der Bur„ gerye, zo in 't ſtuk der Gilden als in an„ dere opzigten, te herſtellen, en geene Kolo„ nellen en Kapiteinen te kiezen dan uit de „ Burgerye, zonder dat dezelven, immer, te „ gelyk, Regenten zouden mogen worden."

't Verzoekſchrift van *drie Artikelen* komt in 't licht.

Op den zelfden tyd, dat dit Verzoekſchrift verſpreid werdt, liet men 't gerugt ook loopen, dat de Burgers, in 't kort, bezit ſtonden te neemen van de Kloveniers Doele in de Doe-

Inneeming der Kloveniers Doele.

le-

(1) Beide deeze Luiden hebben wy, boven (bl. 134, 136.) reeds eenigszins leeren kennen.

leſtraat, op welke, zo ſommigen dreeven, zy een oud en gegrond regt hadden; en dat men hier zou arbeiden aan 't herſtel van 't gene, meer of min, gebrekkelyk gekeurd werdt in de Regeering der Stad. Ook leedt het ſlegts tot den negenden van Oogſtmaand, toen men eenige burgers en ingezetenen, ten getale van zes of agt, zag treeden naar de groote zaal van de Doele, die eenige Luiden, tot het houden eener afzonderlyke Byeenkomſt, in huure hadden, doch, wel haaſt, half met half tegen wil, ruimen moesten. 't Inneemen der Doele maakte zo veel gerugts, dat zig, terſtond, eene groote menigte ingezetenen derwaards begaf; eenigen, die van den toeleg onderregt waren, veelen, uit loutere nieuwsgierigheid. Toen men 't getal groot genoeg oordeelde, las Henrik van Gimnig eene aanſpraak voor aan de menigte, ſtrekkende om haar te beweegen, tot het beraamen van middelen, om de vervallen' burgerlyke vryheden te doen herſtellen: ten welken einde, hy haar 't Ontwerp, in Vredenburg gemaakt, voorhieldt, waarby beraamd was, dat men vyf Perſoonen kiezen zou, om te bewerken, dat, uit ieder der zeſtig wyken, twee, drie, of vier Gekommitteerden werden benoemd, om de punten op te ſtellen, in welken men betering verzoeken zou. Van verandering in de Regeering repte hy geen woord; 't zy hy geweeten hebbe, dat ſommigen het hierop hadden toegelegd, of niet. Zelfs ſprak hy, met verfoeijing, van den oproerigen inval in 't Stadhuis, van de plondering der Pagters huizen, en van de krenking van 't gezag der Overheid, in 't algemeen. Toen hy uit hadt, te-

1748.

Wat hier gehandeld werdt.

1748. tekenden eenigen zyn Ontwerp. Maar Raap, of iemant van zynen aanhang las der Vergaderinge de drie Artikelen voor, als behelzende de punten, welken men, voor alle dingen, begeeren moeſt: en zy werden, zo ik meen, ook terſtond, door eenigen, getekend. Des anderendaags, kwam men wederom byeen, in de Doele. De voorſtanders der drie Artikelen drongen toen, ernſtiger, op het tekenen derzelven. Zy beweerden, dat 'er alles in begreepen was, wat de Burgery, met reden, begeeren kon: 't welk, zo men 't aanneemt, ook te kennen gaf, dat de burgery geene reden hadt, om verandering in de Regeering te begeeren, alzo daarvan niet, of niet uitdrukkelyk (2) gerept was, in de drie Artikelen. Wyders, begeerden zy, dat de vyf Perſoonen, volgens het ander Ontwerp, aangeſteld, alleen gemagtigd werden, om de Voorregten der Burgerye op te zoeken uit de Handveſten, en herſtelling in dezelven te bevorderen; alzo, dreevenze, het kiezen van Gekommitteerden uit alle de Wyken, tot zulk een einde, van te veel naſleeps zyn, en tot verwarring en verdeeldheid aanleiding geeven zou, waarvan men, zeidenze, reeds een voorbeeld zag, in Friesland. Doch veelen bleeven voor 't kiezen van Gekommitteerden. Anderen yverden, daarentegen, ſterk, voor het tekenen der drie Artikelen. De twee partyen raakten in hevigen woordenſtryd, met elkanderen; doch, voor 't ſcheiden der Vergaderinge, verklaarden de meesten

Men tekent de

(2) Sommigen meenden, dat 'er, bedektelyk, op gezien werdt, in het tweede Artikel, daar herſtelling, zo in de Gilden *als anders*, werdt begeerd.

ten zig voor het tekenen der drie Artikelen: 't welk, ſedert, ſterk voortging. 1748.

drie Artikelen.

Midlerwyl, hadden Burgemeeſteren, terſtond, kennis gekreegen van de openbaare Byeenkomſt in de Doele, en van 't gene 'er omging. Zy riepen, hierop, den Raad byeen, op den tienden, en beſlooten, met deszelfs goedvinden, om 't volk alle billyke voldoening te geeven, en te gelyk, om de gemoeden der meeſte Burgeren te ondertaſten, den Krygsraad, tegen den twaalfden, te beſchryven, en de Hoofd-Officieren te verzoeken, dat zy hunne onderhoorige manſchap deeden byeenkomen, haar afvraagende, of zy iet, tegen de Regeering der Stad, waarop men 't ſcheen gelaaden te hebben, ſchoon 'er, in de openbaare Aanſpraaken op de Doele, nog niet van gewaagd was, of omtrent de voorregten der Burgerye of Gilden, hadden in te brengen. De Oud-Burgemeeſter *Ferdinand van Collen*, en de Oud-Schepens, *Egbert de Vry Temminck* en *Elias Schellinger*, werden gemagtigd, om, uit de Hoofdofficieren der Burgervendelen, te verneemen, wat de Gemeente begeerde: van al 't welke den volke, by openbaare afkondiging, ten zelfden dage, kennis gegeven werdt. Doch te gelyk werdt het inneemen der Doele en het doen tekenen der ontworpen' Artikelen, als onbetaamelyk, afgekeurd, en toegeſchreeven aan buitenluiden en vreemdelingen, nydig over de welvaart der Stede. Maar eenige burgers, die deel aan dit werk hadden, namen kwalyk, dat men hen voor vreemdelingen uitgemaakt hadt. Ook hielden zy zig zo zeer gehoond, door de beſchuldiging over 't inneemen der Doele, dat zy 't gezelſchap, welk zy, in de groote zaale,

IV. De Wethouderſchap doet de Burgery ondertaſten, of zy iet tegen de Regeering hebbe:

en verſoordeelt het inneemen der Doele.

Eenige burgers verdedigen zig, deswegens.

1748. gevonden hadden, eene verklaaring afvergden, dat hun dit vertrek, vrywilliglyk, ingeruimd was. Zy gaven deeze Verklaaring, verzeld van eene ſoort van Verzoekſchrift, om in hunne geſchonden' eere herſteld te worden, in openbaaren druk: 't welk de Wethouderſchap goedvondt, door de vingeren te zien.

De wyken worden byeengeroepen.

De wyken werden, ondertuſſchen, elk afzonderlyk, byeengeroepen, terwyl de Voorſtanders der punten, op de Doele getekend, welken men, ſedert, *Doeliſten* noemde, hun werk maakten, om aanhang te winnen onder de byzondere vendels. De Hoofdofficiers der Wyken zaten, of in de Kerken, of op de Wagthuizen, of in voornaame Herbergen, om elk gelegenheid te geeven, tot het inbrengen zyner bezwaarniſſen. Zeer veele voornaame burgers, niets te klaagen hebbende, en geene verandering begeerende, oordeelden noodeloos, op deeze byeenkomſten te verſchynen. Veelen, die goedvonden te komen, verklaarden, dat zy niets hadden in te brengen tegen de Regeering. Sommigen voegden 'er by, dat zy wenſchten, dat de Poſteryen aan de Stad mogten blyven. Anderen, daarentegen, begeerden, dat men voldeede aan 't gene zyne Hoogheid, laatſtelyk, omtrent de Ampten en Poſteryen, voorgeſlaagen hadt. Doch de gemeene hoop, in verſcheiden' wyken, verklaarde zig voor de drie Artikelen, die op de Doele getekend waren: 't welk, grootendeels, toe te ſchryven was aan den yver der Doeliſten, die by de huizen waren rond gegaan, om elk tot tekenen te beweegen. Ook waren de Kapitein *Chriſtiaan Scholten* en verſcheiden' Hoofd-

of-

officiers uit het vendel van deszelfs Vader, den Kapitein *Jan Agges Scholten*, den gemeenen, in het tekenen der drie Artikelen, voorgegaan: 't welk veelen tot navolging bewoogen hadt. 't Ontwerp, door den Kapitein Chriſtiaan Scholten getekend, werdt ook, terſtond, met deszelfs naam in 't hoofd, gedrukt, en in andere wyken rondgezonden, alwaar het veel hielp, om een aanmerkelyk getal der waakende ſchutteren te beweegen tot tekening. 1748.

De drie Artikelen worden aan Burgemeeſteren vertoond. Ook aan zyne Hoogheid.

't Verzoekſchrift, welk de drie Artikelen inhieldt, was, ondertuſſchen, op den dertienden van Oogſtmaand, door Raap en eenige andere Doeliſten, ongetekend, in Burgemeeſters Kamer overgeleverd; hoewel 't, daarna, door drie van hun, onder welken Raap was, getekend werdt. Ten zelfden dage, hadden zy het oorſprongkelyk Verzoekſchrift, door veelen ondertekend, naar den Haage overgebragt, en den Prinſe, by wien zy gehoor hadden weeten te verwerven, in handen geſteld. Twee dagen daarna, deeden zy van dit gehoor verſlag in de Doele. Zy vertelden „ dat de Prins „ hen minzaamlyk bejegend, en hunne be„ geerten gebillykt; doch hun tot ſtilte en „ onderwerping aan de Overheid vermaand „ hadt." En 't gemeen beantwoordde 't verſlag, welk zy deeden, met het zwaaijen van den hoed, en met het juichen van *Huzza!*

V.

Aanſpraaken, in de Doele gedaan.

Terwyl de wyken byeengeroepen werden, werden de Byeenkomſten op de Doele aangehouden. Men deedt 'er, van tyd tot tyd, Aanſpraaken, waarvan de meeſten, terſtond, gedrukt werden. Doch zy behelsden, doorgaans, ſlegts eenige algemeene aanmerkingen, over

1748. 't verval van den Staat, van den Koophandel en van de handwerken; waarby eenige vermaaningen tot het voorſtaan van Vryheden en Voorregten gevoegd werden. Ook ondernam men, ſomtyds, de drie Artikelen te verdedigen, met naame 't gene, in dezelven, omtrent de Poſteryen, begeerd was. Doch deeze Artikelen en eenige Aanſpraaken werden, ten zelfden tyde, in openbaaren druk, wederlegd. De Aanſpraaken hielden, in 't eerſt, verſcheiden vermaaningen in, tot *liefde en eendragt tuſſchen de Burgervaders*, gelyk men ſprak, *en de Burgerye*. Ook werden 'er de Predikanten, die, in 't gemeen, ten deezen tyde, hun werk maakten, om 't volk tegen oproerigheid te vermaanen, in beſchreeven, als *Voorgangers ten goede voor het Vaderland, en beſchermers van Godsdienſt en Vryheid*. En 't een en ander hielp veel, om eenige vreedzaame luiden en liefhebbers der Kerke te beweegen tot tekening der drie Artikelen: 't welk niet ſlegts op de Doele geſchiedde; maar waartoe Raap ook zyn huis gebruiken liet. In 't heetſt van deezen yver, werden, van wege de Doeliſten, gedrukte Briefjes gebragt aan de huizen van veele Gereformeerde en Lutherſche Predikanten, waarby dezelven verzogt werden, openlyk, te bidden *voor de beſchermers en herſtellers der Vryheid*, gelyk die van de Doele zig noemden. Ook kwam, kort hierop, een voorſchrift van een gebed in 't licht, vervattende eene korte ſchets van 's Lands geſchiedeniſſen, en van de doorlugtige daaden der Stadhouderen: voorts werdt, in het zelve, de plondering van de huizen der Pagteren aangemerkt, als een bewys van de ont-

De Doeliſten begeeren, dat men, openlyk, voor hun bidde.

ontwaakende Liefde tot de Vryheid; en alles beſlooten, met eene omſtandige bede voor zyne Hoogheid en voor de Gekommitteerden der Burgerye. Doch de Predikanten vonden niet geraaden, te voldoen aan het verzoek der Doeliſten, noch zig te bedienen van hun voorſchrift. 1748.

VI. Burgemeeſteren en Raaden antwoorden op de drie Artikelen.

't Liep aan tot den twintigſten, eer Burgemeeſteren en Raaden goedvonden te antwoorden op het Verzoekſchrift, door Raap en de zynen, ingeleverd. Het antwoord behelsde „ 1. Dat men, met zyne Hoogheid, over 't „ ſtuk der Poſteryen, in minzaame onderhan„ deling getreden was, en dat men, daarme„ de, reeds zo verre was gevorderd, dat daar„ van, naar alle waarſchynlykheid, in de naaſt„ komende Vergadering der Staaten, een ge„ wenſcht einde te wagten was. 2. Dat de „ Lyſten op de Ampten, door Burgemeeſte„ ren en Raaden, in Herfſtmaand, ter Ver„ gadering der Staaten, zouden overgebragt, „ en daarop, volgens de gedagten der Staaten „ en zyner Hoogheid, zulk een voet beraamd „ worden, als heilzaamſt zyn zou voor 't ge„ meen. 3. Dat men bereid bleef, de Burgery „ en Gilden, by derzelver Voorregten, en „ wel herbragte Gewoonten te handhaaven, „ hun altoos vryheid laatende, om, deswe„ ge, by Verzoekſchrift, in betaamelyke be„ woordingen, vertoogen te doen. Doch dat „ het kiezen van Kolonellen en Kapiteinen, „ uit de Burgerye alleen, eene nieuwigheid „ was, ſtrydig met de oude Privilegien en her„ komen; waarom men, hierin, niet zou kon„ nen bewilligen." De Wethouderſchap maak-

1748. te dit haar antwoord, terſtond, door den druk gemeen. 't Werdt, des avonds, op de Doele, gelezen. Doch ſommigen voeren 'er vinnig tegen uit. Een der grootſte ſchreeuweren maakte zulken, die de Poſteryen aan zig getrokken hadden, voor dieven uit, en verklaarde, zyn' kop veil te hebben, zo hy deeze beſchuldiging niet waar maakte. Midlerwyl, waren eenige Doeliſten wederom naar den Haage geweeſt. Zy verhaalden, op hunne wederkomſt „ dat „ zy, andermaal, gehoor gehad hadden by „ zyne Hoogheid, die hun beveſtigd hadt, dat „ de Regeering van Amſterdam hem, omtrent „ het ſtuk der Poſteryen, genoegen gegeven „ hadt; dat hy der Burgerye, omtrent de Amp„ ten in 't gemeen, ook voldoening bezorgen „ zou; doch dat hy, in een' *verwarden boedel* „ gekomen zynde, alles zo ſpoedig niet her„ ſtellen kon." Voorts, deedt de Prins, zo zy zeiden „ de burgers, welken hy als zyne „ kinders aanmerkte, tot ruſt en ſtilte ver„ maanen." Men voegde hierby, dat zyne Hoogheid de ondertekeningen der drie Artikelen met genoegen ontvangen, en verklaard hadt, gaarne, diergelyken te zullen afwagten. 't Gemeen nam diergelyke vertellingen, met zo veel greetigheid, aan, dat zy veel hielpen, om den grooten hoop tot tekening te doen beſluiten.

De Doeliſten neemen 'er geen genoegen in.

't Scheepstimmermans Gilde kieft de zyde der Doeliſten.

De Krygsraad uit de Burgerye alleen was nu 't eenigſte punt, waarin men, met reden, kon begrypen, niet bewilligd te zyn door de Regeeringe. Men dreef dan, op de Doele, dat dit punt, zo wel als de anderen, moeſt worden doorgedrongen. De Doeliſten beweerden zelfs,

zelfs, in openbaaren druk, dat het, ſchoon eene nieuwigheid, door de Burgerye, mogt worden ingevoerd, als zy 't heilzaam keurde. Ook kreegenze, ten deezen tyde, het Scheepstimmermans Gilde, een der grootſten hier ter Stede, op hunne zyde, hebbende zy, zo my verzekerd is, middel weeten te vinden, om twee der Gildebroederen, die door de overigen waren aangeſteld, om derzelver belangen, by de Overluiden van 't Gilde, of ook by Burgemeeſteren, voor te ſtaan, in hunne begrippen te brengen; die, terſtond, eenige anderen, en allengskens het grootſte gedeelte van 't Gilde overhaalden, om, nevens hen, gelyk 't heette, te arbeiden aan de herſtelling van de vervallen' voorregten der Gildebroederen. 1748.

De driftigſten onder deeze luiden verſcheenen nu op de Doele, en riepen, meer dan iemant, om een' Burger-krygsraad. Sommigen dreigden zelfs, in de wapenen te willen komen, en de Regeering te noodzaaken, om hierin te bewilligen. Doch zy lieten zig eenigszins ſtillen, door Raap en anderen, die, ondertuſſchen, by Burgemeeſteren, breed opgaven van 's volks wrevel, verklaarende, geene kans te zien om het te bedwingen, zo de drie Artikelen niet volkomenlyk werden ingewilligd. Men dringt op eenen Burger-Krygsraad.

De Regeering, niet weetende hoe ver men zou durven gaan, noch op wien, onder de Burgerye, zy zig zou mogen verlaaten, beſloot, eerlang, het Verzoekſchrift, den zesentwintigſten van Oogſtmaand, andermaal, uit te geeven, met deeze kanttekening: FIAT, *mits niet ſtrydende tegen de Reſolutien van haar Edele Groot Mogende en de intentie van zyne Hoogheid; en wegens* De Regeering bewilligt in de drie Artikelen, onder voorwaarde.

1748. *de Ampten, voor zoo veel het domeſticq is.* Men gaf dus, allengskens, meer toe; doch niet dan gedwongen. En veelen meenden, dat de Doeliſten nu zouden voldaan geweeſt zyn. Doch 't viel anders uit. Men bleef te onvrede, op de Doele. 't *Fiat* moeſt, dreef men, eenvoudiglyk, en niet met zo veele bepaalingen gegeven geweeſt zyn: ſchoon niemant ondernam, aan te wyzen, wat, in de gemaakte bepaalingen, onredelyk ware. Maar de hoofden der Doeliſten hadden andere oogmerken, die zig, allengskens, ontdekten. Men begon nu te dryven, dat zyne Hoogheid verzogt moeſt worden, herwaards te komen, om de geſchillen tuſſchen de Regeering en Burgerye by te leggen. Eenigen riepen, dat de Prins de Regeering behoorde te veranderen. Men ging voort, met ſchimpſchriften tegen de Regeering te leezen en te verſpreiden; en 't bleek duidelyk, dat eenigen der voornaamſte ſchreeuweren 't ontzag voor de Wethouderſchap, welk zy, in 't eerſt, hadden willen ſchynen te bewaaren, t'eenemaal verlooren hadden. Twee luiden werden naar den Haage geſchikt, om den Prins te verzoeken dat hy herwaards kwame: en zy bragten, te rug gekeerd, voor beſcheid, dat zyne Hoogheid, binnen weinige dagen, de reis ſtondt aan te neemen. Ondertuſſchen, hadden Burgemeeſteren, nu reeds verzekerd, dat men verandering in de Regeering zogt, op 't aanhouden der Doeliſten, beſlooten, *Fiat* te geeven op 't Verzoekſchrift, zonder eenige bepaaling: 't welk zy, den zevenentwintigſten, openlyk, bekend maakten.

De Doeliſten zyn 'er niet mede te vrede.

Zy verzoeken, dat zyne Hoogheid in de Stad gelieve te komen.

Burgemeeſteren geeven onbepaald *Fiat* op de drie Artikelen.

Doch

Doch de voornaamſten der Doeliſten, vaſtgeſteld hebbende, 't volk in beweeging te houden, tot dat zyne Hoogheid in de Stad zou gekomen zyn, namen nog geen genoegen, in 't verleende *Fiat*. „ De volle Raad was 'er, „ dreef men, niet op vergaderd geweeſt. En „ dit behoorde te geſchieden, zou de Burge- „ ry geruſt zyn, dat haar 't begeerde geworden „ zou." 't Verzoekſchrift werdt dan, ten vierde maale, ingeleverd aan Burgemeeſteren, nevens een ander, waarby, in veel ſchorrer ſtyl, begeerd werdt, dat, door *de tegenwoordige Regeering*, zonder eenigen *mids* of *informaliteit*, *Fiat* gegeven werdt op de drie Artikelen. De Raad kwam, derhalve, des anderendaags, by een. Men was der gemeente te wille, en verleende *Fiat*, zonder eenige bepaaling, uit den naam van Burgemeeſteren en Raaden. De uitdrukking van *tegenwoordige Regeering* gaf reeds te verſtaan, dat de verzoekers haaſt eene *andere Regeering* verwagtten. Doch de Wethouderſchap was zo wel overtuigd, dat men haar wars zogt te maaken van 't bewind, dat zy, op deezen zelfden dag, zynde den agtentwintigſten van Oogſtmaand, beſloot, vrywilliglyk afſtand te doen van de Regeering, op 't behaagen van zyne Hoogheid, wien, daarvan, terſtond, kennis gegeven werdt. Te gelyk werden de Poſteryen der Stad den Prinſe opgedraagen: dieze, gelyk omtrent de overigen geſchied was, aan 't Land afſtondt (*g*).

1748. De Doeliſten vorderen, dat 'er de Raad ook in bewillige. 't Geſchiedt. Burgemeeſteren en Raaden beſluiten, af te ſtaan van de Regeeringe.

Midlerwyl, hadden ſommige Doeliſten een Verzoekſchrift ontworpen aan de Staaten van Hol-

VII. Zyne Hoog-

(*g*) Reſol. Holl. 31 *Aug.* 1748. *bl.* 785.

1748. Holland, waarby begeerd werdt, dat hunne Edele Groot-Mogendheden zyne Hoogheid wilden magtigen, om de noodige verandering te maaken in de Regeeringe. Eenigen tekenden dit. Doch anderen weigerden 't, rondelyk. Ook bleef het overleveren van dit Verzoekſchrift agter, om dat men, eerlang, vernam, dat zyne Hoogheid, den eenendertigſten, op 't verzoek van de Afgevaardigden der Regeeringe, reeds, door de Staaten, gemagtigd was, om de ruſt in Amſterdam te herſtellen, al ware 't ook door verandering te maaken in Burgemeeſters en Raaden (*b*). Twee dagen te vooren, was de Graaf van Bentink hier geweeſt, om, uit naam van zyne Hoogheid, der Regeeringe en Burgerye af te vraagen, of zy haare belangen goedvonden te ſtellen in handen van den Prinſe. Doch een der Burgemeesteren kwam hem aandienen, dat men 't beſluit der Regeeringe hieromtrent reeds bekend gemaakt hadt aan den Prinſe. Van wege de Gemeente, kwam Gimnig met hem ſpreeken; waarna, uit zynen naam, der Vergaderinge in de Doele afgevraagd werdt „ of zy niet be„ geerde dat zyne Hoogheid in de Stad kwa„ me? of zy haare belangen niet aan den Prin„ ſe verblyven wilde; gelyk de Wethouder„ ſchap, van haaren kant, gedaan hadt? en „ of zy zig, midlerwyl, niet ſtil en vreedzaam „ wilde gedraagen?" Alle welke vraagen met *ja* beantwoord werden. En met het verſlag van dit antwoord keerde de Graaf van Bentink wederom naar den Haage.

heid wordt gemagtigd, om de ruſt in Amſterdam te herſtellen.

Mid-

(*b*) Reſol. Holl. 31 *Aug.* 1748. *bl.* 726.

Midlerwyl, waren verſcheiden' wyken bezig met het kiezen van Gekommitteerden, die, met elkanderen, zouden raadpleegen, op het gene men den Prinſe, op zyne aankomſt, zou voordraagen. Eenigen der yverigſte Doeliſten hadden liſt en bedreigingen te baat genomen, om zig te doen kiezen. Doch eenige anderen werden verkooren, zonder dat zy zig van onbehoorlyke middelen bediend hadden. De Gekommitteerden lieten zig, op de Doele, aantekenen, en namen aldaar zitting. Doch enkele Wyken ſtelden in 't geheele geene Gekommitteerden. Veelen van deeze Gekommitteerden hadden laſt, om zig voor de drie Artikelen te verklaaren, ſchoon dezelven, door veelen, uit elke wyk, nimmer, ondertekend; door eenigen, openlyk, tegengeſproken waren. Weinigen of geenen waren gemagtigd, om verandering in de Regeering te begeeren: eenigen om dit ſtuk geheellyk te ſtellen aan 't welbehaagen van zyne Hoogheid. Doch de voornaamſten onder de Doeliſten ontwierpen, ten deezen tyde, twee Verzoekſchriften aan den Prinſe: waarby, eindelyk, de verandering in de Regeering, tot Penſionariſſen en Sekretariſſen toe, met ronde woorden, begeerd werdt. Zy behelsden nog eenige andere punten, en werden, door verſcheiden' luiden, getekend. Doch tuſſchen de opſtellers van deeze twee Verzoekſchriften rees merkelyk verſchil, welk te wege bragt, dat de tekening niet ſterk kon worden doorgezet. 1748.

De Wyken kiezen Gekommitteerden.

Ondertuſſchen, ſtondt het openlyk dringen op verandering in de Regeeringe veelen ingezetenen, die zig niet gemoeid hadden met het ge-

VIII. Eenigen ontwerpen en

1748. gene in de Doele omgegaan was, geweldiglyk, tegen de borſt. Sommigen ondernamen zelfs, Verklaaringen op te ſtellen, ten voordeele der tegenwoordige Regeeringe, welken zy anderen ter ondertekeninge voorhielden. Men begon met dit werk, op den dertigſten. De Verklaaringen hielden in „ dat de ondertekenaars „ nimmer bewilligd hadden in de Verzoek- „ ſchriften, welken der Regeeringe, als uit „ den naam der gantſche Burgerye, waren o- „ vergeleverd; en dat zy geene verandering be- „ geerden, in de tegenwoordige Regeeringe." Men maakte verſcheiden' Affchriften van deeze verklaaringen. Zy werden, gelyk men verſpreid en geloofd heeft, door veelen, getekend. Doch het voortzetten deezer tekeningen duurde ſlegts tot 's anderendaags, wanneer eenigen der driftigſte Doeliſten middel vonden om het te ſtuiten. Zy bewoogen een getal van omtrent vyftienhonderd Scheepstimmerluiden, of *Byltjes*, gelykze hier, by 't gemeen, genoemd worden, om, op den eenendertigſten van Oogſtmaand, voor de Doele te komen; als diende zulks, om herſtelling in hunne Gilderegten te verkrygen. Zy waren allen ongewapend, en eenigen, bedugt dat men iets kwaads in den zin hebben mogt, hadden zig, niet dan door ſterk dreigen, laaten beweegen, om deel te neemen in den togt. Doch anderen wiſten, dat men voorhadt, den tekenaaren voor de Regeeringe eenen ſchrik aan te jaagen. Aan de Doele gekomen, ſtelden zig eenigen der ſtoutſte Doeliſten, tot vyf of zes in getal, aan hun hoofd: ſommigen van welken als Scheepstimmerluiden waren uitgedoſt.

tekenen Verzoekſchriften, waarby de handhaaving der tegenwoordige Regeeringe begeerd werdt.

De Doeliſten vinden middel om dit tekenen te ſtuiten.

doſt. Men trok, in ſmalle gelederen, een groot deel der Stad door, ſtilhoudende voor de huizen of herbergen, daar zulken woonden, of zig onthielden, van welken men wiſt, of vermoedde, dat zy getekend hadden voor de Regeeringe. Hier en daar, werden bedreigingen gebruikt, en deeze oproerige togt baarde zulk eene ontſteltenis door de Stad, dat 'er de voorgenomen' en aangevangen' tekening, geheellyk, door geſtremd werdt. Ook wil men, dat eenige Leden der Regeeringe den voorſtanderen deezer tekeninge, onder de hand, te verſtaan gaven, dat zy zig vergeefs affloofden, en dat de verandering der Regeeringe niet zou konnen voorkomen worden. 1748. Optogt der Scheepstimmerluiden.

IX. Zyne Hoogheid komt in de Stad.

Terwyl men nu zyne Hoogheid, binnen twee dagen, te gemoet zag, gingen de wyken ſterk voort, met het ſtellen van Gekommitteerden, welken, in eene herberg byeengekomen, allen, of meeſt allen de drie Artikelen tekenden, en daarna zes uit hun aanſtelden, om 't woord te voeren by den Prinſe, die, op den tweeden van Herfſtmaand, ten tien uuren des morgens, in de Stad kwam, met vier koetſen. Zyne Hoogheid hadt overnagt op 't Huis Zwaanenburg, halfwege Haarlem. Zyne Lyfwagt te paarde verzelde hem ſlegts tot aan de Poort, alwaar zy eenigen tyd vertoefde, en toen naar halfwege Haarlem keerde. De Schuttery was in de wapenen gekomen, en ſtondt geſchaard langs de Straaten en Graften, daar zyne Hoogheid door reedt. Raap en eenigen der zynen, die, over het tekenen der jongſte Verzoekſchriften, met de andere party, over hoop lagen, hadden den Prins, aan de tweehonderd

1748. derd roeden, buiten de Stad, begroet; doch geleidden hem niet naar binnen. Zulks geſchiedde, door omtrent dertig van de nieuwlings gekooren' Gekommitteerden der Burgerye, onder welken, de driftigſte Doeliſten waren; en door een' hoop van drie of vierduizend Bylt-jes, voor welken een Oranje vendel gedraagen werdt, waarop *voor Oranje en de Vryheid* te leezen ſtondt. Zyne Hoogheid nam zynen intrek in 't Oude-Zyds-Heeren-Logement, daar hy, terſtond, door drie der regeerende Burgemeeſteren, Gerrit Corver, Heer van Velzen, *Jan Sautyn* en *Pieter van de Poll*, begroet, en, zo lang hy hier verbleef, op Stads koſten, onthaald werdt. 't Logement werdt, by dage en by nagt, geduurende dien tyd, bewaakt door twee vendelen ſchutters, aan welken de Prins gewoon was, de leuze of het woord te geeven.

De Gekommitteerden vorderen de verandering der Regeeringe.

't Eerſt, welk men ter hand nam, na dat de Prins te Amſterdam was gekomen, was het bewerken van de voorgenomen' verandering der Regeeringe. Zyne Hoogheid verklaarde, by verſcheiden' gelegenheden „ hoe wee hem „ deedt, dat het volk zo misnoegd was op de „ Regenten: onder welken 'er waren, die hy „ gaarne zou laaten aanblyven, ſchoon hy „ vreesde, niet te zullen konnen" Omtrent twintig Wyken hadden nog maar Gekommitteerden gekooren, toen zyne Hoogheid in de Stad kwam. Doch de zes luiden, uit deeze Gekommitteerden aangeſteld, om met zyne Hoogheid te handelen, hadden reeds een wydluftig Verzoekſchrift ontworpen, waarby de verandering der Regeeringe, en met naame ook

ook het ontſlaan der twee Penſionariſſen, uitdrukkelyk, begeerd werdt. 't Gene omtrent de Penſionariſſen werdt verzogt, gaf vermoeden, dat de opſteller van 't Verzoekſchrift op eene Penſionarisplaats vlamde. Doch hy bereikte zyn oogmerk niet, zo hy 't anders waarlyk beoogd heeft. De Penſionariſſen bleeven in bediening. 't Verzoekſchrift werdt den Prinſe, den derden van Herfſtmaand, overgeleverd. Het kwam voor, als behelzende de begeerte der gantſche Burgerye, ſchoon de meeſte Wyken nog geene Gekommitteerden gekooren hadden, en veele burgers, ook in de Wyken, daar men Gekommitteerden hadt, niet tot derzelver aanſtellinge geſtemd hadden. Doch men voer, na 's Prinſen aankomſt, ſterk voort, met het kiezen van Gekommitteerden, tot dat, eindelyk, byna alle de Wyken van Gekommitteerden voorzien raakten, ſchoon de zes luiden, te vooren benoemd, 't voornaam beleid der handelinge behielden. 1748.

Onbeſcheiden eiſch aan de huizen der Burgemeeſteren.

Terwyl de Prins raadpleegde, op 't ſtuk der Veranderinge, boezemden ſommigen den Scheepstimmerluiden argwaan in, over de gemeenzaamheid der regeerende Burgemeeſteren met zyne Hoogheid, als of, hieruit, iet nadeeligs voor hun Gilde te dugten geweeſt ware. Twintig of dertig uit den hoop lieten zig, hierop, door eenigen der ſtoutſte Doeliſten, beweegen, om hen, op den vierden, des avonds, te verzellen aan de huizen der Burgemeeſteren: drie van welken, zynde den vierden, den Heere *Jan Six*, niet in de Stad, zy, vrymoediglyk, afvraagden, *waarom zy niet, terſtond, afſtonden van de Regeeringe?* 't Antwoord,

1748. woord, dat zulks aan zyne Hoogheid gelaaten was, voldeedt niet. Men moeſt hun verzekeren, dat 'er, binnen twee dagen, verandering komen zou. Ook regelde zyne Hoogheid, des anderendaags, deeze verandering, die, op de twee volgende dagen, bekend werdt.

De Koopluiden verwerven gehoor by den Prinſe.

Midlerwyl, hadt een groot getal van Koopluiden, in eene voornaame herberg ſamengekomen zynde, vierentwintig uit hun benoemd, om zyne Hoogheid, over deszelfs aankomſt alhier, te begroeten, en om zyne gunſtige beſcherming over den handel te verzoeken. Zy verwierven, eerſt op den vyfden, des avonds, gehoor. De aanſpraak geſchiedde, door den Heere *Joſua van der Poorten*, en werdt, door den Prinſe, minzaamlyk beantwoord, verklaarende zyne Hoogheid, onder anderen, dat zyne agting voor de Koopluiden haaſt blyken zou, uit de aanſtelling van nieuwe Raaden, die den zevenden afgekondigd werdt.

X. Zyne Hoogheid verandert de Burgemeeſters en Raaden.

De vier regeerende Burgemeeſters werden ontſlaagen, zonder herſteld te worden. Doch uit de zesendertig Raaden, welken ook allen ontſlaagen waren, werden 'er negentien herſteld: waarby zyne Hoogheid zeventien anderen voegde, die nimmer in de Regeeringe geweeſt waren. De Heeren, welken tot Burgemeeſteren werden aangeſteld, waren Mr. Ferdinand van Collen, Mr. *Kornelis Trip*, Mr. Gerard Arnoud Haſſelaer, thans Gevolmagtigde op de Vredehandeling te Aken, en *Willem Gideon Deutz*. De verandering geſchiedde, by een' beſlooten brief van den Prinſe, gerigt aan den Hoofdofficier de Dieu, in welken zyne Hoogheid verklaarde „ dat hy, „ alle

„ alle mogelyke poogingen hebbende aange- 1748.
„ wend, om het wantrouwen en misnoegen
„ der Burgerye tegen de Regenten weg te nee-
„ men, tot zyn leedwezen, bevonden hadt,
„ dat alle deeze poogingen vrugteloos waren
„ geweeſt: waarom hy, tot voorkoming van
„ de uiterſte onheilen, goedgevonden hadt,
„ gebruik te maaken van de magt, hem, door
„ de Staaten, den eenendertigſten van Oogſt-
„ maand, verleend; en van de aanbieding van
„ vrywilligen afſtand, door de Burgemeeſte-
„ ren en Vroedſchappen gedaan, en in 't be-
„ ſluit der Staaten vermeld; en dat hy gemel-
„ de Burgemeeſters en Vroedſchappen allen
„ ontſloeg, zonder dat zy, daardoor, in hun-
„ nen goeden naam, zouden gehoond gere-
„ kend worden, of verdagt gehouden, als of
„ zy zig, in de Regeering van den Lande,
„ niet naar behooren gedraagen hadden, zul-
„ lende zyne Hoogheid zig, ten allen tyde,
„ bereid toonen, om hen en hunne huisgezin-
„ nen en goederen, des noods, in zyne be-
„ ſcherming te neemen."

Doch deeze verandering was naauwlyks bekend gemaakt, of de zes Gekommitteerden der Burgerye, 't zy uit eigen' beweeging, of door aandryving van anderen, beweerden, dat ook de Oud-Raad, die uit regeerende en afgegaane Burgemeeſters en Schepens beſtondt, en regt hadt om in de verkiezing van Burgemeeſteren te ſtemmen, behoorde gezift en veranderd te worden. Maar hiertoe was zyne Hoogheid niet gemagtigd, door de Staaten. Hy gaf 'er Burgemeeſteren kennis van, hun, te gelyk, voorhoudende „ dat hy bedugt was, of de ruſt

Hy ontſlaat veele Leden van den Oud-Raad.

1748. „ in de Stad wel volkomenlyk zou konnen wor-
„ den herſteld, zo lang de Reſolutie der Staa-
„ ten niet tot den Oud-Raad werdt uitge-
„ breid." Men vaardigde, hierop, uit den naam der Burgemeeſteren, brieven af aan alle de Leden van den Oud-Raad, waarby hun gevraagd werdt of zy gezind waren, deeze hunne hoedanigheid te ſtellen ter beſchikkinge van zyne Hoogheid, even als de regeerende Burgemeeſters en Vroedſchappen te vooren gedaan hadden. Zy volgden allen dit voorbeeld. De Staaten magtigden zyne Hoogheid ook, op den tienden, om het Beſluit van den eenendertigſten van Oogſtmaand uit te breiden tot den Oud-Raad (*i*). En 't behaagde zyner Hoogheid, eerlang, op gelyke voorwaarde als de regeerende Burgemeeſters en Raaden, vier regeerende Schepens, zeven Oud-Burgemeesters en drie-endertig Oud-Schepens van deeze hunne waardigheid te ontſlaan, de Plaatſen der vier regeerende Schepenen, ten zelfden tyde, met vier anderen, vervullende: van welke verandering, der Gemeente, op den veertienden, kennis gegeven werdt.

XI. Handeling over 't veranderen van den Krygsraad.

Doch eer dit gebeurde, hadt men gearbeid aan de herſtelling of verandering in den Krygsraad, op den voet, in de drie Artikelen beſchreven. De Doeliſten hadden 't volk, welk hen kwam hooren, al vroeg, verzekerd, dat zyne Hoogheid der Burgerye, in dit opzigt, genoegen geeven zou, en eenen Krygsraad ſtellen buiten de Regeering, of uit de Burgerye alleen. Ook waren de Kolonellen en verſchei-

den

(*i*) Reſol. Holl. 10 *Sept.* 1748. *bl.* 822.

den' Kapiteinen, of Leden der ontſlaagen' Re- 1748.
geeringe, of aan dezelve vermaagſchapt geweeſt; waarom 't ongeraaden ſcheen, hun, na de verandering, 't bevel over de gewapende manſchap der Stede in handen te laaten. 't Was dan zo vreemd niet, dat zy, die verandering in de Regeering gezogt hadden, ook verandering zogten in den Krygsraad. Men hadt, hierom, begeerd, dat de Kolonellen en Kapiteinen, voortaan, uit de Burgerye mogten worden aangeſteld, en geheel onafhangkelyk zyn van de Regeeringe. En 't ſcheen iet, zo lang de Regeering nog niet veranderd was, dat men haar gezag zogt te zwakken, door den Krygsraad onafhangkelyk van haar te maaken. Maar deeze ſchyn hieldt op, na dat de Regeering veranderd was. Men ſcheen nu de nieuwe Regeering te hoonen, als men langer dreef, dat de Krygsraad geheel onafhangkelyk van haar zyn, en alleen uit de Burgerye beſtaan moeſt. En 't was, moeſt men denken, niet zonder onheuſchheid, te vergen van den Prinſe, dat hy eene Regeering, door hem zelve geſteld, zou willen ſchynen te miſtrouwen, door het inſtellen van eenen Burger-Krygsraad, die geheel niet van haar afhing. De Doeliſten ook, die, tot hiertoe, voor eenen vryen of Burger-Krygsraad, geyverd hadden, begonden eenen anderen toon te ſlaan, en 't ſcheen, als of zy dit ſtuk dagten op te geeven. Maar eenige Gekommitteerden en Scheepstimmerluiden druiſchten hiertegen aan in de Doele, dryvende, dat men niet ruſten moeſt, voor men eenen vryen Krygsraad verkreegen hadt. Van Gimnig, Raap en eenige anderen werden be-

1748. ſchuldigd, dat zy zig hadden laaten omkoopen, door 's Prinſen Hovelingen, om de Burgery te misleiden. Zo hoog liep de twiſt in de Doele, dat Raap en zes van de zynen, op den negenden, hun affcheid namen, openlyk betuigende, dat men hen, ten onregte, verdagt hieldt.

Na hun vertrek, ſpeelden de Byltjes en derzelver Gekommitteerden de hoofdperſoonaadjen op de Doele, roepende de eerſten, geduuriglyk, om *een' vryen Krygsraad, zonder een' eenig' Officier, uit de nieuwe zo min als uit de oude Regeeringe.* Men ſtrooide briefjes op rym, onder 't volk, inhoudende, dat het met de Vryheid uit was, zo men geenen vryen Krygsraad verwierf. De gantſche Stad ſcheen in beweeging, om een punt door te dryven, waarin de ontſlaagen' Regeering reeds bewilligd hadt, en 't welk, zo de Doeliſten verzekerd hadden, ook voorheen, door den Prinſe, was goedgekeurd. De Gekommitteerden der Scheepstimmerluiden, een en andermaal, by zyne Hoogheid, ter gehoor geweeſt zynde, verhaalden egter nu, dat de Prins van zins was, twee Kolonellen van de vyf, die hy dagt aan te ſtellen, en eenige Kapiteinen te neemen uit de tegenwoordige Regeeringe. Doch 't volk druiſchte hiertegen aan, begeerende dat 'er geen een' Hoofdofficier werdt aangeſteld, die of in de Regeeringe, of aan eenen Regeeringsperſoon vermaagſchapt was. Zo hoog ſteeg de drift, dat een tamelyk getal van Scheepstimmerluiden, met eenige Doeliſten aan 't hoofd, zig, des nagts na den negenden van Herfſtmaand, naar 's Prinſen Logement begaven, zy-

De Doeliſten komen 's nagts in 't ſlaapvertrek van

zyne Hoogheid, die zig reeds ter ruſt begeven hadt, doende wekken, en hem voorhoudende, „ dat het volk langer niet te ſtillen was; dat „ het eenen vryen Krygsraad begeerde, of „ tot uitſpoorigheden dreigde over te ſlaan; „ en dat zyne Hoogheid hun diende te wille „ te zyn, om verdere onheilen te voorkomen." 1748. den Prinſe, drinkende op een' vryen Krygsraad.

De Prins gaf egter uitſtellend antwoord Des anderendaags, was de Stad vervuld met het gerugt van den overlaſt, dien men zyner Hoogheid hadt aangedaan. Men verhaalde ook, dat de Prins, ongeduldig geworden, gedreigd hadt, „ de Stad, ja 't gantſche Land en zyne Ampten te zullen verlaaten, en naar zyne Duitſche Staaten te zullen vertrekken, indien „ men hem langer laſtig viel." Zyne Hoogheid gaf egter, dien zelfden dag nog, verlof tot het houden van eenen vryen Krygsraad, „ beſtaande uit Kapiteins, Luitenants en Vendrigs, door elke Kompagnie, uit de tegenwoordig dienende, gekooren, welke Krygsraad vyf Kolonellen zou noemen, en de plaatſen der Hoofdofficieren, welken aan derzelver Kompagnien onaangenaam waren, vervullen, of anders een dubbel getal derzelven aan zyne Hoogheid aanbieden, om „ de verkiezing uit het zelve te doen." Doch 't bleek niet, uit dit verlof, of zyne Hoogheid het woord *vryen Krygsraad* in den zelfden zin als 't volk verſtondt. 't Volk verſtondt 'er een' Krygsraad door, welks Leden noch tot de Regeering behoorden, noch aan Regeerings-Perſoonen vermaagſchapt waren; doch zyne Hoogheid ſcheen dit onbepaald te laaten: 't welk tot verſchil onder de Burgerye aanlei- Zyne Hoogheid geeft 'er verlof toe.

1748. ding gaf. Ook ſcheen men, in een ander opzigt, den Prins kwalyk begreepen te hebben. Hy vorderde niet, dat de byzondere Kompagnien, in de plaats van de Officieren, die hun onaangenaam waren, anderen zouden aanſtellen; maar dat zulks, door den Krygsraad, alleen uit aangenaame Officiers beſtaande, geſchieden zou. De meeſte Wyken oordeelden, daarentegen, dat zy zelven regt hadden, om hunne Officiers te kiezen. 't Verlof van zyne Hoogheid hielp alle Wyken in beweeging. Sommige Schutters wilden hunne Kapiteinen behouden, ſchoon zy tot de oude of tegenwoordige Regeering betrekking hadden. Anderen kanteden zig hiertegen, dikwils niet zonder hevige bedreigingen. In ſommige wyken, liepen de woorden zo hoog, dat de degens uit de ſchede raakten: in anderen, moeſt de trom, des nagts, nog te wapen ſlaan. Ondertuſſchen, werdt 'er eene ſoort van een' Krygsraad gehouden; doch zo verwardelyk, dat Leden, die den eenen dag aangenaam verklaard waren, by hunne vendels, den anderen dag, wederom verworpen werden. Het woelen en warren in de byzondere wyken duurde, tot dat 'er vyf Kolonellen buiten de Regeering waren benoemd; en tot dat genoegzaam alle de vendels, 't zy op benoeming der Schutteren, 't zy alleen op aanſtelling van den Krygsraad, van Hoofdofficieren uit de Burgerye voorzien waren. Niemant, die aan de oude of nieuwe Regeering vermaagſchapt was, behieldt zyn ampt onder de Schutterye, of verkreeg 'er een. De Kapitein Chriſtiaan Scholten zelf, hoe zeer hy voor de drie Artikelen geyverd hadt, werdt bedankt, om dat zyn Vader tot Raad was aange-

Beweeging in de Wyken.

geſteld, door den Prinſe. Zyne Hoogheid be- 1748.
veſtigde de Kolonellen en verdere Hoofdofficie- Zyne
ren in hunne ampten, en, op den vyftienden Hoog-
van Herfſtmaand, werdt, uit 's Prinſen naam, heid be-
van de puije van 't Stadhuis, afgekondigd „ dat, veſtigt
„ ſommige kwaadmeenenden aan de Burgers den
„ een' verkeerden indruk hebbende gegeven van nieuwen
„ 't beſtaan van eenen vryen Krygsraad, hier- Krygs-
„ uit waren voortgekomen zulke ongerymde raad.
„ verzoeken, dat derzelver inwilliging eene in-
„ breuk op der Stede Privilegien, en eene ver-
„ nietiging van de wettige voorregten des Krygs-
„ raads zou hebben mede gebragt. Dat zyne
„ Hoogheid egter, de zaak, tegen veeler ver-
„ keerd begrip, niet hebbende willen beſliſſen,
„ verklaard hadt, dat, uit de aangenaame Of-
„ ficieren, een vrye Krygsraad zou worden ge-
„ houden, die de open' plaatſen, of zelf, of door
„ 't noemen van een dubbel getal, waaruit zy-
„ ne Hoogheid de verkiezing zou doen, ver-
„ vullen zou. Doch dat hierop, in de byzon-
„ dere Kompagnien, verſcheiden' onbetaamlyk-
„ heden," te vooren reeds gemeld „ waren
„ gevolgd, waardoor de vryheid des Krygsraads
„ belemmerd was, en burgers tegen burgers
„ waren opgezet. Dat zyne Hoogheid egter,
„ uit Vaderlyke genegenheid en toegeevend-
„ heid, de gedaane verkiezing van vyf Kolonel-
„ len en verdere Hoofdofficieren wel wilde goed-
„ keuren, ſchoon, in de wyze van 't benoe-
„ men der Leden van den Krygsraad, en in 't
„ belemmeren van deszelfs Vryheid, tegen zy-
„ ne Hoogheids verklaarde meening, was aan-
„ gegaan. Dat deeze Kolonellen en Officieren,
„ nevens de aangebleevenen, voortaan, den

1748. „ Krygsraad zouden uitmaaken, niet dan met
„ voorkennis van Burgemeesteren, en op be-
„ schryving der Kolonellen, vergaderen, en de
„ aanstelling der openvallende Kolonels- en
„ Hoofdofficiers-plaatsen hebben, volgens de
„ Privilegien en oude herkomens. Dat hy, wy-
„ ders, voor deeze reize, de bedreeven' onge-
„ regeldheden over 't hoofd wilde zien, mids
„ elk zig stil en onderworpen aan zyne wettige
„ Overheid gedroege, en alle openlyke Verga-
„ deringen naliete; en de Gekommitteerden
„ der Wyken zig, van nu af, hielden ontslaa-
„ gen van die en diergelyke Kommissien."

Zyne Hoogheid vertrekt uit Amsterdam.

Terwyl deeze afkondiging geschiedde, stondt de Prins op zyn vertrek uit Amsterdam. Gimnig nam, uit den naam der Gekommitteerden uit de Burgerye, afscheid van zyne Hoogheid, met eene aanspraak, die hy sedert drukken liet, en op welks titel, hy den Prins *Willem den Grooten* noemde. Zyne Hoogheid vertrok op den middag, zynen weg neemende, door de Leidsche Poort, en voorts over de Veenen naar den Haage. Een goed getal van ontslaagen' Gekommitteerden en vier- of vyfhonderd Scheepstimmerluiden deeden den Prins uitgeleide tot op den Amstelveenschen weg, waarna zy naar de Stad te rug keerden. Amsterdam raakte, na de verandering der Regeeringe, allengskens, in rust, schoon men, in 't eerst, nog eenige nieuwe Verzoekschriften strooide onder 't gemeen, waarin verscheiden' vreemde eischen vervat waren. De ontslaagen' Heeren onthielden zig, voor eenen geruimen tyd, uit de Kerken, om dat de tegenwoordige Wethouderschap nog niet vastgesteld hadt, of zy aldaar, in hun gewoonlyk plegtig

Gevolgen der verandering.

ge-

gewaad en op hunne gewoonlyke Plaatſen, zouden verſchynen: waartoe egter, tegen 't einde des jaars, beſlooten werdt. Men zaaide, ondertuſſchen, in 't eerſt, eenige vinnige Schimpſchriften, tegen de ontſlaagen' Regenten. Doch 't gemeen veranderde, allengskens, hieromtrent, zo zeer van gedrag, dat 'er, door den tyd, meer tot lof dan tot laſter van deeze Heeren geſchreeven en geſproken werdt. De Doeliſten raakten, daarentegen, binnen weinige maanden, in de gemeene veragting: waartoe niet weinig hielp, dat zyne Hoogheid zelf Jean Rouſſet de Akte, waarby hy deezen tot zynen Hiſtorieſchryver hadt aangeſteld, in 't begin van Zomermaand des jaars 1749, wederom deedt afvorderen. Ook werdt hy, kort hierna, onder anderen, wegens het ſchryven van zeker nieuwsſchrift, vervuld met ſchampere aanmerkingen tegen eenige uitheemſche Mogendheden, [met naame tegen Frankryk], openlyk, ingedaagd. Te gelyk, werdt verbooden, eenigen zyner ſchriften te drukken, zonder byzonder verlof (*k*). 't Geregt van Amſterdam hadt hem, kort te vooren, in zyn huis gezogt; doch hy was 't gevaar, welk hem dreigde, ontweeken, en onthieldt zig, ſedert, buiten de Stad. De haat tegen de Doeliſten nam, eerlang, zo ſterk toe, dat het graauw, in grooten getale op de been gekomen, verhinderd heeft, dat men Daniel Raap, die, in Louwmaand des jaars 1754, overleedt, eene gewoonlyke begraafenis aandeedt. De Lykbaar werdt vernield, en de Wethouderſchap genoodzaakt, het Lyk, ter middernagt, met eene Vragtſlede, naar de Kerk te 1748.

(*k*) Reſol. Holl. 2 *July* 1749. *fol.* 476.

1748. te laaten ſleepen. Ondertuſſchen, hadt de bewilliging der voorgaande Regeeringe in de drie Artikelen, voor welken hy geyverd hadt, te wege gebragt, dat 'er, ook in de Gilden, merkelyke veranderingen kwamen, door 't aanſtellen van nieuwe Overluiden, en door 't vernieuwen van oude en 't verleenen van nieuwe Gildenkeuren, waaraan de tegenwoordige Regeering, maanden agtereen, veel tyds beſteedde. Wy hebben de verandering, in Amſterdam voorgevallen, wat uitvoeriger willen te boek ſtellen, om dat deeze aanzienlyke Stad de eerſte in Holland was, daar men, ten deezen tyde, ondernam, de dienende Regenten te doen ontzetten van 't bewind. In de meeſte andere Hollandſche Steden, werdt, na dat zyne Hoogheid daartoe ook op den eenentwintigſten van Herfſtmaand gemagtigd geworden was (*l*), de Regeering, in dit en in het volgende jaar, byna op gelyke wyze, en by gelyke gelegenheid, veranderd: waarom 't alleenlyk noodig zal zyn, beknoptelyk, te gewaagen van 't gene, in dezelven, byzonders voorviel.

XII. Verándering der Regeeringe te Haarlem.

Binnen Haarlem, was 't volk, na 't afſchaffen der Pagten, niet regt geruſt geweeſt. Zyne Hoogheid hadt, reeds in 't begin van Oogſtmaand, den Baron van Groveſtins derwaards afgevaardigd, om de Vendels, een voor een, voor zig te ontbieden, en derzelver bezwaarniſſen te hooren; waarop zyne Hoogheid eene ſchikking maakte, die den tienden in den Haage gedagtekend was, en daarna, te Haarlem, werdt afgekondigd. By dezelve, werdt de Krygsraad veranderd, en twee Kolonellen uit de Vroedſchap

(*l*) Reſol. Holl. 21 *Sept.* 1748. *bl.* 909.

ſchap en de overige Officiers uit de Burgerye aangeſteld. Doch, in 't begin van Herfſtmaand, ſloeg een Lid der Vroedſchap, *Mr. Remees Floris van Zanen*, zynen Mederaaden voor „ of „ men, uit aanmerking der beweegingen in Amſterdam," daar nu reeds verandering in Burgemeeſteren en Raaden gemaakt was „ zyne „ Hoogheid niet behoorde te verzoeken, om, „ ook in Haarlem, zulks te voorzien op 't ſtuk „ der Regeeringe, als hy, ten nutte van Stad „ en Land, zou bevinden te behooren." Doch de Vroedſchap nam geen beſluit op deezen voorſlag. Midlerwyl, bleeven de beweegingen onder 't gemeen duuren. De Wethouderſchap beſloot, Gemagtigden van zyne Hoogheid te verzoeken, om dezelven te ſtillen, en, tegen 't einde van Herfſtmaand, kwamen de Heeren Fredrik Henrik, Baron van Waſſenaer, Heer van beide de Katwyken, en *Willem Pauw*, Raadsheer in den Hoogen Raade, in deeze hoedanigheid, binnen Haarlem. De gantſche Regeering hadt, reeds te vooren, gelyk die van Amſterdam, haare Ampten geſteld ter beſcheidenheid van zyne Hoogheid; waarop, den zevenden van Wynmaand, uit 's Prinſen naam, werdt afgekondigd, dat de Vroedſchap, voortaan, uit tweeendertig, in de plaats van vierentwintig, Leden beſtaan zou. Zeven Leden der Vroedſchap bleeven ontſlaagen. Voorts, werdt het volk tot ſtilte en onderdaanigheid vermaand. 1748.

Weinige dagen laater, kwamen de Gemagtigden van zyne Hoogheid, die te Haarlem de Regeering veranderd hadden, ten zelfden einde, te Leiden, daar, met het begin van Herfſtmaand, dezelfde ſoort van beweegingen verwekt waren Te Leiden.

1748. onder 't volk. Men hieldt byeenkomſten, men koos Gekommitteerden, men ontwierp en tekende Verzoekſchriften; een van welken, eerlang, werdt overgeleverd aan de Regeering, en daarna ook aan zyne Hoogheid. De Regeering, niet onkundig van het oogmerk deezer beweegingen, toonde egter geene genegenheid altoos, om, vrywilliglyk, af te ſtaan van haare ampten. Ook begon een groot getal van burgers, ten haaren behoeve, te arbeiden, dryvende, dat de zogenoemde Gekommitteerden der Wyken, buiten of tegen laſt, verandering der Regeeringe zogt. Doch 't Koffyhuis, daar men, ten deezen einde, tekenen liet, werdt, door 't graauw, gedreigd met plondering: waardoor 't werk geſtremd werdt. De Gemagtigden van zyne Hoogheid, midlerwyl, een' keer naar den Haage gedaan hebbende, waren, andermaal, in Leiden gekomen, zonder dat de Regeering nog hadt konnen beſluiten, haaren ampten neder te leggen. Doch 't graauw viel, eerlang, aan op de huizen van eenige Leden der Regeeringe, die, met moeite, beſchermd werden, door de Schutterye. De Burgemeeſter Joan van den Berg werdt, van 't Stadhuis gaande, onheuſchelyk, bejegend en gedreigd. Eindelyk, liet de Regeering zig, na veel handelens, overhaalen, om haare bedieningen af te ſtaan. Den Raadsheer Pauw 's Prinſen uiterſten laſt hebbende gaan haalen, werden de Vroedſchappen en Veertigen, den agttienden van Wynmaand, allen ontſlaagen; doch, op vier na, die verlaaten bleeven, wederom herſteld in 't bewind. De Burgemeester van den Berg, een van deezen vier, en de Sekretaris van Royen hadden, reeds te vooren,

ver-

verzogt, van hunne bedieningen ontſlaagen te worden. De laatſte werdt egter, eerlang, tot Penſionaris der Stad verkooren, en is, ſedert, aangeſteld tot Sekretaris van den Raad van Staate. De zogenaamde Gekommitteerden, die tot de verandering der Regeeringe hadden medegewerkt, raakten, terſtond hierna, zo zeer in den gemeenen haat, dat zy, voor hun lyf bedugt, tekenaars zogten te winnen, onder eene Verklaaring, dat zy zig, alleszins, gedraagen hadden, in gevolge van den laſt, hun, door de Burgerye, gegeven. Eenigen uit hunnen hoop verwekten, ſedert, nieuwe opſchudding, by nagt, roepende, dat 'er krygsvolk in aantogt was, welk men moeſt buiten houden. Ook leverden zy wederom nieuwe Verzoekſchriften in, waarin de Wethouderſchap bewilligen moeſt. Doch op den zeſtienden van Slagtmaand, met het aanbreeken van den dag, rukte de Generaal *Rouſe*, aan 't hoofd van eene bende Dragonders en Zwitſers, uit de Lyfwagt van zyne Hoogheid, onverhoeds, in de Stad; zynde hy, op 's Prinſen laſt, des avonds te vooren, omtrent ten elf uuren, uit den Haage vertrokken. De aankomſt van dit Krygsvolk herſtelde de ruſt in Leiden. Vier luiden, die zig in de jongſte opſchudding gemengd hadden, werden, ſedert, in hegtenis genomen, en naar den Haage gevoerd. Zy werden, eerſt in Lentemaand des volgenden jaars, gevonniſt. Een werdt met het zwaard over 't hoofd geſtraft, voorts, tot eene agtjaarige gevangenis, en daarna tot altoosduurende ballingſchap verweezen: een ander was tot eene tweejaarige gevangenis, en daarna tot gelyke ballingſchap veroordeeld; doch hy werdt, op zyn

1748.

Oproer aldaar, na de verandering.

De Stad ontvangt bezetting van Krygsvolk.

1748. zyn verzoek, onder de algemeene Vergiffenis, die in Wynmaand afgekondigd werdt, begreepen, en bekwam zyne vryheid weder. De derde was, voor twintig jaaren, gebannen, en de vierde ontslaagen. Twee zogenaamde Gekommitteerden of Spreekers, die voorvlugtig geweest, en viermaalen, openlyk, ingedaagd waren, kwamen, na 't afkondigen der algemeene Vergiffenisse, van welke zy niet waren uitgeslooten geweest, insgelyks, in de Stad te rug.

XIII. Opschudding te Gouda.

Omtrent het midden van Wynmaand, was Gouda ook in roere geraakt, by gelegenheid van een gerugt, dat de Stad, met een Regement knegten, stondt bezet te worden. De burgery kwam in de wapenen, de poorten werden geslooten, de boomen en sluizen digt gehouden, 't geschut geplant op de wallen. Zestien soldaaten, leggende, sedert eenige maanden, aan de groote Sluis, buiten de Rotterdamsche Poort, werden ontwapend en verjaagd door de Burgerye: 't welk euvel genomen werdt, door zyne Hoogheid, die ook aan de Regeering van Gouda schreef, dat het gerugt, als of de Stad bezetting te wagten hadt, louter verzierd was. Men maakte deezen brief gemeen onder 't volk, welk nu ook, gelyk in andere Steden, aan 't opstellen van Verzoekschriften gevallen was: waarin zy, door den Schout der Stad, met raad, geholpen werden. Eenige Gemagtigden uit de Burgerye toogen naar den Haage, met een Verzoekschrift, waarby, onder anderen, het afvaardigen van Kommissarissen van zyne Hoogheid naar Gouda begeerd werdt. Zy deeden, te rug gekomen, verslag, dat zyne Hoogheid vorderde, dat de Burgery eerst de wapenen afleide,

eer

eer men haar Kommiſſariſſen zou toeſchikken. 1748.
Ook werden, ſedert, de boomen en poorten geopend, de Schuttery trok af, en de Stad raakte wederom in ſtilte. Men verwagtte nu, eerſtdaags, de Heeren van Waſſenaer-Katwyk en Pauw in Gouda; doch zy namen, onverhoeds, hunnen weg op Rotterdam, daar zy, den eenentwintigſten van Wynmaand, aankwamen.

Beweeging te Rotterdam.

Hier was, zelfs na 't ontſtaan der beweegingen te Amſterdam en te Haarlem, alles ſtil gebleeven: waarom veelen van gedagten waren, dat de Regeering onveranderd gelaaten zou worden. Maar met den aanvang van Wynmaand, waren eenige jonge luiden, ten huize van eenen Tabaksverkooper, begonnen, met het opſtellen en tekenen van zekere Geſchriften, waarby eenige Regenten van ſlinkſchen handel en kneveldary beſchuldigd werden. Het tekenen werdt bevorderd, door eenigen, die de hand ook in de beweegingen te Amſterdam gehad hadden, en nu uit den Haage herwaards kwamen. Drie Leden der Regeeringe, welken, met naame, beſchuldigd waren, vonden raadzaam, zig in openbaaren druk te verdedigen; waarop zeven burgers, onder welken ook Laurens van der Meer was, insgelyks in openbaaren druk, verklaarden, dat zy geen deel hadden aan de opgeworpen' beſchuldigingen. De tekeningen gingen, midlerwyl, voort, en toen men eenige honderden tekenaars byeen hadt, beſloot men 't Verzoekſchrift den Prinſe ter hand te ſtellen. Terſtond hierna, vondt zyne Hoogheid geraaden, de twee Gemagtigden, Waſſenaer-Katwyk en Pauw, af te vaardigen naar Rotterdam. Zy hoorden, kort na hunne aankomſt, de luiden,

1748. die de tekening van 't Verzoekſchrift bevorderd hadden. Ook werden hun, eerlang, twee andere Verzoekſchriften ter hand geſteld, getekend, door eenigen, die wel te vrede waren met de tegenwoordige Regeeringe, en verklaarden, dat zy veel meer tekenaars zouden hebben weeten te bekomen, zo hun de tyd niet ontbroken hadt. Doch deeze Verzoekſchriften werkten luttel uit. De Gemagtigden, een' keer naar den Haage gedaan hebbende, kwamen, den vierentwintigſten van Wynmaand, te rug, bedankten de gantſche Regeering, en herſteldenze wederom, op vyf Leden der Vroedſchap na, welken verlaaten bleeven. Drie van deezen vyf hadden zig, te vooren, wegens de beſchuldigingen, welken men tegen hen ingebragt hadt, verdedigd. Ook werden zy, ſedert, niet gemoeid, over 't gene hun te laſt gelegd was.

De Regeering wordt aldaar veranderd.

Ook te Gouda. Twee dagen laater, kwamen 's Prinſen Gemagtigden te Gouda, daar zy de Verzoekſchriften der Burgerye ontvingen, vervolgens, verſlag deeden aan den Prinſe, en, op den eerſten van Slagtmaand, te rug gekeerd, de gantſche Regeering ontſloegen, en, op zes Leden na, die buiten bewind bleeven, wederom herſtelden. Op de verdere punten, uit den naam der Burgerye begeerd, werdt ook ſchikking gemaakt door zyne Hoogheid.

Te Gorinchem. Van Gouda, begaven zig de Gemagtigden naar Gorinchem, daar, ſedert eenigen tyd, ook beweeging ontſtaan was, over eene belaſting, van wege de Stad, op de huizen gelegd, en welke eenige burgers begeerden te hebben afgeſchaft. De Regeering hadt hierin bewilligd. Doch 't gemeen, niet voldaan, ſtondt, ſedert,

op

op ontheffing van andere laſten. Men handelde hierover in den Haage, en kwam, eindelyk, overeen, dat de onluſten, gereezen tuſſchen de Regeering en Burgerye, door Gemagtigden van zyne Hoogheid, geſtild zouden worden. De verandering in de Regeering geſchiedde, hierop, den vyftienden van Slagtmaand. 't Getal der Vroedſchappen werdt, van zeventien, op vierentwintig vermeerderd. Voor 't overige, bleeven de oude Regenten allen in 't bewind. 1748.

Hierna, begaven zig 's Prinſen Gemagtigden haar Schoonhoven, daar men ook wakker in de weer geweeſt was, met het tekenen en inleveren van Verzoekſchriften, waartoe twee Leden der Vroedſchap den ingezetenen de hand gebooden hadden. De Regeering hadt, op een deezer Verzoekſchriften, ſchikking gemaakt; doch het antwoord op de twee anderen verbleeven aan de Gemagtigden van zyne Hoogheid, die, den zeſtienden, in de Stad kwamen, en, den eenentwintigſten, de gantſche Regeering ontſloegen; doch, op drie Leden na, wederom aanſtelden. Voorts, werdt het getal der Vroedſchappen, van zeventien, tot eenentwintig, en dat der *Electeuren* of Kiezeren, van eenentwintig, tot zesentwintig vermeerderd. Ook maakten de Gemagtigden ſchikking op eenige punten, door de Burgerye begeerd: de overigen werden gelaaten aan de ſchikking der Vroedſchap. Te Schoonhoven.

Te Schiedam, hadden de Verzoekſchriften der Burgerye, met welken op te ſtellen en te doen tekenen, men, eerſt in 't begin van Slagtmaand, begonnen was, het zelfde gevolg als in de andere Steden. 's Prinſen Gemagtigden, herwaards gekomen, ontſloegen, den negenentwin- Te Schiedam.

1748. tigſten, de gantſche Regeering, herſteldenze wederom, op één Lid na, welk verlaaten bleef, en vermeerderden 't getal der Vroedſchappen, van twintig, op vierentwintig Perſoonen. Voorts, werdt ook op de Verzoekſchriften der Gemeente ſchikking gemaakt.

Te Delft. Te Delft, daar een goed gedeelte van 't gemeen afhangt van de Platteelbakkers, de voornaamſte handelaars hier ter Stede, was 't volk tamelyk geruſt geweeſt, tot in 't begin van Slagtmaand, wanneer 'er beweeging onder ontſtondt, ter gelegenheid dat zyne Hoogheid een' der Veertigen tot Schout der Stad zogt te doen benoemen, die by de meeſte Leden der Regeeringe en by 't gemeen niet zeer geagt was. Men bragt dan te wege, dat 'er een Verzoekſchrift aan den Prinſe ontworpen en getekend werdt, waarby men begeerde, dat zyne Hoogheid iemant anders tot Schout aanſtelde. Ondertuſſchen, hadt de Vroedſchap niet durven nalaaten, den Perſoon, door zyne Hoogheid aangepreezen, nevens twee anderen, tot Schout te benoemen. Doch 't Verzoekſchrift van een aanzienlyk gedeelte der burgerye ſtremde de verkiezing. Midlerwyl, vondt de Perſoon, op wien de Prins het oog hadt, middel, om eenige luiden ten zynen voordeele te doen tekenen. De ſtrydige tekeningen verwekten eenige beweeging in de Stad, waarvan Burgemeeſteren den Prinſe kennis gaven. Zyne Hoogheid deedt, hierop, de Gemeente van Delft vermaanen tot ſtilte, te gelyk verklaarende, dat het aan hem ſtondt, de verkiezing van eenen Schout te doen, wanneer hy 't beſt geraaden vinden zou. Midlerwyl, bleeven de gevoelens der ingezetenen verdeeld. De

Ge-

Gemagtigden van zyne Hoogheid kwamen, niet voor den negenden van Wintermaand, te Delft, en hoorden eenigen uit de ingezetenen. Zy deeden verſcheiden' keeren naar den Haage, eer zyne Hoogheid een beſluit nam, omtrent de verandering der Regeeringe. Eindelyk, werden de Regenten, op den zeſtienden, ontſlaagen: doch met verlaating van een enkel Lid der Vroedſchap wederom aangeſteld. De plaats van Schout werdt, wat laater, op den voorſlag van zyne Hoogheid, vervuld door de Staaten. De Prins vondt goed buiten de benoeming te gaan, in gevolge van de magtiging der Staaten, op de herſtelling der ruſte in de Steden; zo dat de Heer, dien zyne Hoogheid, te vooren, het Schoutsampt toegedagt hadt, voorbygegaan werdt. 1748.

Van Delft, vertrokken 's Prinſen Gemagtigden naar den Briele, alwaar genoegzaam geene beweeging geweeſt was onder 't volk. Ook beſtondt de verandering, welke hier, op den agttienden, geſchiedde, alleen in 't vermeerderen van 't getal der Vroedſchappen van vyftien tot twintig Perſoonen. Dus was, met het einde des jaars, de verandering der Regeeringe geſchied, in alle de Steden van het Zuiderkwartier van Holland, behalve te Dordrecht, alwaar deeze verandering noodeloos, of ondienſtig geoordeeld werdt. Ook hadt deeze Stad, kort na de verandering der Regeeringe te Amſterdam, den eerſten voorſlag gedaan, ter Vergaderinge van Holland, om zyne Hoogheid te magtigen, tot herſtelling der ruſte in alle de Steden van 't Geweſt, zelfs door 't veranderen der Regeeringe, daar 't noodig was. De Staaten hadden hiertoe beſlooten, op den eenentwintigſten van Herfſt-

TeBriele.

In Dordrecht wordt geene verandering gemaakt.

1748. maand, mids aan elke Stad vryheid laatende, om, binnen agt dagen, te verklaaren, of zy verandering behoefde; en Medenblik was de eenigſte Stad, die verklaard hadt, geene verandering noodig te hebben.

XIV. Beweeging te Purmerende.

In de meeſte Steden van 't Noorderkwartier, hadt men, tot hiertoe, nog geene beweeging beſpeurd onder 't gemeen, waarmede verandering der Regeeringe bedoeld werdt. Ook hadt 's Prinſen vertrek naar Friesland zyne Hoogheid, veelligt, verhinderd, Gemagtigden derwaards te zenden. Maar omtrent het midden van Wintermaand, viel men, te Purmerende, ook aan het opſtellen en tekenen van twee Verzoekſchriften, die vierkant tegen elkanderen aanliepen: ſtrekkende het eene, tot verandering, het andere, tot handhaaving der tegenwoordige Regeeringe. En deeze Verzoekſchriften gaven, eerlang, gelegenheid, tot het afzenden van Gemagtigden naar deeze Stad. Zy kwamen 'er, niet voor den vierden van Sprokkelmaand des jaars 1749: en deeden, na 't onderzoeken van den ſtaat der zaaken, een' keer naar den Haage. Midlerwyl, werden 'er eenige Ruiters in Purmerende gelegd, tot bewaaringe der ruſte onder 't volk.

Verandering der Regeeringe aldaar.

De Gemagtigden kwamen, eerſt op den elfden van Lentemaand, te rug, en deeden, den volgenden dag, de beraamde verandering der Regeeringe afkondigen. Drie Leden der Regeeringe bleeven ontſlaagen. Voorts, werdt 'er, ook uit den naam van zyne Hoogheid, eenige ſchikking gemaakt, omtrent andere punten, die door de Burgerye verzogt waren.

Midsga-

's Prinſen Gemagtigden vertrokken, van Pur-

Purmerende, naar Alkmaar, daar de Wethouderſchap de ingezetenen, terſtond, by openbaare afkondiging, deedt nodigen, om 't gene zy te zeggen mogten hebben, hunnen Edele Mogendheden, op eene betaamlyke wyze, voor te draagen. Doch de Gemagtigden bleeven, verſcheiden' dagen, toeven te Alkmaar, zonder dat 'er eenige burgers voor hun kwamen klaagen. Eindelyk, verſcheenen 'er eenigen, die ettelyke nieuwe Gildekeuren verzogten. De Gemagtigden keerden, hierop, naar den Haage. Doch 't liep aan tot den eenentwintigſten van Bloeimaand, eer zy te Alkmaar te rug keerden, om de Regeering te veranderen. Agt Leden van de Vroedſchap bleeven verlaaten, hoewel een derzelven, eerlang, door zyne Hoogheid, op den gewoonlyken tyd en wyze, wederom, tot Burgemeeſter gekooren werdt. In de afkondiging, die, wegens de buitengewoone verandering der Regeeringe te Alkmaar, geſchiedde, werdt niet het misnoegen der Burgerye genoemd, als eene oorzaak dier veranderinge; maar „ 's Prinſen toeleg, om de Steden te brengen in zulk eene orde en Regeering, dat, daardoor, derzelver ruſt en voorſpoed mogt worden beveſtigd."

1748. Te Alkmaar.

In 't begin van Sprokkelmaand, hadt de Wethouderſchap van Hoorn zyne Hoogheid verzogt, dat de Stad verſchoond mogt worden van 't ontvangen van 's Prinſen Gemagtigden, alzo de Burgery aldaar geen misnoegen tegen de Regeering hadt opgevat: doch men moeſt, ook hier, eerlang, beſluiten, het voorbeeld der andere Steden te volgen, en de ampten van Regeeringe te ſtellen ter beſchikkinge van

Te Hoorn.

1748. zyne Hoogheid. De Gemagtigden kwamen 'er, den zeſtienden van Grasmaand, en hoorden eenige ingezetenen; die, nogtans, zo ver gebleeken is, geene klagten deeden over de Regeeringe. 's Prinſen Gemagtigden trokken, na eenige dagens toevens, naar Medenblik: voorts naar Enkhuizen, Edam en Monnikendam, op alle welke Plaatſen, zy zig eenigen tyd ophielden; waarna zy naar den Haage te rug keerden. Na dat, in Bloeimaand, de Regeering te Alkmaar veranderd was, kwamen zy wederom te Hoorn, daar de bezetting, zynde een gedeelte van het Regement van *Schaik*, in de wapenen gebragt was. Op den drie-entwintigſten, werdt de Regeering veranderd, om gelyke redenen, als te Alkmaar. Zeven Vroedſchappen bleeven ontſlaagen, in welker plaats, anderen werden aangeſteld. 't Getal der boongangeren, die, oudtyds, uit de gegoedſte ingezetenen plagten te beſtaan, en uit welken negen Perſoonen geloot worden, die, jaarlyks, Burgemeeſters kiezen, was, in 't jaar 1745, bepaald op zeſtig; doch dit getal werdt, in Grasmaand des jaars 1748, met vierentwintig vermeerderd: een jaar laater, werden 'er nog agtenveertig bygevoegd: en in 't jaar 1750, beſtondt het uit honderd en zeventig Perſoonen de Vroedſchap daar onder begreepen.

Te Enkhuizen. Van Hoorn, vertrokken de Gemagtigden naar Enkhuizen, daar 't gemeen hunne aankomſt zo ongaarne vernam, dat de meſſen, hier en daar, reeds uit de ſchede raakten, en men dreigde, met ſteenen te ſmyten. Doch de bezetting hieldt het volk in bedwang. De verandering der Regeeringe geſchiedde hier ook,

op

op den drie-entwintigſten. Twee Leden der Vroedſchap bleeven buiten bewind: de overigen werden allen herſteld. 1748.

Te Medenblik, alwaar den volgenden dag verandering gemaakt werdt door 's Prinſen Gemagtigden, ſchoon de Wethouderſchap dezelve, te vooren, onnoodig geoordeeld hadt, werdt het getal der Vroedſchappen, van veertien, op zeſtien gebragt. Vier Leden bleeven ontſlaagen: een van welken, in 't jaar 1750, op de gewoonlyke wyze, wederom in 't bewind herſteld werdt. Te Medenblik.

Te Edam, geſchiedde de verandering, op den agtentwintigſten. Twee Vroedſchappen bleeven hier verlaaten van hunne waardigheid. De overigen werden herſteld. Te Edam.

Ten laatſten, kwamen de Gemagtigden te Monnikendam, daar alle de Leden der Regeeringe eerſt ontſlaagen, en vervolgens, uit naam van zyne Hoogheid, wederom aangeſteld werden. Eene opengevallen' Burgemeesters-Plaats werdt, ten zelfden tyde, vervuld. Te Monnikendam.

Op deeze wyze, liep, eindelyk, het gewigtig werk van de verandering der Regeeringe in de Steden van Holland en Weſtfriesland, af. Alomme, werdt, volgens gewoonte, verklaard „ dat de ontſlaagen' Regenten, in hun„ nen goeden naam, gehouden werden onge„ gekrenkt. Ook werdt hun, des noods, 's „ Prinſen beſcherming toegezeid." Meeſt overal, werdt ook verzekerd „ dat de veran„ dering, alleenlyk, tot herſtelling of behou„ denis van de ruſt en welvaart in de Steden, „ geſchiedde, en dat dezelve niet zou mogen „ geagt worden te ſtrekken, tot krenkinge XV. Bepaalingen, met welken alle deeze veranderingen geſchieden.

1748. Algemeene Vergiffenis afgekondigd.

„ van eenige Privilegien; die allen in kragt en „ waarde zouden blyven." 't Gantſche werk werdt beſlooten, met het afkondigen eener algemeene Vergiffeniſſe; die, op den voorſlag van zyne Hoogheid, in 't begin van Wynmaand des jaars 1749, geſchiedde (*m*). De Staaten verklaarden, by dezelve „ alles wat, geduurende de jongſte verwarringen in de Steden, „ ter gelegenheid van het houden van Vergaderingen, en het voeden van argwaan en „ wantrouwen tegen de Regenten, voorgevallen was, te houden voor vergeven en „ vergeten." Zy verbooden, wyders „ de Overheden en Amptenaars, op eenigerlei wyze, te beledigen, vooral niet ter zaake van „ het voorgevallene, in of buiten de gehouden' Vergaderingen, onder bedreiging, dat „ zulken, die zig hierin vergreepen, met naame zulken, die zig, daartoe, van eenige „ wapenen, of gewapend volk bedienden, „ vrouwen zo wel als mannen, zonder eenige „ verſchooning, met de dood; zouden geſtraft „ worden. Ook zouden zy, die, door het aanleggen of bywoonen van eenige Vergadering; door het geeven van benaamingen aan „ elkanderen, of op eenige andere wyze, met „ woorden of daaden, gelegenheid tot diergelyke geweldenaaryen gegeven hadden, ſtrengelyk, en zelfs, naar bevindtenis van zaaken, ook met de dood, geſtraft worden. „ Elk werdt gelaſt, zulke geweldenaaryen, „ daadelyk, en zelfs met de wapenen, te keer „ te gaan. 't Beledigen en hoonen der ontſlaa-

(*m*) Reſol. Holl. 1 *Oct.* 1749. *bl.* 225.

„ ſlaagen' Regenten werdt, insgelyks, ver- 1748.
„ booden, onder bedreiging, dat zy, die 'er
„ zig in vergreepen, naar regte en 's Lands
„ Plakaaten, zouden geſtraft worden. Einde-
„ lyk, werdt elk het opbrengen van 's Lands
„ ſchattingen en laſten, ernſtelyk, aanbevolen,
„ zullende zy, die de amptenaars, tot het in-
„ vorderen deezer laſten geſteld, geweldiglyk
„ tegenſtonden, ook zwaarlyk, en zelfs met
„ de dood worden geſtraft." 't Verhaal van den afloop der beweegingen in Holland heeft ons een weinig gevoerd, buiten de orde der overige geſchiedeniſſen des jaars 1748, tot welke wy nu wederkeeren.

XVI. Verandering der Regeeringe, in Gelderland en Overyſſel.

Eer nog de verandering der Regeeringe, te Amſterdam, geſchied was, hadt zyne Hoogheid goedgevonden, de Regeering te Nieuwmegen te veranderen, by eenen beſlooten brief, welks inhoud, op den drie-entwintigſten van Oogſtmaand, terwyl de bezetting in de wapenen ſtondt, openlyk, afgekondigd werdt. De Raad der Stad werdt, van twaalf, op twintig; de Gemeentsluiden, van twintig, op twee-endertig Perſoonen gebragt. De Gemeente was hier ook onruſtig, en, reeds in 't voorleeden jaar, in de weer geweeſt, met het ontwerpen van Verzoekſchriften, tot vermeerdering van 't gezag van zyne Hoogheid. Doch ten deezen tyde, was 'er geene merkelyke beweeging onder 't volk beſpeurd. Alleenlyk, werden, na 't verſtellen der Regeeringe, aan ſommige huizen, de glazen ingeſmeeten. Veelen hadden zig verbeeld, dat de oude Regeering in 't bewind gebleeven zou zyn, na dat zy, in Zomermaand, beſlooten hadt, nevens de

Het Graafſchap Kuilenburg.

an-

1748. andere Leden des Kwartiers, het Graafſchap Kuilenburg, welk de Staaten des Kwartiers, in 't jaar 1720, gekogt hadden, op te draagen aan zyne Hoogheid. Doch zy vonden zig bedroogen. De Prins nam, na 't veranderen der Regeeringe te Nieuwmegen, door Gemagtigden, bezit van 't Graafſchap, en ontving de hulde en eed der Wethouderſchap en Burgerye, na dat zyne Gemagtigden haar eerſt gezwooren hadden. In de andere Gelderſche Steden, werdt, ſedert, ook verandering in de Regeering gemaakt, onaangezien, in ſommigen, gelyk te Arnhem, de aanzienlykſte burgers de handhaaving der tegenwoordige Regeeringe, door eene plegtige bezending, op zyne Hoogheid begeerd hadden. De vorm der Regeeringe werdt, in Gelderland, genoegzaam gebragt, op den zelfden voet, als hy, ten tyde van Willem den III., geweeſt was. 't Zelfde geſchiedde, in de Provincien van Utrecht en Overyſſel, alwaar zyne Hoogheid het zelfde gezag verkreeg, welk Prins Willem de III., in de jaaren 1674 en 1675, over de Regeering van deeze twee Geweſten, bedongen hadt (*n*). Ook werdt de Regeering van verſcheiden' Overyſſelſche Steden, buitengewoon, veranderd.

wordt aan zyne Hoogheid opgedraagen.

In Zeeland, geſchiedt genoegzaam geene buitengewoone

Maar in Zeeland viel geene buitengewoone verandering der Regeeringe voor, behalve die, welke, kort na de aanſtelling van den Prinſe tot Stadhouder, te Zierikzee en elders, geſchied was. Ook hadt men, in dit Geweſt, middel gevonden, om de Pagteryen te handhaaven (*o*), onaangezien het graauw, in ſommi-

(*n*) *Zie* XIV. *Deel*, *bl.* 327, 359, 360.
(*o*) *Zie* hier voor, *bl.* 208.

mige Steden, reeds beweeging gemaakt hadt, om dezelven te doen afſchaffen. Doch de Regeering deedt twee of drie belhamels by den kop vatten: die, niet dan na lang zitten, weederom vry raakten. Aan twee derzelven werden, eerlang, door zyne Hoogheid, Brieven van * Uitwiſſching van misdaad bezorgd (*p*). Voorts, werdt een enkel Lid der Regeeringe van Middelburg bewoogen, om vrywilliglyk af te ſtaan van 't bewind. 1748. verandering der Regeeringe. * *Abolitie.*

In Friesland, werdt, daarentegen, de gantſche gedaante der Regeeringe op eenen anderen voet gebragt. Zyne Hoogheid, in Wintermaand derwaards vertrokken, leverde den Staaten een Reglement over, uit *een en zeſtig* punten beſtaande: 't welk terſtond werdt afgekondigd. By het zelve, werdt bepaald „ wie „ voor Edelen en Eigenerfden, uit welken de „ Afgevaardigden ten Landdage gekooren wer„ den, zouden worden gehouden. Voorts, „ werden verſcheiden' misbruiken, in 't ſtem„ men tot Afgevaardigden ten Landdage, ge„ weerd, en bepaald, dat, in geval van 't ſtee„ ken der ſtemmen, de beſliſſing aan 't lot ge„ laaten zou worden. In 't benoemen van ee„ nen Grietman, waarvan de verkiezing aan „ den Erfſtadhouder ſtondt, zou men op be„ voegde Perſoonen moeten agtgeeven, en zo, „ hierover, verſchil viel, zouden de Stadhou„ ders in der tyd eenige Leden magtigen, om „ deswege onderzoek en uitſpraak te doen. „ Wethouders of Amptenaars der Steden zou„ den

XVII. Aanmerkelyke verandering van den vorm der Regeeringe in Friesland.

(*p*) Notul. Zeel. 24 *Febr.* 3, 4 *Maart* 1749. *bl.* 95, 119, 123.

1748. „ den te gelyk geene Grietluiden, Byzitters,
„ Sekretariſſen noch Fiskaalen eener Grietenye mogen zyn, noch, wegens dezelve, op
„ den Landdag afgevaardigd worden. De gewoonlyke Landdag zou, gelyk van ouds,
„ eens 's jaars, gehouden worden; in Sprokkelmaand aanvangen, en ten langſten zes
„ weeken duuren. Het Hof zou de volle Regtsoefening behouden, gelyk van ouds; doch
„ zig niet ſteeken in de *politike* beſtiering der
„ byzondere Steden of Landſtreeken. De Neder-Geregten zouden ook gehandhaafd
„ worden, in de Regtsoefening, hun, van
„ ouds, hebbende toebehoord." Op 't invorderen en aanleggen van 's Lands geldmiddelen werden, wyders, ook eenige ſchikkingen gemaakt, en, eindelyk, allen hoogen en laagen Wethouderen en allen voornaamen Amptenaaren het beëedigen van 's Lands Wetten en Plakaaten opgelegd, met naame ook van het tegenwoordig Reglement „ van welk zyne
„ Hoogheid, nogtans, de nadere uitlegging
„ aan zig behieldt, zo als hy, by opkomend
„ geſchil over het zelve, naar gelegenheid
„ van tyden en zaaken, zou bevinden te be„ hooren." Op de afkondiging van dit Reglement, volgde die van eene algemeene Vergiffenis, wegens 't gene, geduurende de jongſte beweegingen, voorgevallen was. Zy geſchiedde, op den naam der Staaten van 't Geweſt. De Prins bleef nog eenige dagen in Friesland, binnen welken, hem het regt tot de beſtelling der Wethouderen te Leeuwaarden en te Franeker opgedraagen werdt. Beide deeze Steden waren de eenigſten in Friesland, wel-

ken,

ken, tot hiertoe, hunne eigen' Wet beſteld hadden. Zyne Hoogheid, de algemeene en byzondere Regeering van 't Geweſt, in deezer voege, veranderd hebbende, keerde, nog voor 't einde des jaars, te rug naar den Haage. 1748.

XVIII. Men arbeidt, in Groningen en de Ommelanden, tot het verkrygen van verandering in de Regeeringe.

Doch het uitwerken van diergelyk eene verandering, in de Stad Groningen en in de Ommelanden, hadt nog veele voeten in de aarde. Veele ingezetenen der Stad, en de meeſte Landluiden, beſpeurende, dat het gezag, welk men den Prinſe, tot hiertoe, opgedraagen hadt, zig nog niet uitſtrekte tot de magt, om de Regeering te veranderen, arbeidden, onder de hand, om 't zo ver te brengen. Een groot getal van boeren, met ſtokken en knodſen gewapend, trok, eindelyk, tegen 't laatſt van Oogſtmaand, onverhoeds, ter Stad in. Ten zelfden tyde, leverden eenige luiden, zig noemende *Volmagten der Burgerye*, een Verzoekſchrift in, aan Burgemeeſteren en Raad, waarby zy, onder anderen, nader verklaarden, dat zy, door de *volle maate en magt*, welke zy den Prinſe wilden opgedraagen hebben, verſtonden „ alles, wat de tegenwoordige Erf„ ſtadhouder, in eenige Provincie, bezat, of „ door iemant zyner voorzaaten, met naame „ door Willem den III., in alle of in eenige „ Provincien, bezeten was, en geoefend werdt, „ of geoefend mogt worden, beſtaande, in „ het regt van afdanking der Wethouderen „ voor eens, of in het eeuwig en erfelyk regt, „ om Krygsampten en ampten van Regeering te begeeven," en in veele andere voorregten, welken, in 't Verzoekſchrift, ſtukswyze, werden opgeteld. De Regeering der Stad

1748. Stad en de Staaten van 't Geweſt, ontbloot van Krygsvolk, om zig tegen 't geweld der boeren te verzetten, en op de burgery ook niet konnende vertrouwen; waren genoodzaakt, te bewilligen, in de Verklaaring, door de Volmagten gedaan, en in 't gene verder, door de opgezetenen ten platten Lande, op hen begeerd was. Men zondt Gemagtigden naar den Haage, om den Prinſe van alles kennis te geeven. Midlerwyl, bleef de beweeging duuren, in de Stad. Zyne Hoogheid zondt, derhalve, omtrent het midden van Wynmaand, eenige Ruitery en Voetvolk in Groningen, om 'er te blyven, tot dat hy gelegenheid hebben zou, om zelf derwaards te komen, of Gemagtigden te zenden, tot herſtelling der ruſte van 't Geweſt. Midlerwyl, werdt 'er een Geſchrift getekend onder de Burgerye, ſtrekkende om de Regeering, en elk byzonder Lid derzelve, by zyne verkreegen' waardigheid, te handhaaven, ten ware hy zig ergens in vergreepen mogt hebben; in welk geval, men vorderde, dat hy geregtelyk beſchuldigd werdt. 't Liep tot in 't midden van Wintermaand aan, eer de Gemagtigden van zyne Hoogheid, die zelf naar Friesland gereisd was, te Groningen, aankwamen, zonder dat de Regeering, vooraf, kennis gehad hadt van hunne komſt. Zy werden egter, na 't overleveren hunner Geloofsbrieven, terſtond, in hunne hoedanigheid, erkend. Het gedeelte der Burgerye, welk, te vooren, voor 't veranderen der Regeeringe, geyverd hadt, en de Volmagten van 't platte Land vervoegden zig, terſtond, aan de herberge van 's Prinſen Gemag-

Sommigen werken 'er tegen aan.

Zyne Hoogheid zendt Gemagtigden naar Groningen.

magtigden, dringende, met veel drift, op de *Licentiatie*, of het ontſlag der Regenten, eer men aan eenige andere punten van herſtelling de hand ſloege. Zyne Hoogheid, die toen te Leeuwaarden was, kreeg 'er wel haaſt kennis van, en 't was op zynen laſt, dat de Gemagtigden, zynde de Heeren *Baron van den Capelle*, Heer van den Boedelhof, uit de Ridderſchap van Zutfen, en *Wybrand van Itsma* en *Antoni Joan Perſoon*, Burgemeeſters van Harlingen en Deventer, in 't begin des volgenden jaars, Gekommitteerden verkoozen uit den Raad, gezwooren' Gemeente en Burgerye der Stad, en uit den Heeren- en Boerenſtand der Ommelanden, om met hen in orde te handelen, over 't gene herſtelling zou noodig hebben. Terwyl deezen met 's Prinſen Gemagtigden in beſprek getreden waren, borſt de drift om de tegenwoordige Regeering ontſlaagen te zien, in eenigen, tot daadelykheden uit. Men ſmeet, op den zesentwintigſten van Louwmaand, de glazen in, by eenigen, die voor de tegenwoordige Regeering getekend hadden. De Volmagten of Gekommitteerden der Burgerye werden gedrongen, door een getal van omtrent driehonderd ingezetenen, om de Schuttery op de been te brengen, en, aan 't hoofd derzelve, de afdanking der gantſche Regeeringe te vorderen van 's Prinſen Gemagtigden. 't Een en 't ander geſchiedde, op den agtentwintigſten. De burgers begaven zig, ongewapend, in grooten getale, onder hunne vendels. De Volmagten hielden hun voor, wat men in den zin hadt, elk vryheid geeven-

1748.

1749.

1749. de, om naar huis te gaan, zo zy zwaarigheid maakten om 't afdanken der Regeeringe te begeeren. Doch niemant durfde zig van deeze vryheid bedienen. Men trok dan naar de herberge van 's Prinſen Gemagtigden, daar 't voorgenomen verzoek gedaan werdt. De Gemagtigden beloofden, dat zy 'er den Prinſe kennis van geeven, en deszelfs uitſpraak afwagten zouden.

De Regeering doet afſtand, op 't welbehaagen van zyne Hoogheid.

Doch eer deeze te Groningen zyn kon, hadden Burgemeeſteren en Raad, oud en nieuw, midsgaders Taalmannen en gezwooren' Gemeente, geene kans ziende om de drift, die tegen hen gaande gemaakt was, te ſtuiten, beſlooten, hunne ampten en *Commiſſien* in den ſchoot van zyne Hoogheid neder te leggen. Die van de Ommelanden namen, ten zelfden dage, 't was de dertigſte van Louwmaand, een diergelyk beſluit omtrent de ampten der Provincie, in 't gemeen. Den volgenden dag, kwamen de boeren, in grooten getale, ongewapend, en met Oranje-tekenen verſierd, in de Stad, om diergelyk verzoek te doen, als de burgery, of zulken, die de burgery vertoonden, reeds gedaan hadden. Zy voerden een vierkant bord voor zig: waarop te leezen ſtondt:

BRAVE HEEREN
COMMITTEERDEN VAN ZYN
HOOGHEIT
BIED ONS DE HAND.
LICENTIEREN
IS 'T REGEREN
VAN BURGERS EN BOERENSTAND.

De

De ſtandaard, waaraan dit bord gehegt was, werdt geplant voor de herberg der Gemagtigden, die den Landluiden het zelfde antwoord gaven, welk zy, te vooren, den Gekommitteerden uit de Burgerye gegeven hadden. De Landluiden egter, bezeffende, dat de Ommelander Heeren alleenlyk beſlooten hadden, met de Stad, te ſtemmen, in 't afſtaan der Provinciaale ampten, vielen in 't Ommelander Huis, wilden den *Syndicus* der Ommelanden te lyve, en bragten 't, eindelyk, zo ver, dat de Ommelander Heeren ook beſlooten, hunne byzondere ampten, 't platte Land afzonderlyk betreffende, ter beſcheidenheid van zyne Hoogheid te ſtellen. Midlerwyl, hielden de Volmagten der Burgeren en Boeren, dagelyks, byeenkomſten in de Stad; alwaar, eerlang, beſlooten werdt, de Officieren der Schutterye ook van hunnen dienſt te ontzetten, en 't vervullen van derzelver plaatſen te ſtellen aan den Prinſe; dien men ook beſloot te verzoeken, om een Geregtshof over Stad en Lande. Zyne Hoogheid, kennis van alles gekreegen hebbende, ſtelde de gewigtige veranderingen, welken men begeerde, nog eenigen tyd, uit. Ondertuſſchen, ontſtondt 'er merkelyke beweeging in de Stad, onder zulken, die tegen de *Licentiatie* geweeſt waren. Men tekende verſcheiden' Geſchriften, waarby dezelve afgekeurd werdt, en ſteldeze den Gemagtigden van zyne Hoogheid ter hand; doch zy weezenze, eindelyk, af, onder verklaaring, dat zyne Hoogheid van de meening der ingezetenen reeds onderregt was. De Prins vondt, ſedert, geraaden, eene Ommelander Staatsvergade-

1749. De Boeren vallen in 't Ommelander Huis.

1749. ring te doen beſchryven, op welke egter, niemant toegelaaten zou worden, dan die, vooraf, door de Gemagtigden van zyne Hoogheid, bevoegd verklaard was; waarna de Prins de Ommelander Regeering, uit deeze bevoegde Leden, ſtondt te kiezen. Doch met het onderzoek der bevoegden, waartoe zyne Hoogheid zes Gemagtigden hadt aangeſteld, voor welken de bevoegdheid van ieder, die zig aanboodt, voor en tegen, bepleit werdt, verliep zeer veel tyds. Ondertuſſchen, werdt ook hier, gelyk in Holland, vaſtgeſteld, 's Lands gemeene middelen, die te vooren verpagt geweeſt waren, by wege van *Collecte* of inzameling, te heffen: 't welk egter niet geſchiedde, zonder eenige tegenkanting van 't gemeen. Doch de komſt van zyne Hoogheid, die, eindelyk, op den twee-entwintigſten van Slagtmaand, in Groningen, werdt ingehaald, herſtelde de ruſt, allengskens. Eerſt maakte de Prins verandering in de Regeering der Stad, en te gelyk in de *Commiſſien*, welken, van wege de Stad, uit den naam der Provincie, bekleed werden. Verſcheiden' Heeren bleeven van hunne ampten verlaaten; eenigen werden in laager' ampten geſteld, eenigen bevorderd. Voorts, werden de Ommelander-Ampten ook, door den Prinſe, vervuld, uit de bevoegdverklaarde Heeren. Zyne Hoogheid regtte een Provinciaal Geregtshof op, en deedt, eindelyk, een geheel nieuw Reglement op de Regeering goedkeuren, door de Staaten: alles, in gevolge en uit kragte van de *volle maat en magt*, hem, in 't voorleeden jaar, by Staatsbeſluit, opgedraagen. Volgens dit Reglement „ zou-

„ den

Onderzoek van de bevoegdheid der Ommelander Heeren tot de Regeeringe.

De Prins komt in Groningen. Verandert de Regeering.

Regt een Provinciaal Geregtshof op.

„ den Taalmannen en gezwooren' Gemeente, 1749.
„ voortaan, by uitlootinge van vyf zwarte
„ boonen, de keuze hebben van den Raad en
„ gezwooren' Gemeente, mids de zittende
„ Raad het oordeel over de bevoegdheid der
„ verkoorenen behieldt, nevens de magt om,
„ by 't afsterven van een Lid van den zittenden
„ Raad, een' ander', in deszelfs plaatse, te
„ stellen, en om, uit hun midden, Burgemees-
„ teren te kiezen. Doch de Erfstadhouder in
„ der tyd zou de gedaane verkiezing moeten
„ goedkeuren, en de magt hebben, om, zo
„ hy 't geraaden vondt, andere bekwaame Per-
„ soonen, uit het lighaam der Burgerye, in de
„ plaatse der verkoorenen, aan te stellen.
„ Burgemeesters en Raad zouden, gelyk van
„ ouds, de Burger-Officiers stellen. De Re-
„ geering der Ommelanden zou blyven be-
„ staan, uit Jonkeren, Hovelingen, Eigen-
„ Erfden en Volmagten, uit Hunsingo, Fi-
„ velingo en 't Westerkwartier, zullende de
„ Onderkwartieren en Smaldeelingen, waar-
„ door de regeering, ligtelyk, aan weinigen
„ zou konnen gebragt worden, voortaan, op-
„ houden, en, met twee Kwartieren, worden
„ beslooten. Uit Delfzyl, werden zulken, die
„ een eigen Huis bewoonden, en hoofd- en
„ haardstedegeld betaalden, bevoegd ver-
„ klaard, om een of twee Volmagten te zen-
„ den op den Landdag. Appingadam werdt
„ hersteld in zyn regt, om, wegens de Ge-
„ meenschap, ten Landdage af te vaardigen.
„ De Monster-Heeren en *Arbiters* zouden,
„ door den Erfstadhouder, gekooren worden
„ uit de Leden der Ommelander-Regeeringe.

1749. „ Gemaakte en geleende bevoegdheden zou-
„ den, voortaan, ongeoorlofd zyn; midsga-
„ ders, de Verdragen, waarby de Eigen-Erf-
„ den zig verbonden, om alleen zekere Per-
„ foonen te ſtemmen. Ook zou het afſcheiden
„ van Heerlykheden en Geregtigheden van
„ de Huizen, Landen en Haarden, waartoe
„ zy, oorſprongkelyk, behoorden, voortaan,
„ ongeoorlofd zyn. De Geregten ten platten
„ Lande zouden, volgens de oorſprongkelyke
„ brieven hunner opregtinge, worden her-
„ ſteld. Tot handhaavinge van het regt, beide
„ over de Stad en 't Land, zou dienen de hooge
„ Juſtitie-Kamer, beſtaande uit een' Luitenant
„ en agt Hoofdmannen, benevens een Proku-
„ reur-Generaal en twee Sekretarien, die allen,
„ door den Erfſtadhouder, zouden geſteld wor-
„ den, zonder eenige voorafgaande benoeming.
„ De Erfſtadhouder zou het regt van Vergiffe-
„ nis hebben, even als in Holland. In geval van
„ verſchil, tuſſchen de Stad en de Ommelan-
„ den, tuſſchen eenige Kollegien en Gereg-
„ ten, onderling, of met de hooge Juſtitie-
„ Kamer, zou de Erfſtadhouder de bemidde-
„ ling, of, des noods, de uitſpraak hebben.
„ De Erfſtadhouder zou 't regt van goedkeu-
„ ring hebben op alle buiten- en binnenland-
„ ſche *Commiſſien*, zonder gehouden te zyn,
„ eenige reden van afkeuringe te geeven. Al-
„ le hooge Provinciale en Stads- en Lands-
„ bedieningen van Regeeringe, als Sindiken,
„ Sekretarien, Rentmeeſters, Ontvangers,
„ Droſten enz. zouden, voortaan, door den
„ Erfſtadhouder, begeven worden. De Cu-
„ ratoren der Hooge Schoole zouden ook,

„ door

„ door den Erfſtadhouder, als *Rector magni-* 1749.
„ *ficentiſſimus*, worden geſteld. Ook zou hy,
„ met overroeping der Curatoren, de Hoog-
„ en andere Leeraars kiezen." Voorts, wer-
den ook, op 't ſtuk der geldmiddelen, eenige
ſchikkingen gemaakt by het Reglement, mids-
gaders, omtrent het ſtuk van de jagt, waartoe
een Jagtgerigt zou worden aangeſteld, door
den Erfſtadhouder, die altoos Opper-Hout-
veſter zyn zou, en den Luitenant-Houtveſter
en zes Meeſterknaapen kiezen. „ Alle Re-
„ genten en Amptenaars zouden, by 't aan-
„ vaarden hunner bedieninge, by eede, de
„ onderhouding van 's Lands Wetten en by-
„ zonderlyk van dit Reglement moeten be-
„ looven, en hunne ampten verbeuren, zo
„ dra zy hiertegen aangingen. Eindelyk, be-
„ hieldt zyne Hoogheid de verklaaring van dit
„ Reglement aan zig, indien hy zulks, by op-
„ komende gelegenheden, noodig mogt oor-
„ deelen." De Prins, het Reglement, door
de van nieuws aangeſtelde Regenten, hebben-
de doen beëedigen, verliet Groningen, in 't
begin van Wintermaand. Kort na zyn ver- Algemeene Vergiffenis, te Groningen, afgekondigd.
trek, werdt, op den naam der Staaten, eene
algemeene Vergiffenis van de gepleegde on
behoorlykheden afgekondigd, en te gelyk de
onderwerping aan de hooge en mindere Over-
heid, ernſtelyk, aanbevolen. Sedert, geraakten
de Stad en 't Geweſt, allengskens, in ruſt. 't
Leedt, ondertuſſchen, tot in 't laatſt van Hooi-
maand des jaars 1750, eer het *Diploma* op de
opdragt van 't Erfſtadhouderſchap aan zyne
Hoogheid, in orde, werdt overgeleverd.

1749. XIX.

Dus liepen, eindelyk, de onluſten, die, in 't voorleeden' jaar, in alle de Geweſten, waren ontſtaan, ten einde, op eene wyze, waar door 't gezag van zyne Hoogheid hooger rees en vaſter geveſtigd werdt, vooral in Gelderland, Friesland en Stad en Lande, daar het, by Berigtſchriften, merkelyk bepaald was geweeſt. 's Prinſen aanzien, in den Vereenigden Staat, ſteeg, hierdoor, dat van zyne Voorzaaten verre te boven. De algemeene Staaten, zig, ten behoeve van zyne Hoogheid, ook willende ontdoen van het Stadhouderlyk bewind in de overige Generaliteits Landen, hadden hem, op 't einde des voorleeden jaars, ook het Erfſtadhouder-Kapitein-Generaal- en Admiraalſchap, over het Staatſch Brabant, Vlaanderen en Opper-Gelderland, opgedraagen.

De Prins wordt Erfſtadhouder van Staatſch Brabant, Vlaanderen en Opper-Gelderland.

Omtrent den zelfden tyd, werdt ook, door de Bewindhebbers der Ooſtindiſche Maatſchappye, op het aanhouden van omtrent zeſtig deelgenooten, beſlooten, zyne Hoogheid, tot Opper-Directeur- en Gouverneur hunner Maatſchappye aan te ſtellen (*q*): welke waardigheid, nimmer, door eenigen Stadhouder, bekleed geweeſt was, en den Prinſe, in dit aanzienlyk lighaam, groot gezag gaf. Hy verwierf het regt „ om voor te zitten in alle de Vergade-„ ringen der Maatſchappye, 't zy in Perſoon, „ of door een' of meer Heeren, door zyne „ Hoogheid zelve, te kiezen uit de Hoofd-„ deelgenooten, en te voorzien van eene *In-„ ſtructie*; mids de *Repreſentanten* geene ande-„ re bediening, in of buiten de Ooſtindiſche „ Maat-

en Opper-Directeur der Ooſt- en Weſtindiſche Maatſchappyen.

(*q*) Reſol. Genes. *Lunæ* 24 *Maart* 1749.

„ Maatſchappye, zouden mogen bekleeden, 1749.
„ en in Holland of Zeeland woonagtig zyn.
„ De Prins, of deszelfs Repreſentanten zou-
„ den voorſlagen mogen doen, over alles, wat,
„ ten beſte der Maatſchappye, ſtrekken kon,
„ en zo wel beſluitende als raadgeevende ſtem
„ hebben. Zyne Hoogheid zou de Regten,
„ Oktrojen, Voorregten en Reglementen der
„ Maatſchappye doen onderhouden en hand-
„ haaven, en alle misbruiken weeren. De
„ verkiezing van Bewindhebberen, uit de
„ benoeming van een drietal, werdt ook aan
„ den Prinſe geſteld, die, daarbenevens, het
„ regt verkreeg, om uitſpraak te doen over
„ de geſchillen, die tuſſchen de byzondere Ka-
„ mers ontſtaan mogten. Ook zou hy de Ad-
„ vokaats-, en andere hooge Ampten, hier
„ te Lande en in de Indien, uit een benoemd
„ drietal, of uit een' of meer voorgeſtelde Per-
„ ſoonen, vervullen. Voorts, zou hy, met
„ voorkenniſſe van Bewindhebberen en beë-
„ digde Hoofddeelgenooten, orde ſtellen op
„ de huishoudinge der Maatſchappye, op 't
„ beſtier der zaaken in de Indien, en byzon-
„ derlyk, op de verſterking en verdediging
„ van de Landen der Maatſchappye, aldaar.
„ Hy zou de Hoofddeelgenooten mogen be-
„ ſchryven, en hunne voorſlagen, by meer-
„ derheid van ſtemmen zynde goedgekeurd,
„ door de beëedigde Hoofddeelgenooten, ter
„ Kamere van Zeventienen, doen inbrengen.
„ Eindelyk, zouden Bewindhebbers en Hoofd-
„ deelgenooten alles wat, by deezen, niet
„ of niet klaarlyk, aan zyne Hoogheid opge-
„ draagen was, by nadere verklaaring, onder

1749. „ bekragtiging van hunne Hoog-Mogendhe-
„ den, aan hem mogen opdraagen." Zyne Hoogheid hadt de Wedde, wegens het Opperbewindhebberſchap der Maatſchappye, van de hand geweezen. In Hooimaand, werden de Heeren *Filips van der Ghieſen* en *Joſua van der Poorten* tot zyne Repreſentanten, in de Kamers, in Holland, aangeſteld. In de Kamer van Zeeland, werdt deeze waardigheid, eerlang, aan den Heere *Leendert Bomme* opgedraagen. De Bewindhebbers der Weſtindiſche volgden, wat laater, het voorbeeld van die der Ooſtindiſche Maatſchappye, zyne Hoogheid, insgelyks, verkiezende tot Opper-Directeur. De Prins benoemde, hier, de Heeren *Jan van Marcelis* en *Thomas Hope* tot zyne Repreſentanten. De Heer Gerard Arnoud Haſſelaer, Oud-Burgemeeſter van Amſterdam, was, reeds te vooren, tot Repreſentant van zyne Hoogheid, in de Admiraliteits-Kollegien in Holland, aangeſteld.

XX. Vermindering van 't Krygsvolk van den Staat.

Het treffen der Vrede hadt, midlerwyl, de Staaten, terſtond, doen bedagt zyn, op de vermindering van Krygsvolk. De Waardgelders, die, by de algemeene monſtering, in Lentemaand des voorleeden jaars, ſlegts vierduizend man ſterk bevonden werden, waren, in Slagtmaand daarna, reeds allen afgedankt. Doch met den aanvang deezes jaars, werdt tot eene merkelyke vermindering van 't Voetvolk en de Ruiterye beſlooten. Twee Regementen werden, geheellyk, afgedankt. In Herfſtmaand daaraan, werdt tot eene verdere vermindering en afdanking beſlooten, waardoor de ſtaat van oorloge van twaalfduizend agthonderd en vyftig man verligt werdt.

Den

MR. GERARD AARNOUT HASSELAER
Burgermeester en Raad
der Stad Amsterdam,
Eertyds Gevolmagtigde op de Vredehandeling
te Aken.

A. Schouman ad viv. del. 1759. J. Houbraken fec.

Is. TIRION excud.

Den handel met Frankryk, na 't ſluiten der Vrede, wederom herſteld geworden zynde, zogt men, van de zyde der Staaten, het Verdrag van Koophandel van den jaare 1739 te doen vernieuwen. Doch 't Franſche Hof liet zig, hiertoe, voor eerſt, niet beweegen. Alleenlyk, beſloot de Koning, in Slagtmaand, de Staatſche Koopvaardyſchepen, by voorraad, voor den tyd van zes maanden, te ontheffen van de betaaling van vyftig ſtuivers van 't Vat. Ook werdt het inkomend regt van den Zouten viſch geſteld op twaalf ſtuivers van de ton. De Ambaſſadeur van Hoey, die, meer dan twintig jaaren, zyn verblyf gehouden hadt aan 't Franſche Hof, was, van daar, in de Lente deezes jaars, op zyn verzoek, te rug geroepen. Hy werdt, in 't volgende jaar, door zyne Hoogheid, uit eene gewoonlyke benoeming, tot Burgemeeſter van Gorinchem aangeſteld. 1749. Handeling met Frankryk.

Twee Engelſche Ooſtindiſche ſchepen, in 't voorleeden jaar, op eene Chineeſche reize, eenigen overlaſt, zo men voorgaf, geleeden hebbende van de onzen, werdt, hierover, door den *Graave van Holderneſs*, geklaagd in den Haage, beweerende hy, dat het belemmeren der Engelſche vaart, op vrye en onzydige havens in de Indien, aanliep tegen de Verdragen. De Staaten antwoordden „ dat „ zy zig, wegens 't gebeurde, nader zouden „ laaten onderregten, door de Bewindhebberen der Ooſtindiſche Maatſchappye," den Gezant, wyders, verzekerende „ dat zy niet „ van zins waren, eenige nieuwigheid in te „ voeren (*r*)." Klagten der Engelſchen.

De

(*r*) Reſol. Holl. 9 *Dec.* 1749. *bl.* 1241.

1749. De Koning van Pruiſſen hadt, te vooren, by de algemeene Staaten, aangehouden, om, nevens hem, mede te werken tot herſtelling van den vervallen Koophandel op de Maaze. Doch deeze zaak hadt te veel raadpleegens noodig, om ſpoedig te konnen worden afgedaan. De afloſſing der Hoofdſommen, hier te Lande, ten behoeve van Embden en Ooſtfriesland, geligt, en de betaaling der Intresten van deeze Hoofdſommen, niet zo geregeld geſchiedende als beloofd en verwagt was (s), hadden de Staaten, reeds ſedert eenigen tyd, by 't Hof van Berlyn, doen dringen op gereeder voldoening aan de gemaakte overeenkomſt: waartoe zyne Pruiſſiſche Majeſteit zig, eindelyk, van nieuws, in Sprokkelmaand deezes jaars, verbonden hadt.

Handeling met den Koning van Pruiſſen.

Gezant van Tripoli in den Haage.

In Grasmaand, was, in den Haage, een Gezant van Tripoli aangekomen, tot onderhouding en aankweeking van Vriendſchap met den Staat. Men verleende hem openbaar gehoor. In Oogſtmaand, nam hy zyn affcheid; met een geſchenk van tweeduizend guldens vereerd zynde, door de Staaten. Doch de aanzienlyke geſchenken voor de Regeering van Tripoli werden geſcheept in een Oorlogsſchip van zesendertig ſtukken, welk den Gezant te rug voerde.

XXI. De Raadpenſionaris Gilles hadt, onaangezien de verandering in de Regeering van den Staat, ſedert de verheffing van zyne Hoogheid voorgevallen, zyn ampt, tot hiertoe, waargenomen. Doch in 't begin van Bloeimaand, werdt

De Raadpenſionaris Gilles legt zyn ampt neder.

(s) *Zie* XIX. *Deel*, *bl.* 414.

werdt hy te raade, zig van het zelve te ontslaan. Hy behieldt den titel van Thesaurier-Generaal van Holland, op eene wedde van vierduizend guldens, benevens eene andere van gelyke somme, als Oud-Raadpensionaris, die hem, te vooren, waren toegestaan. Doch van de zitting in de hooge Vergaderingen, die hem ook beloofd was, vondt men nu geraaden hem te ontheffen (*u*). De Heer *Pieter Stein*, regeerend Burgemeester van Haarlem, die, op den raad van zyne Hoogheid, aangesteld was, om het ampt van Raadpensionaris, by voorraad, waar te neemen (*v*), werdt 'er, insgelyks op 's Prinsen raad, den eenentwintigsten van Hooimaand, mede bekleed. By 't aanvaarden van het ampt, werdt hem vergund „ dat hy zig, „ ten allen tyde, van het zelve zou mogen „ ontslaan; dat hy zyne Instructie zo naauw-„ keurig zou naarkomen, als 't een' eerlyk en „ getrouw Staatsdienaar mogelyk ware, en „ als de voorige Raadpensionarissen, die in dit „ opzigt de stiptsten geweest waren, dezelven „ naargekomen hadden; en dat hy een' Sekretaris, in de plaats van een Klerk, in zyn' „ dienst zou mogen neemen, waartoe hem „ twaalf- of vyftienhonderd guldens zouden „ worden toegelegd (*w*)." By het *derde* Lid zyner Instructie, die, met kennis en goedvinden van zyne Hoogheid, was vastgesteld, werdt hem gelast „ zorg te draagen, dat de „ tegenwoordige Regeeringsvorm, met naa-„ me

1749.

De Heer Pieter Stein volgt hem op.

(*u*) Resol. Holl. 3 *May* 1749. *bl.* 333.
(*v*) Resol. Holl. 10, 12, 13, 24, 24 *Juny* 1749. *bl.* 394, 395, 398, 400, 426.
(*w*) Resol. Holl. 18, 22 *July* 1749. *bl.* 543, 548, 561.

1749. „ me de Reſolutie op het Erfſtadhouderſchap
„ van den zeſtienden van Slagtmaand des
„ jaars 1747, gehandhaafd werdt; en den Staa-
„ ten en den Heere Erfſtadhouder kennis te
„ geeven van 't gene hem mogt voorkomen,
„ dat daartegen mogt ondernomen worden.
„ Ook moeſt hy, volgens het *zevende* Lid,
„ den Heere Erfſtadhouder van alle Staats-
„ zaaken verſlag doen (x)."

Dood van den Sekretaris Buys en van den Luitenant-Admiraal Grave.

De Sekretaris der Staaten van Holland, de Heer Willem Buys, dien wy, uit het voorgaande gedeelte deezer Geſchiedeniſſen, ter gelegenheid van 't verhaal zyner gewigtige Staatshandelingen, in Engeland, in Frankryk, op de Byeenkomſten te Geertruidenberg, te Utrecht en elders, hebben leeren kennen, was, op den tienden van Sprokkelmaand, in 't agtentagtigſte jaar zyns ouderdoms, overleeden. Ook ſtierf te Amſterdam, op den vyfentwintigſten van Lentemaand, Henrik Grave, Luitenant-Admiraal van Holland, onder 't Kollegie op de Maaze, in den ouderdom van omtrent negenenzeventig jaaren. By zyne begraafenis, in de nieuwe Kerke, werdt de Perſoon van den Prinſe van Oranje, als Admiraal-Generaal, verbeeld door den Heere Gerard Arnoud Haſſelaer, die 't Lyk onmiddelyk volgde, in eene Koets met zes paarden beſpannen.

XXII. Invoering van het *collec-*

Tegen 't einde deezes jaars, werden, in Holland, de vereiſchte toebereidſels gemaakt, om de middelen, die verpagt of in *Admodiatie* ge-

(x) Reſol. Holl. 25, 26 *Juny*, 5 *July* 1749. bl. 427, 444, 509.

MR. PIETER STEYN,
Raadpensionaris van Holland
enz.

A. Schouman ad viv. del. 1759 — J. Houbraken fec.

IS. TIRION excud.

gegeven plagten te worden, voortaan, by wege van *Collecte* of inzameling, te heffen. In de andere Gewesten, alwaar de Pagten, geheel of gedeeltelyk, waren afgeschaft geworden, waren zy, of wederom ingevoerd, of men hadt de ingezetenen, in de plaats derzelven, ook, even als in Holland, geschat, gelyk in Friesland geschied was. Doch in dit Gewest, waren, ter gelegenheid deezer schattinge, of uit andere oorzaaken, nieuwe beroerten ontstaan, die egter, met geweld, gestuit, en in sommige belhamels, strengelyk, en zelfs met de dood, gestraft waren. Ook werdt de schatting, hier, zo ongaarne, betaald, dat men, sedert, ook tot het *collecteeren* of inzamelen der verpagte middelen komen moest. In Groningen en Ommelanden gedroeg men zig, ten deezen opzigten, even als in Friesland, eerst eene algemeene schatting, en daarna, de *Collecte* invoerende. 't Zelfde was, in Utrecht, geschied. In Overyssel, werden de verpagte middelen ook, voor een gedeelte, geheeven by *Collecte*; voor 't overig gedeelte, verpagt. In Gelderland, hieldt men zig aan 't verpagten: waarby men ook in Zeeland gebleeven was. Men volgde dus, in de meeste Gewesten, het spoor van Holland. Doch in dit Gewest, werdt de *Collecte* niet in gebruik gebragt, zonder dat 'er, in eenige Steden, met naame te Haarlem, te Amsterdam en te Rotterdam, eenige opschuddingen uit ontstonden, welker beloop en uitslag hier kortelyk verdient te worden aangetekend.

1749. *teeren* of inzamelen der verpagte middelen.

De Schatting, in de plaats der afgeschafte

XXIII. Pag. Opschud-

1749. ding te Haarlem, ter deezer gelegenheid.

Pagten, die noodwendig niet dan zeer ongelyk hadt konnen geſchieden, hadt reeds merkelyk gemor veroorzaakt, in eenige Steden. Te Enkhuizen, hadden eenige ingezetenen, aldaar in 't Noord woonende, den agttienden van Oogſtmaand, een klokje getrokken, en de briefjes, waarby hun betaaling der ſchatting werdt afgevorderd, in een zak verzameld, op 't Stadhuis in Burgemeeſters Kamer gebragt, en verklaard, dat zyze niet konden betaalen. De Regeering, hiervan kennis gegeven hebbende ter Vergaderinge van Holland, kreeg aanzegging, dat zy de briefjes wederom uitzenden, en de ingezetenen tot betaaling noodzaaken moeſt (z). Doch nergens hadt de beweeging meer gevolg, dan te Haarlem, daar men zig 't meeſt hadt ingebeeld van de voordeelen, die uit het afſchaffen der Pagten te wagten waren, en hierom nooder kwam, tot het voldoen, in ééne reize, van 't gene men, te vooren, by kleine ſommen tevens, en dus ſchier ongevoelig opgebragt hadt. Veelen bleeven, inderdaad, agterlyk, om de ſomme, op welke zy geſchat waren, te voldoen, uit onwil ten deele, en ten deele ook uit onvermogen. Men begon, derhalve, tegen 't einde des jaars, te ſpreeken van zulken, die nog niet betaald hadden, geregtelyk, te noodzaaken tot betaalinge. 't Gemeen, hiervan de lugt krygende, en te gelyk verneemende, dat de gemeene middelen, tegen 't volgende jaar, zekerlyk, by wyze van inzameling, ſtonden geheeven te worden, ſtak de hoofden byeen. Men

(z) Reſol. Holl. 22 *Aug.* 1749. *bl.* 738.

Men maakte elkanderen diets, dat de *Collecte* ſtreedt met de meening van zyne Hoogheid, en niet moeſt worden gedoogd. Men ſtrooide ſchimpſchriften tegen de Regenten, onder welken, men ſommigen dreigde met plondering. De Wethouders, bedugt, dat de Nieuwjaarsnagt, waarin, gemeenlyk, eenige uitgelaatenheid gepleegd wordt, gelegenheid tot grover buitenſpoorigheden geeven mogt, waren daartegen, na dat zy den raad van zyne Hoogheid hadden ingenomen, eenigszins, op hunne hoede. Zy maakten, onder anderen, op den zevententwintigſten van Wintermaand, eenen brief van zyne Hoogheid gemeen, waarby het handhaaven der *Collecte*, en 't invorderen der agterſtallige ſchattinge, ernſtelyk, aanbevolen werdt, niet zonder bedreiging aan zulken, die oproerige redenen gevoerd hadden. Doch 't graauw hieldt ſtaande, dat de brief verdigt was, en bleef beweeren, dat de *Collecte* den Prinſe tegenſtondt. Midlerwyl, was ook, ten zelfden dage, bekend gemaakt, dat de Stads Excynzen, insgelyks, met den aanvang des jaars, by wege van *Collecte*, zouden geheeven worden: 't welk het gemeen nog meer verbitterde tegen de Regeering. Tot voorkoming van oproer, kwamen 'er, tegen Nieuwjaarsnagt, op laſt van zyne Hoogheid, vierentwintig uitgelezen karels, met twee Officiers, in ſtilte en vermomd, in de Stad, zig vervoegende aan de huizen van zulke Regenten, die, meer dan anderen, gedreigd waren, en zig, hierom, van ſchietgeweer voorzien hadden. De trommen der Burgervendelen werden aan de huizen der Kapi- 1749. Voorzorg aldaar gebruikt.

1749. teinen gebragt, en den Winkelieren bevolen, niemant eenig kruid of lood te verkoopen, voor nader verlof. De Weeshuizen werden geſlooten gehouden: de Schuttery gepolſt, en andere voorbehoedſels genomen. Al het welke van dit gevolg was, dat de gevreesde Nieuwjaarsnagt, in veel ſtilte, geſleeten werdt. Ook 1750. liep de volgende voorby, zonder dat 'er eenige moedwil werdt gepleegd. Ondertuſſchen, waren de afgezondene knegten, op laſt van eenen der Burgemeeſteren, op den eerſten dag des jaars, reeds wederom, even heimelyk, ter Stad uit getoogen, tot merkelyk misnoegen van zyne Hoogheid, die begeerd hadt, dat zy 'er zig ten minſten nog een' nagt zouden hebben opgehouden. Hun vertrek werdt, by den Prinſe, te ontydiger geoordeeld, om dat zy geen teken altoos hadden gegeven aan den Wagtmeeſter der Dragonderen, die voor de groote Houtpoort lag, en laſt hadt, in geval van onraad, verſcheiden' *Piquetten*, die op zekere afſtanden ſtonden, te doen aantrekken. Doch den volgenden nagt, ziet en hoort hy drie ſnaphaanſchooten by de Houtpoorte, het beraamde teken, afgaan. Hy rydt, hierop, naar het eerſte *relais*, deelt daar aan de *Ordonnantie* Dragonders zekere verzegelde briefjes uit, waarin ſtondt *het is te Haarlem onklaar*; welke tyding, terſtond, van *relais* tot *relais*, naar Leiden, en voorts naar den Haage wordt overgebragt. Het *Piquet*, dat te Leiden ſtondt, trekt, hierop, ten half vier uuren, naar Haarlem, en komt, den tweeden van Louwmaand, tuſſchen zeven en agt uuren des morgens aan de Stad, rydt, ten getale van vyf-

Eenige Dragonders komen in de Stad.

vyftig man, ter groote Houtpoorte in, tot voor 't Huis van den Burgemeester *Jakob Deutz*, die, verneemende, dat eenige Burgers gedreigd hadden de poort te zullen sluiten, den bevelhebbenden Ritmeester *Willemsdorf* riedt, met zyn volk, te rug te keeren, gelyk zy, na een kort verblyf, deeden. Men wil, dat zy gebleeven zouden zyn, zo twee Piquetten voetvolk, welken, door bevel van zyne Hoogheid, met schuiten, naar de Stad geschikt waren, niet door de vorst verhinderd waren geweest, by tyds, aan te komen; wanneer beide ruiters en knegten zouden hebben gediend, om de gedreigde oproerigheid te beletten. Doch de Prins, sedert, verneemende dat 'er geene merkelyke beweeging in de Stad was, hadt dit voetvolk te rug doen keeren naar den Haage. De aankomst der Dragonderen hadt, ondertusschen, eenige ontstelteris verwekt onder de Schutters, die den voorgaanden nagt gewaakt hadden, en nog niet naar huis gegaan waren. Men drong eenen der Kolonellen verlof af, om de overige Burgervendels in de wapenen te doen komen. De poorten werden geslooten en bewaakt, en men liet, niet dan met moeite, de aankomende reizigers door de Stad, dezelven, van de eene poort naar de andere, door een geleide van Schutteren, doende verzellen. De Peiling of opneeming der waaren, die Impost onderhevig waren, ondertusschen zynde aangevangen, werdt, wel haast, geweldiglyk, gestuit. De Burgemeesteren zagen geen middel, om de Burgery te stillen, dan door eene plegtige verklaaring, dat zy geene kennis gehad hadden

1750. Keeren te rug. De Schuttery sluit de poorten.

1750. van de aankomſt van 't Krygsvolk; welke verklaaring Burgemeeſter Deutz, reeds te vooren, hadt moeten doen. Doch deeze verzekering gaf nog geen volkomen genoegen. De *Collecte* was veelen tegen den zin. De Wethouderſchap vondt, derhalve, goed, den vendelen, een voor een, op 't Stadhuis, te laaten aanzeggen „ dat zy, bezwaarniſſen hebbende, „ dezelven konden openleggen voor zyne „ Hoogheid, en zig, vooraf, naar de Doele „ begeeven, om hiertoe Gemagtigden te noe„ men. Burgemeeſteren zouden den Prinſe „ van 't gebeurde, den volgenden dag, ook „ verſlag doen." Straks hierop, ſtreefden de voorbaarigſten naar de Doele, daar een Verzoekſchrift voorgelezen, en, na veel harrewarrens, welk tot diep in den nagt duurde, goedgekeurd werdt. Men benoemde agt Gemagtigden, een uit ieder vendel, om het, den volgenden dag, aan zyne Hoogheid over te leveren. Het Verzoekſchrift beſtondt uit *vier* punten. Men begeerde „ 1. dat zyne Hoog„ heid Opper-Financier van Haarlem gelief„ de te worden. 2. dat de *Collecte* mogt agter„ blyven, en een ander middel in de plaats „ geſteld worden, volgens de belofte van „ Burgemeeſteren en van den Baron van Gro„ veſtins, uit 's Prinſen naam. 3. dat nie„ mant, wegens de ſchatting voor de afge„ ſchafte Pagten, *geëxecuteerd*, en in tegen„ deel, eene algemeene *Doleantie* toegeſtaan „ mogt worden, en 4. dat de Ampten ver„ kogt, of, ten behoeve der Stad, naar 't „ goedvinden van zyne Hoogheid, bezwaard „ mogten worden." Op deeze punten, moesten

De burgers ſtellen een Verzoekſchrift aan den Prinſe op.

Agt Ge-

ten de agt Gemagtigden, die meeſt gemeene burgers waren, ſchriftelyk antwoord verzoeken. Zy begaven zig, des morgens van den derden van Louwmaand, op reis naar den Haage. De Afgevaardigden uit de Wethouderſchap waren, kort voor hen, vertrokken. Midlerwyl, bleeven de poorten nog al digt. Zyne Hoogheid, nader berigt van de toeneemende beweeging in Haarlem gekreegen hebbende, vondt geraaden, den tegenwoordig zynde Gekommitteerden Raaden daarvan te onderregten; die beſlooten, twee Heeren uit hunne Vergadering, *Cunæus* en *de Gyzelaar*, met den Fiskaal Wybo, derwaards te zenden. Op hun verzoek, deedt zyne Hoogheid het voetvolk, dat reeds op weg naar den Haage was, den togt naar Haarlem vervolgen, 't bevel daarover opdraagende aan den Generaal-Majoor *Cornabé*, die laſt hadt „ de gemeene ruſt „ in Haarlem te herſtellen en te bewaaren; „ en, des noods, geweld met geweld te kee„ ren." De Luitenant *Poepel*, te paarde voor de groote Houtpoort gekomen, werdt, ſchoon hy verklaarde brieven van den Prinſe aan de Regeering by zig te hebben, niet dan te voet, en onder 't geleide der Schutteren, in en uit gelaaten. Hy hadt Burgemeeſteren 't Patent gebragt van 't Krygsvolk, welk nu op weg was: doch men droeg zorg, dat zyne boodſchap, vooreerſt, geheim bleef voor 't volk. 't Gerugt van den aantogt van 't Krygsvolk, ondertuſſchen, hand over hand toeneemende, ſcheen men zig te ſchikken om het buiten te houden. Men riep en liep om kruid en lood. Men trok de brand- en doodklok. Het hek

1750. magtigden brengen 't naar den Haage.

1750. buiten de groote Houtpoort, voor welke men 't Krygsvolk verwagtte, bleef geſlooten, en agter 't zelve, naar de poort toe, hielden eenige burgers de wagt, die egter, op 't eerſte gezigt van eenige Officiers, welken vooruit gekomen waren, ſchreeuwende, naar binnen weeken. 't Voetvolk, gevolgd van dezelfde dragonders te paarde, die, 's daags te vooren, in de Stad geweeſt waren, ondertuſſchen, genaderd zynde, bleef, een ſtuk wegs van 't hek, ſtaan, beſlaande de breedte van 't plein: terwyl de Major *du Perron*, aan 't hoofd van vierentwintig Zwitſers te voet, vooruit trok naar de Poorte. Voor 't hek gekomen, riep hy, tot driemaal toe, met luider ſtemme, *dat men hem openen zou.* Doch hy werdt, door 't klinket, met een musketſchoot, beantwoord. Straks daarop, beval hy zyne manſchap, gelykelyk, los te branden op de Poorte. En ſchoon men ſlegts in de lugt ſchoot, werdt de poort, terſtond, door die van binnen verlaaten. 't Slot van 't hek werdt toen verkragt: de kleine deur der poorte, met bylen, in ſtukken gehakt, terwyl men, om ruimte te maaken, nu en dan, een' ſchoot naar binnen deedt, waardoor een jongen gekwetſt werdt. Zo dra 't Krygsvolk meeſter van de poorte was, en de groote deuren ook open gearbeid hadt, trok het, in goede orde, ter Stad in, omtrent ten drie uuren na den middag. De burgers, die zig, in en omtrent de poort, bevonden hadden, waren allen, op 't eerſte ſchieten, geweeken. Eenigen, die onder weg ontmoet werden, trokken af, op de woorden, *met uw geweer naar huis toe!*

Eenig Krygsvolk maakt zig, van de groote Houtpoort meeſter, en rukt ter Stad in.

Doch

Doch eenige weinigen hielden ſtal, omtrent de markt, zig, van tyd tot tyd, vertoonende, en ſcheldende op de naderende knegten. Een van hun loſte zelf't geweer op het Krygsvolk, zonder egter iemant te treffen. Du Perron, na herhaalde waarſchuwingen, dat men 't geweer zou nederleggen en wyken, beval, eindelyk, ook vuur te geeven: 't welk, door het eerſte gelid van zyn *Peloton*, welk nu in twee gelederen geſchaard was, geſchiedde. Doch alzo 'er nog niemant gekwetſt werdt, bleeven twee of drie van de ſtoutſten onder de burgerye nog ſtaan dreigen; een van welken, terſtond daarop, doorſchooten werdt. Kort hierna, werden 'er nog twee burgers geſchooten, dat zy 't, eerlang, beſtierven. Een van de twee hadt, meent men, kort te vooren, eenen Serjant van 't voetvolk, met een' kogel, geraakt, doch niet gevaarlyk. Hiermede was 't oproer zyne kragt benomen, de markt ſchoon gevaagd. 't Geweer der burgeren, welk 'er was blyven leggen, werdt vernield door 't Krygsvolk. De Burgers, die op 't Stadhuis de wagt hadden, werden van hunne wagt ontſlaagen, en trokken af; waarna 't Krygsvolk, in alles omtrent driehonderd man ſterk, 't Stadhuis en de poorten bezette, en, te voet en te paarde, by hoopen, door de Stad trok, om alle ſamenrottingen te voorkomen. Twee der geſchooten' en overleeden' burgers werden, daarna, by de beenen, aan de galge gehangen. 't Krygsvolk bleef, veertien dagen, in de Stad, en werdt toen, door andere manſchap, afgeloſt. Doch de ruſt in de Stad was, terſtond, herſteld, en de *Collecte* werdt, hier

1750. Dwaaze ſtoutheid van eenige burgers.

1750. zo wel als elders, ingevoerd. Ondertuſſchen, waren de agt Gemagtigden der Burgerye, in den Haage, gelyk men denken kan, niet naar hun genoegen ontvangen. Zy hadden zig, te gelyk met de Afgevaardigden der Regeeringe, naar 's Prinſen Hof begeven. Doch zyne Hoogheid vondt niet goed, den Afgevaardigden der Regeeringe, veel min die der Burgerye gehoor te verleenen. Men liet de laatſten wel een uur toeven, en beval hun, daarna, des anderendaags, ten elf uuren, weder te komen. Zy begaven zig, hierop, naar hunne herberg, en, eerlang, ter ruſte: doch 's nagts ten half twee uuren, toen men lang tyding hebben kon van den toeſtand van Haarlem, werden zy, op laſt van Gekommitteerde Raaden, met overleg van zyne Hoogheid, allen van 't bed geligt, en gevangkelyk naar de Voorpoorte geleid (z), daar zy elk afzonderlyk geplaatſt werden. Zy werden, ſedert, door Gemagtigden van Gekommitteerde Raaden, verhoord, en verſchoonden zig, wegens 't opſtellen van 't Verzoekſchrift, het digthouden der Poorten, en het wederſtreeven der Collecte, zo goed als zy konden. Zes hunner werden, na ruim twee weeken verloops, op vrye voeten geſteld: de zevende, wat laater; doch de agtſte, die geoordeeld werdt, de meeſte ſchuld te hebben, in Lentemaand, voor tien jaaren, ten Lande uit gebannen. Midlerwyl, hadt zyne Hoogheid, reeds op den agtſten van Louwmaand, der Vergaderinge van Holland te kennen gege-

De agt Gemagtigden worden op de Gevangenpoort gezet.

Hoe 't met hen afliep.

(z) Reſol. Holl. 8 Jan. 1750. bl. 17. en eenige gedrukte en geſchreeven Verhaalen.

geven, dat de Regeering en 't Geregt van Haarlem, zyns oordeels, te ſlap geweeſt waren in 't voorkomen en weeren der oproerigheid. De Staaten hadden, hierop, tegen den zin van Amſterdam, beſlooten de Gemagtigden der Gekommitteerde Raaden, die thans in Haarlem waren, te belaſten om hierop onderzoek te doen (*a*). De Gemagtigden, Karſſeboom, die in de plaats van Cunæus gekomen was, en de Gyzelaar, deeden, eerlang, verſlag van 't gene zy te Haarlem vernomen hadden (*b*). De Regeering der Stad maakte 'er haare aanmerkingen op. De Staaten beſlooten, eindelyk, de Burgemeeſters, zo wel als den Schout, te vermaanen tot meerder vlyt en wakkerheid, in diergelyke zorgelyke omſtandigheden; ſchoon zy tevens en by herhaalinge verklaarden, met dit onderzoek geenszins beoogd te hebben, der Stad of der Regeeringe eenige kleinigheid aan te doen (*c*). 1750.

XXIV. Onluſt te Amſterdam over 't afleggen van den eed, door de Wynkoopers.

In Amſterdam, waren, geduurende den Zomer des voorleeden jaars, nu en dan, nog byeenkomſten gehouden, door eenigen der genen, die, in 't jaar 1748, meeſt geyverd hadden, voor de verandering der Regeeringe. Zelfs hadt men, in eene kroeg in de Plantaadje, ondernomen, den dag van 't inneemen der Doele te vieren. En men kwam, ſedert, ter zelfder plaatſe, meermaalen, ſamen; tot dat eenige Schuitevoerders en anderen, voorgeevende te yveren voor de ruſt en welvaart der Stede, de byeenkomſten kwamen ſtooren. Ook verboodt de Wethou-

(*a*) Reſol. Holl. 8 *Jan.* 1750. *bl.* 24.
(*b*) Reſol. Holl. 6 *Maart* 1750. *bl.* 137.
(*c*) Reſol. Holl. 29 *Aug.* 1750. *bl.* 628.

1750. houderſchap, kort hierop, diergelyke byeenkomſten. Zulken, die men *Doeliſten* noemde, waren, ſedert eenigen tyd, gelyk wy reeds, by eene andere gelegenheid (*d*), hebben aangetekend, in de gemeene veragting geraakt. Verſcheiden' Officiers der Schutterye, die, meer dan anderen, geyverd hadden in de Doele, waren, by verſcheiden' gelegenheden, afgezet, door den Krygsraad. De naam van *Doeliſt* was, allengskens, een der ſchandelykſten geworden, welken men elkanderen geeven kon. 't Misnoegen tegen deeze yveraars nam toe, tegen 't einde des jaars, toen nu de *Collecte* kort aanſtaande was, die veelen niet aanſtondt, en, ten onregte, gehouden werdt, door eenige zogenaamde Doeliſten, bewerkt te zyn. Vooral, waren de Wynkoopers, in Amſterdam, zo wel als te Dordrecht en te Rotterdam, te onvrede, dat de Impoſt hun niet, gelyk voorheen, in *Admodiatie* gegeven; maar ook, van 's Lands wege, *gecollecteerd* zou worden. De Vleeſchhouwers in 't gemeen zouden ook gaarne den Impoſt op het Beeſtiaal, en de Zeepzieders dien van de twaalf ſtuivers op de tonne zeep in Admodiatie gehad hebben; doch de Gekommitteerde Raaden verſtonden, dat men den laatſten alleen behoorde te vergenoegen, en dat het belang van den Lande vorderde, dat de Impoſten op de Wynen en het Beſtiaal, gelyk alle de overigen, *gecollecteerd* of ingezameld werden. En de Staaten hielden zig aan hunne meening. Te Amſterdam, hielden de Wynkoopers byeenkomſten, om te overleggen, welken weg men diende in te

Zy zoeken, verzeefs, den

(*d*) Boven, *bl.* 299.

te ſlaan, om den Impoſt der Wynen in Admodiatie te bekomen: doch eenigen, die voor Doeliſten gingen, kantten zig hiertegen, en bragten, eerlang, te wege, dat 'er een Verzoekſchrift getekend werdt, onder de Scheepstimmerluiden, waarby men, tegen den zin der meeſte Wynkooperen, het *collecteeren* van den Impoſt der Wynen begeerde. Van de andere zyde, wiſt men, daarentegen, verdeeldheid te verwekken, onder 't Scheepstimmermans Gilde, en veele Gildebroeders over te haalen, om zig by Burgemeeſteren te vervoegen, aan welken verzogt werdt, dat den Gemagtigden van 't Gilde, die 't eerſtgemelde Verzoekſchrift voorſtonden, gelaſt mogt worden, zig met geene zaaken te moeijen dan die 't Gilde aangingen. Ondertuſſchen, vielen alle poogingen, om 't *collecteeren* van den Impoſt der Wynen te voorkomen, vrugteloos uit. Doch over 't doen van den eed, waarby de Wynkoopers zig verbinden moeſten, 's Lands regt niet te verkorten, ontſtondt, eerlang, nog grooter beweeging. De Staaten, bevindende, dat de Impoſt der Wynen, in het tegenwoordig jaar 1750, veel minder hadt opgebragt, dan men 'er van verwagt hadt, beſlooten, in Grasmaand des jaars 1751, alle Wynkoopers onder zulk een' eed te brengen: welken die van den Haage, om van peilingen bevryd te blyven, in dit jaar, reeds vrywilliglyk hadden aangebooden. Doch te Amſterdam en te Rotterdam, werdt merkelyke zwaarigheid gemaakt, in het afleggen van deezen eed. De Staaten gaven zig de moeite, om de bedenkelykheden, welken de Wynkoopers, open-

1750. Impoſt der Wynen in Admodiatie te bekomen.

1750. openlyk, inbrengen durfden, by een nader Plakaat, op te loſſen: doch men nam 'er geen genoegen in. De gelegenheid der twee Steden hadt het ſluiken van den Impoſt der Wynen zo gemakkelyk gemaakt, dat men 'er zig, ſedert lang, eene ſchier algemeene gewoonte van gemaakt hadt: waarom de Admodiateurs genoodzaakt waren geweeſt, een groot deel van den Impoſt te vinden by ſchatting van de ingezetenen, die geoordeeld werden, Wyn te gebruiken. Doch deeze ſchatting, waarover ook zeer geklaagd was, zou, nu men 't geheele middel by inzameling heffen moeſt, geene plaats konnen hebben. Men was, derhalve, in de noodzaakelykheid gebragt, om nieuwe middelen uit te vinden, tot het voorkomen der ſluikeryen: waaronder de eed der Wynkooperen een der kragtigſten gerekend werdt. Doch de Wynkoopers in Amſterdam en Rotterdam, voor verlies van neering bedugt, als zy zulk een' eed deeden en onderhielden, toonden zig ongezind, om dien af te leggen, en verzogten 'er van ontſlaagen te worden (*e*). De Wynkoopers-knegts, die voordeel plagten te trekken van 't verkorten van 's Lands regt, waartoe zy de hand leenden, verſterkten hunne meeſters in deeze ongezindheid. Zulke Wynkoopers, op welken vermoeden viel, dat zy zig naar de bevelen der hooge Overheid zouden voegen, werden gedreigd met plondering. Men ſtrooide ſchimpſchriften, en zogt, inzonderheid te Amſterdam, het gemeen te ontruſten, door gerugten, dat men, hier, zo wel als te Haarlem, Krygsvolk

(*e*) Reſol. Holl. 13 *May* 1751. *bl.* 711.

volk te wagten hadt, welk men met geweld weeren moest, zo men de vryheid en welvaart der Stad niet wilde in de waagschaale stellen. De Wethouders gaven zig veel moeite, om de gedreigde onlusten te voorkomen, en, te gelyk, den gevorderden eed te doen afleggen. Men verboodt alle samenrottingen, voor al van Wynkoopers knegten, die zig, wanneer de eed stondt afgelegd te worden, van omtrent het Stadhuis onthouden moesten. De Wynkoopers van beide de Steden werden, tegen den veertienden van Hooimaand des jaars 1751, gedagvaard, om den eed, voor Schepenen-Gemagtigden tot de regtspraak over de gemeene middelen, te komen afleggen. Eenigen deden 't, ten bestemden dage: de overigen volgden: zulken alleenlyk uitgenomen, die goedvonden, zig voor handelaars in 't groot te verklaaren. Te Amsterdam, liep alles, zonder opschudding, af. Doch te Rotterdam ontstondt eene gevaarlyke beroerte. De Wynkoopers hadden, hier, eenpaariglyk, geweigerd, den eed te doen: doch alzo hun, hierop, door den Collecteur of Gaarder, ook in- en uitslag-briefjes geweigerd waren, scheen de wynhandel stil te zullen staan, en pakhuizen en kelders geslooten te zullen blyven. Dit ongemak hadt veelen, die, in 't eerst, ook te Amsterdam, den eed geweigerd hadden, binnen weinige dagen, bewoogen tot onderwerping. Doch te Rotterdam bleef elk, verscheiden' weeken agtereen, den eed afslaan. Men zondt eenigen naar den Haage, om, ware 't mogelyk, ontheeven te blyven van den eed; doch zy keerden te rug, met bescheid, dat de eed

1750.

Voorzorg der Wethouderschap tegen oproer.

De eed wordt te Amsterdam gedaan.

Te Rotterdam, blyft men 't weigeren.

1750. eed volſtrektelyk geſchieden moeſt (*f*). 't Voorbeeld der Amſterdammeren, daar 't getal van zulken, die den eed deeden, dagelyks, toenam, woog minder by de Rotterdammers, dan de vrees, dat die van Amſterdam hun, eerlang, de Wynneering onttrekken zouden, zo zy geene in- en uitſlag-briefjes bekomen konden. Men kon egter nog niet beſluiten, te zweeren; maar kwam, op den dertienden van Oogſtmaand, overeen, om een ernſtig Vertoog te doen aan den Prinſe, en daardoor, ware 't mogelyk, eenige verligting in de gemeene bezwaarniſſen te verwerven. Doch terwyl men, met het ronddraagen en tekenen van dit Vertoog, bezig was, beſtondt de Wynkooper *Gerrit Hagedoorn*, op den zeventienden, het eerſt, den eed af te leggen. Terſtond daarna, hadt hy de handen vol, met het afleveren van wyn: 't welk niet naliet, zynen medehandelaaren en 't gemeen in 't oog te ſteeken. 't Graauw, aangezet door eenige Wynkoopers en Wynkoopers-knegts, eerlang, in merkelyken getale, voor zyn huis en pakhuizen, zynde ſamengeſchoold, ſmeet, tegen den avond, de glazen van 't woonhuis in, en overweldigde de twee pakhuizen, daar ſtukvaten en oxhoofden den bodem ingeſlaagen, en duizenden van fleſſen vernield, geroofd en ledig gezoopen werden. Toen de gulzigheid en woede hier haar zat gehaald hadt, ſtreefde de woeſte hoop wederom naar 't woonhuis, dat naauwlyks opgeloopen was, of twee vendelen Schutters, van wederzyde aangerukt, voorkwamen de plondering. 't Geſpuis, welk zig, in 't eerſt, door 't wer-

't Huis en de pakhuizen van eenen Wynkooper aldaar, die 't eerſt den eed gedaan hadt, worden aangevallen en gedeeltelyk geplonderd.

(*f*) Reſol. Holl. 11, 14 *Aug.* 1751. *bl.* 715, 720.

werpen met wynfleſſen, verdedigde, werdt haaſt verjaagd: waarna de oproerige hoop zig ſtil hieldt. Ook deedt de Wethouderſchap, den volgenden dag, een ernſtig verbod van allerlei moedwil afkondigen (g). De ſchade, door Hagedoorn geleeden, en, naderhand, op omtrent agtduizend tweehonderd en veertig guldens begroot, is hem, van Stads wege, vergoed geworden. Op zynen voorgang, was, midlerwyl, ook door de andere Wynkoopers van Rotterdam de eed afgelegd. De Wynkoopers in 't gemeen, immers die van Amſterdam, verbeeldden zig, dat zy, ſlegts voor den tyd van een jaar, aan deezen eed, verbonden zouden zyn. Doch de Staaten vonden geraaden, na verloop van het zelve, een en andermaal, te verklaaren, dat zy de eeden, te vooren, op het geregtelyk voldoen van 's Lands Impoſten, afgelegd, hielden voor vernieuwd, ſchoon zyze, gemakshalve, niet wederom lieten herhaalen. Ondertuſſchen, zag men, hieraan, hoe veel moeite het inhadt, de Gemeente te gewennen aan eene nieuwe wyze van heffinge van 's Lands gemeene middelen. De *Collecte* geraakte egter, allengskens, in ſtand. De Wethouders deeden, alomme, hun beſt, omze te handhaaven, en 't gemeen ſchikte 'er zig zo wel naar, als voorheen naar de verpagting. 1750.

Maar eer men 't, hiermede, zo verre gebragt hadt, waren 'er, ook uit andere hoofden, aan ſommige oorden, beweegingen ontſtaan, die met moeite geſtild werden. Wy hebben, te vooren; XXV. Beweegingen in ſommige kleine

(g) Reſol. Holl. 18, 20, 26 *Aug.* 29. *Sept.* 2, 9, 12 *Octob.* 1751. *bl.* 725, 744, 751, 917, 943, 976, 977.

1750. ren, verhaald, hoe men 't, in de ſtemmende Steden van verſcheiden' Geweſten, hadt aangelegd, om verandering te wege te brengen in de Regeeringe, en hoe deeze toeleg, byna alomme, gelukt was. Doch ſommigen ſcheenen, eerlang, den zelfden voet te willen volgen, in Steden, die niet ter Staatsvergaderingen ſtemmen, en ten platten Lande. En 't zal niet ondienſtig zyn, hier, kortelyk, te melden, hoedanig de uitſlag hunner poogingen geweeſt zy. Omtrent den aanvang des jaars 1749, hadden eenige opgezetenen van Huisduinen en de Helder een Vertoog overgeleverd aan zyne Hoogheid, vervuld met klagten over de knevelaaryen en geweldenaaryen hunner Regenten, en ſluitende met een verzoek, dat de Prins deeze Regenten wilde doen beſtraffen, naar behooren. Zyne Hoogheid, ſedert, de verdediging der Regenten, en 't berigt van den Baljuw daarop, ſchriftelyk, ontvangen hebbende, beval, in Oogſtmaand daaraan, dat de opgezetenen den Regenten den verſchuldigden eerbied zouden toedraagen, alzo hy niet hadt konnen vinden, dat deezen zig kwalyk gekweeten hadden van hunnen pligt. Doch 't volk, niet gediend met deeze uitſpraak, bleef morren op de Regenten. In 't begin van Sprokkelmaand deezes jaars, dwong men zelfs de Regenten, die eenen Schoolmeeſter hadden aangeſteld, tegen den zin van 't gemeen, tot het afleggen van hunne bedieningen. Doch het Hof van Holland nam kennis van deeze ongeregeldheid, en zondt, eerlang, Gemagtigden naar Huisduinen en de Helder, die de afgezette Regenten wederom in 't bewind ſtelden: waarmede 't gemeen zig moeſt laaten genoegen.

Steden en ten platten Lande, tot verandering der Regeeringe ſtrekkende: als, te Huisduinen en op de Helder.

Te

Te Zaandam, werwaards, in Oogſtmaand des jaars 1749, reeds eenige ruiters en knegten gezonden waren, om dat men voor eenige opſchudding onder 't volk bedugt was (*b*), werdt, ruim een jaar laater, terwyl 'er 't Krygsvolk nog lag, toeleg gemaakt, op eene zonderlinge verandering in de Regeering. Een Heelmeeſter van Ooſtzaandam, *Jan Pigge* genaamd, gemeenſchap houdende met den Amſterdamſchen Porceleinkooper Daniel Raap, beſtondt, zo geloofd werdt, op deszelfs aandryven, een Verzoekſchrift rond te draagen en te laaten tekenen, waarby begeerd werdt, dat de Ambagtsheerlykheid van Ooſtzaanen en Ooſtzaandam, die, voor eenige jaaren, door de Regenten, gekogt was, afgeſtaan werdt aan zyne Hoogheid, en aan deszelfs wettige Opvolgers in de Stadhouderlyke waardigheid. Diergelyk Verzoekſchrift was ook, te Weſtzaandam, met opzigt op de Ambagtsheerlykheid van Weſtzaanen en Weſtzaandam, opgeſteld, en door eenigen getekend. Men beloofde elkanderen groote voordeelen van deeze verandering, met naame in de Scheepmaakery, en in den handel van 't gezaagd Hout, welke, te Zaandam, meer dan tegenwoordig, plagt te bloeijen. Het eerſte Verzoekſchrift werdt den Regenten van Ooſtzaanen en Ooſtzaandam overgeleverd, op den derden van Wynmaand. Doch men verſchoof het antwoord op het zelve, eerſt vier weeken, en toen, tot in Louwmaand des jaars 1751. Midlerwyl, begaven zig eenigen, 1750. Te Zaandam.

(*b*) Reſol. Holl. 20 *Aug.* 1749. *bl.* 685.

1750. gen, met het Verzoekſchrift, naar 't Loo, daar de Prins zig toen onthieldt, om te verneemen, of de opdragt der twee Ambagtsheerlykheden hem aangenaam zou zyn. Doch zyne Hoogheid wees hun voorſtel, met verontwaardiging, af. De Regenten, in Louwmaand des gemelden jaars, egter, op nieuws, aangezogt om antwoord, gaven, eindelyk, voor beſcheid „ dat „ zy zig niet verpligt vonden, te antwoorden; „ dat zy de hoogſte agting voor het Huis van „ Oranje; doch met de inleveraars van 't Ver„ zoekſchrift niets te doen hadden:" waarby de zaak ſteeken bleef. Maar te Oudewater, werdt de Regeering, in Oogſtmaand deezes jaars 1750, buitengewoon, veranderd. Hier was, al ſedert vier jaaren, verſchil ontſtaan, onder de Regenten, ter gelegenheid, dat eenigen den Lutherſchen Predikant van Woerden veroorlofd hadden, voor eene enkele reize, in de Hervormde Kerke van Oudewater, te prediken en het Avondmaal uit te deelen, voor zyne Geloofsgenooten, hier bezetting houdende: 't welk anderen voor onbetaamlyk hielden, en zogten te beletten. 't Was egter geſchied. Doch een der Predikanten woog dit zo zwaar, dat hy 'er opzettelyk tegen predikte, niet zonder de Regenten, die 't gedoogd hadden, te beſchryven, als haddenze, hierin, 's Lands Plakaaten overtreden. Doch deezen, de gelegenheid waarneemende, dat eenige Leden der Regeeringe, die de zyde des Predikants hielden, afwezig waren, beſlooten, den Onder-baljuw aan te beveelen, dat hy den Predikant geregtelyk aanſprake. Maar de Baljuw zelf verſtondt, dat het beſluit,

Te Oudewater.

ſluit, hiertoe, niet wettiglyk genomen was. Middlerwyl, gaf dit verſchil aanleiding tot eene duurzaame tweedragt, onder de Regenten. Zy, die den Lutherſchen geene vryheid geeven wilden, om, ſomtyds, in de Hervormde Kerke, te prediken, ſedert, de ſterkſten geworden zynde, weigerden 't, toen 't hun, naderhand, wederom, verzogt werdt. Doch de Staaten zelven gaven ſtrydigen laſt, waarna de Wethouderſchap zig moeſt voegen. De oneenigheid in de Regeering en in den Kerkenraad bleef egter duuren, tot in de Lente deezes jaars; wanneer de Baljuw en eenige Vroedſchappen, geen genoegen ſcheppende in de Nominatie der Wethouderen, zyne Hoogheid verzogten, dat daarin verandering gemaakt mogt worden: 't welk ook een der benoemden begeerde, en in 't byzonder, dat hy 'er afgelaaten werdt. De Prins beſloot, hierop, Gemagtigden te zenden naar Oudewater, om van den ſtaat der zaaken verſlag te doen. Die 't minſte getal maakten in de Vroedſchap, en voor de vryheid der Lutherſchen geſtemd hadden, ſtelden hunne ampten ter believen van zyne Hoogheid, en begeerden 'er zelfs ontſlag van: de anderen volgden hun voorbeeld. De Gemagtigden, verſlag aan den Prinſe gedaan hebbende, en, in Oogſtmaand, te Oudewater zynde wedergekeerd, ontſloegen de gantſche Regeering van haaren dienſt, en ſtelden, nevens elf uit de oude, zeven nieuwe Vroedſchappen aan: waarmede de ruſt in de Regeering herſteld werdt. Ook raakte de Kerkenraad in ſtilte, ſedert dat de Gemagtigden, die voor de vryheid der Lutherſchen geſtemd hadden, de meerderheid ver- 1750.

1750. kreegen hadden, in de Vroedſchap. Doch nergens was de tweedragt, insgelyks uit Kerkelyke oorzaaken ontſtaan, hooger geſteegen, dan te Steenwyk in Overyſſel: waarom 't niet ondienſtig zyn zal, dat wy 't gene hier voorviel, eenigszins omſtandiger, te boek ſtellen.

Oorzaak eener geweldige beroerte, te Steenwyk.

XXVI. Te Steenwyk, was, ter gelegenheid van 't vertrek eens Predikants, die naar elders beroepen was, reeds in 't jaar 1745, verſchil ontſtaan, tuſſchen de Regeering en den Kerkenraad: hebbende den Kerkenraad eene *Nominatie* gemaakt, zonder daartoe, vooraf, handopening verzogt te hebben van Burgemeeſteren, die zig, hierdoor, beledigd hielden, en door de Staaten van 't Geweſt gedekt werden. De Kerkenraad, ſedert, handopening hebbende verzogt, tradt tot eene nieuwe Nominatie, en voorts tot een beroep: doch de Wethouderſchap den beroepen Predikant kennis gegeven hebbende, dat zy zyne wedde merkelyk dagt te beſnoeijen, weigerde hy, 't beroep te aanvaarden. Men moeſt, derhalve, komen tot eene nieuwe *Nominatie*. De Wethouderſchap gaf te kennen, dat zy gaarne eenen Predikant op het tweetal gebragt, en vervolgens beroepen zag, die 't meerderdeel van den dienenden Kerkenraad niet aanſtondt; waaruit volgde, dat het tweetal, geduuriglyk, afgekeurd werdt, door de Wethouderſchap, en men, in verſcheiden' jaaren, geen beroep doen kon, in eene Gemeente, die uit meer dan elfhonderd Ledemaaten beſtondt, en nu niet meer dan éénen Predikant hadt. 't Geſchil kwam wederom voor de Staaten, die de Wethouder-

Verſchil over 't beroepen van eenen Predikant.

ſchap

ſchap de hand boven 't hoofd bleeven houden; doch den Kerkenraad, gedekt door de Klaſſis, niet konden doen beſluiten, om in 't benoemde tweetal verandering te maaken. Ondertuſſchen, verwekte deeze verdeeldheid merkelyk misnoegen, tuſſchen een goed gedeelte der Burgerye en de Wethouderſchap. Zy bragt veel toe, om eenige ingezetenen de hand te doen leenen, tot het ontwerpen en tekenen van een Verzoekſchrift aan de Regeeringe, waarby herſtelling in eenige punten begeerd werdt. De voornaamſte voorſtanders van dit Verzoekſchrift waren *Herman Koops Fledderus*, Pagter en Koopman, hier ter Stede, de Advokaat en Diaken *Hillebrand Tuttel*, de Schipper *Jan Thomasz.* en eenige anderen. Zy begonden 't werk, in Zomermaand des jaars 1748, toen de nabuurige Geweſten, Friesland en Stad en Lande, vol beweeging waren, om de Pagten afgeſchaft te krygen; en toen men, ook in Steenwyk, reeds eenige beginſels van oproerigheid beſpeurd hadt, die door de inlegering van eenig Krygsvolk geſtuit waren. 't Verzoekſchrift werdt, eerlang, door honderdvierenzeſtig ingezetenen getekend, en, uit den naam van agt Perſoonen, uit deezen hoop, die zig, ſedert, Gekommitteerden der Burgerye noemden, aan de Wethouderſchap ter hand geſteld, die niet goedvondt om het te beantwoorden. Tuttel en Fledderus bragten 't, daarna, naar den Haage aan den Prinſe, met verzoek, dat zyne Hoogheid de Wethouderſchap beweegen wilde, om 'er in te bewilligen; of de beſliffing der geſchillen, tuſſchen

1750.

Men tekent 'er een Verzoekſchrift tot herſtel van eenige punten.

Twee Gekommitteerden, Tuttel en Fledde-

1750. de Wethouderſchap en ingezetenen, op zig neemen. De Prins gaf uitſtellend antwoord; doch zy keerden, tamelyk voldaan, naar Steenwyk te rug. Midlerwyl, hadden nog eenige ingezetenen, by ondertekening, verklaard, dat zy in 't Verzoekſchrift bewilligden. Doch alle deeze tekenaars liepen geweldiglyk in 't oog, by de Wethouderſchap. Ook klaagden zy, ſedert, dat men hun, by de inlegering van eenig doortrekkend Krygsvolk, boven hunne medeburgers, bezwaard hadt. Na 't uittrekken van al 't Krygsvolk, beſtonden zy, zonder verlof der Regeeringe, een Vendel Schutters op te regten, om met het zelve, zo zy voorgaven, by gelegenheid, ter eere van zyne Hoogheid, eens op te trekken. Fledderus werdt Majoor, en de meeſte andere Gekommitteerden Officiers onder dit vendel, welk men den naam van de *Oranje-Vry-Kompagnie* gaf. De Wethouderſchap, eenig arg vermoeden krygende van den toeleg der opregteren van dit vendel, bragt te wege, dat veele andere burgers zig begaven onder een ander nieuwlings opgeregt Vendel, waarvan een der Burgemeeſteren het hoofd was. 't Laatſte vendel hieldt de nagtwagt op't Stadhuis, zonder dat men gedoogen wilde, dat de Oranje-Kompagnie, nevens het zelve, waakte, gelyk zy aanboodt. Midlerwyl, liet de Oranje-Kompagnie, by tromſlag, de ingezetenen nodigen aan 't huis van Fledderus, op een half vat biers: 't welk zo euvel genomen werdt, door de Regeering, dat zy de trom, op 't Stadhuis, in verzekering deedt brengen; hoewel zy 'er, ſe-

rus, brengen 't naar den Haage.

Fledderus en de zynen regten, op eigen gezag, een vendel Schutters op.

ſedert, op 't ſterk aanhouden van Fledderus en de zynen, agt guldens voor liet betaalen. 1750.
Doch men deedt, midlerwyl, met eene andere trom, omſlaan, den Tromſlaager doende geleiden, door eenige Officiers der Oranje-Kompagnie, en onder anderen door Fledderus, die zig, hierdoor, zo zeer in den haat bragt, by allen, die 't met de Regeeringe hielden, dat hy, op eenen nagt, met gezelſchap, voorby 't Stadhuis gaande, na eenige woorden en wederwoorden, door de burgerwagt, geſlaagen en verjaagd werdt. Zelfs werdt 'er, ter deezer gelegenheid, op hem en de zynen, met ſcherp geſchooten, waardoor zyn Dogtertje en eenige anderen, ligtelyk, gekwetſt werden. Tuttel en Fledderus begaven zig, hierop, wederom naar den Haage, om by den Prinſe te klaagen over 't leed, welk hun aangedaan was, en te gelyk om uitſpraak te verzoeken op het ſmeekſchrift, welk zy den Prinſe, voorheen, hadden ter hand geſteld. Zyne Hoogheid zondt het Verzoekſchrift, welk zy, ter deezer gelegenheid, overgegeven hadden, aan de Wethouderſchap van Steenwyk, om hem, daarop, te dienen van berigt. Tuttel en Fledderus waren naauwlyks drie dagen t'huis geweeſt, of de laatſte werdt, door twee Officiers uit het Regement van Ailua, een gedeelte van welk, thans, te Steenwyk, bezetting hieldt, in eene herberg, over zyne deur, vaſtgehouden, en daarna, door de burgerwagt, op de Stads Gyzelkamer, gezet, zonder dat men iemant by hem toeliet. Zyne Huisvrouw vervoegde zig, kort hierna, by den Prinſe, die zig, op 't

Fledderus wordt in hegtenis genomen.

1750. einde des jaars 1748, wanneer dit voorviel, in Friesland bevondt; om, ware 't mogelyk, te verwerven, dat men haaren man op vrye voeten ſtelde: doch haar Verzoekſchrift werdt den Staaten van Overyſſel in handen geſteld. De Sekretaris van Steenwyk bevondt zig, ten zelfden tyde, te Leeuwaarden, om den Prinſe het berigt der Wethouderſchap op de Verzoekſchriften der Gekommitteerden over te leveren. 't Bleef, midlerwyl, te Steenwyk, niet by het vatten van Fledderus. Twee anderen van zynen aanhang raakten, in 't begin van Louwmaand des jaars 1749, in hegtenis. Hunne vrienden hielden, op nieuws, aan by den Prinſe, om ſpoedige verloſſing. Doch hun Verzoekſchrift werdt, wederom, in handen van de Wethouderſchap geſteld. Ook kwam, eerlang, op het Verzoekſchrift der Huisvrouwe van Fledderus, voor beſcheid „ dat zyne „ Hoogheid, het berigt der Heeren Staaten „ ontvangen hebbende, in haar verzoek niet „ treeden kon; maar haare zaak aan den ge„ woonlyken Regter overliet." Kort hierna, keurde de Prins de verandering der Regeeringe te Steenwyk, die, onlangs, op de gewoonlyke wyze, geſchied was, goed: 't welk hy, in 't voorleeden jaar, niet hadt geraaden gevonden. Men beſloot hieruit, dat zyne Hoogheid geheellyk op de zyde der tegenwoordige Regeeringe was, en bedreef 'er openlyke vreugde over, waarin egter, gelyk men denken kan, de Gekommitteerden en derzelver vrienden geen deel namen. Maar het nieuwe vendel Schutters, welk, onder een' der Burge-

Nog twee van zynen aanhang.

ge-

meesteren, opgeregt was, trok op, met zonderlingen zwier. De Wethouderschap, nu vastgenoeg meenende te zitten, deedt een der gevangenen, beschuldigd, de Schildwagt geweld aangedaan te hebben, eerlang, voor drie jaaren, tot het Landschaps Tugthuis te Zwolle veroordeelen. De andere werdt, sedert, losgelaaten. Fledderus werdt, midlerwyl, ook verhoord. Doch daar verliepen meer dan drie maanden, eer hy gevonnist werdt. Weinige dagen te vooren, werden nog twee Gekommitteerden vastgezet, Tuttel en *Vogelzang*, en eerlang vervoerd naar Vollenhove, daar men den Schipper, Jan Thomasz, ook gevangen genomen hadt. Fledderus, omtrent den zelfden tyd, uit de Gyzelkamer, alwaar hy, tot hiertoe, gezeten hadt, gebragt in eenen afzigtelyken kerker, ontving, twee dagen daaraan, het vonnis des doods, en werdt, op den vierentwintigsten van Grasmaand, op de gewoonlyke Geregtsplaats, buiten Steenwyk, opgehangen. In 't vonnis, werdt hem te last gelegd „ dat hy, zynde, reeds te vooren, om „ ondernomen' Vrouwenkragt, in hegtenis, „ en, daarna, voorvlugtig geweest, in 't jaar „ 1748, oproerige vergaderingen, ten zynen „ huize, gehouden, 't gemeene volk beschonken, en, door zyne vrouw, aangezet hadt, „ om eerst tot zynent de glazen in te slaan. „ Dat hy een der eerste opstelleren en tekenaaren geweest was van een Verzoekschrift, „ strekkende tot verandering van de geheele „ wyze van Regeeringe; en dat hy, voorgeevende voor den Prinse te yveren, ook an-

1750.

Fledderus wordt tot galge verweezen.

Inhoud van zyn vonnis.

1750. „ deren tot tekenen aangezet hadt. Dat hy
„ zig, op eigen gezag, zonder kennis der Staa-
„ ten en zyner Hoogheid, en tegen den wil
„ der Wethouderſchap van Steenwyk, ge-
„ ſteld hadt aan 't hoofd van eene zogenaam-
„ de Kompagnie; dat hy de trom hadt doen
„ roeren, om volk tot deeze Kompagnie te
„ werven, en toen de trom op 't Stadhuis ge-
„ haald was, eene andere doen gebruiken, de
„ eerſte, of geld daar voor, met bedreigin-
„ gen, van eenen der Burgemeeſteren te rug
„ vorderende. Dat hy, by nagt, aan 't hoofd
„ van eenig opgeraapt volk, de Burgerwagt
„ gehoond, *Gekommitteerden boven! Burgemees-*
„ *ters onder!* geroepen, en eenen gevangen',
„ met geweld, uit handen van 't geregt, ge-
„ holpen hadt." In deezen ſtand der zaaken,
zittende den Diaken Tuttel, te Vollenhove,
in hegtenis, terwyl verſcheiden' andere inge-
zetenen van Steenwyk, die zyne zyde gehou-
den hadden, gevlugt waren, vondt de Wet-
houderſchap geraaden, het beroep van eenen
Predikant door te zetten, doende het zelve nu,
met meerderheid van ſtemmen, ligtelyk val-
len op den Perſoon, op wien zy, ſedert ee-
nigen tyd, het oog gehad hadt; die 't beroep
eerſt aannam; doch daarna, elders geplaatſt
wordende, wederom opſchreef. Men tradt
dan, tot een nieuw beroep, welk nu ſpoe-
diger voortging. Midlerwyl, hadden de vrien-
den der gevangenen en de voorvlugtigen zig
vervoegd by zyne Hoogheid, die, eerlang,
beval, dat men de zaak der gevangenen in
ſtaate houden, en den voorvlugtigen vryheid
laa-

Men treedt tot het beroep van eenen Predikant.

Zyne Hoogheid ſtuit de regtspleeging tegen ee-

laaten zou, om zig, onverhinderd, in de Stad te onthouden. Tuttel en Jan Thomasz waren, eer dit bevel te Steenwyk kwam, reeds wederom derwaards gevoerd, en 't is niet onwaarſchynlyk, dat men hen, gelyk Fledderus, gehandeld zou hebben, zo 's Prinſen laſt de regtspleeging niet geſtuit hadt. 't Liep aan tot in Oogſtmaand, eer zyne Hoogheid Gemagtigden zondt naar Steenwyk, om in zynen naam van 't voorgevallene kennis te neemen. Hy benoemde hiertoe de Heeren *Willem*, *Baron van Haarſolte*, Heer van Yrſt, beſchreeven in de Ridderſchap van Gelderland en Burgemeeſter van Hattum, en *Fredrik Robert van Lathum*, Burgemeeſter der Stad en Sekretaris des Graaffchaps Zutfen. Tuttel, Jan Thomasz en Vogelzang, welke laatſte nog te Vollenhove zat, werden, terſtond na de aankomſt der Gemagtigden, onder borgtogt, ontſlaagen. Sedert, werden de Wethouders en de Gekommitteerden der Burgerye, tegen elkanderen, gehoord, voor 's Prinſen Gemagtigden, die, eindelyk, in Slagtmaand, een nieuw Reglement op de Regeeringe deeden afkondigen, waarby, in ſommige opzigten, voldaan werdt aan 't Verzoekſchrift der Gekommitteerden uit de Burgerye. De twee nieuwlings opgeregte Burgervendels werden ook vernietigd, en elk vermaand, tot ſtilte en ruſt: waarna de Gemagtigden van zyne Hoogheid wederom vertrokken. Doch het onderzoek van de zaak der gevonniſten en beſchuldigden verſchafte

1750. nige geſvangenen. en zendt Gemagtigden naar Steenwyk.

1750. te hun, daarna, nog veel werks. Zy hoorden de Wethouderſchap aan de eene zyde; waartegen, aan de andére, de verdediging der beſchuldigden, geſtaafd door veele getuigeniſſen, ten hunnen voordeele, overwoogen werdt: 't welk veel tyds ſleet. De uitſlag van alles was, dat zyne Hoogheid, verſtaande dat de gevonniſten en beſchuldigden niets gedaan hadden, waardoor zy zulke zwaare ſtraffen, gevangeniſſen en vervolgingen hadden verdiend, dezelven allen, Fledderus niet uitgezonderd, in Hooimaand deezes jaars 1750, in hunne eer en goeden naam herſtelde, en van alle verdere geregtelyke vervolgingen onthefte. De Gemagtigden, ten deezen tyde, te Steenwyk wedergekeerd, deeden dit, aldaar, op den agtentwintigſten, openlyk, afkondigen. Zy traden, terſtond daarna, tot eene buitengewoone verandering der Regeeringe. De dienende Wethouders werden allen ontſlaagen, en verſcheiden', die te vooren Gekommitteerden geweeſt waren, of tot Burgemeeſters, of tot Gemeentsluiden aangeſteld. Tuttel werdt Sekretaris. In de bediening van Geregtsbode, en in verſcheiden' andere bedieningen, werdt, insgelyks, verandering gemaakt. De perſoon, die tot het Landſchaps Tugthuis veroordeeld was geweeſt, werdt, terſtond hierop, geſlaakt. De Weduwe van Fledderus verwierf, op haar verzoek, terſtond, verlof, om 't Lyk van haaren man, welk by de galg begraaven was, te doen ontgraaven, en, op eene eerlyke wy-

Zyne Hoogheid herſtelt Fledderus en de andere gevonniſten en beſchuldigden in hunne eere.

De Regeering van Steenwyk wordt veranderd.

Fledderus wordt eerlyk begraaven.

ze,

ze ; ter aarde te laaten beſtellen : 't welk, onder 't geleide der nieuwe Wethouderſchap, der Predikanten en eener groote meenigte van ingezetenen, allen verſierd met Oranjeſtrikken, geſchiedde. De galg, aan welke Fledderus gehangen hadt, werdt, wat laater, door eenige yveraars voor zyne eere, by nagt, aan brand geſteken en vernield. 's Prinſen Gemagtigden, nog eenige byzondere zaaken vereffend hebbende, vertrokken uit Steenwyk, op den zesden van Oogſtmaand, na dat hun, door de Wethouderſchap, in erkentenis der beweezen' dienſten, het groot Burgerſchap der Stad vereerd was. Ook geſchiedde 'er, eerlang, eene bezending uit de Wethouderſchap aan den Prinſe, om zyne Hoogheid dank te zeggen, voor 't herſtellen der Regeeringe, en 't beſchermen der beſchuldigden. In deezer voege, eindigden, na vyf jaaren verloops, de hoog gereezen' onluſten in 't kleene Steenwyk ; die, eerſt geſprooten uit Kerkelyke geſchillen, eerlang gevoed werden, door begeerte naar verandering der Regeeringe, en eindelyk zo ver liepen, dat het gezag van zyne Hoogheid tuſſchen beide komen moeſt, om 'er een einde van te maaken. Steenwyk was de laatſte Stad in de Vereenigde Geweſten, waar, onder 't Stadhouderlyk bewind van den Prinſe, eenige buitengewoone verandering der Regeeringe voorviel. 't Volk, na dat zyne Hoogheid de Regeering, alomme, in de voornaamſte opzigten, gebragt hadt op den voet, waar- 1750.

1750. waarby zy, onder 't Stadhouderſchap van Willem den III., beſtaan hadt, geene gelegenheid meer hebbende, om, met vrugt, te haaken naar nieuwe verandering, ſchikte zig, allengskens, tot onderwerping en ruſt.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TAGTIGSTE BOEK.

INHOUD.

I. *Handelingen tot verzekering der Vrede van Aken. Verdrag van Onderſtand met den Keurvorſt van Beieren. Diergelyk Verdrag met den Koning van Poolen, Keurvorſt van Saxen.* II. *Gezantſchap naar Frankryk. De Abt de la Ville neemt afſcheid van de Staaten.* III. *Beroeringen in eenige Gereformeerde Kerken deezer Landen. Met naame, te Nieuwkerk op de Veluwe. In Gelderland. In Gooiland. In Groningen en Drente. In Zuidholland.* IV. *Prins Lodewyk van Brunswyk-Wolfembuttel wordt Veldmaarſchalk.* V. *Doorbraak in den Lekdyk.* VI. *Zyne Hoogheid doet zig inhuldigen tot Markgraaf van Veere en Vliſſingen.* VII. *De Weſtindiſche Kamer van Tienen beſluit de Vaart op Eſſequebo aan te moedigen. De Hoofddeelgenooten ter Kamer Zeeland beweeren, dat de Zeeuwen een uitſluitend regt op deeze Volkplanting hebben.* VIII. *De Kamer Amſterdam wederlegt hunne meening, in een uitvoerig Vertoog. Doet een' voorſlag.* IX. *Antwoord der Zeeuwſche Hoofddeelgenooten op het Vertoog der Kamer Amſterdam.*

dam. X. *De Kamer Amſterdam levert een tweede antwoord ter algemeene Staatsvergaderinge over. 't Geſchil blyft hangen.* XI. *De Koning van Pruiſſen regt eene Ooſtindiſche Maatſchappy op, te Embden. Hy verzoekt, dat de Staaten de ſchepen deezer Maatſchappye, in de Ooſtindiſche havens, ontvangen. Antwoord der Staaten.* XII. *Maatſchappy van Viſſchery, in Engeland opgeregt. Middelen om te voorkomen, dat 'er de Haringvaart deezer Landen nadeel van lyde. Vlaardingen zoekt als eene beſlooten' Stad aangemerkt te worden.* XIII. *Zyne Hoogheid doet een' voorſlag tot herſtelling der Fabrieken. Beſluit der Staaten hierop.* XIV. *Inhoud eener Verhandeling over den Koophandel van deezen Staat. Verval en middelen van herſtellinge van den zelven aangeweezen.* XV. *Zyne Hoogheid pryſt het Ontwerp van eene bepaalde* Porto Franco *den Staaten aan.* XVI. *Oordeelen van 't gemeen over dit Ontwerp. De Kollegien ter Admiraliteit in Holland oordeelen, dat men 't, onder zekere voorwaarden, zou konnen invoeren.* XVII. *Het Kollegie ter Admiraliteit in Zeeland maakt 'er veele zwaarigheden tegen. Slaat andere middelen voor, tot herſtelling van den Koophandel.* XVIII. *Zyne Hoogheid wordt onpaſſelyk. Gebruikt de wateren, te Aken. Keert van daar te rug. De ziekte verheft zig. De Prins ſterft.* XIX. *De Staaten neemen der Prinſeſſe Weduwe den eed af, als Gouvernante en Voogdeſſe van den jongen Erfſtadhouder,* WILLEM DEN VYFDEN. XX. *'t Lyk van zyne Hoogheid wordt op een praalbed gelegd,*

en

en plegtiglyk ter aarde beſteld. XXI. *Afbeelding van wylen zyne Hoogheid.*

SEdert het ſluiten der Vrede te Aken, hadt men gearbeid, aan de vereffening van 't gene, by 't Verdrag, onafgedaan gebleeven was, en te gelyk, aan eenige Verdragen, die dienen konden, tot beveſtiging en behoudenis der herſtelde ruſte in Europa. 't Gelukte, eindelyk, den Koning van Groot-Britanje, in Wynmaand deezes jaars, eene Overeenkomſt te ſluiten, met het Hof van Madrid, waarby hy afſtondt van het Aſſiento-Verdrag, welk, volgens het Verdrag van Aken, nog vier jaaren duuren moeſt; tegen eene ſomme van honderdduizend ponden ſterlings, welke de Koning van Spanje beloofde, hem te zullen betaalen. Voorts, werdt het Verdrag van Koophandel van den jaare 1667, by deeze Overeenkomſt, bekragtigd, en den onderdaanen des Konings van Groot-Britanje vryheid verleend, om zout te mogen laaden aan het Eiland Tortudos, gelyk zy, ten tyde van Koning Karel den II., gewoon geweeſt waren (*a*). Koning George en de Staaten handelden, daarenboven, ook met de Hoven van Dresden en Munchen, over Verdragen van onderſtand, ſtrekkende, om deeze Hoven nader aan hun belang te verbinden, dan zy, geduurende den jongſten oorlog, geweeſt waren. Eindelyk, werdt, den twee-entwintigſten van Oogſtmaand, te Hanover, een Verdrag, voor den

1750. I. Overeenkomſt tuſſchen de Koningen van Spanje en Groot-Britanje.

Verdrag van Onderſtand tuſſchen Groot-Britanje, de Staaten en den Keurvorſt van Beieren.

(*a*) *Voiez* Rousset Recueil, *Tom.* XX. *p.* 349.

1750. den tyd van zes jaaren, te rekenen van den eenentwintigſten van Hooimaand, getekend, tuſſchen den Koning van Groot-Britanje, de Staaten en den Keurvorſt van Beieren. De Zee-Mogendheden verbonden zig, by het zelve „ den Keurvorſt, jaarlyks, eenen onder„ ſtand van veertigduizend ponden ſterlings, „ of vierhonderdveertigduizend guldens Hol„ landſch te zullen betaalen: waarvan twee „ derde deelen, door Groot-Britanje, en een „ derde deel, door de Staaten, zouden worden „ opgebragt." Hiertegen verbondt zig de Keurvorſt „ om zesduizend man op de been te „ zullen houden; beloovende hy, dezelven, „ noch tegen zyne Keizerlyke Majeſteit, noch „ tegen het Ryk te zullen laaten gebruiken. Ook „ zou hy de inzigten van zyne Groot-Britan„ niſche Majeſteit, op den Ryksdag, helpen „ ondersteunen. En zo hy, door eenige Mo„ gendheid, uit hoofde van dit Verdrag, mogt „ aangevallen worden; zouden de Zee-Mo„ gendheden hunne poogingen aanwenden, „ om hem vergoeding van ſchade van den „ aanvaller te bezorgen." Uit aanmerking van dit Verdrag, ſtondt de Keurvorſt, op nieuws (*b*), ten behoeve der Keizerinne-Koninginne, af van zyne eiſchen op het Hertogdom Mirandola en op het Markgraafſchap Concordia: waartegen haare Majeſteit zig verbondt, hem een vierde van den beloofden onderſtand van veertigduizend ponden ſterlings te zullen betaalen: zo dat de Zee-Mogendheden niet meer dan dertigduizend ponden hadden op te bren-

(*b*) *Zie* hier voor, *bl.* 253.

brengen. 't Liep nog langer dan een jaar aan, eer men diergelyk een Verdrag, met den Koning van Poolen, Keurvorſt van Saxen, treffen kon. De Heer Calkoen handelde 'er over, aan 't Hof van Dresden; en 't werdt, hier, eerſt op den dertienden van Herfſtmaand des jaars 1751, getekend. Het kwam, in inhoud en oogmerk, overeen met het Verdrag, met den Keurvorſt van Beieren aangegaan, uitgenomen dat het ſlegts op vier jaaren, te rekenen van S. Michielsdag, zynde den agtſten van Zomermaand, bepaald was; en dat de beloofde onderſtand agtenveertigduizend ponden ſterlings, en dus agtduizend ponden ſterlings meerder, beliep. Ook verbondt zig de Koning van Poolen, Keurvorſt van Saxen, zo lang dit Verdrag duurde, geen deel te zullen neemen, in eenen oorlog, die tegen Groot-Britanje, de Staaten, of de twee Keizerlyke Hoven mogt ondernomen worden; zullende hy Groot-Britanje en de Staaten, indien een van beide vyandelyk mogt aangevallen worden, met zesduizend man of meerder, byſtaan. 't Verdrag, waarvan wy ſpreeken, was in de Franſche taale geſteld. En toen 't in Zeeland kwam, merkte men, terſtond, op, dat, in het zelve, van deezen Staat gewaagd werdt, onder den naam van *la Republique de Hollande*, dat is, *de Staat van Holland.* Doch men droeg zorg, dat deeze ſpreekwys veranderd werdt, en dat men, in de plaatſe daarvan, ſtelde *la Republique des Provinces Unies des Pais-Bas*, dat is, *den Staat der Vereenigde Nederlanden* (*c*).

1750. Gelyk Verdrag met den Koning van Poolen, Keurvorſt van Saxen.

De

(*c*) Notul. Zeel. 25 *Octob.* 3 *Novemb.* 13 *Decemb.* 1751. *bl.* 451, 470, 487.

1750. II. Gezantschap naar Frankryk.

De Staaten der Vereenigde Geweſten, zig, door 't ſluiten van deeze twee Verdragen van onderſtand, zoekende te beveiligen, tegen eenige onderneemingen, tot krenkinge der onlangs geſlooten' Vrede, verzuimden, ondertuſſchen, niet, de herſtelde vriendſchap met Frankryk aan te kweeken, door 't afzenden van eenen gewoonlyken Ambaſſadeur: waartoe, in 't begin deezes jaars, de Heer *Mattheus Leſtevenon*, Heer van Berkenrode, benoemd was. Hy was, in Lentemaand, te Parys, aangekomen, en deedt 'er, ſedert, eene ſtaatelyke openbaare intrede. De Koning van Frankryk zondt, in Herfſtmaand daaraan, den *Markgraaf de S. Conteſt*, in de hoedanigheid van zynen gewoonlyken Ambaſſadeur, naar den Haage. De Abt de la Ville, die thans in Frankryk was, nam, kort hierna, ſchriftelyk, affcheid van de Staaten, wordende zyn Vertoog, door den Markgraave de S. Conteſt, ter algemeene Staatsvergaderinge ingeleverd; waarop hem het gewoonlyk geſchenk werdt toegelegd. In 't Vertoog van den Abt, vondt men opmerkelyk de verklaaring „ dat de Koning, „ zyn Meeſter, geene zwaarigheid maaken zou, „ om wederom in oorlog te treeden, indien hy, „ door hooger aanmerkingen van zynen roem, „ van de onderſteuning zyner Bondgenooten, „ of van de trouw zyner verbindteniſſen, daar„ toe genoodzaakt mogt worden; ſchoon hy „ hertelyk bleef verlangen, om van de magt „ en het aanzien zyner Kroone geen ander ge„ bruik te maaken, dan tot bevordering van „ de ruſt van alle volken, en van 't welzyn zy„ ner Onderdaanen in 't byzonder." Ook bragt het voorzigtig beleid van verſcheiden' Mogend-

De Abt de la Ville neemt affcheid van de Staaten.

he-

heden, die in den jongſten oorlog waren-ingewikkeld geweeſt, te wege, dat de algemeene Vrede, nog eenigen tyd, bewaard werdt. 1750.

III. Schets van de beroerten in de Gereformeerde Kerken aan verſcheiden' oorden deezes Lands.

Maar in verſcheiden' Geweſten van den Vereenigden Staat, waren, na 't ſtillen der beweegingen, waaruit, onlangs, verandering in de Regeeringe geſprooten was, nieuwe beroerten ontſtaan in de Kerke, die geſchaapen ſtonden, gevaarlyke gevolgen te zullen hebben, zo de wysheid der Overheid geen middel gevonden hadt, omze te ſtillen. 't Zou, in onze Hiſtorie, daar wy genoegzaam alleen van weereldlyke zaaken handelen, niet voegen, omſtandiglyk te gewaagen van 't gene, ten deezen tyde, de Kerk deezer Landen ontruſtte. Doch 't werk heeft te veel gerugts gemaakt, en der burgerlyke Overheid ook te veel zorg gekoſt, om 'er geheel van te zwygen. Wy zullen 'er egter alleen kortelyk en ſchetswyze van gewaagen; doch te gelyk, met zo veel klaarheid en onpartydigheid, als ons mogelyk zal zyn.

met naame te Nieuwkerk op de Veluwe.

't Was nu en dan gezien, in de Hervormde Kerken deezes Lands, dat ſommige toehoorders, inzonderheid vrouwen, die in 't gemeen ligter aangedaan worden, en ſterker van hertstogten zyn dan de mannen; 't zy door de ernſtige taale des Leeraars, of uit andere oorzaaken, zo zeer getroffen werden, dat zy tot weenen, luid ſchreeuwen en gillen voortſloegen, en, ſomtyds, den Predikant hinderden, in 't predikken. Doch deeze en nog veel geweldiger beweegingen werden nu, aan verſcheiden' oorden, gemeen, en ſloegen, gelyk eene Landziekte, over, van de eene Plaats naar de andere. Eerſt en ſterkſt, werden zy beſpeurd, te Nieuwkerk

1750. op de Veluwe, in den Herfſt des voorleeden jaars, en wel meeſt, onder 't prediken en in de Katechiſatien van *Gerardus Kuipers*, een jong, welbeſpraakt' en yverig' Leeraar, hier, onlangs, van Jutfaas beroepen. Veelen onder de toehoorders raakten, van tyd tot tyd, en doorgaans verſcheiden' te gelyk aan 't ſchreijen, handenwringen, roepen, tieren, ſlaan en kloppen, niet zonder, ſomtyds, met luider ſtemme, hunne zonden te verfoeijen, den Duivel af te zweeren, en hunne toevlugt te neemen tot 's Weerelds Heiland. Eenigen kreegen geweldige ſtuiptrekkingen, vielen in zwym, en raakten zo geheellyk buiten kennis, dat menze ter Kerke uit draagen moeſt. Doch ſommigen, uit hunne benaauwdheid bekomende, vielen aan 't zingen, in de volle Kerke. Al 't welke niet nalaaten kon, de aandagt der overige toehoorderen, geweldiglyk, te ſtooren. Na 't eindigen van den openbaaren Kerkdienſt, en op andere tyden, hieldt de Predikant Kuipers oefening, ten zynen huize en elders. Ook werden, door anderen, geduuriglyk, oefeningen gehouden; ſomtyds, zelfs tot laat in den nagt: alwaar dezelfde beweegingen voorvielen. Zulke byzonderheden konden niet nalaaten veel gerugts te maaken, door 't gantſche Land. Veelen ſpoorden 'er de vermoedelyke oorzaaken van naar, en hadden 'er verſchillende gedagten over. Men vondt 'er, die de Nieuwkerkſche beroeringen aanzagen voor werkingen der Hemelſche genade; en Kuipers zelf ſcheen, in 't eerſt, niet vreemd van deeze meening. Doch anderen oordeelden, dat menze aan geene bovennatuurlyke oorzaak behoefde toe te ſchryven; maar ten deele aan de pre-

predikwyze des Leeraars, ten deele aan de ligt- 1750.
geraakte geſteldheid eeniger toehoorderen, welker
voorbeeld ook van kragt was op anderen, met
naame op jonge vrouwsperſoonen en kinders van
agt of tien jaaren. Ook waren 'er, die, in aan-
merking neemende, hoe zeer, door deeze be-
weegingen, den Godsdienſt geſtoord werdt, 't
werk eer aan eenen boozen, dan aan eenen goe-
den Geeſt toeſchreeven. Men twiſtte, hierover,
ook in openbaaren druk, niet zonder eenige he-
vigheid en ſchimp, van de eene en de andere
zyde. Ondertuſſchen, ſloegen de beweegingen, en in an-
die te Nieuwkerk waren aangevangen, wel haaſt, dere Dor-
over naar de naaſte Dorpen van de Veluwe, pen van
het Stigt en Gooiland. Aan ſommige oorden, de Velu-
hadden 'er de Predikanten dezelfde hooge ge- we, het
dagten van, die Kuipers, in 't eerſt, ſcheen te Stigt en
hebben. En hier duurden de beweegingen langſt. Gooi-
Doch op andere Plaatſen, vermaanden de Pre- land.
dikanten tegen alles, wat den openbaaren Kerk-
dienſt ſtooren kon, en bragten, hierdoor, te
wege, dat de beroeringen kleinen opgang maak-
ten, en, hier en daar, van zelven, ophielden.
Allengskens, bleek ook, dat zig, onder deeze
beroerden, vrouwluiden, jongens en kinderen
mengden, die de beweegingen, welken zy an-
deren zagen maaken, meer of min konſtelyk,
wiſten naar te bootſen, om, daardoor, voor iet
byzonders door te gaan, van werken verloſt te
worden, en het medelyden en de gaaven van
anderen te winnen. Men getuigt, dat ſommi-
ge beroerden, in de Kerke en in de oefeningen,
tekenen gaven van bekeering en Godsdienſtig-
heid, ſchoon zy, daar buiten, niet ſchroomden,
zig in eene ongebonden' leevenswyze toe te gee-

1750. ven; hoewel 't ook niet ontbrak aan eenigen, die duurzaame blyken gaven van verbetering der zeden. Doch 't getal van deezen was zo klein, dat men 't werk, allengskens, ook op Plaatſen, daar men 'er zeer mede ingenomen geweeſt was, verdagt begon te houden. Kuipers zelf, van hooger hand, zo men wil, vermaand, ſprak 'er, na verloop van een jaar, merkelyk flaauwer van dan in den beginne. Ook nam de Kerkenraad van Nieuwkerk, in Wynmaand deezes jaars 1750, op zynen voorſlag, een beſluit, om zulken, die, voortaan, door ſterk ſchreeuwen, ſtuiptrekkingen en diergelyke Lighaamsbeweegingen, den Godsdienſt zouden ſtooren, terſtond, ter Kerke uit te doen brengen: allen, die aan diergelyke beroeringen onderhevig waren, daarbenevens, vermaanende, zig niet, gelyk zy plagten, te plaatſen midden in de Kerke, maar digt aan de deuren. Men beduidde, ſedert, den luiden, dat ſtuiptrekkingen en geweldige Lighaamsbeweegingen den menſch buiten ſtaat ſtelden, tot het waarneemen van zynen pligt; waarom niemant reden hadt, om 'er naar te verlangen; maar zy, die 'er aan onderhevig waren, veeleer, behoorden te bidden, om 'er van verloſt te worden. Al 't welke de Kerkdienſtſtoorende beweegingen, eerlang, te Nieuwkerk, in zulk eene kleinagting bragt, dat zy, allengskens, ophielden. Doch in Groningen en in 't Landſchap Drente, openbaarden zig dezelfde ſoort van beweegingen, in de Lente des jaars 1751, toen zy, op de meeſte Plaatſen in Gelderland, daar zy eerſt begonnen waren, naauwlyks meer gezien werden. Maar Predikanten

ook in Groningen en in't Landſchap Drente.

en

en Overheid ſloegen hier de handen in een, 1750.
omze ſpoedig te ſtuiten. De *Graaf van Styrum*, die den perſoon van zyne Hoogheid verbeeldde in 't Landſchap Drente, droeg, eenige maanden laater, ernſtelyk zorg voor 't weeren der beroerderen van den openbaaren Godsdienſt. Op zyne aanraading, beſloot de Sinode van Drente zulken, die zig, te vooren, in merkelyke beweegingen vergreepen hadden, te verpligten tot openbaare ſchuldbekentenis, en ſommigen onder dezelven, voor eenen tyd, te houden van 't Avondmaal. Het ſtooren der Godsdienſtige ſamenkomſten werdt, ook hier, en in 't Droſtampt van Vollenhove, by openbaare afkondiging, verbooden. Men moeſt dien zelfden weg, eerlang, ook houden, in 't Zuiderkwartier van Holland, daar dezelfde ſoort van beweegingen, op veele Dorpen en in eenige Steden, begonden beſpeurd te worden, in den Herfſt des jaars 1751. Doch hier werdt, klaarlyk, en door veelen, ontdekt, dat 'er gemaaktheid en bedrog liep onder een werk, welk eenigen voor iet wonders hielden. Verſcheiden' Dorpen van de Alblaſſerwaard werden 'er door ontruſt, tot in 't volgende jaar 1752. Men vreesde toen, dat de kwaal naar Dordrecht zou overſlaan. Doch de Wethouderſchap weerdezewyſſelyk, door eene ernſtige Waarſchuwing, behelzende „ dat zy met de uiterſte aandoe„ ning vernomen hadt, hoe verſcheiden' lui„ den, in de naaſte Dorpen, zig niet ontza„ gen, te ſchreeuwen, en andere beweegin„ gen en hertstogten te vertoonen, in de Ker-

en in 't Zuiderkwartier van Holland.

te Dordrecht, wordt 'er tegen gewaakt.

1750. „ ken; en hoe men zulke kwaade oogmerken,
„ ook daar ter Stede, begon te ſmeeden, wel-
„ ker gevolgen niet dan nadeelig konden zyn
„ voor zwakke gemoeden, dezelven aftrek-
„ kende van de waare Chriſtelyke Godvrug-
„ tigheid; behalve, dat zy den Leeraaren, in
„ 't verkondigen van Gods woord, hinderlyk
„ waren, veele regtzinnigen buiten de Ker-
„ ken hielden, de liefdegaaven aan de behoef-
„ tigen deeden afneemen, en de ruſt in den
„ Burgerſtaat, zo wel als in de Kerke, ver-
„ ſtoorden: zaaken allen, waarvan regt-
„ ſchaapen' Chriſtenen een' afkeer hadden,
„ en die, volgens alle wetten van deezen Lan-
„ de, ten hoogſte ſtrafbaar gerekend moes-
„ ten worden. Zy verbooden, hierom, alle
„ diergelyke verſtooringen van den openbaa-
„ ren Godsdienſt wel ernſtelyk, aan ingeze-
„ tenen en vreemden; met verklaaring, dat
„ de Ouders voor hunne kinders en de Voog-
„ den voor hunne weezen zouden moeten
„ verantwoorden." En dit Verbod was van zo veel kragt, dat niemant, ſedert, onder-nam, eenige ongewoone beweeging te veroor-zaaken, in de Kerken van Dordrecht. In an-dere Steden, heeft de bloote tegenwoordig-heid van den Schout gevreesde en voorſpel-de beweegingen belet. En deeze opſchud-dingen, die, in 't eerſt, een byſter aanzien hadden, zyn, zo draze verbooden en veragt werden, eindelyk, t'eenemaal opgehouden. Doch 't verhaal van den afloop deezer Kerk-beroerte heeft ons reeds gevoerd buiten de orde der overige Geſchiedeniſſen van deezen tyd, tot welken wy nu wederkeeren.

Zyne

LODEWYK,
HERTOG VAN BRUNSWYK-WOLFENBUTTEL,
Veldmaarſchalk van den Staat
der Vereenigde Nederlanden enz.

A. Schouman del. 1759 — J. Houbraken fec.

IS. TIRION excud.

Zyne Hoogheid, de Prins Erfſtadhouder, ſedert eenigen tyd, zyne lighaamelyke gezondheid voelende afneemen, hadt de algemeene Staaten bewoogen, den Prins *Lodewyk van Brunswyk-Wolfembuttel*, vermaagſchapt aan de Koningklyke Prinſeſſe, aan te ſtellen tot Veldmaarſchalk over 't Krygsvolk van den Vereenigden Staat, op eene wedde van vierentwintigduizend guldens: en 't leedt niet lang daarna, of zyne Hoogheid deedt deezen Vorſt voorſchikken, om, by zyn overlyden, het Krygsvolk, als Overhoofd, te gebieden: waartoe hem eene wedde van veertigduizend guldens werdt toegelegd (*d*). Prins Lodewyk was Generaal in Keizerlyken dienſt geweeſt, en hadt zig, in den jongſten oorlog, loffelyk gekweeten. Kort hierna, werdt hy, door zyne Hoogheid, met een Regement begiftigd. 1750. IV. Prins Lodewyk van Brunswyk-Wolfembuttel wordt tot Veldmaarſchalk aangeſteld.

Het hoog opperwater in de Rivieren, ſedert eenige jaaren, verſcheiden' doorbraaken en overſtroomingen veroorzaakt hebbende, drong, op den drie-entwintigſten van Lentemaand des volgenden jaars 1751, wederom, by Jaarsveld, door den Lekdyk, waarin twee gaten vielen, een van dertig en een van elf roeden wyd. De Lopikkerwaard, het Land van Yſſelſtein en een gedeelte van de Krimpenerwaard werden, hierdoor, onder water gezet. By Beuzighem, bezweek de dyk, insgelyks. Doch de ſchade was niet groot. Ook gaf het gunſtig jaargetyde gelegenheid, tot het ſpoedig herſtellen der dykaadjen. V. Doorbraak in den Lekdyk by Jaarsveld. 1751.

Tot

(*d*) Reſol. Holl. 22 *Dec.* 1750. *bl.* 947.

1751. VI. Zyne Hoogheid doet zig inhuldigen tot Markgraave van Veere en Vlissingen.

Tot hiertoe, hadt de Prins-Erfstadhouder nog geene gelegenheid konnen vinden, om zig, in Zeeland, te doen inhuldigen, tot Markgraave van Veere en Vlissingen; doch nu begaf hy zig derwaards, in Bloeimaand. Hy tradt eerst aan land te Middelburg, nam in de Vergadering der Staaten van 't Gewest zitting, en begaf zig, vervolgens, naar Veere, daar de inhuldiging zeer plegtiglyk geschiedde, op den eersten van Zomermaand. De Wethouderschap, den Prinse te gemoet gegaan zynde, boodt hem de Stads sleutels aan. De Prins, op 't Stadhuis gekomen, deedt eerst den eed, als Markgraaf; waarna de Wethouderschap, de Oversten der Schutteryen en Gilden hem, insgelyks, trouwe zwoeren. Voorts, werdt 'er, dien dag, met schieten en kloklui-den, en met het verlichten der wooningen, allerlei blyk van vreugde gegeven. Vier dagen daarna, werdt zyne Hoogheid, op gelyke wyze, ontvangen en ingehuldigd, te Vlissingen. De Prins deedt, in beide de Steden, een groot getal van zilveren penningen, en ook eenige gouden strooijen en uitdeelen, waarop Ulysses, na een veeljaarig omzwerven, in zyn Ryk Ithaka wederkeerende, by zynen Zoon en Vriend, verbeeld stondt: met dit randschrift, VETEREM DOMINUM VIDETIS ULYSSEM, *Gy ziet hier Ulysses, uwen ouden Heer.* Onderaan, las men, SUUM CUIQUE, *Elk het zyne.* Op de keerzyde, zag men een Raadhuis, van welks puije, de Prins penningen strooide, onder eene vergaderde menigte. Om den rand stondt ADGNOSCO STUDIUM

DIUM MENTEMQUE MEORUM, *Ik erken den yver en zugt der mynen.* En nog, FIDES CIVIUM VERÆ & VLISSINGÆ, *Trouw der Burgeren van Veere en Vlissingen.* De Prins hieldt zig, na 't voltrekken deezer plegtigheid, nog eenige dagen op, in Zeeland, om orde te ſtellen op de Regeeringe, en op 't begeeven der Ampten; waarna hy naar den Haage te rug keerde (*e*). 1751.

VII. De Weſtindiſche Kamer van Tienen beſluit de Vaart op Eſſequebo aan te moedigen.

De Kamer der Weſtindiſche Maatſchappye in Zeeland was, ſedert eenigen tyd, in geſchil geraakt, met de overige Kamers, welk nog niet hadt konnen worden bygelegd. De Kamer van Tienen, in Oogſtmaand des voorleeden jaars, in Amſterdam vergaderd geweeſt zynde, hadt, op den elfden, beſlooten „ alle „ byzondere Kamers te verzoeken, dat zy de „ Reeders en handelaars op Rio Eſſequebo, „ wilden aanmoedigen, om ſchepen derwaards „ te zenden; alzo men bevondt, dat de gewaſſen der Maatſchappye en der byzondere Planteren, by mangel van ſchepen, al„ daar te lang leggen bleeven." De Afgevaardigden der Kamer van Zeeland hadden zig egter ongelaſt verklaard, om in dit beſluit te bewilligen (*f*). Ook leedt het niet lang, of eenige Hoofddeelgenooten deezer Kamer beweerden, in openbaaren druk, dat dezelve een uitſluitend regt hadt, om alleen op Eſſequebo en de onderhoorige Rivieren te vaaren en te handelen. Zy merkten aan „ dat de „ Zeeuwen de eerſten geweeſt waren, die „ Guajana, waarvan Eſſequebo een gedeelte „ was,

De Hoofddeelgenooten ter Kamer Zeeland beweeren, dat de Zeeuwen een uitſluitend

(*e*) Reſol. Holl. 22 *Juny*, 1751. *bl.* 474.
(*f*) Reſol. Holl. 8 *Octob.* 1750. *bl.* 711.

1751. regt hebben om op deeze Volkplanting te handelen.

„ was, bevaaren hadden, voor het einde der
„ zeſtiende eeuwe. Dat Zeeland, ook in laa-
„ ter' tyd, verſcheiden' Volkplantingen op de
„ kuſt van Guajana gehad, en Suriname, Ber-
„ bice en Cajenne, by verſcheiden' gele-
„ genheden, aan anderen verkogt en afge-
„ ſtaan hadt. Dat de Zeeuwen, op Eſſeque-
„ bo in 't byzonder, reeds in 't jaar 1621,
„ toen de Maatſchappy opgeregt werdt, plag-
„ ten te vaaren; dat zy, als Stigters en voor-
„ ſtanders deezer Volkplantinge, waren be-
„ kend geweeſt, en datze 'er, hierom, den
„ naam van *Nova Zelandia* of *Nieuw Zeeland*
„ aan gegeven hadden. Dat, toen men, in
„ 't jaar 1632, ter Vergaderinge van Negen-
„ tienen, in overleg nam, de Volkplanting te
„ verlaaten, de Kamer Zeeland zulks tegen-
„ ſtemde. Dat zy 'er op bleef handelen, tot
„ in 't jaar 1657; wanneer de Maatſchappy,
„ door 't verlies van Brazil, buiten ſtaat ge-
„ raakt was; 'twelk haar ook deedt beſluiten,
„ Eſſequebo over te geeven aan de drie Wal-
„ cherſche Steden, Middelburg, Vliſſingen
„ en Veere, mids dat vier Bewindhebbers,
„ nevens vier Gemagtigden uit de Wethou-
„ derſchap der drie Steden, 't beſtier hielden
„ over de Volkplanting. Dat, Suriname en
„ Eſſequebo, in 't jaar 1665, door de En-
„ gelſchen veroverd, en Eſſequebo, daarna,
„ door de Franſchen, geplonderd zynde, de
„ Staaten van Zeeland, in 't volgende jaar,
„ een Esquader onder Abraham Krynszoon
„ gezonden hadden naar Amerika; wien 't
„ gelukt was, Suriname te herwinnen, en Es-
„ ſequebo en Tabago, van den vyand verlaa-
„ ten,

„ ten, in te neemen en te bezetten. Dat de 1751.
„ Staaten van Zeeland, hierdoor gekomen in
„ het wettig bezit van Eſſequebo, deeze Volk-
„ planting, in 't jaar 1668, hadden opgedraa-
„ gen aan de drie Walcherſche Steden, die-
„ ze, in 't volgende jaar, den Staaten we-
„ derom overgegeven hadden; waarna de
„ Gekommitteerde Raaden dezelve, in 't
„ jaar 1670, wederom aan de Kamer der Weſt-
„ indiſche Maatſchappye in Zeeland afſton-
„ den, onder uitdrukkelyke voorwaarde, dat
„ niemant dan deeze Kamer en de ingezete-
„ nen van Zeeland op deeze Volkplanting zou
„ mogen vaaren, noch dezelve beplanten of
„ bebouwen: welke voorwaarde, benevens de
„ anderen, op welken deeze opdragt geſchied
„ was, door de algemeene Staaten, was goed-
„ gekeurd, hebbende de Staaten van Zeeland,
„ vooraf, duidelyk verklaard, dat zy, zonder
„ deeze goedkeuring, in het nieuw Oktroi der
„ Maatſchappye, niet zouden hebben konnen
„ bewilligen. Dat de Vergadering van Tie-
„ nen, in de jaaren 1685 en 1686, wel eeni-
„ ge inbreuk gezogt hadt te doen op het regt
„ der Kamer in Zeeland, door het aanſtellen
„ van eenen Bevelhebber over Eſſequebo, en
„ door 't openzetten der Vaarte op deeze
„ Volkplanting; doch dat Middelburg de ge-
„ volgen deezer inbreuk hadt weeten te voor-
„ komen. Dat de Kamer van Zeeland, ſedert,
„ wel opening gedaan hadt aan de algemeene
„ Maatſchappye van de uitruſtingen, welken
„ zy op Eſſequebo deedt, en van de voordee-
„ len der Volkplantinge; doch dat dit haar
„ regt om alleen op dezelve te handelen niet

„ ver-

1751. „ verminderen kon. Dat dit regt nader be-
„ veſtigd werdt, door eene ongeſtoorde be-
„ zitting van honderd en dertig, immers,
„ buiten tegenſpraak, van tagtig jaaren. Dat
„ het beſluit der Vergaderinge van Tienen,
„ om de Vaart op Eſſequebo open te zetten,
„ tegen 't gevoelen der Afgevaardigden van
„ Zeeland genomen, hierom, moeſt gehou-
„ den worden voor onwettig; te meer, om
„ dat het zelve, op verzierde gronden, ſteun-
„ de; zynde 'er altoos overvloed van ſchepen
„ aan Eſſequebo geweeſt, om de gewaſſen en
„ waaren af te haalen, zelfs tot zo verre, dat
„ ſommigen, nog onlangs, hunne volle vragt
„ niet hadden konnen bekomen; en 't gebrek
„ aan ſchepen, welk men, in 't jaar 1747,
„ gehad mogt hebben, alleen veroorzaakt,
„ doordien de Admiraliteit in Zeeland drie
„ ſchepen, die altoos op Eſſequebo plagten te
„ vaaren, tot beſcherming en dekking van
„ Holland en Zeeland, hadden gepreſt. 't
„ Nut voor de Maatſchappye in 't gemeen,
„ welk men zig, uit het openſtellen der Vaar-
„ te op Eſſequebo, zou mogen belooven, gaf
„ geene vryheid, om eens anders regt te kren-
„ ken. Ook zou 't gebruiken van zulk eene
„ overmagt kwalyk voegen in een vry Land,
„ en onder eene vrye Regeering. En zo de
„ grootſte Kamer op ééne na eens haar regt
„ verlooren hadt, mogten de kleine Kamers
„ wel toezien. Behalve dat tweedragt altoos
„ nadeel doen zou aan de Maatſchappye. Zee-
„ land hadt, ondertuſſchen, groot belang,
„ by 't behouden der byzondere Vaarte op
„ Eſſequebo. Veele ingezetenen van meerder

„ en

„ en minder vermogen beſtonden 'er van. De „ Planters in Eſſequebo waren allen veel ſchul- „ dig aan Zeeuwſche Koopluiden: welke ſchuld „ zy onbetaald zouden laaten, zo de Vaart o- „ pen gezet werdt, en zy zig, by nieuwe Koop- „ luiden, voorzien konden. 't Was, derhalve, „ te hoopen, dat de Vergadering van Tienen „ het genomen beſluit wel zou willen intrek- „ ken." Men hadt het, in Zeeland, niet ge- laaten by dit Vertoog. De Staaten van 't Geweſt hadden, op verzoek der Zeeuwſche Hoofddeelgenooten, hunnen Afgevaardigden ter algemeene Staatsvergaderinge gelaſt, ernſtelyk aan te houden, dat Bewindhebberen der algemeene Maatſchappye, door hunne Hoog Mogendheden, bevolen werdt, 't bewuſte beſluit in te trekken, immers, by voorraad, niet uit te voeren. Doch de Afgevaardigden van Holland namen deezen voorſlag over. De Vergadering magtigde egter eenige Leden, om dien te onderzoeken, en ſchreef aan de voorzittende Kamer Amſterdam om berigt: terwyl de Kamer Zeeland, op uitdrukkelyken laſt der Staaten van 't Geweſt, haaren Bevelhebber op Eſſequebo aanſchreef „ dat hy geene ſchepen, „ zonder Hout- en Zoutbrief der Kamer Zee- „ land, aan Eſſequebo of in de naaſte Rivie- „ ren, zou toelaaten te laaden of te loſſen."

1751.

De Staaten van Zeeland doen pooginger om het beſluit der Vergaderinge van Tienen vruchteloos te maaken.

VIII. De Repreſentanten van zyne Hoogheid en de Bewindhebbers

't Liep niet langer aan, dan tot in Louwmaand deezes jaars, wanneer de Repreſentanten van zyne Hoogheid en de Bewindhebbers der voorzittende Kamer te Amſterdam den algemeenen Staaten een uitvoerig Berigt toezonden, waarin zy 't, voor eerſt, vreemd vonden „ dat die van Zeeland ſpraken van het „ open-

1751. „ openſtellen der Vaarte op Eſſequebo, by een
der Weſt- „ beſluit der Vergaderinge van Tienen, in
indiſche „ Oogſtmaand laatſtleeden genomen; daar dit
Maat- „ beſluit alleenlyk ſprak van het aanmoedigen
ſchappye „ dier Vaarte, welke, naar men't, ter voorzit-
ter Kamer „ tende Kamer van Amſterdam, inzag, reeds
Amſter- „ voor meer dan zeſtig jaaren, opengeſteld
dam we „ geweeſt was." Om voorts reden te geeven
derleggen „ van het genomen beſluit, merkten zy aan,
die van „ dat, by het Oktroi van den jaare 1674, Es-
Zeeland „ ſequebo uitdrukkelyk geſteld werdt onder
uitvoerig. „ de algemeene bezittingen der Maatſchap-
„ pye. Dat ook, by een beſluit der Vergade-
„ ringe van Tienen, genomen in't jaar 1685,
„ Eſſequebo en Bourona open geſteld waren
„ voor allen, die op deeze Rivieren zouden
„ willen handelen. Dat wel waar was, dat
„ de Gekommitteerde Raaden van Zeeland,
„ in 't jaar 1670, met de Kamer der Weſt-
„ indiſche Maatſchappye aldaar, eene over-
„ eenkomſt geſlooten hadden wegens Eſſe-
„ quebo; dat ook de Staaten van Zeeland
„ hunne bewilliging in de verlenging van 't
„ Oktroi, welk toen verzogt werdt, verbon-
„ den hadden aan de beveſtiging deezer over-
„ komſte, door de algemeene Staaten. Doch
„ dat deeze verlenging van 't Oktroi nimmer
„ verworven was; dat hunne Hoog-Mogend-
„ heden de Maatſchappy, met eene Kamer
„ van welke, de overeenkomſt wegens Eſſe-
„ quebo, in 1670, geſlooten was, in 1674,
„ geheellyk hadden vernietigd; waarin de
„ Staaten van Zeeland zelven hadden bewil-
„ ligd, en te gelyk in de opregting eener nieu-
„ we Maatſchappye, die, volgens het eerſte

„ Lid

„ Lid van derzelver Oktroi, met de oude ge- 1751.
„ heel geene gemeenſchap hebben zou. Dat
„ de Vergadering van Tienen, in 1676, met
„ bewilliging der Kamer van Zeeland, de
„ vergunningen, door de vernietigde Maat-
„ ſchappye verleend, vervallen hadt verklaard.
„ Dat men, ten onregte, hiertegen inbragt,
„ dat het vernietigen der oude Maatſchappye
„ geen nadeel doen kon aan byzondere Per-
„ ſoonen, geene Leden der Maatſchappye
„ zynde: alzo de byzondere Perſoonen, die,
„ in gevolge der Overeenkomſte van den jaare
„ 1670, bevoegd waren geweeſt, om op Es-
„ ſequebo te vaaren, geen verder regt verkry-
„ gen konden dan op de Kamer Zeeland, die,
„ in 't jaar 1674, zo wel als de overige Ka-
„ mers der oude Maatſchappye, vernietigd
„ geworden was. Dat alle de bezittingen der
„ oude Maatſchappye onder de beheering der
„ nieuwe waren geſteld, met naame ook Es-
„ ſequebo. Dat de Kamer van Zeeland, ſe-
„ dert, de bezorging wel gehad hadt over
„ deeze Volkplanting; doch alleen, als daar-
„ toe gemagtigd zynde door de Vergadering
„ van Tienen, en voor rekening der algemee-
„ ne Maatſchappye; even als de Kamer van
„ Amſterdam gemagtigd geweeſt was, om
„ voor Curaçao te zorgen; zonder dat hieruit
„ volgde, dat de eerſtgemelde Kamer alleen
„ op Eſſequebo vaaren mogt, zo min als de
„ laatſtgemelde alleen op Curaçao mogt vaa-
„ ren. Dat de Vergadering van Tienen dik-
„ wils beſluiten genomen hadt, om zig te hand-
„ haaven in 't bewind over Eſſequebo, en
„ niet, gelyk men nu voorgaf, by overdrin-
„ ging aan de Kamer van Zeeland; alzo dee-

1751. „ ze Kamer, in 't jaar 1680, zelve onder de
„ punten van beſchryvinge geſteld hadt het
„ overleg, by alle de Kamers te maaken, om
„ de Vaart op Eſſequebo voor de byzondere
„ Planters open te ſtellen; gelyk, in 't jaar
„ 1685, met der daad geſchied was, zonder
„ dat bleeke, dat de Kamer van Zeeland toen
„ verſchild hadt van de overigen, hebbende zy
„ alleenlyk, in 't volgende jaar, te kennen
„ gegeven, dat Middelburg eenige zwaarig-
„ heid gevonden hadt, in 't vaſtgeſtelde; waar-
„ op geen verder beſluit gevallen was. Dat,
„ in 't jaar 1689, op een punt van beſchry-
„ vinge, ook door de Kamer van Zeeland zel-
„ ve geſteld, by de Vergadering van Tienen
„ beſlooten was, Eſſequebo en Bourona, ten
„ behoeve der Maatſchappye, aan anderen
„ over te doen, op deeze voorwaarde, onder
„ anderen, dat de Vaart daarop aan alle in-
„ gezetenen van den Staat zonder onderſcheid
„ zou open ſtaan. Dat de zelfde Vergadering
„ van Tienen, in de volgende vyftig jaaren,
„ dikwils beſluiten genomen hadt, Eſſequebo
„ en den handel en vaart op deeze Volkplan-
„ ting betreffende; uit welken bleek, dat 'er
„ de Maatſchappy in 't gemeen regt op hadt.
„ Dat men, wyders, geen punt van beſchry-
„ vinge behoefde te maaken, om te raadplee-
„ gen en te beſluiten over 't aanmoedigen ee-
„ ner Vaarte, die reeds open geſteld was;
„ dat men, over diergelyke punten, in veel
„ hooger Kollegien, gewoon was te beſluiten,
„ by meerderheid van ſtemmen, gelyk ook
„ hier geſchied was; en dat men niemants regt
„ zogt te krenken, noch overmagt te oefenen
„ over zyns gelyken; maar alleenlyk te voor-

„ ko-

„ komen, dat de geringe vermogens der Maat- 1751.
„ ſchappye, door het onderhouden eener las-
„ tige Volkplántinge, niet verder verteerd
„ werden. Dat men zig, wegens het gebrek
„ aan ſchepen in Eſſequebo, gegrond hadt op
„ de brieven, van daar ingekomen; en dat,
„ in allen geval, het aanmoedigen der Vaarte
„ niet anders dan ten gemeenen nutte ſtrek-
„ ken kon. Dat, wyders, de ongeſtoorde be-
„ zitting van tagtig jaaren, waarop men zig,
„ in Zeeland, beriep, geheel geen' grond
„ hadt. Eſſequebo was, in deeze eeuwe ten
„ minſten, ook bevaaren door Hollanders, en,
„ reeds in 't jaar 1621, begreepen binnen de
„ paalen van het Oktroi, toen aan de Maat-
„ ſchappye verleend, binnen welken, in dien
„ tyd, geene byzondere Perſoonen vaaren
„ mogten. Men hadt, eenige jaaren daarna,
„ wel geraadpleegd, om deeze Volkplanting,
„ die weinig voordeel gaf, te verlaaten: doch
„ 't bleek niet, dat 'er de Maatſchappy im-
„ mer van afgeſtaan hadt: waarom zy, in 't
„ jaar 1667, niet ſcheen te konnen gehouden
„ worden, voor een goed, welk, gelyk men
„ voorgaf, niemant toekwam. Hoe 't ook
„ ware, Eſſequebo was, by de opregting der
„ nieuwe Maatſchappye, aan dezelve overge-
„ geven, gelyk Suriname, Berbice en Cajen-
„ ne aan anderen waren afgeſtaan. De Over-
„ eenkomſt van 't jaar 1670, waarop men zig
„ beriep, om 't uitſluitend regt der Zeeuwen
„ te bewyzen, was nimmer naargekomen door
„ de Kamer van Zeeland. Zy hadt geen' Be-
„ velhebber op Eſſequebo geſteld. De Ge-
„ kommitteerde Raaden van Zeeland hadden

1751. „ 'er geene bezetting gehouden. De Kamer
„ hadt 'er, jaarlyks, geene vyfhonderd ſlaa-
„ ven geleverd. Zy hadt het onderhoud der
„ Volkplantinge niet bekoſtigd. Al dit was
„ geſchied, en geſchiedde nog, door de alge-
„ meene Maatſchappye; ſchoon het, volgens
„ de letter der Overeenkomſte, of, volgens
„ het gene 'er klaarlyk uit volgde, alleen door
„ die van Zeeland hadt behooren te geſchie-
„ den. De nietigheid deezer Overeenkomſte
„ bewees, wyders, dat de Vergadering van
„ Tienen beſluiten mogt neemen, omtrent
„ Eſſequebo, zonder daartoe de bewilliging
„ van die van Zeeland te behoeven. By de
„ jongſte vernieuwing van het Oktroi der
„ Maatſchappye, in de jaaren 1729 en 1730
„ verzogt, hadden de Staaten van Zeeland
„ zelven geoordeeld, dat de Vaart, door de
„ gantſche uitgeſtrektheid van het Oktroi,
„ behoorde te worden opengeſteld, zonder,
„ ſchoon 'er van Eſſequebo gewag gemaakt
„ was, een woord te melden van het uitſlui-
„ tend regt van Zeeland, om op deeze Volk-
„ planting te handelen; ja zelfs, met duide-
„ lyke verklaaring, dat de gemeene Maat-
„ ſchappy in de bezitting was om alleen ſlaa-
„ ven te brengen op Eſſequebo en andere
„ Plaatſen daaromtrent, en dat men niets be-
„ geerde dan 't gene het gemeen belang der
„ Geweſten vorderde; en allen ingezetenen
„ van den Staat, die belang by de zeevaart
„ hadden, gelyke vryheden als die van Zee-
„ land wilde laaten genieten. Men hadt, hier-
„ om, met ongenoegen, gezien, dat de Staa-
„ ten van Zeeland den Bevelhebber op Eſſe-
„ que-

„ quebo gelaſt hadden, geene ſchepen aldaar te laaten loſſen of laaden, die niet met een' Hout- en Zoutbrief, afgegeven by de Kamer Zeeland, voorzien waren. 't Moeſt, naamlyk, elk vreemd voorkomen, dat een der Bondgenooten uitſluitende bevelen gaf, omtrent iet, waartoe de gezamenlyke Bondgenooten geregtigd waren." Op deeze wyze, beantwoordden de Repreſentanten van zyne Hoogheid en verdere Bewindhebbers ter Kamer Amſterdam de redenen, met welken die van Zeeland het beſluit der Vergaderinge van Tienen omtrent Eſſequebo hadden tegengeſproken. Wyders, ſloegen zy voor „ het „ gantſche bezit van Eſſequebo aan de Kamer Zeeland wel te willen afſtaan, zo deeze de Maatſchappy voldeede de onkosten, ter zaake van deeze Volkplanting gedaan, en het onderhoud derzelve, voor het toekomende, op zig name." Zy merkten aan „ dat deeze onkoſten, van vierduizend, „ tot dertig- en veertigduizend guldens in 't „ jaar, waren opgeklommen; en dat het niet „ redelyk ware, dat Zeeland alleen de voordeelen van Eſſequebo trok, en de gemeene Maatſchappy met het laſtig onderhoud „ deezer Volkplantinge bezwaard liet." Doch alzo wel te voorzien was, dat Zeeland deezen voorſlag niet aanneemen zou, verzogtenzeten beſluite „ dat hunne Hoog-Mogendheden „ het verzoekſchrift der Zeeuwſche Hoofddeelgenooten, waarby begeerd was, dat het „ beſluit der Vergaderinge van Tienen niet „ ter uitvoeringe gelegd mogt worden, gelieven van de hand te wyzen."

1751.

Voorſlag van de Kamer Amſterdam aan de Kamer Zeeland.

1751. IX. Antwoord der Zeeuwſche Hoofddeelgenooten op het berigt der Kamer Amſterdam.

Doch de Zeeuwſche Hoofddeelgenooten lieten dit Berigt, welk hun, door hunnen Bewindhebber ter Kamer Zeeland, ter hand gekomen was, niet onbeantwoord. Zy zonden, in Lentemaand, den algemeenen Staaten een tegenberigt toe, behelzende „ dat het beſluit der „ Vergaderinge van Tienen, waarover zy zig „ beklaagd hadden, wel geene woordelyke „ maar eene daadelyke openſtelling der Vaarte op Eſſequebo inhieldt; dat men zig, voor„ bedagtelyk, van het woord *aanmoediging*, „ liever dan van het woord *openſtelling*, bedient hadt, op dat men niet zou mogen „ ſchynen erkend te hebben, dat de Vaart te „ vooren geſlooten geweeſt was. Dat het beſluit der zelfde Vergaderinge, ten zelfden „ einde, voor meer dan zeſtig jaaren, met „ duidelyker woorden, doch even onwettig, „ genomen, door den yver van Middelburg, „ niet ter uitvoeringe gebragt was. Dat de „ Zeeuwen, ſedert, altoos, in hun regt op „ Eſſequebo gehandhaafd waren geworden. „ De andere Kamers hadden, beweerde men, „ nooit eenige uitruſting gedaan op Eſſequebo; noch ſlaaven derwaards gebragt. Een „ ſchip, in 't jaar 1694, door de Kamer in 't „ Noorderkwartier, uitgeruſt, zou, zo de „ afſpraak was, tweehonderd ſlaaven, in 't „ voorbyzeilen, aan Eſſequebo hebben moeten uitzetten; doch men hadt het, aldaar, „ nimmer vernomen; ſchoon 't, in 't jaar 1696, „ reeds wederom behouden, in Texel, te rug „ gekeerd was. Maar de Kamer van Zeeland „ hadt, ſedert, dikwils ſlaaven gevoerd naar „ Eſſequebo. De Repreſentanten van zyne

„ Hoog-

„ Hoogheid en verdere Bewindhebbers be- 1751.
„ weerden, dagtenze, ook ten onregte, dat
„ de Overeenkomſt van den jaare 1670 gee-
„ ne betrekking hadt tot de nieuwe Maat-
„ ſchappye, die, in 't jaar 1674, werdt op-
„ geregt. Om dit klaarlyk te toonen, hadt
„ men, alleenlyk, de Zeeuwſche Staatsbeſlui-
„ ten, en het Oktroi van den jaare 1674 zelf
„ in te zien. Uit de eerſten bleek, dat men
„ beoogde, het Oktroi, welk met het jaar 1671
„ ten einde liep, te doen verlangen tot het
„ jaar 1700; doch onder geene andere voor-
„ waarde, dan dat de Vergadering van Ne-
„ gentienen in de Overeenkomſt van den jaa-
„ re 1670 zou bewilligen, en daarop bekrag-
„ tiging van hunne Hoog-Mogendheden ver-
„ werven. 't Een en 't ander was, ſedert, ge-
„ volgd, en hierop waren de Staaten van Zee-
„ land geruſt geweeſt; waarom zy ook geene
„ zwaarigheid hadden gemaakt, om de ver-
„ lenging van 't Oktroi tot het einde des jaars
„ 1700 toe te ſtaan, en zelfs de opregting der
„ nieuwe Maatſchappye, in 't jaar 1674; zon-
„ der dat zy toen noodig geoordeeld hadden,
„ de voorwaarde te herhaalen, op welke zy,
„ te vooren, in de verlenging van 't Oktroi
„ bewilligd hadden, blykende duidelyk ge-
„ noeg, dat hun oogmerk geweeſt was, de
„ Overeenkomſt van den jaare 1670 te doen
„ ſtand grypen, 't zy men 't Oktroi der oude
„ Maatſchappye verlengde, of aan eene nieu-
„ we Oktroi gave, tot het einde van den
„ jaare 1700. By dit Oktroi nu, was ver-
„ klaard, dat de ingezetenen gehandhaafd
„ zouden worden, by hunne voorige Vaarten,

1751. „ Verdragen en Verbonden; dat ook alle de
„ Reſolutien en ſchikkingen, ten behoeve der
„ oude Maatſchappye genomen en gemaakt,
„ zouden blyven in haar geheel: waaruit be-
„ ſlooten werdt, dat de Overeenkomſt van den
„ jaare 1670, by dit Oktroi, in volle kragt
„ gelaaten was. Men erkende wel, dat de
„ vaart en handel op Eſſequebo geſchiedde,
„ uit den naam der Vereenigde Maatſchappye;
„ doch hieruit volgde niet, dat deeze Vaart
„ voor alle ingezetenen van den Staat behoor-
„ den open te ſtaan; alzo zy, volgens 't Ok-
„ troi, tot de paalen der Maatſchappye be-
„ hoorde, zo wel als Curaçao, waarop de
„ Vaart, eerſt in 't jaar 1675, by byzondere
„ vergunning van hunne Hoog-Mogendhe-
„ den, vry geſteld was. Doch diergelyk eene
„ vergunning was nimmer verleend, ten op-
„ zigte van Eſſequebo. De beſluiten der Tie-
„ nen, evenveel, op wiens voorſlag, dezelven
„ ook mogten genomen zyn, waren van gee-
„ ne kragt, tegen de Oktrojen der hooge O-
„ verheid, die, nog in 't jaar 1730, verklaard
„ hadt, dat de handelaars hunne ſlaaven niet
„ zouden mogen brengen aan Suriname, Es-
„ ſequebo of Berbice, alwaar zulks alleen door
„ de Weſtindiſche Maatſchappy, in gevolge
„ van het Oktroi en de *Overeenkomſten*, daar-
„ toe betrekkelyk, zou mogen geſchieden.
„ Maar omtrent Eſſequebo waren, ſedert de
„ opregting der nieuwe Maatſchappye, geene
„ Overeenkomſten gemaakt: weshalve, hier,
„ op de Overeenkomſt van den jaare 1670
„ gezien werdt. De Kamer van Zeeland hadt,
„ ingevolge deezer Overeenkomſt, in 't jaar
„ 1719,

„ 1719, ook een Bevelhebber over Eſſequebo 1751.
„ aangeſteld; ſchoon dezelve, door de Ver-
„ gadering van Tienen, beveſtigd geworden
„ was: 't welk men, alleenlyk uit inſchikking,
„ niet uit verpligting, toen en ſedert, hadt
„ toegeſtaan; hoewel 't zeer te wenſchen wa-
„ re, dat deeze en diergelyke inſchikkelykhe-
„ den, waaruit men ſlegts nadeelige gevolgen
„ trok, in 't toekomende, werden nagelaaten.
„ Zo hadt men ook, uit inſchikking, gedoogd,
„ dat Eſſequebo, in 't jaar 1723, als een goed
„ der gemeene Maatſchappye, op derzelver
„ boeken gebragt, en dat deszelfs waarde, te
„ gelyk met die van andere zogenaamde be-
„ zittingen der Maatſchappye, om redenen,
„ wel bekend aan ſommige Hoofddeelgenoo-
„ ten, in een' oogenblik, met zeven negende
„ deelen, verhoogd was. Redelyk was 't ook,
„ dat de gemeene Maatſchappy deelde in de
„ moeite en koſten, vereiſcht tot het onder-
„ houd van Eſſequebo, om dat zy haar aan-
„ deel ook hadt, in de overwinſt deezer Volk-
„ plantinge, die, in zeventien jaaren tyds,
„ honderd agt en dertigduizend tweehonderd
„ zeven guldens en zeſtien ſtuivers beloopen
„ hadt. Ook zou zy tien ten honderd genoo-
„ ten hebben van de mynſtoffen, naar wel-
„ ken men, aldaar, in 't jaar 1721, beſloot
„ te zoeken. Eindelyk, hadden de Staaten
„ van Zeeland, in 't jaar 1730, niet bewil-
„ ligd, in 't vryſtellen van den Slaavenhan-
„ del, dan met uitſluiting, onder anderen,
„ van Eſſequebo, in gevolge van het Oktroi
„ en de *Overeenkomſten*, daartoe betrekkelyk,
„ dat is, de Overeenkomſt van den jaare 1670.

„ Ten

1751. „ Ten beſluite, lieten zy ter verantwoordinge
„ van Bewindhebberen, of, onder de laſten
„ van Eſſequebo, die, onlangs, tot dertig- en
„ veertigduizend guldens zouden zyn vermeer-
„ derd, niet behoorden geteld te worden de
„ geweldige ſommen, ſedert weinige jaaren,
„ op herhaalde bevelen der Vergaderinge van
„ Tienen, aan den Bergwerker *Hildebrand* en
„ de zynen, tot het zoeken naar mynſtoffen,
„ zo ongelukkiglyk geſpild; dan of dit jaar-
„ lykſch verlies ook ware toe te ſchryven aan
„ tweedragt onder de Leden der Vergaderinge
„ van Tienen; of aan 't niet bezorgen der
„ gemeene Plantaadjen van ſlaaven en andere
„ noodwendigheden; of, eindelyk, ook ten
„ deele aan de hedendaagſche wyze van be-
„ ſtiering." 't Slot van alles was eene ernſti-
ge bede, dat het voorig Verzoekſchrift niet
mogt van de hand geweezen worden.

X. De Kamer Amſterdam levert een tweede antwoord op de redenen der Zeeuwſche Hoofddeelgenooten ter algemeene Staatsvergaderinge over.

De Afgevaardigden van Holland, dit Tegenberigt overgenomen hebbende, zonden 'er een Affchrift van aan de Kamer Amſterdam; daar men, eerlang, eenige nadere Aanmerkingen ontwierp, die, op den naam van Repreſentanten en Bewindhebberen, den eenendertigſten van Oogſtmaand, ter algemeene Staatsvergaderinge, werden overgeleverd, en, ten voornaamſten deele, hierop uitkwamen. Men merkte aan „ dat, gelyk de voorzittende
„ Kamer de billykheid der Reſolutie van Oogſt-
„ maand des voorleeden jaars verdedigd hadt,
„ uit het Oktroi van den jaare 1674, en uit
„ het beſluit van den jaare 1685 en de gewoo-
„ ne handelwyze der Maatſchappye; de Zeeuw-
„ ſche Hoofddeelgenooten, de orde omkee-

„ ren-

„ rende, eerſt het beſluit van 't jaar 1685, en 1751.
„ 't gene verder uit de handelwyze der Maat-
„ ſchappye was afgeleid hadden tegengeſpro-
„ ken, en daarna, uit het Oktroi van den jaa-
„ re 1674, tegen de meergemelde Reſolutie
„ van den voorleeden jaare, hadden gere-
„ denkaveld. Zy hadden, *vooreerſt*, beweerd,
„ dat Middelburg te wege hadt gebragt, dat
„ het beſluit van 1685 niet ter uitvoeringe
„ was geſteld. Doch om van deeze zaak regt
„ te oordeelen moeſt men 't gevoelen der
„ Maatſchappye en der Kamer Zeeland in 't
„ byzonder onderſcheiden van 't gevoelen der
„ Stad Middelburg. Nu bleek, dat de Af-
„ gevaardigden der Kamer van Zeeland, in
„ de Vergadering van Tienen, te Amſter-
„ dam beſchreeven, in Herfſtmaand des jaars
„ 1685, uitdrukkelyken laſt gehad hadden,
„ om het openſtellen der Vaart op Eſſequebo
„ voor te ſlaan, gelyk zy gedaan hadden. De
„ Vergadering hadt, hierop, tot de openſtel-
„ ling beſlooten: waarvan de Zeeuwſche Afge-
„ vaardigden aan hunne Kamer verſlag gedaan
„ hadden, gelyk, uit de eigen' Regiſters deezer
„ Kamer, beweezen werdt: uit welken, daar-
„ enboven, bleek, dat men, by deeze Ka-
„ mer, in Slagtmaand 1685 en in Louwmaand
„ 1686, beſluiten genomen hadt, waarin het
„ daadelyk openſtellen van Eſſequebo erkend
„ werdt: 't welk men niet zou hebben gedaan,
„ zo men geoordeeld hadt, dat het beſluit van
„ 1685 van geene kragt geweeſt was. Wat
„ de Stad Middelburg betrof; deeze hadt, 't
„ was waar, de aanſtelling van eenen Bevel-
„ hebber eenigen tyd geſtuit; maar men hadt,

„ mid-

1751. „ midlerwyl het regt der Walcherſche Steden
„ op Eſſequebo onderzogt, en bevonden, dat
„ het, na 't verlaaten der Volkplantinge door
„ deeze Steden, aan de Weſtindiſche Maat-
„ ſchappye was overgegaan, waarna die van
„ Middelburg zelven verklaard hadden, dat
„ zyze wel aan de beſtiering der algemeene
„ Maatſchappye wilden overlaaten, gelyk, in
„ de Regiſters der Vergaderinge van Tienen,
„ op den vyfden van Grasmaand des jaars
„ 1686, met ronde woorden, aangetekend
„ ſtondt. De reden, waarom het ſchip, welk,
„ in 't jaar 1694, ſlaaven aan Eſſequebo moeſt
„ uitgezet hebben, aldaar niet was geland,
„ was geene andere, dan dat het, door te-
„ genwind en tegenſtroom, de Rivier voorby
„ geraakt, en hierom genoodzaakt geweeſt
„ was naar Curaçao voort te zeilen: 't welk,
„ met het Dagregiſter van den Schipper, be-
„ weezen werdt. De Kamer Zeeland hadt
„ wel, gemeenlyk, de bezorging der uitrus-
„ tingen naar Eſſequebo gehad, even als de
„ de Kamer Amſterdam, die naar Curaçao;
„ doch beide voor rekening en na bekomen'
„ magtiging van de gemeene Maatſchappye,
„ en zo, dat haar deeze uitruſtingen, voor
„ beurten, in de gemeene uitruſtingen, wer-
„ den toegerekend, gelyk met verſcheiden'
„ voorbeelden getoond werdt. Ten opzigte
„ der Overeenkomſte van den jaare 1670 was,
„ *ten anderen*, de vraag niet, of de Staaten van
„ Zeeland hunne bewilliging in de verlenging
„ van 't Oktroi voor de oude Maatſchappy
„ tot het jaar 1700, niet gehegt hadden aan
„ de bekragtiging van deeze Overeenkomſt;

„ maar

„ maar of, wederzyds toegeſtaan zynde, dat 1751.
„ de oude Maatſchappy vernietigd was, de
„ nieuwe was opgeregt, op den voet van de
„ Overeenkomſt. En het tegendeel hiervan
„ bleek duidelyk. Zeeland hadt in de opreg-
„ ting der nieuwe Maatſchappye bewilligd,
„ zonder eenige voorbehouding der Overeen-
„ komſte, die ook, door 't vernietigen der ou-
„ de Maatſchappye, met der daad vervallen
„ was. Hiertegen deedt niet, dat, by het nieuw
„ Oktroi van 't jaar 1674, verklaard werdt,
„ dat de ingezetenen, by hunne voorige vaart
„ en handel, zouden blyven; alzo, in 't ver-
„ volg, bleek, dat zy, binnen de grenzen,
„ daar beſchreeven, en onder welken ook Es-
„ ſequebo behoorde, niet zouden mogen vaa-
„ ren, dan uit den naam der vereenigde Maat-
„ ſchappye. Veel minder deedt hiertegen, dat,
„ by 't zelfde Oktroi, verklaard was, dat de
„ ingezetenen blyven zouden by hunne Ver-
„ dragen en Verbonden; alzo zulks, met ronde
„ woorden, bepaald was tot Verbonden en Ver-
„ dragen met uitheemſche Mogendheden. En
„ 't laatſte punt van 't Oktroi zag, blykbaar,
„ op de behoudenis van Privilegien en Vry-
„ heden, aan de oude Maatſchappy, ten haa-
„ ren voordeele, gegund, niet op Verdragen
„ en Overeenkomſten eener byzondere Ka-
„ mer. Daarenboven, behelsde zelfs de be-
„ rugte Overeenkomſt alleenlyk eene verklaa-
„ ring, dat de ingezetenen van Zeeland op
„ Eſſequebo vaaren mogten; niet, dat 'er an-
„ dere ingezetenen van den Staat, geheellyk,
„ van uitgeſlooten waren, behalve, dat de Ka-
„ mer Zeeland den handel der Orliane Verwe

„ al-

1751. „ alleen voor zig zelve behieldt. Maar de Re-
„ ſolutie van den jaare 1685 hadt de vaart op
„ Eſſequebo voor allen open gezet. Men hadt
„ zig, eindelyk, ook beroepen op een Regle-
„ ment van den jaare 1730, waarby gewaagd
„ werdt van het Oktroi en van de *Overeen-*
„ *komſten*, daartoe betrekkelyk, door welke
„ Overeenkomſten, men, onder anderen, die
„ van den jaare 1670 wilde verſtaan hebben.
„ Doch hoe kon deeze Overeenkomſt betrek-
„ king hebben tot een Oktroi, vier jaaren laa-
„ ter verleend; daar 'er, in dit Oktroi, geen
„ woord van deeze Overeenkomſt gerept
„ werdt? De Overeenkomſten, in 1730 ver-
„ meld, waren die, by welken, Suriname in
„ 1683, en Berbice in 1714 waren verkogt.
„ En 't was aanmerkelyk, dat, by 't gemelde
„ Reglement, de Maatſchappy alleen, en niet
„ de Kamer Zeeland in 't byzonder bevoegd
„ verklaard werdt, om ſlaaven te brengen on-
„ der anderen aan Eſſequebo; gelyk zy, tot
„ hiertoe, gedaan hadt." By deeze aanmer-
kingen, ſtrekkende om den grond weg te nee-
men, waarop men 't beſluit van Oogſtmaand
des voorleeden jaars afkeurde, voegden de
Repreſentanten en Bewindhebbers ter Kamer
Amſterdam nog eenige bewyzen, dat de Be-
velhebbers aan Eſſequebo, ſedert de opregting
der tegenwoordige Maatſchappye, altoos, door
de Vergadering van Tienen, aangeſteld wa-
ren, zynde het ſlegts eene enkele reis gebeurd,
dat deeze aanſtelling, door de Kamer in Zee-
land geſchied, en door de Vergadering van
Tienen goedgekeurd was. Ten beſluite, her-
haaldenze hunne aanbieding, om Eſſequebo
aan

aan Zeeland te willen afſtaan, mids men de Maatſchappy ſchadeloos ſtelde, en het onderhoud der Volkplantinge, voortaan, bekostigde. 1751.

Kort voor dat deeze aanmerkingen ter algemeene Staatsvergaderinge waren overgelverd, hadden de Bewindhebbers der Weſtindiſche Maatſchappye ter Kamer Zeeland den algemeenen Staaten ook een Vertoog ter hand doen komen, waarin zy, op de gronden, door de Hoofddeelgenooten, te vooren, gelegd, hun uitſluitend regt tot de vaart op Eſſequebo zogten te verdedigen. Doch alzo, in dit Vertoog, de voorige redenen alleenlyk wat breeder voorgeſteld en nader aangedrongen werden, zonder dat 'er de redenen, in 't jongſte berigt der voorzittende Kamer Amſterdam bygebragt, door werden wederlegd, zullen wy 'er ons niet mede ophouden. Alle deeze berigten en tegenberigten moeſten, eindelyk, de Staaten en zyne Hoogheid in ſtaat ſtellen, om over 't geſchil uitſpraak te konnen doen. Doch het afſterven van den Prinſe, welk, niet lang hierna, voorviel, en andere redenen waren oorzaak, dat het geſchil, vooreerſt ten minſten, onvereffend bleef. 't Geſchil blyft hangen.

XI. De Koning van Pruiſſen regt eene Ooſtindiſche Maatſchappy op, te Embden.

Ondertuſſchen, was, uit het ernſtig dryven van dit geſchil, ter wederzyde, gebleeken, hoe men 't, na 't ſluiten der Vrede, met nieuwe vlyt, zogt toe te leggen op het herſtellen van den vervallen Weſtindiſchen Koophandel. Men verzuimde ook niet, aan de verbetering van andere takken des handels, de hand te ſlaan, en zelfs tot eene algemeene herſtelling in de Scheepvaart en Koophandel deezer Landen.

1751. den te arbeiden. Ook werdt dit te noodiger geoordeeld, om dat de Vrede eenigen der nabuuren aanleiding gegeven hadt, om zig, ſterker dan voorheen, op de Scheepvaart en Viſcherye toe te leggen. De Koning van Pruiſſen hadt, in den Herfſt des voorleeden jaars, eene nieuwe Ooſtindiſche en Afrikaanſche Maatſchappy opgeregt te Embden (*g*), en aan dezelve Oktroi verleend, voor den tyd van vyftien jaaren. De Hoofdſom deezer Maatſchappye werdt, eerlang, op eene millioen Ryksdaalers bepaald. Ook leedt het niet lang, of zy bragt een ſchip in zee, welk naar China gezonden werdt. De Koning gaf den Staaten kennis van deeze onderneeming, in Slagtmaand deezes jaars, hun te gelyk verzoekende „ dat zy de ſchepen, die, onder zyne „ vlagge, aan eenigen hunner havenen, in Europa of in Ooſtindie, en vooral aan de Kaap „ de Goede Hoop komen mogten, vriendelyk, geliefden te behandelen, en, onder „ anderen, zig te laaten voorzien van water." De Staaten antwoordden op dit verzoek „ dat „ zy gezind bleeven, om, met zyne Pruiſſiſche Majeſteit, vriendſchap te onderhouden, „ en, derhalve, zynen onderzaaten niet zouden weigeren, het inloopen in alle zulke havens van hunnen Staat, die voor alle volken open ſtonden. Doch dat zy niet konden nalaaten, den Koning onder 't oog te „ brengen, dat de Ooſtindiſche Maatſchappy „ deezer Landen, ſedert veele jaaren, een uitſluitend Oktroi om op de Ooſtindien te han-

Hy verzoekt, dat de Staaten de ſchepen deezer Maatſchappye, in hunne havens in Ooſtindie, ontvangen.

Hun antwoord.

„ de-

(*g*) Reſol. Holl. 5 *Sept.* 1750. *bl.* 663.

„ delen verworven hadt; waarby zelfs aan alle 1751.
„ andere Onderdaanen van den Staat, met
„ naame aan zulken, die in dienſt der Maat-
„ ſchappye geweeſt waren, de vaart en han-
„ del derwaards verbooden was. Dat zy van
„ zins waren, de Maatſchappy, by dit Oktroi,
„ te handhaaven, en hierom van 's Konings
„ regtmaatigheid verwagtten, dat hy niet zou
„ gedoogen, dat Onderdaanen van den Staat,
„ en vooral luiden die, in dienſt der Neder-
„ landſche Maatſchappye, geweeſt waren, met
„ zyne ſchepen, afvoeren naar Ooſtindie; al-
„ zo de Maatſchappy niet zou konnen nalaa-
„ ten, in zulk een geval, de Plakaaten, tot
„ handhaaving van hun Oktroi gemaakt, ter
„ uitvoeringe te doen ſtellen, en zulke On-
„ derdaanen van den Staat, ſtrengelyk, en zelfs
„ met de dood, te doen ſtraffen (*b*)." De Emb-
der Maatſchappy raakte, ondertuſſchen, in ſtand, en zondt, eerlang, nog een ſchip naar China.

XII. Men regt in Engeland, eene Maatſchappy van Viſſchery op.

In Engeland, hadt men, reeds in 't jaar 1749, een Ontwerp gemaakt tot de opregting eener nieuwe Maatſchappye van Haringvaart, die, zo ſommigen vreesden, geſchaapen ſtondt, de Haringviſſchery deezer Landen merkelyke afbreuk te doen. Het Parlement hadt, ſedert, aan zulk eene Maatſchappye, die de *Maatſchappy der vrye Britſche Viſſcherye* genoemd, en welker Hoofdſom op vyfmaalhonderdduizend ponden ſterlings begroot werdt, Oktroi verleend, voor den tyd van eenentwintig jaaren; en dit Oktroi was, door den Koning, bekragtigd.

(*b*) Reſol. Holl. 1 *Dec.* 1751. *bl.* 1071.

1751. tigd. By het zelve, werdt, uit 's Konings inkomſten, eene vereering van dertig ſchellingen ſterlings van ieder ton Haring in 't jaar aan de Reeders toegelegd, voor den tyd van veertig jaaren; doch langer niet, mids men zig hielde aan de punten van 't Oktroi (*i*). Omtrent den zelfden tyd, hadt men, in Engeland, beſlooten, de Walviſchvangſt ook ſterker voort te zetten. Doch alzo de Haringvaart, door de vereering, by 't Oktroi beloofd, zo ſterk aangemoedigd was, ſpaarde men, aldaar, geene vlyt, om deezen handel, die, in vroeger' tyd, meer dan eens, met ſlegten uitſlag, ondernomen was (*k*), voordeeliger te dryven dan voorheen. Men lokte eenige Hollandſche Viſſchers naar Engeland: 't welk de Staaten bewoog, in Bloeimaand des jaars 1750, een ſtreng Plakaat uittegeeven, waarby, gelyk meermaalen te vooren geſchied was, aan alle ingezetenen van deezen Staat verbooden werdt, zig, zonder verlof van hunne Hoog-Mogendheden, of van de Kollegien ter Admiraliteit, in vreemden dienſt ter Koopvaardye of Viſſcherye te begeeven. Zulken ook, die zig reeds aan uitheemſchen mogten verbonden hebben, werdt belaſt, dien dienſt, terſtond, te verlaaten, en, binnen twee maanden, hier te Lande, te rug te keeren, op verbeurte van lyf en goed, en onder bedreiging van eeuwige ballingſchap, zo zy afwezig bleeven, en dat hunne vrouwen en kinderen hun zouden toegezonden worden, en midlerwyl geen' onderſtand van Aalmoeſe-

Hier te Lande, worden middelen gebruikt, om te voorkomen, dat 'er de Haringvaart geen nadeel van lyde.

(*i*) Reſol. Holl. 28 *April*, 8 *Oct.* 1750. *bl.* 344, 710.
(*k*) *Zie* X. *Deel bl.* 42. XI. *Deel, bl.* 260.

ſeniers of Diakenen genieten. Elk ook, die ie- 1751.
mant bewoog tot vreemden dienſt, zou, voor ieder' Perſoon, driehonderd guldens verbeuren, boven goeddunkelyke ſtraffe. De uitvoer van ledige Haring-tonnen, Duigen, Hoepen, Want, Dryftuig, en Pekel werdt, insgelyks, van nieuws, verbooden. En tot aanmoediging van de Haringvaart, die, dus ſpraken de Staaten, van buitens Lands, met afbreuk werdt gedreigd, werdt de Haring van de Viſſcherye deezer Landen, die reeds vry van inkomende regten was, ook van alle uitgaande regten ontheeven, voor den tyd van drie jaaren, welke tyd, naderhand, verlengd is. De Staaten van Holland ſtonden den Haringreederen en die van de Yslandſche Viſſcherye ook vryheid toe van de Impoſten op alle middelen van verteeringe, die, op de ſchepen, gebruikt werden. Hierdoor, en door de vlyt, zuinigheid en bekwaamheid der Viſſcheren hier te Lande, hoopte men in ſtaat te zullen blyven, om tegen de Engelſchen, buitens Lands, te konnen marken. Vlaardingen, welk meer belang hadt by de Haringvaart, dan eenige andere Plaats in Holland, gaf zig, tot betere voortzetting derzelve, omtrent deezen tyd, veel moeite, om aangemerkt te worden als eene beſlooten' Stad, gelyk van ouds geſchied was. Gelegenheid hiertoe hadt gegeven, dat deeze Stede, by de invoering der Collecte van de gemeene middelen op de verteering, zonder Hoofd-Collecteur gelaaten, en onder de Hoofd-Collecteurs of van Delft, of van Schiedam gebragt was; daar zy, ten tyde der Pagteren, haare

Vlaardingen zoekt als eene beſlooten' Stad aangemerkt te worden.

1751. penningen, regelregt, aan 't Komptoir van Delft plagt te brengen. Hier kwam nog by, dat, by de nieuwe Ordonnantie, wegens den Impoſt op het Zout en op de Wynen, verklaard was, dat geen Zout of Wynen, Mee en Azynen, uit zee komende, ergens anders dan in eene beſlooten' Stad zouden mogen worden geloſt; daar men deeze beiderlei waaren, die, en het Zout inzonderheid, noodig waren tot de Haringvaart, dikwils, te Vlaardingen, plagt te loſſen. Al dit bewoog de Regeering deezer Stede haare bezwaarniſſen te brengen in de Vergadering van Holland, met een ernſtig verzoek, om daarvan ontheeven, en, ten opzigte van 's Lands Impoſten, van het dryven van allerlei neering en handel, ook van de Brouw- en Zoutkeetneering, als eene beſlooten' Stad, aangemerkt en gehandeld te worden. Doch op het Verzoekſchrift, welk zy, ten deezen einde, inleverde, kwam geen antwoord naar genoegen.

XIII. Zyne Hoogheid doet een' voorſlag, tot herſtelling der Fabrieken.

De zorg voor den algemeenen Koophandel en Weeveryen ging, midlerwyl, ook den Prinſe-Erfſtadhouder, ſedert eenigen tyd, zonderling ter herte. In Bloeimaand des jaars 1749, hadt zyne Hoogheid, ter Vergaderinge van Holland, reeds eenen voorſlag gedaan, tot herſtelling der Weeveryen in 't gemeen, en in 't byzonder van die der Zyden-Stoffen, ter gelegenheid dat hem, door de Gemagtigden der Zyden-Weeveryen te Amſterdam, vertoond was, hoe de Zyden-Weeveryen zeer vervallen waren, ſedert het uitvoeren van Weef- en Werkgereedſchappen, en ſedert het invoeren van

van vreemde Zyden-Stoffen, welk beide zy begeerden, dat mogt verbooden worden. De Prins ſtelde den Staaten hun verzoek ter overweeginge voor, te gelyk verklaarende, dat hy, tot aanmoediging der inlandſche Weeveryen, beſlooten hadt, voor zig en zyn Hof en bedienden, niet dan inlandſche Zyden-, Wollen- en andere Stoffen te gebruiken: welk voorbeeld hy hoopte, dat, door de Leden der Vergaderinge en door de Landzaaten in 't gemeen, zou worden nagevolgd. Ook beſlooten de Staaten, eenige maanden laater, den uitvoer der voornaamſte Weeversgereedſchappen, op eene boete van duizend guldens en verdere ſtraffe, te verbieden. De Regenten en Amptenaars werden, wyders, verzogt, zig, op 't voorbeeld van zyne Hoogheid, van inlandſche geweeven' Stoffen, tot kleeding voor zig en voor hunne huisgezinnen, te bedienen. Doch het verbieden of verder bepaalen van den invoer van vreemde Stoffen, waarby ook uitheemſche Mogendheden, met welken de Staat in verbond ſtondt, belang hadden, vondt men ongeraaden. 1751. Beſluit der Staaten hierop.

XIV. Inhoud eener Verhandelinge over den Koophandel van den Staat: waarin aangeweezen wordt:

De Weeveryen waren het eenige voorwerp niet geweeſt van 's Prinſen zorge. Zyne Hoogheid maakte zyn werk, om zig, door ervaaren' Koopluiden, te laaten onderregten, omtrent den waaren ſtaat van 's Lands Koophandel in 't gemeen; en zo men bevinden mogt, gelyk verzekerd werdt, dat dezelve merkelyk vervallen was, omtrent de middelen, waardoor men dien zou konnen herſtellen. En in den Zomer deezes jaars, was den Prinſe ee-

1751. ne *Verhandeling over den Koophandel van den Staat der Vereenigde Nederlanden* ter hand geſteld, waarin, wegens het een en het ander, opening gegeven werdt. Omtrent het *eerſte* punt, den ſtaat des Koophandels betreffende, was, door eenige voornaame Koopluiden, welken men geraadpleegd hadt, eenpaariglyk, geoordeeld „ dat dezelve, ſedert vyfentwintig of meer jaaren, merkelyk verminderd, „ en in veele takken verloopen was." Doch om de redenen van dit oordeel in orde te ontvouwen, werdt eerſt onderzogt, welke de oorzaaken geweeſt waren, waardoor de Handel zig, eertyds, hier te Lande geveſtigd hadt? En deezen hieldt men *drieërlei* geweeſt te zyn: 1. *natuurlyke*, 2. *zedelyke* en 3. *toevallige* of *van buiten komende oorzaaken*. Tot de *eerſten*, bragt men 1. de *gelegenheid* van deezen Staat, „ in 't midden, tuſſchen het Noorder- en „ Zuider-gedeelte van Europa: 't welk den „ wederzydſchen Koopluiden gelegenheid gegeven hadt om hunne overvloedige waaren „ herwaards te brengen, en tegen anderen te „ verruilen; waardoor hun de moeite en 't „ gevaar van lange reizen beſpaard werdt. „ 2. de *onvrugtbaarheid* des gronds, en de behoefte, daaruit ontſtaande; door welke, de „ nyvere Landzaaten werden aangezet, om „ by vreemden te gaan zoeken, 't gene zy „ t'huis niet bekomen konden. 3. de *Viſchrykheid* der nabuurige zeeën, waardoor men „ gelegenheid kreeg, om de onvrugtbaarheid „ en engte des gronds te boeten, en zelfs, „ met den overvloed der Vangſt, uitheem-

Voor eerſt dat dezelve zeer vervallen was.

Drieërlei oorzaaken van den voorleeden bloei des Koophandels 1. natuurlyke,

„ ſchen

„ ſchen handel te dryven." Onder de *zedelyke* 1751.
of Staatkundige oorzaaken, rekende men: „ 1. 't 2. zede-
„ verleenen van *Vryheid van Godsdienſt*, welk lyke,
„ veele ingezetenen der nabuurige Geweſten her-
„ waards gelokt hadt. 2. 't *Beſchermen van ver-*
„ *drukte en vervolgde Vreemdelingen*, een be-
„ ſtendigen grondregel van den Staat. Hier-
„ door waren ook veele Vreemdelingen her-
„ waards getrokken, die, behalve hun geld en
„ goed, ook veelerlei konſten, weetenſchappen
„ en handwerken hier te Lande gebragt hadden:
„ al 't welk den handel hadt doen bloeijen. 3.
„ de *geſteldheid der Regeeringe*, en daaruit vol-
„ gende Vryheid in den Burgerſtaat, die niet
„ gedoogde, dat iemants leeven of goed af-
„ hing van eens anders willekeurige magt. 4.
„ de *onzydige oefening des Regts* omtrent groo-
„ ten en kleinen, vreemdelingen en inwooners.
„ en 5. de *Wysheid in 't Staatsbeſtier*, de *goede*
„ *trouw* in 't naarkomen der gemaakte Verbind-
„ teniſſen, en, vooral, de voorzigtige zorg,
„ om zig buiten oorlog te houden, en de *Vrede*
„ te verzekeren: welke drie laatſte oorzaaken,
„ niet minder dan de twee eerſten, veele vreem-
„ de Koopluiden bewoogen hadt om zig hier te
„ komen nederzetten." Onder de *toevallige* of en 3. toe-
van buiten komende oorzaaken, werdt geſteld vallige
„ 1. Dat de Koophandel, in andere Landen, of van
„ verwaarloosd of verdreeven werdt, toen men, buiten
„ hier, de regte middelen ter hand ſloeg, om komen-
„ dien te doen bloeijen. De vervolgingen om de.
„ den Godsdienſt, in verſcheiden' Landen, dree-
„ ven de Koopluiden naar een Land, daar zy
„ hun geweeten vry beleeven mogten. 2. De
„ langduurige burgerlyke oorlogen, eerſt in

1751. „ Frankryk, toen in Duitſchland, in Engeland
„ en elders, hadden daar den Koophandel be-
„ let; hier geveſtigd. 3. Dat Spanje en Portu-
„ gal, terwyl de Staat met hen in oorlog was,
„ hunne zeemagt verwaarloosd hadden, terwyl
„ menze hier in eenen ontzaglyken ſtaat hadt
„ weeten te houden."

Tegenwoordige ſtaat deezer oorzaaken.

Na 't openleggen van de oorzaaken der opkomſt des Koophandels hier te Lande, werdt, in de Verhandeling, aangemerkt: „ 1. Dat de natuurlyke oorzaaken nog genoegzaam dezelfde „ waren, als eertyds. Alleenlyk, waren de mon-„ den der Rivieren merkelyk ondieper en enger „ geworden: 't welk het in- en uitloopen der ſche-„ pen ongemakkelyker maakte: ook hadden wy „ de Viſſchery in de naaſte zeeën gemeen met an-„ deren: waardoor de Haring-, Kabbeljaauw- en „ Walviſchvangſt verminderd was. 2. De ze-„ delyke of Staatkundige oorzaaken waren allen „ nog in volle kragt. 3. Doch de toevalligen „ hadden merkelyke verandering ondergaan. De „ vervolging om den Godsdienſt was opgehou-„ den: de veragting, welke men, buitens 's „ Lands, voor den Koophandel plagt te heb-„ ben, verminderd. De uitheemſche Mogend-„ heden yverden, om ſtryd, tot voortzetting van „ den Koophandel, Viſſcheryen en Handwer-„ ken. Al 't welke onzen Koophandel geen' „ kleinen krak gegeven hadt. De Engelſchen „ waren de eerſten geweeſt, die, nu eene eeuw „ geleeden, Wetten hadden gemaakt, enkelyk „ ſtrekkende, om den Koophandel van deezen „ Staat tot zig te trekken (*l*); daar men, geene „ hal-

(*l*) *Zie* XII. *Deel*, *bl.* 212.

„ halve eeuw te vooren, de Wolle nog her- 1751.
„ waards plagt te voeren, 't gene nu ſtrenge-
„ lyk verbooden was. De meeſte andere Ryken
„ hadden dit voorbeeld gevolgd, hun beſt doen-
„ de, om ons den handel te onttrekken. En
„ deeze poogingen, al bleek ſchoon nog niet,
„ dat de handel, hier te Lande, afgenomen
„ was, moeſten ons aanzetten, om voor des-
„ zelfs behoudenis, met allen ernſt, te waa-
„ ken.

„ Doch om, met eenige naauwkeurigheid, Bewyzen
„ te bepaalen, of en in hoe verre ieder tak van van 't
„ Koophandel afgenomen ware, zou men, ver- verval
„ volgde de Verhandeling, veel lichts konnen handels.
„ ſcheppen, uit de boeken der Admiraliteiten,
„ waarby blyken kon, wat van elke Koopman-
„ ſchap, voorheen en nu, in- en uitgevoerd
„ was. De Admiraliteiten hadden zelven, in
„ 't jaar 1745, erkend, dat de handel, ſedert
„ veele jaaren, zeer vervallen was. Elk, die
„ van den handel beſtondt, hadt 'er den mond
„ vol van. In de voornaamſte Koopſteden,
„ ſtondt een geweldig getal van Winkelhuizen
„ ledig. Die Amſterdam over vyftig jaaren ge-
„ kend hadt, ſtondt 'er over verſteld. 't Boots-
„ volk was ſchaarſer. Men voer nu, met de
„ voorbrengſels van het Noorden en de Ooſt-
„ zee, het Land voorby, naar Frankryk, Span-
„ je, Portugal en Italie, en van daar Noord-
„ waards te rug: daar men, eertyds, deeze bei-
„ derlei Geweſten, uit de pakhuizen onzes Lands,
„ plagt te voorzien. Amſterdam was, nog voor
„ weinige jaaren, de marktplaats van Indigo en
„ andere Verwſtoffen: nu vondt men 'er ſchier
„ geene overblyffels van. Duitſchland trok,

ſe-

1751. „ ſedert eenige jaaren, de Franſche, Spaan-
„ ſche, Portugeeſche en Italiaanſche waaren
„ regelregt, en lietze, te Altona en te Ham-
„ burg, aankomen. Uit Bourdeaux was, in 't
„ laatſte jaar, driemaal meer Suiker, Koffy en
„ Indigo gevoerd naar Hamburg, dan naar dee-
„ ze Landen. Hennip, Vlas en andere Oos-
„ terſche waaren werden, 't Land voorby, Weſt-
„ waards gebragt. In Spanje, waren geene
„ Hollandſche Huizen van Koophandel meer.
„ Onze Landsluiden hadden maar weinig aan-
„ deel meer in de laading der Gallioenen, en
„ onze handel op de Levant was ſterk afgeno-
„ men. De Katoendrukkeryen, Suikerbakke-
„ ryen en andere *Trafiquen*, onlangs, in Ham-
„ burg en Breemen, en zelfs in Brabant en
„ Vlaanderen opgeregt, waren ook bewyzen van
„ 't verval des handels, hier te Lande.

Wederlegging der redenen, ten tegendeele bygebragt.

„ Doch onaangezien alle deeze redenen,
„ vondt men luiden, die dreeven, dat onze
„ Koophandel nog in den zelfden ſtaat was,
„ als voor deezen. Zy bouwden hierop: 1.
„ Dat de in- en uitgaande regten, 't Waag-
„ geld, 't Laſtgeld op de ſchepen, de regten
„ op de Verteering enz. niet waren verminderd.
„ 2. Dat de klagten der Koopluiden niets be-
„ weezen: alzo de winſten dezelfden, doch al-
„ leenlyk onder meer Perſoonen verdeeld wa-
„ ren. 3. dat de pragtige Leevenswyze der
„ Koopluiden veel koſtte, en reden tot klaagen
„ gaf." Maar op deeze redenen werdt, in de Verhandeling, aangemerkt „ dat de aanwas of
„ ſtandhouding der inkomende regten geen be-
„ wys was van eenen bloeijenden Koophandel;
„ alleenlyk bleek 'er uit, dat men meer over-

„ tol-

„ tollige vreemde waaren behoefde; welke be- 1751.
„ hoefte vermeerderd was, ten deele, door de
„ toeneemende pragt, ten deele, door de ge-
„ volgen van den ſtrengen Winter des jaars
„ 1740, die den invoer van veele uitheemſche
„ Leevensmiddelen; ten deele, door de aan-
„ houdende ſterfte onder 't Vee, die den in-
„ voer van vreemde Beeſten, Boter en Kaas
„ noodzaakelyk gemaakt hadt. Zeker, zo on-
„ ze Koophandel alleen beſtondt, in een' invoer
„ van vreemde waaren, zou hy, in plaats van
„ voordeelig, bederfelyk zyn voor 't Land. Dat
„ de inkomende regten niet verminderd waren
„ bewees, derhalve, niet, dat de Koophandel
„ niet verminderd was. Bloeijende Koophandel
„ kon alleen door het ſtandhouden of aanwaſſen
„ der uitgaande regten beweezen worden. Doch
„ als men de jaaren van den jongſten oorlog
„ uitzonderde, in welken, Frankryk, Spanje
„ en Engeland hunnen handel gedreeven hadden
„ over deeze Landen, 't welk veel vertiering en
„ uitvoer veroorzaakt hadt; zou men bevinden,
„ dat de uitgaande regten ſterk waren vermin-
„ derd. Maar hieruit bleek, dat de uitvoer van
„ vreemde ingevoerde waaren alleen den han-
„ del bloeijen deedt. De Staat trok geen voor-
„ deel van 't zenden der gewaſſen en voort-
„ brengſels van 't Noorden en de Ooſtzee re-
„ gelregt naar Frankryk, Spanje, Portugal en
„ Italie, wanneer hiertoe alleen vreemde ſche-
„ pen gebruikt werden; 't welk ſlegts van 't ge-
„ val afhing. Om zulk een' handel te dryven,
„ behoefde men ook niet, te Amſterdam of te
„ Rotterdam, of zelfs in 't geheel niet in de
„ Vereenigde Geweſten te woonen. De belas-

„ tin-

1751. „ tingen op de vervoering over deeze Landen
„ hadden deezen handel voorby ons Land veroor-
„ zaakt; dien men, niet dan door ontlaſting, ſcheen
„ te konnen doen afneemen. Dat, wyders, de Laſt-
„ gelden op de ſchepen niet minder opbragten
„ dan voorheen, leverde ook geen bewys van
„ bloeijenden Koophandel uit. In den laatſten
„ oorlogstyd, waren onze ſchepen veel gebruikt
„ door vreemden, die zelfs de hunnen aan de
„ Hollanders hadden moeten verkoopen: 't welk
„ de ſcheepvaart wel een derde hadt doen toe-
„ neemen. Doch men kon Scheepvaart en Ree-
„ dery hebben, zonder veel Koophandel; als
„ vreemden onze ſchepen gebruikten, om hun-
„ ne waaren te vervoeren, zonder datze hier
„ kwamen. Friesland hadt veel Scheepvaart;
„ doch geenen [of weinigen] buitenlandſchen
„ Koophandel. 't Standhouden der regten op
„ de verteering was alleen [of genoegzaam al-
„ leen] van invloed op de Weeveryen, Fabrie-
„ ken en Neeringen, en kwam, hierom, niet in
„ aanmerking, in 't onderzoek van den ſtaat des
„ Koophandels."

Oorzaaken van 't verval des Koophandels.

Beweezen zynde, dat de Koophandel ſterk afgenomen was, onderzogt men, in de Verhandeling, de oorzaaken van dit verval, welken men vondt „ 1. in de zwaare belaſtingen, op
„ den Koophandel gelegd, gelyk waren de in-
„ en uitgaande regten, het Laſtgeld, Waag-
„ geld enz. en 2. in den yver van de meeſte
„ vreemde volken, die zig, in de voorleeden
„ eeuw, meer dan voorheen, hadden begonnen
„ toe te leggen op den regtſtreekſchen Koop-
„ handel; en ons Land voorby gevaaren waren.
„ Zo men de eerſte oorzaak kon wegneemen,

„ zou

„ zou de tweede veelligt ook veel van haare 1751.
„ kragt verliezen. En de zaak ſcheen gevon-
„ den te zullen zyn, zo men eene algemeene
„ *Porto franco* of vrye haven invoerde, en den
„ Koophandel van alle verdere belaſtingen ont-
„ heffen kon. Doch zulks ſcheen ondoenlyk. De
„ Admiraliteiten hadden haare inkomſten hoog-
„ noodig. De vrye in- en uitvoer van allerlei
„ vreemde waaren zonder onderſcheid zou 's
„ Lands gewaſſen, Fabrieken, Volkplantingen
„ in Ooſt- en Weſtindie, Viſſcheryen enz. mer-
„ kelyk benadeelen. Konſt was 't dan, deeze
„ verſchillende belangen te vereenigen. 't Kwam
„ meeſt aan, op het uitvinden van andere in-
„ komſten voor de Admiraliteiten; op het wee-
„ ren der verkortingen van 's Lands regten, en
„ op het invoeren eener eenpaarige heffinge van
„ 's Lands gemeene middelen, in alle de Ge-
„ weſten. 't Belang van den Staat moeſt, bo-
„ ven dat van een byzonder Geweſt; 't belang
„ van een byzonder Geweſt, boven dat van
„ eene enkele Stad geſchat worden. Men be-
„ oogde egter niet, de inwendige geſteldheid
„ van den Staat te veranderen; maar alleenlyk
„ den Koophandel te ontlaſten. Hieromtrent *Ten tweeden*, waarin middelen tot herſtelling voorgeſlagen worden.
„ nu kwam in aanmerking 1. welke goederen,
„ voornaamlyk, behoorden ontlaſt te worden,
„ en naar welke regels? en 2. waarin de ontlas-
„ ting behoorde te beſtaan? De goederen,
„ welken men behoorde te ontlaſten, oordeelde
„ men te moeten zyn: 1. Zulken, die, door
„ vreemden, gebruikt, en van hier getrokken
„ werden. 2. Zulken, die tot onze Fabrieken,
„ Weeveryen, Handwerken en Neeringen wer-
„ den verbezigd. 3. Zulken, die, van buiten
„ ko-

1751. „ komende, hier, eerſt, uitgezogt, in ſoorten „ gebragt, gezift, en daarna wederom verzonden „ werden. 4. Zulken, waarvan hier ſtapel gehou„ den werdt, en die, hier, door vreemden, „ dikwils, tot minder prys, konden gekogt wor„ den, dan ter plaatſen daar zy vielen. en 5. „ Zulken, die niet nadeelig waren aan onze Fa„ brieken, en egter meeſt binnens Lands ge„ bruikt werden." Op de tweede vraag, werdt alleenlyk aangemerkt „ dat de ontlaſting zo „ groot behoorde te zyn, als mogelyk ware. „ Doch zulke goederen, door welker invoer, „ onze Fabrieken, Weeveryen, Handwerken, „ Gewaſſen, Volkplantingen en Viſſcheryen „ benadeeld werden, behoorden niet alleen niet „ ontlaſt, maar, zo ver zy alleen tot pragt „ ſtrekten, zo zwaar als doenlyk ware, belaſt „ te worden: alleenlyk moeſt men agt geeven, „ dat men zig hielde aan de Verdragen van „ Koophandel, en dat men, door veel te ei„ ſchen, geene gelegenheid gave tot ſluikeryen, „ waardoor men minder ontving, dan men ge„ daan zou hebben, zo men minder gevorderd „ hadt."

Onder welken, eene bepaalde *Porte Franco* meeſt aangepreezen wordt.

Na 't voorſtellen van deeze algemeene aanmerkingen, ging de Verhandeling over, tot het aanwyzen van *vier* Ontwerpen, om den vervallen Koophandel te herſtellen. Het *eerſte* beſtondt in eene vrye *tranſit* of doorvoering van alle waaren, die van buiten kwamen, en wederom naar buiten gingen. Het *tweede* was eene merkelyke vermindering der regten, by de Lyſt van den jaare 1725 vaſtgeſteld, voornaamlyk omtrent zulke goederen, die meeſt plagten verzonden te worden. Het *derde* beſtondt in eene al-

algemeene *Porto Franco*; waartegen 't Laſtgeld op de ſchepen, wederom, op zulk eene wyze zou moeten worden verhoogd, dat de Admiraliteiten hunne inkomſten zouden behouden. Het *vierde*, welk meeſt, in de Verhandeling, aangepreezen werdt, beſtondt in eene *bepaalde Porto Franco*, waarby eenige goederen geheel vry van in- en uitgaande regten zouden zyn; en anderen iet, by den invoer, zouden moeten betaalen; doch wanneer ſommigen van deezen geſchikt waren, om wederom buitens Lands vervoerd te worden, zou de Koopman 't betaalde inkomend regt te rug krygen: 't welk men, met een Engelſch woord, *drawbak* noemde; of de goederen zouden vry mogen worden doorgevoerd. Van de goederen, die geheel vry behoorden te zyn, en van zulken, die, op 't inkomen, zekere regten zouden behooren te betaalen, waren twee Lyſten, nevens de Verhandeling, gevoegd: in 't opſtellen van welke Lysten, men de voorgeſtelde algemeene gronden in 't oog gehouden hadt. „ De eerſte ſoort „ van goederen zou, op 't inkomen, door 's „ Lands Kommizen, moeten onderzogt wor- „ den: de regten op de tweede ſoort van goe- „ deren zouden, op eenen eenpaarigen voet, „ moeten worden geheeven." Om den aanvoer deezer tweede ſoort van goederen aan te moedigen, verklaarde men zig, in de Verhandeling, minſt voor het toeſtaan van een *drawbak*, meeſt voor het verleenen eener vrye doorvoeringe of *Tranſit*, tegen 't misbruik van welke, reeds by voorige Plakaaten, gezorgd was. De goederen, welker invoer, by voorige Plakaaten, geheel ver-

1751.

benevens eene vrye *Tranſit* of doorvoering van eenige goederen.

1751. booden geweeſt was, en van welken een derde Lyſt by de Verhandeling was gevoegd, behoorden, dagt men, verbooden te blyven. Men gaf deeze Lyſten niet op voor volkomen uitgewerkt; ſchoon men zig van 't algemeen Ontwerp veel voordeels beloofde, mids het verzeld ginge van verbeteringen in byzondere opzigten, waarover men niet geraaden vondt zig, in 't breede, uit te laaten. Doch men oordeelde, dat alles vergeefs zou zyn, zo de ſluikeryen niet geweerd, en de middelen te water niet geheeven werden op eenen eenpaarigen voet. „ Sedert het in„ voeren der Convooi-Lyſte van den jaare „ 1725, waren 'er veele ſluikeryen gepleegd; „ en zo eenig Geweſt of Stad hieromtrent goed„ vondt oogluiking te gebruiken, was het, in „ zig zelve, onmogelyk, diergelyke oogluiking, in andere Steden of Geweſten, te voor„ komen. Hier uit ontſtondt, dat elk, om „ den Koophandel te behouden, de ſluikeryen „ door de vingeren zag. 't Weeren der ſlui„ keryen was noodiger, wanneer men, gelyk „ nu, voorſloeg, de inkomſten der Admirali„ teiten te verminderen: doch men hadt dit „ werk altoos zeer moeilyk gevonden, vooral „ in ons Land, welks gelegenheid aan 't water, „ zo wel als het verſchillend belang en regts„ gebied der Geweſten en Steden, zo veel aan„ leiding gaven tot ſluiken; waarop men ook „ zo veele konſtgreepen uitgedagt hadt, dat „ men 't niet dan door buitengewoone middelen zou konnen voorkomen; om welke mid„ delen in 't werk te ſtellen, de Geweſten en „ Steden de handen in een behoorden te ſlaan."

Doch de middelen te water moeſten vooral op eenen eenpaarigen voet geheeven, en de ſluikeryen geweerd worden.

Men

Men ging, vervolgens, over, tot het voorſlaan deezer middelen, die beſtaan moeſten: „ 1. in „ 't verzwaaren der ſtraffe op de ſluikerye; die, „ ſomtyds, in 't eerloos verklaaren, in 't ban„ nen, en in 't dooden beſtaan, en zonder „ oogluiking uitgevoerd worden moeſt. 2. in 't „ verleenen van meerder ruimte tot onderzoek, „ vooral als men vermoeden van bedrog hadt. „ 3. in 't maaken van nieuwe Ordonnantien, „ omtrent allen, die tot het loſſen van goe„ deren gebruikt werden. 4. in elk verlof te „ geeven tot het aanbrengen der ſluikeryen, „ met belofte van ſtrafvryheid voor de mede„ pligtigen. 5. in de Paspoorten te laaten by de „ goederen, die langs de Rivieren inkwamen. „ 6. in de inkomende regten, alleszins, als „ een Generaliteits, niet als een Provinciaal „ middel, te behandelen, ten welken einde, 't „ gezag der Admiraliteits-Kollegien behoorde „ gehandhaafd en geſterkt, en de Wethouders „ der Steden, by eede, verpligt te worden, om „ den Convooibedienden de behulpzaame hand „ te bieden, zulken, vooral, die zig aan ſlui„ kery ſchuldig gemaakt hadden, niet van 't „ Regtsgebied der Admiraliteiten aftrekkende „ voor de Schepens-banken. De Admiraliteiten zouden zig, insgelyks, by eede, moeten „ verbinden, om 's Lands regten te doen hef„ fen op eenen eenpaarigen voet, zonder de „ oogluiking, die door ſommigen gebruikt mogt „ worden, terſtond, na te volgen; waartoe ook „ eenige Reglementen, omtrent derzelver be„ dienden, zouden moeten worden gemaakt. „ De inkomſten der Admiraliteiten zouden, „ wyders, blyven beſtaan, in de regten op die

1751. Wyze, waarop zulks zou behooren te geſchieden.

1751. „ foort van goederen, welken nog zouden be-
„ laſt blyven; in de Laſtgelden op de ſchepen,
„ en in het Zegelgeld. En naardemaal, vol-
„ gens het tegenwoordig Ontwerp, de regten,
„ ten ſtrengſte, zouden moeten worden inge-
„ vorderd; vertrouwde men, dat deeze inkom-
„ ſten niet alleen niet verminderen; maar zelfs
„ merkelyk toeneemen zouden, alzo men re-
„ den hadt, om vaſt te ſtellen, dat van meer
„ dan de helft der goederen, welken thans bin-
„ nen deeze Landen gebragt werden, geene
„ noemenswaardige Regten werden betaald."

Optelling der voordeelen, uit de invoering van dit Ontwerp te wagten.

Vervolgens, kwam men, in de Verhandeling, tot het optellen der voordeelen, die uit de invoering van het Ontwerp te wagten waren. „ De „ Koophandel zou niet alleen voor verder ver-
„ loop bewaard worden; maar 't was te hoopen,
„ dat hy merkelyk zou aanwaſſen. De Scheep-
„ vaart zou ook, naar gelang, toeneemen; en
„ beide Koophandel en Scheepvaart zouden el-
„ kanderen doen aanwaſſen. De af- en aanvoer
„ dier goederen, welken de *Porto Franco* genie-
„ ten zouden, zou veel vertiering geeven. Men
„ zou wederom in 't bezit raaken van den han-
„ del van 't Noorden naar 't Weſten, en te
„ rug. Men zou beletten, dat die van Ham-
„ burg, Lubek en Breemen, de Deenen en an-
„ dere handeldryvende volken ons geen ver-
„ der nadeel toebragten, en den handel aan an-
„ dere Plaatſen, in zyne opkomſt, konnen ſmoo-
„ ren. 't Vermeerderen van den buitenlandſchen
„ handel zou ook den binnenlandſchen doen
„ aanwaſſen, veelerlei menſchen aan middel van
„ beſtaan helpen, en voor Weeveryen en Hand-
„ werken voordeelig zyn. De Koopman zou,

„ ten

„ ten minſten, altoos voordeel trekken van 't 1751.
„ ontvangen en verzenden; en van 't uitzetten
„ zyner penningen onder vreemden. 't Verze-
„ keren en 't wiſſelen zou ook toeneemen. De
„ vermeerdering van den geldhandel zou onze
„ Landsluiden beletten, hunne penningen in
„ vreemde *Fondſen* te beleggen, en 't Zeevaa-
„ rend volk zou overvloediger worden, naar
„ gelang dat de Koophandel en Scheepvaart toe-
„ namen: 't welk, in oorlogstyden, van eene
„ uitſteekende nuttigheid was. Eindelyk, was
„ het voorgeſlaagen Ontwerp minſt belaſt met
„ overtollige wetten; 't kwam beſt overeen met
„ den tegenwoordigen ſtaat van den Koophan-
„ del, en 't voorkwam het ſluiken, meer dan
„ eenig ander."

Oploſſing der zwaarigheden tegen het Ontwerp.

De zwaarigheden, welken men, tegen 't Ontwerp over 't geheel, maaken kon, werden, vervolgens, overwoogen. Men kon „ 1. tegenwer-
„ pen, dat de ſluikeryen den Koophandel reeds
„ zo veel ontlaſt hadden, als men dien, door
„ het Ontwerp, ontlaſten wilde; en dat de
„ Koophandel, desonaangezien, vervallen was."
Hierop antwoordde men „ dat het, ſchoon de
„ laſt dezelfde bleeve, nogtans veel ſcheelde,
„ op welke waaren die gelegd werdt. Zo men
„ de hoogſte regten hieve van waaren, die bui-
„ tens Lands vertierd werden, en de minſten
„ van zulken, die alleen binnens Lands werden
„ gebruikt, kon zulks niet dan ten hoogſte na-
„ deelig zyn voor den Koophandel. De onge-
„ lyke ophef der middelen te water en de oog-
„ luiking, op de eene Plaats meer dan op de
„ andere, was, zo wel als het aanhoudend

1751. „ fluiken van ſommige Koopluiden, ook be-
„ derfelyk voor den Koophandel in 't gemeen.
„ En dit beiderlei nadeel zou, door 't nieuw
„ Ontwerp, voorkomen worden." Men zou 2, konnen zeggen „ dat de Lyſt van 't jaar 1725 „ ingeſteld geweeſt was, met het zelfde oog-
„ merk, als het tegenwoordig Ontwerp; doch
„ dat, by de uitkomſt, was gebleeken, dat 'er
„ de handel niet door toegenomen was." Maar men antwoordde „ dat de vermindering, by
„ deeze Lyſt bepaald, niet groot genoeg, en
„ de regten te ongelyk verdeeld geweeſt wa-
„ ren: tot zo verre, dat men reden hadt, om
„ te vermoeden, dat men, met het inſtellen
„ deezer Lyſte, eerder beoogd hadt de inkom-
„ ſten der Admiraliteiten te vermeerderen, dan
„ den Koophandel te bevoordeelen. Ook wa-
„ ren de fluikeryen, ſedert, meer toe- dan af-
„ genomen." Men zou 3. konnen aanmerken,
„ dat de ſlegte ſtaat van 's Lands Geldmidde-
„ len, en de onzekere uitſlag van de middelen,
„ by 't Ontwerp voorgeſlaagen, waarvan, in al-
„ len geval, de voordeelen nog in lang niet
„ zouden konnen getrokken worden, veeleer
„ vorderden dat men de zaaken liete op den
„ ouden voet." Doch hierop werdt geantwoord,
„ dat de goede uitſlag van 't Ontwerp niet on-
„ zeker, maar, uit de natuur der zaake zelve,
„ te verwagten was. Uit vreeze voor verwar-
„ ring, alles op den ouden voet te willen laa-
„ ten, ſloot de deur voor allerlei verbetering.
„ En niemant zou zulk een' regel in zyne Huis-
„ houding willen laaten gelden." Wyders, zou men ook konnen zeggen „ 4. dat het op-

„ reg-

„ regten van eene bepaalde *Porto franco* onze 1751.
„ nabuuren tot afgunſt verwekken zou, en hen
„ alle middelen doen in't werk ſtellen, om ons
„ dezelve te onbruik te maaken, door tot hun-
„ nent dezelfde ontlaſtingen in te voeren; of,
„ op het voorbeeld der Engelſchen, te beveel-
„ len, dat men geene waaren by hen bragte
„ dan met ſchepen van het Volk of de Plaats,
„ daar zy vielen of gemaakt werden." Maar op deeze bedenkelykheid werdt geantwoord,
„ dat de nabuuren, die gewoon waren, zig van
„ onze Koopluiden en Schepen te bedienen,
„ tot het ſlyten en vervoeren hunner gewaſſen,
„ niet tot afgunſt zouden verwekt worden, zo
„ lang de Staat, volgens deszelfs beſtendigen
„ grondregel, zig bleef wagten voor het geeven
„ van billyke reden van misnoegen aan deeze
„ nabuuren. Anderen hadden altoos getragt,
„ onzen Koophandel te ſtremmen, en zouden
„ 't altoos doen. Daarenboven, waren de na-
„ buuren niet in ſtaat, om tegen ons te hande-
„ len, na dat men eens beſlooten zou hebben,
„ den buitenlandſchen Koophandel, zo veel
„ mogelyk ware, te ontlaſten en te begunſti-
„ gen. De gantſche Staat was geſchikt tot den
„ Koophandel: deszelfs gelegenheid ten hoog-
„ ſte voordeelig, beide tot den handel met
„ gantſch Europa, en tot de Viſſchery. Hoe
„ gemakkelyk, onkoſtbaar en ſpoedig, konden
„ de waaren, in deeze Landen, door de me-
„ nigte van binnenwaters, van de eene Plaats
„ naar de andere gevoerd worden! Immers,
„ was 'er geen volk, welk meer kennis hadt
„ van den Koophandel en Scheepvaart. De

1751. „ deugden, in Koopluiden vereiſcht, werden,
„ hier te Lande, in hooger' trap dan ergens ge-
„ vonden: vooral, de naarſtigheid en zuinig-
„ heid, waarin geen handeldryvend volk met
„ het onze te vergelyken was. Een ſchip, daar
„ anderen agtentwintig man op zetteden, werdt
„ hier, met agttien of twintig koppen, bemand.
„ Hier, wiſt men de Scheepstoeruſting te be-
„ zuinigen, en de Schepen veel langer te ge-
„ bruiken dan elders. Hier, was nog overvloed
„ van geld, 't welk gelegenheid gaf, om goed-
„ koop te koopen, en by tyds voorraad op te doen.
„ Geen volk vergenoegde zig met zulke kleine
„ winſten, als het onze. Hier was geen' dwang
„ tot den Krygsdienſt: en voor de meeſte in-
„ gezetenen, weinige heilige dagen. Geen Land
„ ook bekwaamer, om Zeevolk aan te fokken.
„ De Ooſtindiſche handel, met naame die der
„ Speceryen, gaf ons ook veel voordeel boven
„ andere Volken. Al 't welke deedt zien, dat
„ anderen ons niet ligt gelyken zouden konnen,
„ in 't dryven van uitlandſchen Koophandel,
„ zo men dien, hier, ſlegts genoeg ontlaſtte,
„ en den blyvenden laſt verdeelde, naar behoo-
„ ren. 't Was wel waar, dat onze handel be-
„ dorven zou konnen worden, zo alle onze na-
„ buuren den invoer verbooden van zulke waa-
„ ren, die niet vielen of gemaakt waren, ter
„ Plaatſe, daar de Schepen, met welken zy wer-
„ den aangebragt, t'huis hoorden. Doch zulk
„ een verbod was niet zeer te vreezen. 't Was
„ zeer nadeelig voor zulke Volken, die zelven
„ veele Gewaſſen en Fabrieken te vertieren had-
„ den. Behalve, dat zulk een verbod even ge-

„ vaar-

„ vaarlyk voor onzen handel zyn zou, al liet 1751.
„ men de zaaken op den ouden voet." Eindelyk, kon men nog zeggen „ 5. dat het Ontwerp van eene bepaalde Porto Franco eene „ nieuwigheid was; de gewoone tegenwerping „ van zulken, die, by de oude misbruiken, „ voordeel vonden." Men ſtondt, in 't beantwoorden deezer tegenwerpinge, toe „ dat het „ Ontwerp nieuw was. Doch 't ſteunde, beweerde men, op oude, bekende gronden, „ welken men met onderſcheid te paſſe brengen moeſt, wanneer de omſtandigheden onzes Lands en die onzer handeldryvende nabuuren veranderd waren; *verzettende*, volgens het ſpreekwoord, *de bakens, als het diep verloopen was.* Als onze nabuuren, by voorbeeld, den Koophandel begunſtigden, behoorden wy 't, naar gelang, ook te doen, „ volgens een' ouden grondregel van den Staat, „ dat men den handel, in zekere evenredigheid „ met zyne nabuuren, behoorde te belaſten, of „ te ontlaſten. Gantſch Europa was nu, met „ opzigt op den Koophandel, veranderd van „ gedaante. In vroeger' tyd, hadden onze „ Landsluiden den Koophandel alleen in bezit. „ Andere volken haalden de waaren, niet daar „ zy vielen of gemaakt werden, maar voorzagen zig, hier, van 't gene zy noodig hadden. „ Thans was 'er geen volk, welk zig niet, meer „ of min, op den Koophandel toeleide, tot merkelyk agterdeel van den Staat. Frankryk en „ Engeland in 't byzonder hadden, ſedert de „ opregting van deezen Staat, gezogt, hunnen „ handel, wyd en zyd, uit te breiden. Enge-

1751. „ land vooral hadt ons zulke zwaare ſlagen
„ toegebragt, dat wy 't grootſte gevaar lie-
„ pen van te vergaan, zo wy geene nieuwe
„ ſchikkingen op onzen handel maakten. In
„ de Ooſtenrykſche Nederlanden, waren ook,
„ ſedert de Vrede, maatregels genomen, om
„ den Handel derwaards te lokken. Menigte
„ van ſchepen voeren, dagelyks, Ooſtende in
„ en uit. Duinkerken, Hamburg, Breemen,
„ Lubek, gantſch Deenemarke en veele andere
„ Landen en Steden in de Ooſtzee verwaarloos-
„ den niets, om hunnen handel te doen aan-
„ waſſen. Van Koppenhagen waren, in 't voor-
„ leeden jaar 1750, zesendertig ſchepen naar
„ Kadix gezeild. In 't zelfde jaar, waren aldaar
„ meer dan zeshonderd Koopvaardyſchepen aan-
„ gekomen. De Deenen ſtonden geſchaapen,
„ zig van de gantſche vaart op de Ooſtzee mees-
„ ter te maaken. Zulke nieuwigheden verpligt-
„ ten ons, eene nieuwe wys te ſtellen op onzen
„ handel, die, eens verloopen zynde, niet ligt
„ te herroepen zou zyn, gelyk men, uit het
„ voorbeeld der oude Hanze-Steden, leeren kon.
„ 't Verval van den Koophandel was gevaarly-
„ ker, in een Land, daar men, grootendeels,
„ beſtaan moeſt by den Koophandel en Scheep-
„ vaart, en daar veelen 't Land zouden moe-
„ ten verlaaten, zo 't van den Koophandel ont-
„ bloot werdt; waartoe zy zelfs nog, door de
„ nabuurige Mogendheden, zouden aangemoe-
„ digd worden. Doch zulk een gevaar liep men
„ niet in andere Landen, daar de voornaamſte
„ bezittingen in vaſte goederen beſtonden, die
„ de bezitters zo ligt niet beſlooten agter te laa-

„ ten.

„ ten. Men behoorde, hierom, den Koophan- 1751.
„ del te begunſtigen, eer de Koopluiden 't
„ Land begonden te ruimen. Eene bepaalde
„ Porto Franco was, hiertoe, een bekwaam mid-
„ del: 't welk, wat men 'er ook tegen mogt in-
„ brengen, veel minder zwaarigheden hadt,
„ dan die, welken den Staat dreigden, zo men
„ langer ſtil zate. Men hadt, in 't Ontwerp,
„ alleenlyk beoogd, den Koophandel in 't ge-
„ meen te bevoordeelen, zonder, voor als nog,
„ ſtil te ſtaan op de verbetering van veele by-
„ zondere takken van Koophandel: 't welk,
„ naderhand, zou konnen geſchieden. Ook zou
„ men zyne gedagten nog byzonderer moeten
„ laaten gaan op de herſtelling der Scheepvaart
„ en Fabrieken: en vooral op het gene men,
„ tot bevordering van den Koophandel en
„ Scheepvaart, aan buitenlandſche Hoven zou
„ konnen te wege brengen. Van verſcheiden'
„ misbruiken, die 't verval van den Koophan-
„ del veroorzaakt hadden, en van de meerdere
„ beſcherming, welke aan den zelven zou be-
„ hooren te worden verleend, zou, insgelyks,
„ hierna, konnen gehandeld worden. Het te-
„ genwoordig Ontwerp moeſt ſlegts worden
„ aangezien, als de eerſte en moeilykſte trap,
„ langs welke men hooger zou konnen opklim-
„ men, om dit Land wederom, gelyk voor-
„ heen, ryk, gelukkig en magtig te maaken."

Zyne Hoogheid, de Verhandeling over den Koophandel, van welke wy den inhoud, dus om-ſtandiglyk, te boek geſteld hebben, ontvangen hebbende, vondt geraaden, dezelve, op den zevenentwintigſten van Oogſtmaand, ter alge-

XV. Zyne Hoogheid pryſt het Ontwerp van mee-eene be-

1751. meene Staatsvergaderinge, en ter Vergaderinge van Holland (*m*), over te leveren: te gelyk verklaarende „ dat hy, ſedert het aanvaarden van „ het Stadhouderſchap deezer Landen, niets „ meer ter herte genomen hadt, dan den Staat „ in zynen voorigen bloei te herſtellen: 't welk „ hy gemeend hadt, in 't byzonder, te moeten „ geſchieden, door de herſtelling van den Koophandel, een' der voornaamſte zuilen van 't „ Gemeenebeſt." Wyders, prees de Prins den beiderlei Staaten de Verhandeling aan, als behelzende een' voorſlag van een middel tot herſtelling van den vervallen Koophandel, welk hem zeer bekwaam ſcheen, om het einde, welk men 'er zig in voorſtelde, te bereiken: waarom hy vertrouwde, dat men 'er ſpoedig op raadpleegen zou, en daarna een heilzaam beſluit neemen. Men bedankte zyne Hoogheid voor zyne byzondere opmerkzaamheid en zorge, en beſloot, terſtond, Affchriften van de Verhandeling te zenden aan de Staaten der byzondere Geweſten, en aan de Kollegien ter Admiraliteit, in vertrouwen, dat men 'er, onpartydiglyk, op raadpleegen, en ſpoediglyk beſluiten zou. Den Admiraliteits-Kollegien in 't byzonder werdt aangeſchreeven, dat zy 't Ontwerp onderzoeken, en den Staaten verſlag doen zouden van hunne bevindtenis.

paalde Porto Franco den Staaten aan.

XVI. Oordeelen van 't gemeen over dit Ontwerp.

's Prinſen voorſlag, en de Verhandeling over den Koophandel, terſtond, in 't licht gegeven zynde, werdt, by de Kooplüiden in 't gemeen, met zo veel genoegen ontvangen, dat 'er, van hun-

(*m*) Reſol. Holl. 27 *Aug.* 29 *Sept.* 1751. *bl.* 751, 918.

hunnent wege, uit verſcheiden' Steden, bezendingen geſchiedden naar den Haage, om zyne Hoogheid voor zyne zorge te danken, en om den Koophandel, verder, zyner oplettendheid aan te beveelen. Doch veele maakers van geweeven' Stoffen klaagden, dat 'er, by 't Ontwerp, door den Prinſe aangepreezen, niet genoeg voor hun byzonder belang gezorgd was. En deeze klagten gaven aanleiding, tot het wiſſelen van eenige ſchriften, in openbaaren druk, waarin 't ſtuk, voor en tegen, beredeneerd werdt. Ondertuſſchen, verliepen 'er eenige maanden, eer de Admiraliteits Kollegien hunne gedagten openden over 's Prinſen voorſlag. De Kollegien in Holland verklaarden, eindelyk, eenpaariglyk, in Grasmaand des volgenden jaars „ dat zy, met „ de opſtellers der Verhandelinge, toeſtonden, „ dat de Koophandel deezer Landen ten uiterſte vervallen was, en dat ontlaſting het eenige middel was, om dien wederom op te beuren. Doch zy waren van gedagten, dat zulk „ eene ontlaſting de Kaſſe der Admiraliteit, „ reeds ten hoogſte bezwaard, nog verder drukken zou, en geheellyk buiten ſtaat ſtellen, „ om eene behoorlyke Zeemagt te onderhouden, tot beſcherming van den Koophandel; en „ om de ſchulden, die ten haaren laſte liepen, „ immers de Intreſten der zelven, geregeld te „ konnen voldoen. Van het onderhoud der Kollegien en van de wedden van derzelver bedienden wilden zy niet reppen. Zy ſtonden „ gereedelyk toe, dat men den Koophandel van „ deezen laſt behoorde te ontheffen, indien de „ zaaken, die, langer dan eene eeuw, aan de „ Kol-

1751.

De Kollegien der Admiraliteit in Holland oordeelen, dat men 't, onder zekere voorwaarden, zou konnen invoeren.

1751. „ Kollegien ter Admiraliteit waren toevertrouwd
„ geweeſt, op eene andere en min koſtbaare wy-
„ ze, konden beſtierd worden. Zy beſlooten,
„ derhalve, dat eene bepaalde Porto Franco,
„ of eene vrye Tranſit of doorvoering niet met
„ den tegenwoordigen ſtaat van de geldmidde-
„ len der Admiraliteiten overeen gebragt kon
„ worden; al ware 't ſchoon, dat de naauwkeu-
„ rige uitvoering van de Wet tegen de ſluike-
„ ryen, en de eenpaarige heffing der middelen
„ te water, gevoegd by den aanwas des Koop-
„ handels, welken men zig van het nieuw Ont-
„ werp beloofde, de inkomſten der Admirali-
„ teiten, merkelyk, deeden vermeerderen: om
„ dat men deeze vermeerdering, niet dan na
„ verloop van verſcheiden' jaaren, zou konnen
„ gewaar worden. Zy waren, hierom, van
„ gedagten, dat men het nieuw Ontwerp niet
„ zou konnen omhelzen, ten ware men den
„ Admiraliteiten, vooraf, aanweeze, waar zy
„ vinden zouden, 't gene zy, immers in de eerſte
„ jaaren, door de invoering van het nieuw Ont-
„ werp, zouden miſſen: 't welk zy meenden,
„ dat de Kollegien, jaarlyks, op den eed, zou-
„ den behooren te verklaaren. Ook dagten zy,
„ dat men 't Ontwerp niet langer dan vyf jaa-
„ ren, by voorraad, behoorde in te voeren. Zy
„ gaven, vervolgens, de wyze op, waarop zy
„ meenden, dat men 't Ontwerp zou konnen
„ beproeven. Zy waren 't eens met de opſtel-
„ lers der Verhandelinge, dat eenpaarige hef-
„ fing en ſtipte uitvoering, hiertoe, noodzaa-
„ kelyk vereiſcht werden. Doch men hadt,
„ hiernaar, reeds meer dan eene eeuw, getragt,

„ en

„ en was, tot nog toe, niet geſlaagd naar ge- 1751.
„ noegen. Zy vreesden, hierom, dat men,
„ in dit opzigt, ook nog kwalyk ſlaagen zou.
„ Inzonderheid, waren zy bedugt, dat men
„ den Kollegien ter Admiraliteit het vereiſch-
„ te gezag niet zou willen laaten. Ondertus-
„ ſchen, waren de eenpaarige heffing en ſtip-
„ te weering der ſluikeryen niet in te voeren,
„ zonder dat deeze Kollegien, in hun gezag,
„ gehandhaafd werden. Andere middelen had-
„ den zy voorgeſlaagen, by het Ontwerp van
„ een Plakaat, welk zy hiernevens voegden.
„ Doch twee middelen waren 'er, onder an-
„ deren, welken men, vooral, niet verzuimen
„ moeſt: het eerſte, dat men de Paspoorten
„ liete by de inkomende goederen, tot dat zy op
„ de regte Plaats, werwaards zy geſchikt wa-
„ ren, zouden aangekomen zyn: 't welk, voort-
„ aan, in alle de Geweſten, zou moeten waar-
„ genomen worden: het andere betrof de
„ Graanen, en beſtondt alleenlyk hierin, dat
„ de Collecteur of Pagter van de ronde
„ maat verpligt zou worden, weekelyks, op
„ te geeven wat gemeeten, en by hem aange-
„ geven was, en dat de Koopluiden 's Lands
„ regten, naar die opgave, zouden moeten be-
„ taalen. Voorts, dagten zy, dat ieder Kol-
„ legie ook bekwaame Vaartuigen behoorde
„ te leggen in de zeegaten, om de algemeene
„ Verklaaringen der inkomende ſchepen over
„ te neemen. Men behoorde ook, huns oor-
„ deels, nette Regiſters te houden van 't ge-
„ ne, by ieder Kollegie, aangegeven werdt:
„ om, uit dezelven, een algemeen Regiſter,

„ naar

1751. „ naar orde van 't A. B. C., op te maaken:
„ waaruit, met éénen opſlag, den ſtaat van
„ elken tak van Koophandel zou konnen ge-
„ zien worden. By de Weſtindiſche Maat-
„ ſchappye, was, ſedert eenigen tyd, eene
„ kwaade gewoonte ingevoerd, hierin beſtaan-
„ de, dat zy de Koopluiden aanmoedigde, om
„ liever aan haar *Recognitien* dan regten aan't
„ Land te betaalen, waarby de Koopluiden
„ veel uitwonnen: waarom deeze gewoonte,
„ vooral, geweerd moeſt worden." Behalve het Ontwerp van een algemeen Plakaat, welk by deeze aanmerkingen gevoegd was, hadt men 'er ook een Ontwerp eener nieuwe Lyſte van Regten, en van eene Ordonnantie op het *Tranſitoir* of de doorvoeringe bygedaan. In welke Ontwerpen, voornaamlyk, agt gegeven was, op het beraamen van eenen eenpaarigen voet op het inbrengen van goederen uit zee, langs de rivieren en te lande, en op het bepaalen der loonen voor de bedienden. Van het regt van doorvoeringe, waren alleen verſteken goederen, die volſtrektelyk verbooden waren, in- of uit te voeren; en van deezen hadt men nog de geverwde ſtoffen en het geſlagt vleeſch uitgezonderd. In het ſtellen der Lyſte, hadt men zig gehouden aan de algemeene gronden, gelegd in de Verhandeling over den Koophandel, en de meeſte goederen van uitgaande regten vry verklaard. Ten beſluite, verzogt men, „ dat, in 't raadpleegen op dit alles, agt ge-
„ geven mogt worden, niet alleen op het be-
„ lang van den Koophandel, op zig zelf be-
„ ſchouwd zynde; maar dat, voor alle din-

„ gen

„ gen, ook zorg moeſt worden gedraagen, 1751.
„ voor de overblyfſels van de eertyds zo zeer
„ gedugte Zeemagt van den Staat, en voor 't
„ belang van zo veele ingezetenen, als deel
„ hadden in de laſten van de Kollegien ter
„ Admiraliteit."

Men beſpeurde, uit deeze aanmerkingen, dat de Kollegien ter Admiraliteit in Holland niet ongezind waren, om het Ontwerp, ten minſte voor een' tyd en onder zekere voorwaarden, te laaten invoeren. Maar het Kollegie in Zeeland zag het ſtuk, voor eerſt, nog geheel anders in. Men meende, hier, dat, by het Ontwerp, waarover, zeide men, geene Zeeuwſche Koopluiden ſcheenen geraadpleegd te zyn, ook geene genoegzaame zorg gedragen was voor de gewaſſen en Koophandel van Zeeland, voor welken men, derhalve, toonen wilde, beter te zorgen, by de aanmerkingen op het Ontwerp, welken, van wege het Kollegie in Zeeland, eerlang, onder het oog van hunne Hoog-Mogendheden gebragt werden. Men gaf, in deeze aanmerkingen, vooraf, te bedenken „ of het Ontwerp wel on-
„ partydig genoeg gemaakt ware." Men ſtelde, zo wel als de Kollegien in Holland, vaſt,
„ dat de inkomſten der Admiraliteiten, door
„ het invoeren van het Ontwerp, merkelyk
„ verminderen zouden, en men beweerde,
„ dat men dezelven eerder behoorde te doen
„ aanwaſſen, tot betere onderhouding eener
„ bekwaame Scheepsmagt. Het Kollegie in
„ Zeeland kwam, in 't byzonder, veel op zy-
„ ne jaarlykſche huishouding te kort, zon-

XVII. Het Kollegie ter Admiraliteit in Zeeland maakt veele zwaarigheden tegen het Ontwerp.

1751. „ der immer ondersteuning ontvangen te hebben van de andere Kollegien: 't welk egter, volgens het Berigtschrift voor de Admiraliteit van den jaare 1597, hadt behooren te geschieden." Wyders, verstondt men „ dat de eenpaarige heffing en het stipt „ weeren der sluikeryen niet in staat zouden „ zyn, om de helft van de inkomsten, die „ de Admiraliteit tegenwoordig hadt, uit te „ leveren. 't Lastgeld zo merkelyk te verhoogen, als men zou moeten doen, om dit „ gemis te vergoeden, zou de Scheepvaart „ sterk doen afneemen, en gevolgelyk ook „ voor den Koophandel nadeelig zyn. 't Was „ ook, merkte men aan, niet genoeg, de ingezetenen ryk te maaken, door ontheffing „ van lasten; en 's Lands inkomsten, ondertusschen, te doen verminderen. Ook scheen „ 't hard, dat men vreemden, gelyk het „ Ontwerp vorderde, in sommige gevallen, „ ontlastte, terwyl men ingezetenen, reeds „ genoeg bezwaard door de middelen op de „ Verteering, belast wilde laaten. Het Ontwerp sprak van den staat des Koophandels „ op te maaken, uit de Registers der Admiraliteiten. Zulks viel, in Zeeland, niet „ moeilyk, zynde aldaar, van 't jaar 1700 „ tot het jaar 1725, van de middelen te water, 791747 ponden 17 schellingen 8 grooten „ Vlaams; en van daar tot aan 't jaar 1750, „ 631297 ponden 8 schellingen $5\frac{3}{4}$ grooten „ ingekomen." Na 't voorstellen deezer voorafgaande aanmerkingen, tradt men tot het onderzoek der Verhandelinge over den Koophan-

handel. Men ſtondt toe „ dat eene bepaal- 1751.
„ de Porto Franco, in 't afgetrokken be-
„ ſchouwd zynde, voordeelig ſcheen te zul-
„ len zyn voor de Koophandel in 't gemeen;
„ doch wanneer menze beſchouwde in de te-
„ genwoordige omſtandigheden, waarin alle
„ handeldryvende Ryken en Staaten, zig, om
„ ſtryd, toeleiden op den Handel, twyfelde
„ men zeer, of 'er, met grond, eenig voor-
„ deel van te wagten ware. In vreemde Lan-
„ den was nu veel Scheepvaart, daar men
„ 'er, te vooren, ſlegts weinige ſchepen plagt
„ te hebben. Elk bevoorregtte de Scheep-
„ vaart van zyn eigen volk, waaruit te wag-
„ ten was, dat weinige vreemden hunne goe-
„ deren, met onze ſchepen, die, hierom, zo
„ goedkoop niet vaaren konden als de hun-
„ nen, door deeze Landen, zouden willen
„ voeren, en, al warenze ſchoon van 's Lands
„ Regten vry, de onkoſten van overſcheepen
„ zouden willen betaalen. Hier kwam by,
„ dat het Land een groot deel zyner inkom-
„ ſten miſſen zou, door het invoeren eener
„ Porto Franco; dat de afgunſt der vreem-
„ de Mogendheden de voordeelen, welken
„ men 'er zig van beloofde, zou zoeken te
„ verydelen; dat de Koophandel, eens zynen
„ loop genomen hebbende voorby deeze Lan-
„ den, zig zo ligt niet wederom over dezel-
„ ven zou laaten leiden, hebbende de ver-
„ mindering, in 't jaar 1725 ingevoerd, de
„ beoogde voordeelige uitwerkingen niet ge-
„ had. 't Verval van den Koophandel moeſt,
„ dagt men, niet zo zeer toegeſchreeven wor-

1751. „ den aan de belaſtingen, op den Koophan-
„ del gelegd, als wel aan gebrek van bekwaa-
„ me Koopluiden, immers in Zeeland, daar
„ men zig, door die van Holland, dikwils,
„ eene kans liet afzien; of aan het deel nee-
„ men in buitenlandſche Maatſchappyen; of
„ aan het dryven van handel, niet voor ei-
„ gen' rekening, maar voor rekening van
„ vreemden; of aan het bezwaaren van on-
„ ze Gewaſſen en Stoffen, buitens Lands, alle
„ welke oorzaaken niet waren wegteneemen,
„ door het invoeren eener bepaalde Porto
„ Franco. Men ſloeg, om 't ſluiken te wee-
„ ren, ſtrenge ſtraffen voor, welken men
„ ſtipt wilde uitgevoerd hebben: doch de be-
„ vinding hadt, ſedert lang, beide aan ons en
„ aan onze nabuuren, Frankryk en Engeland,
„ geleerd, dat zulks genoegzaam onmogelyk
„ was. Het middel van een *Drawbak* of *Tran-*
„ *ſit*, by 't Ontwerp voorgeſlaagen, zou eene
„ nieuwe deur openen tot ſluikeryen, die toch,
„ by veele Koopluiden, niet voor misdaad,
„ maar aartigheid gerekend werden. Men
„ vorderde, wyders, by 't Ontwerp, dat, tot
„ weeringe der ſluikeryen, aan 't onderzoek
„ der goederen meerder ruimte gegeven werdt;
„ doch dit ſcheen het Kollegie in Zeeland,
„ bezwaarlyk, en niet dan met veel koſten,
„ te zullen konnen geſchieden. Geene meer-
„ dere nuttigheid zag men in 't vrylaaten der
„ beſchuldigingen wegens ſluikeryen aan een'
„ iegelyk, alzo zulks, reeds in 't jaar 1725,
„ toegeſtaan was, zonder dat men 'er de ver-
„ wagtte nuttigheid van ondervonden hadt.

„ Dat

„ Dat de inkomende en uitgaande Regten, 1751.
„ voortaan, behandeld werden als een Ge-
„ neraliteits middel, hieldt men voor ten
„ hoogſte nuttig; doch de Admiraliteits Kol-
„ legien konden zulks niet te wege brengen:
„ 't moeſt aan de hooge Overheid verblee-
„ ven worden." Hierna, werdt, onderzogt, of het Ontwerp, ingevoerd zynde, niet meer nadeel dan voordeel doen zou. En men verſtondt „ dat het gevaarlyk was, iet zekers te
„ verliezen, eer de voordeeligheid van het
„ Ontwerp middagklaar gebleeken was, waar
„ over de Koopluiden zelven nog niet eens
„ waren. Dat veele Ooſt- en Weſtindiſche
„ waaren, by het Ontwerp, tegen de beſten-
„ dige handelwyze van den Staat, werden
„ vry geſteld op het inkomen: 't welk niet
„ dan nadeel kon doen aan de twee Maat-
„ ſchappyen: zynde het te wagten, dat de
„ vreemde Maatſchappyen ons Land, met
„ Indiſche waaren, overvoeren zouden, en
„ dat de Koopluiden in de Ooſtenrykſche Ne-
„ derlanden de vreemde Indiſche waaren zou-
„ den kiezen boven de onzen, als zyze, tot
„ minder' prys, bekomen konden. Dat ook
„ de vryer invoer van vreemde geweeven'
„ Stoffen de inlandſche Weevery zeer zou be-
„ nadeelen. Dat, in de weinige Porto Fran-
„ co's, die, hier en daar, gevonden werden,
„ de Koophandel niet meer dan elders bloei-
„ de. Ook hadden de Koningen van Frank-
„ ryk en Pruiſſen, alleenlyk, Porto Franco's
„ opgeregt, buiten hun Ryk; de eerſte te
„ Duinkerken, de tweede, onlangs, te Emb-

1751. „ den. In Frankryk en te Koningsbergen ,
„ werden inkomende regten gevorderd. Dat,
„ wyders, het belang van Zeeland in 't by-
„ zonder, by het Ontwerp, geheellyk ver-
„ waarloosd was. De Graanen, een gewas
„ van Zeeland, werden, van buiten komen-
„ de, omtrent de helft ontlaft, tot merkely-
„ ke benadeelinge van de Zeeuwſche Zaai-
„ landen, en tot voordeel van Holland, daar
„ men veel Graanen kreeg uit de Ooſtzee.
„ De vrye doorvoering van veele goederen
„ zou Zeeland ook zeer benadeelen. 't Gene
„ nu, over Zeeland, naar Brabant en Vlaan-
„ deren gebragt werdt, zou dan, alleen over
„ Holland, derwaards worden gevoerd. Men
„ kon ook niet bevroeden, waarom verſchei-
„ den' Gewaſſen en Fabrieken der Ooſten-
„ rykſche Nederlanden, op het inkomen, zo
„ merkelyk ontlaft, of geheel vrygeſteld wa-
„ ren. Ook was, by de ontworpen' Lyſt, het
„ grof zout, berg- en klipzout, op het inko-
„ men, vrygeſteld: 't welk, vooral als men
„ 't ook vry liet doorvoeren, ten hoogſte na-
„ deelig zyn zou voor de zoutneering in Zee-
„ land. De Ooſtindiſche Maatſchappy zou
„ zig ook aan 't Verdrag van uitkoop van 's
„ Lands inkomende en uitgaande regten ;
„ welk, voor twaalf jaaren, op nieuws, ge-
„ troffen was, niet behoeven te houden, zo
„ men een Ontwerp invoerde, welk zo na-
„ deelig was voor haaren handel: en 't gene
„ zy minder zou willen opbrengen, zou on-
„ mogelyk konnen geboet worden, door 't
„ leggen van een Laſtgeld op de Schepen.

„ Het

„ Het Kollegie te Amſterdam zou ook op- 1751.
„ houden met aan 't Kollegie in Zeeland de
„ jaarlykſche vyftigduizend guldens te betaa-
„ len, in 't jaar 1687 beloofd, by gelegen-
„ heid, dat de Graanen, op het uitgaan,
„ vry geſteld, en op het inkomen, merkelyk
„ hooger belaſt waren. Het half regt, welk
„ Zeeland ontving van alles, wat over de
„ Zeeuwſche ſtroomen van of naar Holland
„ gevoerd werdt, en welk zo lang een twiſt-
„ appel, tuſſchen de twee Geweſten, ge-
„ weeſt was, zou dan ook genoegzaam ver-
„ nietigd worden. Kortom, 't Kollegie in
„ Zeeland, zo merkelyk benadeeld, zou naauw-
„ lyks in ſtaat zyn, om de wedden, die op
„ tienduizend eenhonderd ponden in 't jaar
„ gerekend werden, te voldoen. Maar zou
„ de Koophandel bloeijen; men moeſt dien,
„ met de ſterke hand, beſchermen: en hoe
„ kon zulks, zonder genoegzaame inkom-
„ ſten, geſchieden? Het middel van een *Tran-*
„ *ſit*, by 't Ontwerp voorgeſlaagen, ſtak ook
„ vol zwaarigheden. 't Benadeelde Zeeland in
„ 't byzonder geweldiglyk; gelyk, reeds te voo-
„ ren, was aangeroerd; welks handel in door-
„ gevoerde goederen, op Brabant en Luik,
„ geheellyk naar Holland wyken zou. 't Zou
„ veel gelegenheid tot ſluiken geeven. Alle
„ goederen, vrye en onvrye, zouden, met
„ der tyd, voor doorgevoerden worden aan-
„ gegeven. Het onderzoek deezer goederen,
„ welk niet alleen binnen ſcheepsboord zou
„ behooren te geſchieden, zou een nieuwe
„ laſt voor de Admiraliteiten zyn, zonder

1751. „ voordeel. De voordeelen, welken men zig
„ van 't Ontwerp beloofde, ſteunden, naar
„ men 't, in Zeeland, inzag, meeſt op in-
„ beelding. Men wilde den Koophandel her-
„ ſtellen, door vermindering van laſten;
„ ſchoon men toeſtondt, dat dezelve, voor
„ 't jaar 1725, toen de laſten zwaarſt waren,
„ meeſt gebloeid hadt. De nabuuren, die
„ zig, van tyd tot tyd, ſterker op den Koop-
„ handel hadden toegelegd; zouden niet ver-
„ anderen van grondregels. Ooſtende, Duin-
„ kerken en Hamburg lagen zo voordeelig
„ tot den handel, als wy; en tot den Scheeps-
„ bouw, lagen anderen gelegener; moeten-
„ de men hier, al wat tot Scheepstimmering
„ vereiſcht werdt, van elders halen. Men
„ vondt ook volken, die minder manſchap
„ gebruikten dan wy, en immers zo zuinig
„ voeren." Na dat het Kollegie van Zee-
land, vervolgens, gezogt hadt te toonen, „ dat
„ de zwaarigheden, in de Verhandeling o-
„ ver den Koophandel zelve, tegen eene Por-
„ to Franco ingebragt, niet naar behooren
„ waren beantwoord; werdt alles beſlooten
„ met het voorſlaan van eenige andere mid-
„ delen, welken men, tot herſtelling van den
„ Koophandel, zou konnen gebruiken."
Vooraf, ſtelde men twee algemeene oorzaa-
ken voor van 't verval des Koophandels, hier
„ te Lande „ den uitgebreiden handel van alle
„ volken in Europa, en dat de waaren niet
„ meer over deeze Landen gevoerd werden,
„ gelyk voorheen." De eerſte oorzaak was
onmogelyk weg te neemen. Om de tweede

en ſlaat andere middelen tot herſtelling van den Koophandel voor:

te

te doen ophouden, ſloeg men voor „ de in- 1751.
„ voering van zeker Plakaat en Lyſt, in 't
„ jaar 1745, met genoegzaame eenpaarig-
„ heid, ontworpen, als waarin men de Ver-
„ dragen met uitheemſche Mogendheden, by-
„ zonderlyk, dat met Frankryk van den jaa-
„ re 1739, zorgvuldiglyk, in agt genomen
„ hadt. De overtreeders van dit Plakaat moes-
„ ten in de beurs geſtraft worden, 't welk
„ meeſt met de geſteldheid van ons Gemee-
„ nebeſt overeenkwam, behalve dat, wan-
„ neer men geene algemeene vrye doorvoe-
„ ring vaſtſtelde, veele ſluikeryen toch van
„ zelf geweerd zouden worden. Ook zou dee-
„ ze Lyſt op veele Fabrieken en Neerings
„ van nuttigen invloed zyn. Doch om dat en onder
„ veelen geſteld ſcheenen op eene bepaalde deezen
„ Porto Franco en eene algemeene vrye door- ook eene
„ voering, zou men, zelfs in Zeeland, ook bepaalde Porto
„ daarin bewilligen konnen, onder de vol- Franco,
„ gende voorwaarden: 1. dat den Admirali- onder
„ teiten vergoeding gedaan werdt voor de zekere
„ vermindering haarer inkomſten. 2. Dat de voor-
„ Ooſtindiſche en Weſtindiſche Maatſchap- waarden.
„ pyen deezer Landen, by het nieuw Ont-
„ werp, niet werden benadeeld. 3. Dat de
„ Gewaſſen van ons Land werden voorge-
„ ſtaan. 4. Dat ook de vrye doorvoering zulks
„ werdt bepaald, dat Zeeland daarby niet
„ benadeeld werdt. 5. Dat ieder Lid van de
„ ontworpen' Lyſt onderzogt, en des noods,
„ veranderd werdt. 6. Dat de Schotſche ſta-
„ pel, te Veere, geen nadeel leede. 7. Dat
„ alle de Kollegien ter Admiraliteit, even rig-

1751. „ tig, door de Gewesten, betaald werden.
„ 8. Dat het wit Linnen niet geheel vry ge-
„ steld werdt." Hier werden nog bygevoegd eenige aanmerkingen, die men dienstig hield, tot herstelling van de Fabrieken en Handel beide. Men behoorde „ 1. zulke waaren,
„ die men tot eenige Fabrieken noodig hadt,
„ op 't inkomen vry te stellen; en 't uitvoe-
„ ren te verbieden, of zwaar te belasten, ge-
„ lyk in Engeland geschiedde. 2. de hand-
„ werksluiden aan te lokken, en hier te hou-
„ den. 3. het deel neemen in vreemde Maat-
„ schappyen strengelyk te verbieden. 4. de
„ regten op eenige waaren, die over Zee-
„ land naar Brabant en Vlaanderen gevoerd
„ werden, een weinig te verminderen. 5. de-
„ schepen, die op de Visschvangst werden
„ uitgerust, van last- en veilgeld te ontheff-
„ fen. 6. 't uitzetten van geld buiten 's Lands
„ te beletten. 7. zulken, die hier schepen
„ lieten bouwen, eenige voorregten toe te
„ staan. 8. de belastingen, tegen de Verdra-
„ gen, op den Koophandel deezer Landen
„ gelegd, te doen wegneemen." Alles werdt beslooten met een' wensch „ dat de Staaten
„ van Zeeland, na rype overweging van al
„ het voorgestelde, zulk een besluit mogten
„ neemen, als tot welstand van den Koop-
„ handel in 't gemeen, en van den Zeeuw-
„ schen in 't byzonder dienstig zou bevonden
„ worden."

Wy hebben den inhoud der Verhandelinge over den Koophandel, door zyne Hoogheid, den Staaten aangepreezen, te gelyk

met

met den inhoud van 't gene 'er, door de Kollegien ter Admiraliteit in Holland en in Zeeland, op aangemerkt werdt, wat uitvoeriger, willen voorſtellen, op dat men, door vergelyking van het een met het ander, zien zou, hoe weinig het te verwonderen zy, dat de Geweſten niet ſpoedig gekomen zyn tot een beſluit, op 's Prinſen gewigtigen voorſlag, tot herſtelling van den vervallen Koophandel Doch hiertoe hielp ook niet weinig het afſterven van den grootſten Voorſtander van het nieuw Ontwerp, den Prinſe-Erfſtadhouder zelven, die, reeds lang voor dat de Kollegien zig over zynen voorſlag verklaard hadden, deezer weereld overleeden was. Met het verhaal van dit overlyden, zullen wy onze VADERLANDSCHE HISTORIE beſluiten. 1751.

XVIII. Zyne Hoogheid wordt onpaſſelyk.

Zyne Hoogheid, ſedert eenen ongelukkigen val in zyne kindſchheid, gebrekkelyk van lighaamsgeſtalte geworden zynde, ter oorzaake dat de ruggegraat naar de regterzy de ingekromd, en onder 't opperſte des ſleutelbeens benedenwaards geweeken was; was, uit hoofde deezer ongeſtalte onderhevig geweeſt aan eenige kortademigheid, die toenam, toen hy, met de jaaren, zwaarlyviger geworden was. In 't jaar 1748, hadt hy eene zwaare ziekte gehad, na welke hem eene geduurige zwakheid bygebleeven was, die, in den Zomer deezes jaars 1751, eer toe- dan afnam; waarom hem het gebruik der geneezende wateren te Aken aangeraaden werdt. Ook begaf hy zig, den derden van Herfſtmaand, Gebruikt de wate-

1751. maand, maar zeven dagen na dat hy den voorslag tot herstelling des Koophandels gedaan hadt; derwaards op reize. Hy vol-
ven te Aken.
Keert van daar te rug.
hardde, te Aken gekomen, vier weeken omtrent, in het gebruiken der wateren, daar hy luttel baats by vondt. Naauwlyks in den Haage en op het huis de Oranje-zaal in 't Bosch te rug gekeerd, begon de Prins te klaagen over pyn in den nek en omtrent de strot. Hy hieldt, derhalve, het bed, wat langer dan naar gewoonte, en 't zweeten deedt de smert gemeenlyk wyken, zo dat hy,
De zickte verheft zig.
doorgaans, na den middag uitging. Doch eene week na zyne terugkomst, werdt hy van eene ligte koortse bevangen, die, meer of min, aanhoudende werdt. De pols joeg; doch was, te gelyk, slaauw en zwak. Wel haast, kwam 'er ligthoofdigheid en slaapzugt by, toevallen, waaraan de Prins, by de minste ziekte, onderhevig was. Doch de slaap duurde slegts eenige minuuten. De sprouw openbaarde zig, eerlang, in de keel, en aan 't gehemelte van den mond. De toevallen namen, gelyk het gaat, by beurten, aan en af. Op Woensdag den twintigsten van Wynmaand, scheen 't zig tot beterschap te schikken. Wat zweets, een kloeker pols en 't minderen der ligthoofdigheid gaven blik van hoope op herstelling. Maar in den volgenden nanagt, veranderde alles ten ergste. De ligthoofdigheid en slaapzugt vermeerderden; de kragten namen af, van oogenblik tot oogenblik, en de Vorst
De Prins sterft.
gaf den geest, in de armen van den Baron van Groveslins, zynen Opper-Stalmeester,

op

WILLEM DE VYFDE,
PRINS VAN ORANJE EN NASSAU,
Erfstadhouder, Kapitein-Generaal
en Admiraal der Vereenigde Nederlanden.

A. Scheuman del. 1757. J. Houbraken fec.

IS TIRION excud. 1759.

op Vrydag den twee-entwintigſten van Wyn- 1751.
maand, tuſſchen twee en drie uuren des morgens, in den ouderdom van veertig jaaren en twee-envyftig dagen.

XIX. De Staaten neemen der Prinſeſſe Weduwe den eed af als Gouvernante en Voogdeſſe van den jongen Erfſtadhouder.

De Staaten van Holland, ten deezen tyde, vergaderd zynde, beſlooten, terſtond, in gevolge van de ſchikkingen, in 't jaar 1747, op de opvolging in de Stadhouderlyke waardigheid gemaakt, twintig Heeren uit het midden hunner Vergaderinge, één' uit ieder Lid van 't Geweſt, benevens den Raad-penſionaris Stein, te benoemen, om der Prinſeſſe Weduwe, Anna, den rouw te beklaagen, en haarer *Koningklyke Hoogheid* den eed af te neemen, als *Gouvernante en Voogdeſſe van den minderjaarigen Heere*, Willem den Vyfden, *Prinſe van Oranje en Naſſau* en *Erfſtadhouder van Holland*: 't welk, nog dien zelfden nademiddag, geſchiedde (*n*), zonder dat men dienſtig vondt, vooraf, laſt te haalen van de Steden. De algemeene Staaten deeden, omtrent twee uuren laater, eene diergelyke bezending, der Prinſeſſe, als Gouvernante en Voogdeſſe, den eed afneemende, op 't Erf-Kapitein- en Admiraal-Generaalſchap en op't Erf-Stadhouderſchap over de Generaliteits-Landen. De andere Geweſten en het Landſchap Drente deeden 't zelfde, zo dra zy kennis van 's Prinſen overlyden gekreegen hadden; en de Regeering ſchikte zig, eerlang, op den zelfden voet, als by de Reglementen

(*n*) Reſol. Holl. 22 *Octob.* 1751. *ante & poſt prandium*, bl. 998, 999, 1000, 1001.

1751. ten op het Erf-Stadhouderſchap beraamd was. Midlerwyl, hadden de Gekommitteerde Raaden van Holland orde geſteld op het luiden der klokken, en het draagen van rouw in den Haage. Ook ſchreeven de Staaten aan Burgemeeſteren der Steden, dat zy de klokken, agt dagen agtereen, en drie dagen voor en op den dag der Begraafeniſſe, driemaal 's daags, zouden doen luiden: gelyk, alomme, geſchiedde.

XX. 't Lyk van zyne Hoogheid wordt, op een Praalbed, ten toon gelegd.

't Lyk van den Prinſe, geopend en gebalſemd zynde, werdt, des nagts tuſſchen den eerſten en tweeden van Slagtmaand, in eene Lykkoets, van twee andere koetſen verzeld, uit het Huis in 't Boſch, overgebragt naar 't Stadhouderlyk Kwartier in den Haage. Hier werdt een Praalbed toebereid, waarop het Lyk, van den vyftentwintigſten van Slagtmaand tot den agtſten van Wintermaand, ten toon gelegd, en van eene groote menigte volks, kleinen en grooten, dag aan dag, beſchouwd werdt. 't Lighaam was met een' langen nagtrok van zilver moor bekleed. De Ridderorde van den Kouſeband, de degen en ſtaf van bevel, de helm, de Vorſtelyke Kroon en mantel waren geplaatſt, nevens 't praalbed. Voorts, was de Lykzaal verſierd met zinnebeelden en opſchriften, ſlaande op 's Prinſen afſterven, en op de ſmerte, die 'er over gevoeld werdt. De algemeene Staaten, den vierentwintigſten van Wintermaand, op den voorſlag van Gelderland (o), beſlooten heb-

(o) Reſol. Holl. 9 *Dec.* 1751. *bl.* 1096.

hebbende, het Lyk, op gemeene koſten der Geweſten, ter aarde te doen beſtellen; werdt het, den tienden van Louwmaand des volgenden jaars, gelegd in eene Kiſt, van duurzaame ſtoffe gegooten: waarby ook het hert en de ingewanden, in twee kleine kiſtjes, geplaatſt werden. De vierde van Sprokkelmaand werdt, tot den dag der begraafenisſe, geſchikt: op welke egter, de uitheemſche Ambaſſadeurs, toen in den Haage zyn de, om verſchillen over den rang te voorkomen, niet genodigd werden. Doch na de Vorſten van *Baden-Durlach* en Brunswyk Wolfenbuttel, die, als nabeſtaanden, 't Lyk onmiddelyk verzelden, volgden de algemeene Staaten, de Staaten van Holland, en de twee Geregtshoven, in rang. De Raad van Staaten, oordeelende onmiddelyk op de algemeene Staaten te moeten volgen, waartoe de Staaten van Holland niet konden verſtaan, woonde de ſtaatſie niet by (*p*). De agt paarden van de Lykkoets werden, door zes Majoors en twee Luitenants-Kolonels, geleid: de vier ſlippen van 't kleed over de koets, door vier hooge Land- en Zeeoverſten, vaſtgehouden; het Lyk, door Generaal-Majoors en Schouten by Nagt, en het verhemelte, door Kolonellen gedraagen. De Wethouderſchap en Predikanten van 's Graavenhaage plaatſten zig agter het Hof van Holland, by 't voeren van 't Lyk uit den Haage; in welker 1751.

en plegtiglyk, te Delft, begraaven.

(*p*) Reſol. Holl. 14, 22, 27 *Jan.* 1, 12 *Febr.* 1752. *bl.* 33, 62, 73, 99, 166.

1751. ker ſtede, zig de Wethouderſchap en Predikanten van Delft voegden, toen 't Lyk, te Delft, naar de Grafſtede gebragt werdt. Voor negen uuren des morgens, werdt het Lyk, uit het Hof, naar de Lykkoets gedraagen, en vervolgens uit den Haage gevoerd naar Delft; daar de ſtaatſie, omtrent ten drie uuren des nademiddags, aankwam. 't Lyk werdt, hier, in eene nieuwe Grafkelder, benoorden de gewoonlyke van de Vorſten uit den huize van Oranje, in de nieuwe Kerke, bygezet. Op en na den dag der Begraafeniſſe, werden, in de Hooge Schoolen deezer Landen, en in veele Kerken, zo van de Gereformeerde als van andere Gezindheden, Lykredenen uitgeſproken, ter gedagteniſſe van wylen zyne Hoogheid. De koſten deezer Vorſtelyke begraafeniſſe werden, eerlang, op agtenzestigduizend guldens berekend (*q*).

XXI. Afbeelding van wylen zyne Hoogheid.

Zodanig een' uitgang hadt Willem de IV., Prins van Oranje en Naſſau, en Erfſtadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal der Vereenigde Geweſten, in 't vyfde jaar zyns algemeenen bewinds, in deezen Staat. Hy was, op dat wy ook iets van zyne uit- en inwendige hoedanigheden aantekenen, van gelaat deftig, minzaam, agtbaar. De oogen, die groot en blaauw waren, ſtonden hem doordringend en leevendig. Hy droeg bruin lang hoofdhair. In zyne jeugd, hadt hy zig op de kennis van taalen en andere nuttige Weetenſchappen, vlytiglyk, toegelegd. 't Latyn, Franſch, Engelſch

(*q*) Reſol. Holl. 21 *April* 1752. *bl.* 642.

gelsch en Hoogduitsch sprak hy, vaardiglyk. Ook was hy in de Wiskunde niet onbedreeven. In de Geschiedenissen, der Vorsten geleerdheid, met naame in die des Vaderlands, hadt hy zig ook, van vroeg af, geoefend: en wil men, dat hy de gebreken, zo wel als de deugden, zyner Voorzaaten plagt te bespiegelen, op dat hy de eersten zou mogen leeren schuwen; de anderen navolgen. Luiden, in deeze of gene weetenschap uitsteekende, bejegende hy, altoos, met agtinge, en ondervraagdeze over 't gene hem weetenswaardig scheen. Sterk boven maate was hy van geheugen, en men heeft, dikwils, opgemerkt, dat hy de aanspraaken, die, by verscheiden' gelegenheden, aan hem gedaan werden, vaardiglyk, in goede orde, en van punt tot punt, wist te beantwoorden: somtyds ook, als 't de gelegenheid vorderde, met eene minzaamheid en gemeenzaamheid, die de herten innam. De zugt ten oorloge, die, in verscheiden' zyner Voorzaaten, uitstak, en niet altoos even heilzaam was voor den Staat, schynt hem luttel bezeten te hebben. Ook heeft hy geene gelegenheid gehad, om, na zyne verheffing, in den jaare 1747, eenigen veldslag of belegering by te woonen; wordende de voorafgaande punten tot de Vrede getroffen, op het oogenblik byna van zyn vertrek naar 't Leger. Schoon zyn gezag, in den Vereenigden Staat, hooger gesteegen was, dan dat van iemant zyner Voorzaaten; zou hy 't, meent men, nog meer hebben konnen zien verheffen, zo hy 't begeerd hadt. In 't gemeen, neigde hy meer, tot het ge- 1751.

1751. bruiken van zagte dan van ſtrenge middelen, om zyne oogmerken te bereiken. Hy was, meer of min, haaſtig of oploopend; doch zyne drift was ſtraks wederom over, en hy ſchroomde, ſomtyds, niet, zulken, die 'er de uitwerkſels van gevoeld hadden, door heuſche bejegeningen, van nieuws, aan zig te verpligten. Yverig was hy, in 't voorſtaan van den Hervormden Godsdienſt; doch, volgens de Staatkunde van dit Gemeenebeſt, gemaatigd, in 't verdraagen der verſchillende Gezindheden, hebbende hy zelfs, nu en dan, Remonſtranten, en Doopsgezinden zelven bevorderd tot aanzienlyke waardigheden, waarby, volgens 's Lands wetten, geene belydenis der Gereformeerde Leere vereiſcht werdt. In pragtige Hofhouding, behoefde hy geenen der Vorſten uit den Huize van Oranje te wyken. Ook was hy mededoogend en milddaadig, en ſtrooide rykelyker, naar gelang dat zyne inkomſten vermeerderden. Begeerig om 't gene hem in den Staat gebrekkelyk ſcheen te herſtellen, gaf hy, meent men, nu en dan, te ligt gehoor aan eenigen, die hem, desaangaande, voorſlagen deeden, welken, ſomtyds, meer geſchikt waren, om eenig byzonder belang dan om 't welzyn van 't gemeen te bevorderen. Afkeerig was hy, wyders, van allerlei ongebondenheid der zeden, ſchoon hy, in gezelſchap, vrolykheid beminde, en elk, op eene gevallige wyze, wiſt aan te ſpooren tot onbedwongenheid. De Koningklyke Prinſes, zyne Gemaalin, heeft eenen trouwen en liefhebbenden Egtgenoot: de jonge Willem,

zyn

zyn Opvolger, en de Prinſes Carolina een' tederhertigen Vader aan hem verlooren. Hoe hy zig, eindelyk, gekweeten hebbe, in de weinige onruſtige jaaren zyns Stadhouderlyken bewinds over alle de Geweſten, is, uit het voorig gedeelte deezer Geſchiedeniſſe, genoeg gebleeken, en behoeft, hier, niet omſtandiglyk, herhaald te worden. De gevaarlyke kryg, in welken hy den Staat ingewikkeld vondt; de binnenlandſche beroerten, verwarringen en veranderingen, die toenamen, zo dra de oorloogende Mogendheden de wapenen hadden afgelegd; hebben hem eenen ongelooflyken arbeid veroorzaakt; welke laſtiger vallen moeſt voor eenen Vorſt, die verklaard hadt, *niets te kennen, dat de eerzugt eens ſtervelings meer ſtreelen kon, dan zig te mogen houden voor een voorwerp van de liefde en hoogagting van een vry volk;* en die, hierom, midden onder alle de beroeringen van den Staat, deeze hoogagting en liefde zogt te verkrygen en te behouden. De voorſlagen, die, ten deezen einde, ontworpen, gedaan en aangedrongen moeſten worden, onder welken de laatſte, die tot verbetering van den Koophandel ſtrekte, de gewigtigſte gekeurd werdt, verſchaften den Prinſe, by de gewoone pligten der Regeeringe, bezigheden, die te zwaar ſcheenen voor de verzwakte kragten zyns Lighaams, en waaronder hy, ten laatſte, bezweeken is. 1751.

LYST DER PRINTVERBEELDINGEN.

UNICO WILLEM, Graaf van Waſſenaer enz. *te plaatſen tegen over Bladz.* 22

Mr. JAKOB GILLES, Raadpenſionaris van Holland. —— —— 46

WILLEM DE VIERDE, Prins van Oranje. 96

Jr. JAN VAN BORSELE, Eerſte Edele van Zeeland. —— —— 100

Mr. GERARD AARNOUT HASSELAER, Burgemeeſter van Amſterdam. —— 334

Mr. PIETER STEYN, Raadpenſionaris van Holland. —— —— 338

LODEWYK, Hertog van Brunswyk-Wolfenbuttel. —— —— 382

WILLEM DE VYFDE, Prins van Oranje. 448

HDI
HW 2ABP 0